

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÂŞIK MAHZUNİ ŞERİF VE ÂŞIK VEYSEL TÜRKÜLERİNDE SOSYAL
BİLGİLER DERSİ DEĞERLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MERVE DAŞAR

AMASYA
Temmuz-2024

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÂŞIK MAHZUNİ ŞERİF VE ÂŞIK VEYSEL TÜRKÜLERİNDE SOSYAL
BİLGİLER DERSİ DEĞERLERİ**

Hazırlayan
Merve DAŞAR

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa KILINÇ

AMASYA-2024

Dr. C. Tayyar ÇAVUŞ'a ithafen...

TEZ ONAY SAYFASI

Merve DAŞAR tarafından hazırlanan “ÂŞIK MAHZUNİ ŞERİF VE ÂŞIK VEYSEL TÜRKÜLERİNDE SOSYAL BİLGİLER DERSİ DEĞERLERİ” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 10/07/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Doç. Dr. Mustafa KILINÇ

.....

Üye : Prof. Dr. Fahri KILIÇ

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ABANOZ

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

10/07/2024

Merve DAŞAR

İmza

ÖZET

ÂŞIK MAHZUNİ ŞERİF VE ÂŞIK VEYSEL TÜRKÜLERİNDE SOSYAL BİLGİLER DERSİ DEĞERLERİ

Merve DAŞAR

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz/2024

Danışman: Doç. Dr. Mustafa KILINÇ

Bireyin yaşadığı topluma karşı aidiyet duygusu taşımasını sağlayan temel unsurların başında o topluluğun nesiller boyunca birbirine aktardığı değerler gelmektedir. Ailede başlayan değer aktarımı okul dönemiyle birlikte farklı basamaktaki derslerde de devam etmektedir. Öğrencileri toplumsal hayata hazırlayan çok yönlü bir ders niteliğindeki Sosyal Bilgiler dersinde de adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik değerlerinin benimsetilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu değerler yalnızca ders müfredatıyla sınırlı olamayacağından farklı alanlarda bu değerlerin görünümü ortaya çıkarılarak değerler öğretimine katkıda bulunması sağlanabilir. Böylece öğrenme süreci ders dışı malzemelerle desteklenerek didaktik bir usulden gündelik hayata yayılmış doğal bir forma da kavuşmuş olacaktır. Türk toplumunun değerlerini yansıtmaları ve hikâyelerini nesilden nesile taşıması açısından önemli bir kaynak konumundaki türküler bu amaçla ele alınmış ve çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Yaygın bir kültür-sanat ürünü olan türkülerin toplumsal değerler özelinde Sosyal Bilgiler dersiyle kesişmesinden doğan ortaklık, evrenin belirlenmesinde rol oynamıştır. 20. yüzyılın en büyük halk ozanlarından kabul edilen, yaşadıkları dönemde türkülerıyla çığır açan âşıklık kültürünün en önemli temsilcilerinden sayılan Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif'in türkülerinden elde edilen örneklem üzerinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı değerleri ortaya konulmuştur. Araştırma konusuyla alakalı bilgi içeren yazılı materyaller doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. Her iki ozanın yazdığı ve söylediği, amaçlı örneklem yoluyla elde edilen 50'şer türkünün analizinde ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinin 2018 Sosyal Bilgiler dersi değerlerini barındırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Buradan yola çıkılarak ilköğretimin ilk ve ikinci basamağından itibaren okullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi değerlerinin (adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi,

sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik) çocuk bireylere benimsetilmesi sürecinde öğretmenlerin bu iki halk ozanının türkülerinden istifade etmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler, değerler, Âşık Veysel, Âşık Mahzuni Şerif, türkü

ABSTRACT

SOCIAL STUDIES LESSON VALUES IN THE FOLK SONGS OF ÂŞIK MAHZUNİ ŞERİF AND ÂŞIK VEYSEL

Merve DAŞAR

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education, Master's Degree, July/2024

Advisor: Asst. Prof. Dr. Mustafa KILINÇ

The main elements that ensure that an individual has a sense of belonging to the society they live in are the values that that society has passed on to each other from generation to generation. The transfer of values that begins in the family continues in different courses along with the school period. In the Social Studies course, which is a multifaceted course that prepares students for social life, it is aimed to adopt the values of justice, family unity, independence, peace, scientificness, diligence, solidarity, sensitivity, honesty, aesthetics, equality, freedom, respect, love, responsibility, savings, patriotism and helpfulness. Since the values in question cannot be limited to the course curriculum only, the appearance of these values can be revealed in different areas and they can contribute to the teaching of values. In this way, the learning process will be supported by materials outside the course and will have a natural form that has spread from a didactic method to daily life. Folk songs, which are an important source in terms of reflecting the values of Turkish society and carrying their stories from generation to generation, were taken into consideration for this purpose and constituted the universe of the study. The partnership that emerged from the intersection of folk songs, which are a widespread cultural and artistic product, with the Social Studies course in terms of social values, played a role in determining the universe. The values of the 2018 Social Studies Curriculum were revealed on the sample obtained from the folk songs of Âşık Veysel and Âşık Mahzuni Şerif, who are considered to be the greatest folk poets of the 20th century and the most important representatives of the minstrel culture that broke new ground with their folk songs during their time. Written materials containing information related to the research topic were examined with the document review method. The content analysis technique was used in the analysis of 50 folk songs obtained through purposeful sampling, written and sung by both poets. In the research, it was concluded that the folk songs of Âşık Veysel and Âşık Mahzuni Şerif contained the values of the 2018 Social Studies course. Based on this, it has been suggested that teachers benefit from the folk songs of these two folk poets in the process of instilling in children the

values of the Social Studies course taught in schools starting from the first and second stages of primary education (justice, giving importance to family unity, independence, peace, scientificness, diligence, solidarity, sensitivity, honesty, aesthetics, equality, freedom, respect, love, responsibility, savings, patriotism, helpfulness).

Keywords: social studies, values, Âşık Veysel, Âşık Mahzuni Şerif, folk song

ÖNSÖZ

Lisansüstü eğitimim ve tez çalışmam boyunca bana göstermiş olduğu destek ve katkılarından dolayı değerli danışmanım Doç. Dr. Mustafa KILINÇ'a teşekkürü bir borç bilirim. Tez jürisi olarak çalışmama katkı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Fahri KILIÇ ve Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ABANOZ'a teşekkür ederim.

Çocukluk yıllarımda bana okuma yazma öğretmekten başlayarak eğitim hayatımın her döneminde yanımda olan, lisansüstü eğitimim boyunca da desteklerini benden esirgemeyen, tezimin her aşamasında emeği bulunan canım abim Emre'ye, eğitimim boyunca bana evinde anne sıcaklığını hissettiren yengem Emine'ye teşekkür ederim.

Lisans yıllarımda tanıştığım ve o yıllardan beri elimi asla bırakmayan, attığım her adımda emeği bulunan ve tez çalışmama da önemli katkılar sağlayan, tezimi kendisine ithaf etmekten onur duyduğum Dr. C. Tayyar ÇAVUŞ'a sonsuz teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemi sağlayan, yüksek lisans eğitimim boyunca her türlü kahrımı çeken, evlatları olmaktan gurur duyduğum canım annem ve babama, tez çalışma süresince motivasyonumu sağladığı için kedim Prenses'e teşekkür ederim.

Son olarak başta Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif olmak üzere hayatta olmayan tüm saygıdeğer halk ozanlarımıza sonsuz rahmet diliyor, hayatta olanlara saygılarımı sunuyorum...

Merve DAŞAR

10/07/2024

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Sorusu	2
1.3. Alt Problemler.....	2
1.4. Araştırmanın Amacı.....	3
1.5. Araştırmanın Önemi.....	3
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.7. Araştırmanın Varsayımları.....	4

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. İlgili Araştırmalar.....	6
2.2. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler	9
2.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Kronolojisi	13
2.2.2. Sosyal Bilgiler Ders Müfredatında Yer Alan Disiplinler.....	15
2.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarının Sınıflandırılması.....	15
2.3.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	16
2.3.2. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	17
2.3.3. Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	17
2.4. Sosyal Bilgilerde Öğretim Stratejileri.....	18
2.4.1. Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi (Expository Teaching).....	18
2.4.2. Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi (Discovery Teaching)	20
2.4.3. Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim Stratejisi (Inquiry Teaching)	21
2.5. Türkiye ve Farklı Ülkelerdeki Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Amaçları	22

2.6. Değer Kavramı ve Değerler Sınıflandırması	23
2.7. Eğitim ve Değer Eğitimi	28
2.8. Değer Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar.....	33
2.8.1. Değerleri Telkin Etme Yaklaşımı	33
2.8.2. Değerleri Açıklama Yaklaşımı.....	34
2.8.3. Değer Analizi Yaklaşımı.....	35
2.8.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	36
2.8.5. Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı.....	36
2.8.6. Karakter Eğitimi.....	37
2.8.7. Eylem / Davranış Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı.....	39
2.8.8. Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı.....	39
2.9. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler	40
2.10. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler	41
2.11. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki Değer ve Kök Değerlerin Tanımlamaları ..	41
2.11.1. Adalet	41
2.11.2. Aile Birliğine Önem Verme	42
2.11.3. Bağımsızlık	43
2.11.4. Barış	43
2.11.5. Bilimsellik.....	44
2.11.6. Çalışkanlık.....	45
2.11.7. Dayanışma.....	45
2.11.8. Dostluk	46
2.11.9. Duyarlılık	47
2.11.10. Dürüstlük.....	48
2.11.11. Estetik.....	48
2.11.12. Eşitlik	49
2.11.13. Öz Denetim	49
2.11.14. Özgürlük.....	50
2.11.15. Sabır	51
2.11.16. Saygı.....	51
2.11.17. Sevgi.....	52
2.11.18. Sorumluluk.....	54
2.11.19. Tasarruf	55
2.11.20. Vatanseverlik.....	56
2.11.21. Yardımseverlik.....	56

III. BÖLÜM

3. TÜRKÜ, ÂŞIKLIK GELENEĞİ VE ÂŞIKLAR	59
---	----

3.1. Türkü Nedir?.....	59
3.2. Âşık ve Âşıklık Geleneği.....	61
3.3. Âşık Veysel Kimdir?.....	65
3.4. Âşık Mahzuni Şerif Kimdir?.....	70

IV. BÖLÜM

4. YÖNTEM.....	74
4.1. Araştırmanın Deseni	74
4.2. Verilerin Kaynağı.....	75
4.3. Araştırmada Süreç.....	75
4.3.1. Dokümanlara Ulaşma.....	75
4.3.2. Özgünlüğü Kontrol Etme	75
4.3.3. Dokümanları Anlama	75
4.3.4. Veriyi Analiz Etme	76
4.3.4.1. Analize Konu Olan Veriden Örneklem Seçme	76
4.3.4.2. Kategorileri Geliştirme	76
4.3.4.3. Verilerin Analiz Edilmesi	77
4.3.5. Veriyi Kullanma.....	78

V. BÖLÜM

5. BULGULAR	79
5.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	79
5.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	113
5.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular	140
5.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular	140
5.5. Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	140
5.6. Altıncı Alt Probleme Yönelik Bulgular	140
5.7. Yedinci Alt Probleme Yönelik Bulgular.....	141
5.8. Sekizinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	141
5.9. Dokuzuncu Alt Probleme Yönelik Bulgular.....	141
5.10. Onuncu Alt Probleme Yönelik Bulgular.....	141
5.11. On Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	142
5.12. On İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	142
5.13. On Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular	142
5.14. On Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular	142
5.15. On Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	143
5.16. On Altıncı Alt Probleme Yönelik Bulgular	143

5.17. On Yedinci Alt Probleme Yönelik Bulgular.....	143
5.18. On Sekizinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	143
5.19. On Dokuzuncu Alt Probleme Yönelik Bulgular	143
5.20. Yirminci Alt Probleme Yönelik Bulgular	144
5.21. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli	144

VI. BÖLÜM

6. TARTIŞMA.....	150
------------------	-----

VII. BÖLÜM

7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	154
7.1. Sonuç.....	154
7.2. Öneriler	155
KAYNAKÇA.....	157
ÖZ GEÇMİŞ	167

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Kronolojisi	13
Tablo 2. Sosyal Bilgiler Ders Müfredatında Yer Alan Disiplinler	15
Tablo 3. Değerler Sınıflandırması.	24
Tablo 4. Âşık Veysel Türküleri ve Sosyal Bilgiler Dersi Değerlerini Kapsama Durumu	112
Tablo 5. Âşık Mahzuni Şerif Türküleri ve Sosyal Bilgiler Dersi Değerlerini Kapsama Durumu.	137

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Sosyal Bilgiler dersi, ilköğretimin ilk ve ikinci basamağından itibaren çocuklara en başta toplumsal bilinç kazandırmak amacıyla öğretilen bir içerik taşımaktadır. Bu bilincin okullarda çocuklara kazandırılmasını sağlayan en temel öğelerden birisi de o toplumun öğretim programlarıdır. Ülkemizdeki öğretim programları insan gelişiminin hayat boyu sürdüğü göz önünde bulunarak hazırlanmış olan programlardır (MEB, 2024: 6). Bu sebepten öğretim programları sadece bilgiyi öğrencilere aktarmaktan ziyade kişisel farklılıkları da baz alan, değer ve beceri kazandırma hedefleri olan, basit ve anlaşılabilir bir yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2018: 3). Modern toplumlarda her birey kendi farklılıklarını barındıran daha küçük toplumsal grupların bir parçası olsa da farklı ölçeklerdeki toplulukların bir aradalığından doğan geniş toplumun üyesidir. Aynı dili konuşan, milli bir şuur taşıyan, zaferlerin sevinci ve yenilgilerin üzüntüsüyle dolu ortak bir tarihi paylaşan toplulukların birliği, insanlığın ortak ürünü olan değerlere kendi aralarında yaygınlık kazandırmalarıyla devam ettirilebilir. Sözgelimi adalet duygusu taşımayan bir toplumda aynı dil, öfkenin diline dönüşür. Vatansever olamayan toplumların aynı toprak parçasını paylaşmalarının manevi bir değeri yoktur; tarihi yurt o toplumdaki insanlar için dünya coğrafyasının herhangi bir yerinden daha sahiplenilesi değildir. Dayanışma ruhu bulunmayan toplumların karşılaştığı güçlükleri atlatabilmesi, yaşadığı badirelerin üstesinden gelerek varlığını koruyabilmesi mümkün değildir. Sorumluluk hissetmeyen bireylerin varlığı nitelikli bir toplumun yokluğuna işaret eder. Sevgi ve saygı gibi değerler yaygınlaştırılmazsa toplumsallığın harcı eksik kalır. Tüm bu ve buna benzer değerlerin toplumun üyelerine ailede okul öncesi dönemden başlayarak verilmesi, okul dönemiyle birlikte de bir formasyon kazandırılarak aktarılması toplumlar için hayati önemdedir. Vatandaşlık bilinci ancak söz konusu değerlerin öğretilmesi ve uygulanmasıyla inşa edilebilir. Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciye kazandırılması hedeflenen adalet, aile birliğinin önemi, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri de aynı amaca yöneliktir: Bireyi vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu devletin ve o devleti meydana getiren toplumun yetkin bir üyesi olarak yetiştirmek. Bu büyük idealde ders müfredatları ve kitapları önemli olmakla birlikte aynı amaç için toplumun günlük pratikleri ve tüm kültürel ürünlerinden de yararlanmak değerlerin içselleştirilmesi için gereklidir. Bu

sebeple çalışmada 20. yüzyılın Yunus Emre'si olarak anılan Âşık Veysel'in (Kara ve Tören, 2012: 129) ve yine 20. yüzyılın önemli halk ozanlarından biri kabul edilen, yazdığı şiirlerin bestesini yaparak ününü tüm Türkiye'ye duyurmuş ve şiirlerinin büyük halk kitlelerine ulaşmasını sağlamış Âşık Mahzuni Şerif'in (Kılıç, 2018: 29) eserleri tercih edilmiştir. Dolayısıyla çalışma Sosyal Bilgiler dersinin kazandırmayı hedeflediği değerlerle hayatın başka hangi alanında karşılaşılabileceği düşüncesinin sorunsallaştırılmasından doğmuştur. Türk toplumunun vazgeçilmez bir kültür-sanat ürünü olan, toplumun hikâyelerini taşıyan, manevi yanını besleyen, acılarından, sevinçlerinden doğan ve nesilden nesile aktarılan türkülerin Sosyal Bilgiler dersi değerleriyle kesişme noktaları çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Söz, müzik ve icrasıyla türkülerde öne çıkan iki ismin, Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif'in türkülerini çalışmanın inceleme nesnesi olarak belirlenmiş, alınan örnekleme hangi değerlerin belirlediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2. Problem Sorusu

Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerler yer almakta mıdır?

1.3. Alt Problemler

1. Âşık Veysel türkülerinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler yer almakta mıdır?
2. Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler yer almakta mıdır?
3. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde adalet değeri yer almakta mıdır?
4. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde aile birliğine önem verme değeri yer almakta mıdır?
5. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde bağımsızlık değeri yer almakta mıdır?
6. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde barış değeri yer almakta mıdır?
7. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde bilimsellik değeri yer almakta mıdır?
8. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde çalışkanlık değeri yer almakta mıdır?

9. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde dayanışma değeri yer almakta mıdır?
10. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde duyarlılık değeri yer almakta mıdır?
11. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde dürüstlük değeri yer almakta mıdır?
12. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde estetik değeri yer almakta mıdır?
13. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde eşitlik değeri yer almakta mıdır?
14. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde özgürlük değeri yer almakta mıdır?
15. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde saygı değeri yer almakta mıdır?
16. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde sevgi değeri yer almakta mıdır?
17. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde sorumluluk değeri yer almakta mıdır?
18. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde tasarruf değeri yer almakta mıdır?
19. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde vatanseverlik değeri yer almakta mıdır?
20. Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde yardımseverlik değeri yer almakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, amaçlı (kasıtlı) örneklem yoluyla belirlenmiş olan Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerindeki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerleri 2018 yılı müfredatı çerçevesinde belirlemektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Türk toplumunda değerlerimizin yeri oldukça önemlidir. Toplumdaki insanları sıkı sıkıya birbirine bağlayan, dayanışmayı artıran en önemli şey o toplumun değerleridir. Toplum içerisindeki insanların bir refah seviyesine ulaşabilmesi için bu değerler temelden öğretilmeye başlanmalı ve çocuklara değer eğitimi küçük yaşta verilmelidir. Değerler toplumlar üzerindeki gelişmeleri pozitif yönde etkilerler. Değerlerine bağlı bireylerin yetişmesi o toplum içerisindeki sosyal ortamın gelişmesini sağlar. Toplum içerisindeki dayanışma gücünü ortaya çıkarır.

Türk toplumunun değerlerini yansıtan unsurlar arasında şüphesiz türkülerimiz de yer alır. Nesillerin birbirine aktardığı kültürel miras arasında türküler de bulunmaktadır. Hem sözlü hem yazılı edebiyatımızın dayanağı olan türküler, toplumsal değerlerin taşıyıcısı konumundadır. Bu çalışmada türküler marifetiyle aktarılan değerlerin Sosyal Bilgiler dersi değerleriyle kesişme noktaları ortaya konulmaya çalışılırken, araştırma evreni olarak özellikle âşıklık geleneğinde önemli bir yeri bulunan iki büyük ozanın türküleri tercih edilmiştir.

Köklerimizin sağlam temeller üzerinde var olabilmesi açısından değerlerimizi tanımak, tanımlamak, onları gelecek nesillere aktarmak son derece önemlidir. Değerlerimizi yansıtan, değerlerin tanınmasında aracılık eden en büyük öğelerden biri olan türkülerimiz Türk kültürünün tanınması hususunda da bize her zaman yol gösterici olma özelliğini koruyacaktır. Toplumlar ancak değerlerine, kültürlerine önem verdikleri zaman gelişirler.

Sosyal Bilgiler dersi, Türk kültürünün ve değerlerinin öğretilmesi açısından önemli bir derstir. Türkülerimizde yer alan toplumsal değerler, Sosyal Bilgiler öğretiminde öğrencilere kazandırılması gereken değerler ile örtüşmektedir. Çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması gereken değerlerin kültürel zenginliğimiz arasındaki türkülerde de aranabileceği düşünülmüş ve bu süreçte türkülerden yararlanmanın önemini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi öğretmenlerine bu bakımdan yol gösterici olması da çalışmanın taşıdığı önemle ilgilidir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Âşık Veysel türkülerinden amaçlı örneklem yoluyla belirlenmiş 50 türkü ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinden amaçlı örneklem yoluyla seçilmiş 50 türkü örneklem olarak alınmıştır. Araştırma Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinden alınmış örneklem grubu ile sınırlı tutulmuştur. Belirlenen bu türkülerde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler bulunmuştur.

1.7. Araştırmanın Varsayımları

- Toplumun kültürel/sanatsal üretimlerindeki değerlerin izi, farklı alanlarda olduğu gibi milli eğitim müfredatında öğrenciye kazandırılması amaçlanan değerlerde de takip edilebilmektedir.
- Milli eğitim müfredatında kazandırılması hedeflenen değerlerle diğer toplumsal üretim biçimlerindeki değerlerin örtüşmesi, söz konusu değerlerin kazanılmasında ve sürdürülmesinde birbirini beslemektedir.

- Müzik sanatında yaygın bir tür olan türküler, içinden çıktığı toplumun değerlerini taşımaktadır.
- Türkülerde dile gelen değerlere, aynı toplumun milli eğitim müfredatındaki değerlerde de rastlanmaktadır.
- Türkülerdeki değerler, Sosyal Bilgiler eğitimi müfredatının içerdiği değerlerle keşişmektedir.

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde literatür taraması sonucu çalışmanın konusuna uygun olabilecek araştırmalara yer verilmiştir. Araştırmalardan elde edilmiş olan bulgu ve sonuçlar araştırmacı tarafından özet şeklinde verilmeye çalışılmıştır.

Dilek (2019), “Neşet Ertaş Türkülerindeki Sosyal Bilgiler Dersi Değerleri” adlı çalışmasında Sosyal Bilgiler dersinin çocukların insan haklarına duyarlı, saygılı, karşılaştığı olaylar karşısında mücadeleci bir tavır sergileyen bireyler olmasındaki faydasına değinmiştir. Araştırma doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Bulgular kısmında ozana ait türkülerin tamamı incelenmiştir. Araştırmada öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler ile türkülerimizdeki değerlerin kesiştiği belirtilerek, halk ozanlarının söylediği türküler Milli Eğitim ders kitaplarında yer verilmesinin öğrencilere Sosyal Bilgiler dersi değerlerinin kazandırılması konusunda fayda sağlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kocak Sağır (2023), “Sosyal Bilgiler Dersinde Âşık Şahsenem Bacı’nın Eserlerinin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmasında halk ozanı Âşık Şahsenem Bacı’nın “Haykırış” ve “Söz Nereye” isimli türkü kitaplarını incelemiştir. Bu eserlerde en fazla barış, vatanseverlik, çalışkanlık, özgürlük ve sevgi değerlerinin geçtiği sonucuna ulaşılmıştır. Değer öğretiminde Âşık Şahsenem türkülerinden dersi destekleyici öğretim materyali olarak faydalanılması önerisinde bulunulmuştur.

Küçükkaya (2014), “Mehmet Akif Ersoy’un Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen değerleri Mehmet Akif Ersoy’un şiirlerinde araştırmıştır. Çalışmada içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Mehmet Akif Ersoy’un Millî Eğitim Bakanlığı tarafından da öğrencilere tavsiye edilen Safahat adlı eserinin değerler eğitimindeki önemini ortaya koyan çalışmanın sonunda, okunması tavsiye edilen kitapların bu konudaki işlevinin göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Karaderili (2019), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik Değerinin Kazanımına İlişkin Görüşleri” adlı çalışmasında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazanım sürecine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla durum çalışması yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanan araştırmacı 14 Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşan bir grupta çalışmasını yürütmüştür. Araştırma sonucunda öğretmenler vatanseverlik değerinin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere

kazandırılması gereken önemli bir değer olduğunu belirtmiş, ancak Sosyal Bilgiler ders programlarını bu bakımdan yetersiz bulmuşlardır. Vatanseverlik değerini öğrencilerin daha iyi benimsemesi için bu dersin kitaplarının görsellik ve içerik açısından geliştirilip, zenginleştirilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Tepecik (2008), “Sosyal Bilgiler Dersinde Sorumluluk Değerinin Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde sorumluluk değerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma için 2007-2008 eğitim-öğretim yılında, Ankara ilinin Keçiören ilçesindeki Millî Eğitim Bakanlığına bağlı 13 ilköğretim okulunda 20 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle görüşülmüştür. Çalışmada öğrencilere okulda verilen sorumluluk değerinin öğretmenler tarafından önemli görüldüğü ve öğrencilerin benimsedikleri bu değeri gerçek hayatta kullanmalarına zemin hazırlayacak fırsatların yaratılmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karadem, Gazel ve Utkugün’ün (2023), “Kelile ve Dimne’nin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Bulunan Değerler Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmalarında ise Hintli filozof Beydebâ tarafından yazılan “Kelile ve Dimne” başlığını taşıyan eser Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerler açısından incelenmiştir. 16 öykü üzerinden yapılan incelemede en fazla adalet değerine rastlanırken, bağımsızlık değeri en az sayıda çıkmıştır. Araştırmada Kelile ve Dimne’nin çocuk bireylere değer eğitimi kazandırmak konusunda önemli bir kaynak sayılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldız ve Çolak’ın (2022) “Orhun Kitabeleri’nde Yer Alan Değerlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Değerleri Açısından İncelenmesi” adlı yapmış olduğu çalışma sonucunda 18 adet Sosyal Bilgiler dersi değerinin Orhun Kitabeleri’ndeki yer alan cümleler içerisinde bulunan değerler ile büyük oranda örtüştüğü görülmüştür. Aynı şekilde Ustaoglu Çelik (2016)’in “Orhun Yazıtlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Çerçevesinde İncelenmesi” adlı çalışmada da 20 adet Sosyal Bilgiler dersi değerlerinden 17’sine ulaşıldığı görülmüştür. Araştırma neticesinde Orhun Yazıları’nda Sosyal Bilgiler dersi marifetiyle öğrencilere benimsetilmesi amaçlanan değerlerden adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık/özgürlük, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, hoşgörü, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Şanlı ve Köç’ün (2021) “Orhun Abidelerinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Ortak Değerler” adlı çalışması Muharrem Ergin’in Orhun Abideleri (2019) isimli eseri üzerinden yürütülmüştür. Araştırma neticesinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan 18 adet değer (adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı,

sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik) Orhun Abideleri'nde yer aldığı görülmüştür. Yıldız ve Çolak (2022), Ustaoglu Çelik (2016) ve Şanlı ve Köç (2021)'ün farklı yıllarda yapmış olduğu çalışmaların konusunu Orhun Yazıtları'ndaki Sosyal Bilgiler dersi değerleri oluşturmuştur. Yapılan çalışmaların yılları farklı olsa dahi her üç çalışmada da Orhun Yazıtları'nda Sosyal Bilgiler dersi değerlerinden izler bulunmuş ve bu yazıtlardan Sosyal Bilgiler dersinde değer öğretimi konusunda istifade edilmesi önerisinde bulunulmuştur.

Şimşek Taş (2021)'in "Evvel Zaman İçinde Adlı Eserin Sosyal Bilgiler Değerleri Açısından İncelenmesi" adlı çalışması sonucunda 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 18 değer "Evvel Zaman" isimli kitapta bulunan öykülerde de önemli oranda yer edindiği sonucuna varılmıştır. Kandemir ve Torun (2020)'un "İstiklal Marşı'nın Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında İstiklal Marşı'nda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 18 değerden 9 değer (adalet, bağımsızlık, dayanışma, duyarlılık, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk ve vatanseverlik) yer aldığı görülmüştür. İstiklal Marşı'nın içerisinde yer alan değerlerin Sosyal Bilgiler dersi değerleriyle örtüştüğü sonucuna varan araştırmacılar, İstiklal Marşı'nın Sosyal Bilgiler dersi değerlerinin öğretiminde kaynak olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Konak ve Ay (2019)'ın "Günlük Gazetelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında da Sosyal Bilgiler dersine ait değerlerin öğrencilere benimsetilmesi konusunda günlük gazetelerden faydalanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada gazetelerin manşet, reklam ve görsellik içeren bölümlerinde ve gazetelerin diğer farklı bölümlerinde Sosyal Bilgiler dersi değerlerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özgür ve Şeker (2022)'in "Seyyid Ahmet Arvasi'nin Sosyal Bilgiler Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" başlığını taşıyan çalışmasında ise Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere değerlerin benimsetilmesi için biyografik eserlerden daha fazla istifade edilmesi yönünde önerilerde bulunulmuştur. Çalışmada iyi vatandaş yetiştirmeyi kendine amaç haline getirmiş, sosyolog bilimci ve pedagoğ Ahmet Arvasi'nin biyografisinin olduğu kadar eserlerinden de faydalanmanın öğrencilere değer öğretimi konusunda fayda sağlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıda bahsi geçen araştırmalar, Sosyal Bilgiler dersi değerlerinin öğrencilere benimsetilmesi için dersin öğretmenlerinin ders kitabı ve uygulamaları dışındaki kaynaklardan da faydalanabileceklerini göstermektedir. Özellikle içinden çıktığı toplumun kodlarını taşıyan kültürel ürünler, çocuklara öğretim programındaki değerlerin kazandırılması bakımından göz ardı edilemeyecek zenginliktedir. Bu çalışma da türküler açısından aynı savı desteklemektedir.

2.2. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler

Bilim, insanlık tarihi süresince uzun yıllar tıp, astronomi, matematik ve fen alanları olarak kabul edildi. Sosyal bilimlerin bir bilim dalı olarak sayılması ve diğer bilim dallarından ayrı olarak kabul edilmesi daha geç bir zamana denk geldi. Özellikle 1800’lü yıllardan itibaren sanayi ve şehirleşme hızının artmasına bağlı olarak büyüyen ülkelerde toplumun sorunları (sosyoloji), insan beyninin karmaşık sistemi (psikoloji), insanlığın binlerce yıllık geçmişi (tarih), tarihi eser kalıntılarını incelemek ihtiyacı (arkeoloji-sanat tarihi) sosyal bilimleri daha önemli bir bilim haline getirdi. Sosyal bilimler esasında 19. yüzyılın başından 1950’li yıllara kadar geçmiş olan zamanda ortaya çıktı. Bu çıkışın ardından, sosyal bilimlerin ayrı bir bilim alanı oluşturduğu uzmanlarca tartışılan bir konu oldu. Bu sebeptendir ki sosyal bilimlerin esas olarak modern, yani yakın zamanın ürünü olduğunu söylemek doğru olacaktır. Doğa bilimlerinin 19. yüzyıldaki bağımsız konumu ise bu dönemlerde oldukça belirgindi. Bu arada tarih, ekonomi, sosyoloji gibi dallar birer bilim disiplini olarak ayrı tutulurken bile niteleyici bir tanım kullanmak zorunluluğu belirdi. Yani bilim (science) tek başına sadece doğa bilimleri için kullanılırken, diğerleri için mutlaka “sosyal bilim” (social science) tanımlaması kullanıldı ve bu durum günümüze kadar geçerliliğini korudu (İnan, 2021: 6, 7). Sosyal bilimler insanların bulundukları toplum içerisinde daha iyi, daha mutlu ve huzurlu yaşamının çözümlerini arayan yöntemli bir inceleme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilimler ve ilgilendikleri konu alanları aşağıdaki gibidir:

- Tarih: Tarih, sosyal bilimler içerisinde en eskiye dayanan bir faaliyetir. Bir olgu ya da olayı geçmiş ve bugün üzerinde temellendirerek inceleyen bir bilimdir.
- Coğrafya (Tarif-i Arz-ı İlmi): Yeryüzünün hem fiziki özellikleri ile hem de insan demografisi üzerine incelemeler yapan bilimdir.
- Felsefe (Düşünbilim): Araştırma konusunun varlıklar olarak kabul edildiği bilim alanıdır.
- Sosyoloji (İlmi İçtima): Bu bilim dalı toplum bilimi olarak kabul edilir. Ortaya çıkışı ise 19. yüzyılın ortalarında meydana gelmiş olan toplumsal karmaşalardır.
- Psikoloji (Ruhیات): Ruh bilimi olarak kabul edilmektedir. Bu bilimin bir sosyal bilim olarak kabul edilmesinde Freud’un, insanın oldukça karmaşık bulunan yapısının biyolojik özelliklerinden ziyade kişinin ruh dünyası ve bulunduğu çevresiyle alakalı olduğunu söylediği tezlerin bilhassa etkisi olmuştur.
- Siyaset Bilimi (İlm-i Siyaset): Yönetimle alakalı uygulamaları ve teorileri içerisinde barındırıp inceleyen bilim dalıdır.

- Hukuk: Bu bilim dalının konusu devletin yaptırım gücünü belirlemiş olan kanunlar olarak kabul edilmektedir.
- Antropoloji: Etkileşim içerisinde olduğu yan dallar etnografi ve halk bilimi (folklor) olmakla beraber, insanın toplumsal ve kültürel taraflarını inceleyen bilim dalı olarak kabul edilir.
- Arkeoloji: Kazı bilimidir. Eski uygarlıklara ait olan kalıntıları inceleyip bu kalıntılarla alakalı olarak yer ve zamanı belirler.
- Sanat Tarihi: Bir ustalık neticesinde ortaya çıkmış olan kıymetli eserleri geçmiş bağlamı çerçevesinde inceleyen bilim dalıdır.
- Ekonomi (İktisat): İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan üretme ve ürettiklerini paylaşma şekillerinin tamamını inceleyen bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla ayrı bir disiplin olarak kabul görmüştür (İnan, 2021: 7-9).

Köstüklü'ye göre ise sosyal bilimler, bilimsel bir tutum gerektiren ve bilimsel bir tutum ile incelenmesi gerek görülen disiplinlerdir. Sosyal bilimlerin incelediği esas konular, insanların birbirleri ile etkileşimleri neticesinde doğan ve gruplar içerisinde oluşan insan etkinlikleridir. Sürekli bir değişim ve etkileşim içerisinde olan, çeşitli ve karmaşık sorunlarla karşı karşıya bulunan insanların, toplulukların ve toplumların hayatlarında sosyal bilimlerin yeri oldukça önemlidir. İlgi alanlarının odak noktasına insanı koyan sosyal bilimler, insan tarafından oluşturulan gerçekler ve toplumsal olgularla ilgilenmektedir. İnsanın sebep olduğu olay ve olguların fen bilimleri, matematik ve güzel sanatlar disiplinlerinin ilgilendiği konular dışında kalan kısmı, sosyal bilimler altındaki disiplinlerde karşılık bulmaktadır. İnsani ya da beşerî bilimler olarak sınıflandırdığımız bu disiplinler ise tarih, hukuk, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, siyasal bilimler, antropoloji, kent bilimleri vd. olarak isimlendirdiğimiz disiplinlerdir (Köstüklü, 2016: 17). Ekonomi insanın üretim, dağıtım ve tüketim faaliyetlerini; antropoloji kültür ve kültürel alandaki etkileşim ve aktarımını; coğrafya yaşadığı yer hakkındaki bilgileri, siyaset bilimi devletle olan ilişkisini; sosyoloji toplumda yaşanan olayları ve bu olayların meydana getirdiği sonuçları, tarih ise geçmişte meydana gelmiş olayları yer, zaman göstererek inceleyen bilim dalı olarak karşımıza çıkar (Safran, 2015: 3). Bunların oluşturduğu sosyal bilimlere, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkan bilgilerin insani ve toplumsal boyutlarını kanıtlamayı kendine prensip edinmiş bilimler topluluğu da denebilir. (Tay, 2022: 3). Sosyal bilimlerin sosyoloji, tarih, iktisat, psikoloji, antropoloji, hukuk, siyaset gibi bilimlerden meydana geldiğini belirten Erjem, bu bilim dallarının

ilgilendiği konuların insanla ve insanın yaşantısını oluşturan toplumun kültürüyle ilgisine dikkat çeker. Temelde sosyal bilimlerin ilgi alanındaki konular, insanın yapıp ettikleri ve insanın davranışlarıdır. Kimya, biyoloji, jeoloji gibi doğayı konu edinen bilim dallarından bu özelliğiyle ayrılır (Erjem, 2018: 162).

“Sosyal bilimler” ile “Sosyal Bilgiler” arasında net bir ayrım yapmak mümkün değildir. Sosyal Bilgiler ’in temel kaynağı sosyal bilimlerdir. Program yönünden Sosyal Bilgiler kavramı, sosyal bilimlerden alınan içeriğe dayanarak meydana gelen üniteleri ihtiva eden programı belirtmek için kullanılır (Köstüklü, 2016: 18,19). Türk toplumunda Sosyal Bilgiler eğitiminin kökenlerini Türklerin tarih sahnesine çıktıkları zamana kadar taşımak mümkündür. Zira yazısız bir anayasa niteliği taşıyan Türk töresinde insanların devletlerine ve toplumlarına karşı görevleri, hükümdarların da devlet işlerini nasıl yürüteceği ve yönetimindeki insanlara karşı vazifelerinin neler olduğu Türk töresinde açıkça belirtilmiştir (Özmen, 2015: 7). Türklerin İslamiyet’i kabul ederek, yerleşik bir hayata geçmeleri eğitimi de elbette olumlu etkilemiştir. Yerleşik düzene geçilmesiyle birlikte medrese adı verilen planlı ve düzenli eğitim kurumları açılmış ve yaygınlaşmıştır. O dönem, devlet adamları da eğitime ve öğretime fazlaca önem vermişlerdir. Farabi, İbn-i Sina gibi evrensel eğitim tarihinde önemli yer edinen bilim insanları yetişmiştir. Farabi’nin bilhassa önemine değindiği karar verme ve sorumluluk değerleri 2005 Sosyal Bilgiler Programı’nda öğrencilere doğrudan kazandırılması gereken beceriler ve değerler olarak yer almaktadır (Deveci, 2009: 21). Farabi’ye göre öğrencilere güçlü bir karar verme yeteneği kazandırılmalıdır. Eğitimin temel amacı mutluluğu bulmak ve insanı içinde yaşadığı topluma faydalı hale getirmek olmalıdır (Çubukçu, 1985: 280, 281). Aynı zamanda İbn-i Sina da ahlak eğitimi ile alakalı ayrıntılı bilgilendirmeler yapmış ve adeta bugün Sosyal Bilgiler eğitimi içerisinde yer alan değerler eğitiminin önemine dikkat çekmiştir (Deveci, 2009: 21). Aristo ve Farabi’den sonra üçüncü öğretmen yani “muallim-i salis” olarak anılan İbn-i Sina’nın ahlak esaslarına baktığımız zaman bu esasların Sosyal Bilgiler dersi değerleriyle de örtüştüğünü görmekteyiz. Bu esaslardan birkaçı iyilik, iyiliği sevmek, sabır, kanaat, adalettir. Ona göre çocuklara verilmesi gereken ilk eğitim ahlak eğitimidir (Akyüz, 2007: 25-28).

İnan’a göre ise Sosyal Bilgiler eğitiminin tarihi ve kökleri bir yüzyıllık geçmişe dayanır. 1916’da ABD’de ilk olarak okutulmaya başlandığında amaç artan göç problemleri, insanları zorlayan ekonomik koşullar ve çok eskilerden beri insanlığın karşısına çıkan ırk ayrımcılıkları gibi sorunların çözülmesine, yeni yetişmekte olan “çocuk” vatandaşların gelişim ve eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmüştü. Uzmanlar bu dersin öğretilmesiyle vatandaşların temel seviyede demokratik değerler kazanmasının yanı sıra, toplumda meydana gelen sorunlar karşısında da daha üretken çözüm arayışlarına yönleneceklerini düşünüyorlardı. Sosyal Bilgiler

eğitimi konusunda öncü bir etkisi olduğu kabul edilen ABD'nin Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin (National Council for the Social Studies- NCSS) yönetici kadrosu da 1992 yılında, Sosyal Bilgiler 'in "yetkin vatandaş yetiştirmek ve desteklemek amacıyla sosyal ve insani bilimleri birleştiren bir alan" olduğunu konusunda hemfikir oldular. (NCSS 1921 yılında kurulmuş, ABD'de Sosyal Bilgiler konusundaki çalışmaları daha güçlü kılmak amacıyla faaliyette bulunma görevini üstlenmiş ve bunu savunan eğitimciler tarafından desteklenen bir örgüttür.) Birleşik Amerika'nın tüm eyaletinde ve dünya üzerinde yaklaşık 69 farklı ülkede üyesi bulunan NCSS ilköğretim, ortaöğretim, üniversite ve öğretmenler için yol gösterici bir hizmet olarak faaliyetlerine devam etmektedir. İnan'a göre Sosyal Bilgiler 'in tanımı şu şekildedir: "Sosyal Bilgiler çocukların kavrama düzeyleri göz önünde bulundurularak sosyal (beşeri) bilimlerin gerçek hayat ve içerisinde bulunan toplumla alakalı seçilmiş konularına yer veren bir derstir" (İnan, 2021: 1-12).

Bir diğer tanıma göre ise Sosyal Bilgiler, iyi ve etkin birey yetiştirmeyi kendine amaç edinmiş, ilkokul ve ortaokul dönemi öğrencilerini topluma hazırlayan temel bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi yetiştirmeyi amaçladığı "iyi ve etkin vatandaş" çizgisine öncelikli olarak mevcut programdaki amaçlar doğrultusunda şekil verir. Dönemin şartları, bilimsel olanakları ne kadar değişirse değişsin, Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı her zaman "iyi ve etkin vatandaş" yetiştirmek olmuştur (Yalçın ve Akhan, 2019: 843-845). Sosyal Bilgiler eğitiminin insanlar için neden gerekli olduğu konusu temelde iki nedenle açıklanabilmektedir. Bu nedenlerden birincisi dünya üzerindeki sosyal değişim, ikincisi ise yeni tarih anlayışı olarak kabul edilmektedir. Fransız ihtilalinin gündeme getirmiş olduğu halk iradesi, sosyal ve politik konulardaki değişimler ve bu değişimin sebeplerini açıklamak istikrarlı bir toplum yapısı için gerekliydi. Bu durum sosyal bilimlerin gerekliliğini bir kez daha gözler önüne serdi. Diğer bir etken olan yeni tarih anlayışında ise, siyasal yönetimlerin karşı karşıya kaldığı bölünme ya da birleşme gibi düşünceler, siyasal yönetimlerin kendi milli tarihlerinin her ayrıntısı ile bilinme gerekliliği sosyal bilimlerin özellikle tarih biliminin önemini bir kez daha ortaya çıkardı. Geçmişte vakanüvislik tarihçiliği ile salt hanedan-krallık tarihine odaklanılırken, şimdiki araştırma öznesi halk- millet olmuştur. Bu durum toplumsal tarihe ehemmiyet veren yeni ve modern tarih olarak kabul edilen sosyal tarih anlayışının adı olarak kabul edilmişti. Eğitimcilerin de o dönemlerde bu tartışmalardan etkilenmesi oldukça normaldi. Eğitimciler ve yazarlar tarafından hemfikir olunan tek konu "iyi vatandaş" yetiştirmek konusu olmuştur. Bunun tek çözümü ise ismi Sosyal Bilgiler olacak bir dersin gerekliliği idi. Birleşik Amerika'nın 1916'daki eğitim ile alakalı raporunda bu isimle bir dersin yürürlüğe girmesi teklif edildiğinde, bu dersin yararıyla ilgili neredeyse herkes hemfikirdi (İnan, 2021: 12). Türkiye'de ise özellikle erken çocukluk yıllarında Sosyal Bilgiler' in bir bütün olarak öğretilmesi

düşüncesi 1960'lı yıllarda daha belirgin olarak artmaya başladı. 1962 yılında İlkokul Program Taslağı'nda sosyal alan dersleri "Toplum ve Ülke İncelemeleri" olarak birleşirken dahi Batı'nın etkileri ülkemizde de görülmeye başlamıştı. Ayrıca 1961 yılının anayasasının temel hak ve özgürlüklerle ilgili olarak hazırlanmış olan maddelerini açıklamak, sosyal devlet, hukuk devleti gibi tanımlamaların açıklamalarını yapmak için bir ders ihtiyacı hasıl olmuştu. O güne kadar okutulan Vatandaşlık Bilgisi dersinin yetersizliği eğitimcilerin hemfikir olduğu bir diğer noktaydı. Bu sebepten 1968 yılında yapılan bir düzenlemeyle üç yıllık ortaokulların her sınıfında okutulmak üzere ilk kez Sosyal Bilgiler dersi, öğretim programına dahil edilmişti. Bu ders ile alakalı belli başlı gelişmeler aşağıdaki tabloda kısaca anlatılmıştır (İnan, 2021: 13-14).

2.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Kronolojisi

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Kronolojisi (İnan, 2021: 13-14)

Sosyal Bilgiler Dersinden Önce	1968 yılından önce Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini oluşturan tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi önemli dersler ilk ve ortaokul grubunda bağımsız bir ders olarak okutulmaktaydı.
1869	Sultan Aziz döneminde çıkarılmış olan Maarif-İ Umumiye Nizamnamesi baz alınmış ve bu nizamnameye göre rüştiye yani ortaokullarda sosyal alanlar "Tarih-I Umumi", "Tarih-I Osmani" ve "Coğrafya" adıyla bu dersler ayrı birer ders olarak okutulmaya başlanmıştır.
1896	ABD Wiscons'de yapılmış olan öğretim toplantısında, yönetim, tarih ve ekonomi gibi konular "Sosyal Bilgiler" adı altında birleştirildi.
1904	İkinci Abdulhamit döneminde gelindiğinde, sosyal bilimlerden "Muhtasar Tarih-i Osmani" (Kısa Osmanlı Tarihi) dersi ilkokul yani eski adıyla iptidailerde programa dahil edildi.
1916	Sosyal Bilgiler dersi bir ders adı olarak ilk kez ABD'de kullanılmaya başlandı.
1921	ABD'de şemsiye bir kuruluş olarak "Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi" (National Council for the Social Studies- NCSS) oluşturuldu.
1924	Türkiye'de "Malumat-ı Vatanîye" dersleri okullarda okutulmaya başlatıldı.

1926	Vatan Bilgisi, “Ahlak Sohbetleri” dersleri ile birleştirilerek “Yurt Bilgisi” dersi adını aldı.
1962	Hazırlanmış olan İlkokul Program taslağında tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adıyla birleştirilmiştir.
1968	Sosyal Bilgiler dersi ilk kez ülkemizde müfredatlarda yerini almaya başlamıştır.
1985	Sosyal Bilgiler dersi kaldırılmış ve bu dersin yerine “Milli Tarih”, “Milli Coğrafya” dersleri konulmuştur.
1998	Zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması ile Sosyal Bilgiler dersi de bu dönem yeniden müfredattaki yerini almıştır.
2005	Sosyal Bilgiler dersi ile alakalı önemli bir gelişme yaşanmış ve yapılandırmacı eğitimin uygulamasına kademeli olarak geçilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi çocuğun sosyalleşmesi ve kendini geliştirebilmesine, var olduğu toplum içerisinde karşılaştığı sorunları gözlemleyerek bu sorunların üstesinden kendi kendine gelebilmesine yardımcı olduğundan farklı isimlerde ve değişen içeriklerle de olsa ilköğretim ders programında yerini her zaman korumuştur (Çelikkaya, 2017: 37). Tarih boyunca milletlerin ve devletlerin geleceğinde eğitim ve öğretim belirleyici unsurlardan olmuştur. Sosyal Bilgiler dersleri de eğitim öğretim sürecinin önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkin, üretken, hak ve sorumluluklarının farkında olan, bu haklarını kullanabilen, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen aktif insan tipleri ve iyi vatandaşlar yetiştirmek Sosyal Bilgiler dersinin her zaman amaçları arasında yer almıştır (Akpınar ve Kaymakçı, 2012: 606). Sosyal bilgiler, sosyal bilimlere ait olan içeriklerden meydana gelmesi ve sosyal olan birçok şeyi kendine konu edinmesi sebebiyle öğrencilerin her zaman kullanabilecekleri bilgileri, beceri, değer ve kazanımları içeren bir ders olarak ilköğretim programlarında önemli bir yer tutmuştur. Sosyal bilgiler, insanları ve bu insanların içerisinde yer aldığı toplumları, bu toplum içerisindeki beklentileri de göz önünde bulundurarak bireylere toplumsal bir kişilik kazandırmayı ön planda tutmaktadır (Deveci, 2009: 1, 2). Tüm derslerde olduğu gibi sosyal bilgiler eğitiminde de dersin standartların belirleyecek olan kurum Millî Eğitim Bakanlığıdır. Bu sebepten Sosyal Bilgiler dersi ile alakalı olarak MEB’in Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na yansıttığı temel hedef “etkili ve sorumluluk sahibi bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmek” olmuştur. Tüm bu anlatılanlardan yola çıkılarak sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamak doğru olacaktır:

- Bireylerin, erdemli bir vatandaş olarak yetişmeleri hususunda öğrencilere rehberlik etmek.
- Kişilerin ülkelerine faydalı olan birer etkin vatandaş olarak yetişmelerine öncülük etmek.
- Kişiye siyasi yönetime (demokrasiye) katılma sürecinde etkin olarak rol alabilmesi adına bu sürece katılmayı öğretmek.
- Öğrencilerin temel tarih, mekân ve sosyal düşünme gibi beceriler hususunda bilinçlenmelerini sağlamak (İnan, 2021: 11).

2.2.2. Sosyal Bilgiler Ders Müfredatında Yer Alan Disiplinler

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Ders Müfredatında Yer Alan Disiplinler (İnan, 2021: 9, 10)

Bilim Dalları	Sosyal Bilgiler Dersi Programından Konu Örnekleri
Tarih	Uygarlıklar, Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Osmanlı Dönemi, Saat ve Takvim...
Coğrafya	Mevsimler, Hava Durumu, Nüfustaki Değişimler, Doğal Afetlerle Alakalı Konular...
Felsefe	Bilim ve Bilim Adamları, Keşifler, Dünyaya Yön Verenler...
Sosyoloji	Bireyler, Gruplar ve Kurumlar, Sosyal Örgütler, Kulüpler, Toplum Gönüllüleri...
Siyaset Bilimi	İnsan Hakları, Egemenlik, Yaşadığımız Yerdeki Yönetim (vali, kaymakam, muhtar vb.)
Hukuk	Haklarımız (çocuk, kadın, insan Hakları), vergi görevi vb.
Ekonomi	Meslekler, ülkemizdeki kaynaklar (madencilik, orman işletmeciliği)
Sanat Tarihi	El sanatları (halı dokuma, kilim dokuma)
Arkeoloji	Yurdumuzdaki ilk yerleşim alanları, kazı ve ören yerleri
Antropoloji	Türk Kültürüne ait olaylar (nevruz, Düğün...), bayram ve kutlamalar
Psikoloji	İletişim, değerlerimiz (empati, hoşgörü, sorumluluk vb.)

2.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarının Sınıflandırılması

Vatandaşlık eğitiminin anlamı hususundaki farklı bakış açıları, sosyal bilgiler eğitimcilerinin alanla alakalı temel gelenekleri kategorileştirme ve tanımlamalarını belirlemeye büyük önem vermelerine sebep olmuştur. Bunlardan en etkili olanı ise ilk kez Barr, Barth ve Shermis (1977) tarafından geliştirilmiştir. Barr, Barth ve Shermis tarafından ortaya atılan bu

yaklaşımlar üç kategoride toplanmıştır. Bunlar: Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, sosyal bilimler olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, yansıtıcı araştırma olarak Sosyal Bilgiler öğretimidir (Bozkurt Ourila, 2021: 99).

2.3.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilgiler öğretiminde ortaya çıkmış olan ilk gelenek olduğu gibi aynı zamanda üç gelenek içerisinde halkın en lehine olan gelenek olarak da kabul edilmektedir. Toplumdaki kültürel birikimin devam edebilmesi ve gelecek nesillere taşınabilmesi konusunda gerekli olan ve en çok tercih edilen bilgi, beceri ve değerlerin aktarımını esas alan bir gelenektir. Bu gelenekte öğretmenler çocukların iyi birer vatandaş olarak yetişebilmeleri için, yaşadıkları toplum içerisinde kabul görmüş olan değer ve bakış açılarını bir program çerçevesinde sistemli olarak anlatmak için çaba harcarlar. Bu değer ve bakış açıları bir milletin bir arada barınmasını sağlayan ortak değer ve inançlardan oluşur (Barr, Barth ve Shermis, 1978: 18-36, akt. Aslan, 2016: 39). Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler programının içeriği geçmiş öğrenmek, öğrendiği geçmiş ve gelecekle alakalı gurur duymak, sorumluluk almak, uygun davranışlar sergilemek ve otoriteye bağlılık olarak sıralanabilmektedir (Tay, 2022: 11). Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler öğretimi davranışçı öğrenme alanını da yansıtmaktadır. Çünkü bu yaklaşımda bilgilerin aktarılıp, ezberlenip, tekrar edilmesi amacı vardır (Hirsch, 1987, akt. Bozkurt Ourila, 2021: 101). Bu yaklaşımda öğrencilere düşen görev öğretmen ya da ders ile alakalı verilmiş olan ders kitabındaki doğru cevapları okuyup, zihnine ve kâğıda kaydetmesidir. Öğrenci, öğrenmiş olduğu bilgileri kâğıt ve kalemle yapılan testler ya da kısa cevaplı sorularla gösterir. Öğrenci ilk elden bir kaynağı yorumluyor olsa dahi ödevde öğrencinin davranışsal olarak pekiştirici tarafından desteklenmesi ve seçenekler içerisinde ancak tek bir yanıt seçmesi veya belirli bir yorumu yazması amacı ön planda tutulduğu için davranışçı öğrenme yaklaşımını yansıttığı görülür (Bozkurt Ourila, 2021: 101, 102). 20. Yüzyılın başlarından itibaren dünyanın birçok yerinde ve Türkiye’de tarih ve coğrafya dersleri ya ayrı ayrı disiplinler olarak ya da Sosyal Bilgiler dersi altında millet ve millet bilinci oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler eğitimi, Sosyal Bilgiler eğitimi için en eski gelenek olmasının yanı sıra, tartışmaya en açık gelenektir. Bunun sebebi de öğrencilere hangi değerlerin aktarılması gerektiği hususunda farklı görüşlerin ortaya atılmış olmasıdır (Aslan, 2016: 39).

2.3.2. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Barr, Barth ve Shermis tarafından ortaya atılan ikinci gelenektir. Bu gelenekte esas amaç, sosyal bilimcilerin düşünme şeklini tam manasıyla öğrenmiş olan bir geleceğin vatandaşlarını yetiştirmektir. Bu gelenekteki vatandaşlık kavramı, ilk gelenekten farklıdır. Bu geleneğe göre ilk geleneğin (vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler) öğretim şekli beyin yıkmaya yönelik bir öğretim şeklidir ve oldukça sığ düşüncelere sahiptir. Sosyal bilim görüşünü benimseyenler, Sosyal Bilgilerin öğretiminin esas amacının sosyal bilimcilerin düşünme şekil ve biçimlerini öğrenmiş bireyler yetiştirmek olduğuna inanırlar. Bu görüşü benimseyen taraftarlar “karmaşık konularla alakalı olarak sosyal bilimcilerin kabiliyeti ve dikkati neticesinde düşünme kavramını içselleştirmiş olan öğrencilerin gelecekte miras olarak alacakları toplumun işleyiş, yapı ve problemlerini en güzel şekilde inceleyeceklerini” savunmaktadırlar (Barr, Barth ve Shermis, 2013:21, 22, akt. Yeşilbursa, 2015: 49). Öztürk’e göre de sosyal bilimler olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin benimsenmesinde etkili vatandaşlık için en faydalı hazırlık olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşımda öğrenciler, sosyal bilimlerle alakalı olarak temel kavramlar, genelleme ve kuramlarla alakalı bilgiyi toplama, işleme ve yorumlama süreçlerini iyi öğrenmelidirler (Öztürk, 2015: 5).

2.3.3. Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu yaklaşım John Dewey’in düşüncelerine dayanak olarak ortaya çıkmış bir gelenektir. En önemli amacı, öğrencilerin problem çözme ve karar alma becerilerini öğrenip uygulamalarını sağlamaktır. Bu gelenek, öğrencilerin kişi ya da kamu ile alakalı olan problem durumlarını açıklayıp, analiz edebilecekleri ve bilgiye dayalı kararlar alabilecekleri bir öğrenme ve öğretme sürecine ağırlık vermektir. Bu gelenekte önceden belirlenmiş bir içerik söz konusu değildir. Ancak yapılacak olan etkinliklerin mutlaka öğrencileri alakadar eden, etkileyen ve hatta kaygılandıran güncel bir tema ya da sorun olması beklenir. Burada öğrencilere sağlıklı bir şüphecilik aşılacak istenir. Bu yaklaşımın temelinde ise araştırma ve inceleme yöntemi yatmaktadır (Öztürk, 2015: 6). Bozkurt Ourila ’ya göre John Dewey’in bilhassa düşünme ve öğrenme psikolojisi ve felsefesine odaklanarak geliştirilmiş olan bu yaklaşımda Sosyal Bilgiler öğretiminin esas amacı öğrencileri kişisel olarak doğrudan etkilemiş sosyal ve kişisel problemlerle alakalı kararlar verebilmek amacıyla elzem olan yeteneklerle donatmaktır. Bu gelenekte vurgulanmak istenen diğer bir konu egemen halk ve toplum tarafından kabul görmüş olan düşünce ve standartlaşmış görüşleri sorgulayan ve bu

görüşler hakkında eleştirilerde bulunan içerik, davranış ve değerleri öğrencilere öğretmektir (Bozkurt Ourila, 2021: 104, 105).

Yukarıdaki yaklaşımlara ek olarak Martoralla (1996) Sosyal Bilgiler yaklaşımlarını sınıflandırırken iki yaklaşımı daha esas almıştır. Bu yaklaşımlardan ilki bilgiye dayalı sosyal eleştiri olarak Sosyal Bilgiler öğretimidir. Martorella 'nın dördüncü yaklaşım olarak belirlediği bu yaklaşımın temelini “yeniden kurmacılık”, “sosyalleşme-karşı sosyalleşme”, ve “eleştirel pedagoji” oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda Sosyal Bilgilerin temel amacı kültürel, ekonomik ve politik adaletsizlik konularında geçmişteki ve günümüzdeki geleneklerin, sosyal uygulamaların ve problem çözme biçimlerinin hem incelenmesi hem de bu konuların eleştirilmesi için öğrencilere olanaklar sunan bir vatandaşlık eğitimidir. Martorella'nın son yani beşinci olarak belirlediği yaklaşım ise bireysel gelişim olarak Sosyal Bilgiler öğretimidir. Bu yaklaşım vatandaşlık eğitimi temele alan bir yaklaşımdır. Kişilere verilen vatandaşlık eğitimi sayesinde kişide güçlü bir benlik algısı ve bireysel donanım gelişmesi inancına sahip olan yaklaşım, etkin demokratik vatandaşlığın seçimler yapma serbestliğinin yanı sıra bu seçimin sonuçları ile yaşama sorumluluğunu da içine alan bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir (Bozkurt Ourila, 2015: 105, 106).

2.4. Sosyal Bilgilerde Öğretim Stratejileri

Literatüre bakıldığı zaman çok pek öğretim stratejisi ile karşılaşmak mümkündür. Fakat en çok kullanılan öğretim stratejileri sunuş, buluş ve araştırma yoluyla öğretim stratejileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada öğretmene düşen görev, ders için ayracağı zaman, kullanacağı araç gereç miktarı ve öğretilmesi hedeflenen davranışın niteliğine uygun öğretim stratejisinden birini seçmek olacaktır (Keskin ve Horzum, 2016: 725).

2.4.1. Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi (Expository Teaching)

Ausubel tarafından geliştirilmiştir. Bu strateji öğrencide kazanım sağlamak amacıyla bilginin belirli bir biçimde organize edilmesi ve sunulmasını hedef alır. Bu stratejiye göre öğrenci hangi bilginin doğru olduğuna ya da hangi bilginin gerekli olduğuna karar veremez. Bu sebepten her bilgiyi öğrenmeye çalışacak ve bu şekilde gereksiz bilgileri de öğrenmiş olacaktır. Bu stratejide öğrenciler bilgileri kendileri tek başına almamalı, bu bilgiler öğrencilere bir alan uzmanı tarafından verilmelidir. Bunun için konuyla alakalı olan, deneyim sahibi bir öğretmen bilgileri organize ederek öğrencilere aktarmalı ve öğrenciler bu bilgileri anlamlı şekilde alıp içselleştirmelidir (Keskin ve Horzum, 2016: 725). Ausubel'in öğrencilerin bilgiyi

akılda tutabilmesi hususundaki görüşleri onun sınıflandırma teorisi ile alakalıdır. Sınıflandırmak hem öğrenme hem de akılda tutma konusunda öğrenciye yardım sağlamaktadır. Akılda tutma ise aşağıdaki üç faktörden etkilenmiştir:

- Öğrencinin kendi bilişsel yapısında, kendi yeteneklerine uygun düzeyde olan sınıflandırıcı kavramlar,
- Öğrencinin zihnine yerleştirilen bu kavramların sabitlik ve açıklığı,
- Öğrenci zihninde işlenen bu kavramların öğrenme hususundaki ayırt edilebilirliği (Faiz, 2015: 96).

Sunuş yoluyla öğretim stratejisinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Derste ilk olarak önceki öğrenmelerle alakalı kısa bir gözden geçirme işlemi yapılmalıdır.
- Öğretimde verilmek istenen bilgiler genelden özele doğru bir sıralama ile verilmelidir.
- Öğrenciye öğretilecek her yeni içerik, küçük küçük parçalar halinde öğrenciye sunulmalı ve her parçadan sonra öğrencinin o parçayla alakalı olarak uygulama yapmasına müsaade edilmelidir
- Öğrencilerin öğretme sürecinde kendi görüşlerini söylemelerine, kendi örneklerini açıklamalarına ve tartışmalara katılmalarına fırsat tanınmalıdır.
- Bazı zamanlar öğrencilerin konuyu ne derece anladıklarını ölçebilmek amacıyla öğrencilere sorular sorulmalıdır.
- Öğrencilere yeri ve zamanında dönütler verilmelidir.
- Öğrenmenin tam olarak gerçekleşebilmesi adına öğrencilere yeteri kadar alıştırmaya da uygulama yaptırılmalıdır (Yaşar ve Gültekin, 2015: 81).

Sunuş yoluyla öğretme stratejisinde bilgilerin öğrenciye aktarımı, organize edilmesi, sunulması ve değerlendirilmesi öğretmen aracılığıyla yapıldığı için yaklaşım öğretmen merkezlidir. Ancak öğretmenin bu yaklaşımda merkezde olması bu yaklaşımda sadece öğretmenin aktif olduğu manasına gelmemektedir. Esas bilgiler öğretmen tarafından öğrencilere sunulduktan sonra öğretmen ve öğrenci arasında güçlü bir iş birliği ve iletişimin mevcut olması gerekmektedir. Öğrenciler, öğretmen vasıtası ile temel bilgilere ulaştıktan sonra soru- cevaplarla ve örnekler vasıtasıyla etkileşim içerisinde olarak aktif hale geleceklerdir. Bunun aksi sağlandığında öğrenci pasif bir dinleyici konumunda olacak ve bunun bir sonucu olarak öğrenme ortamından sıkılıp, uzaklaşacaktır (Keskin ve Horzum, 2016: 726). Sosyal

Bilgiler dersi bilgi vermeyi temele alan bir ders olmasından ötürü öğretmen sunumunun ağırlıkta olduğu sunuş yoluyla öğretim stratejisi önemli kabul edilen bir stratejidir. Fakat burada öğretmen tarafından dikkat edilmesi gereken nokta, öğretmenin ders akışını güzelleştirerek, sınıfın dikkatini her zaman diri tutması ve soru- cevap ya da örnek verme teknikleri ile düz anlatımın monotonluğunu gidermesidir. Sunuş yoluyla öğretim stratejisinde öğretmen genelden özele (tümdengelim) bir düzene göre dersin işleyişini yönlendirir. Daha genel kavramlar önce, bu kavramın içerisinde bulunan özel ve dar bilgiler ise sonrasında öğretilmelidir. Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciye öğretilmesi gereken oldukça fazla kavram vardır. Bu sebepten öğrenciye hangi kavramın öğretileceği ve öğrencinin hangi kavramları benimseyeceği ve öğreneceği önemli görüldüğünden sunuş yoluyla öğretim stratejisi bu ders için önemli kabul edilir. Burada öğrenci, bir konuyla alakalı olarak alması gereken bilgileri kendisine öğretmen tarafından sunulanları alma yoluyla kazanır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin yoğun bir bilgi içeriğini barındırması ve ders saatinin az olması hasebiyle sunuş yoluyla öğretim stratejisi bu dersin öğretiminde adeta zorunlu kılınmıştır (Faiz, 2015: 98-100).

2.4.2. Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi (Discovery Teaching)

Bruner tarafından geliştirilmiş olan bu stratejinin temelinde öğrencilerin yapacakları kendi etkinliklerini kendilerinin planlayarak bir araştırma yürütmeleri ve ulaşılmış oldukları bilgilerle alakalı olarak çıkarımlarda bulunarak olgu, kavram ya da ilkeleri keşfetmeleri yatmaktadır. Bu strateji öğrencinin aktif katılımını esas aldığı için öğrenci merkezli bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenci herhangi bir karmaşık durumla karşı karşıya kaldığında bu durumla alakalı olarak tespitlerini kendisi yapmalı ve çözümü yine kendisi bulmalıdır. Bu strateji herhangi bir örnek ya da merak uyandıracak bir olay ya da durumun öğrenme ortamında öğrencilere sunulması ile başlar. Böylesi bir sunumun ardından gelen sorularla öğrenciler bilgiyi keşfetmeye açık hale gelirler. Yapılmış olan etkinlik ya da araştırmalar neticesinde tümevarımsal bir yol izlenir. Buluş yoluyla öğrenme stratejisi problem çözmenin başka bir boyutu olarak kabul edilebilir. Öğrenci tıpkı problem çözme aşamalarında olduğu gibi problemin planlamasını yapar ve çözümü için uğraşır. Burada öğreticiye düşen görev, öğrencilerin bir konu hakkında araştırma ya da keşfetmek amacıyla yola çıktığı durumlarda öğrencileri yönlendirmektir (Keskin ve Horzum, 2016: 726, 727).

2.4.3. Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim Stratejisi (Inquiry Teaching)

Bu stratejinin esasında öğrencilere problemle alakalı olarak sorgulamaya yöneltmek düşüncesi vardır. Burada önemli olan yeri ve zamanında öğrencilere doğru sorular sorabilmek ve anlamlı yanıtlar bulabilmek adına öğrencilere alıştırma yapmaktır. Bu da demektir ki öğrenci bu stratejide öğrenme sürecinde aktif bir katılımcı olarak bulunmaktadır. Bu strateji öncelikli olarak ortaya bir problem durumu çıkartacak bir soru ile başlar. Öğrenci bu problemle karşı karşıya kaldıktan itibaren tüm sorumluluk artık öğrencidedir. Öğrenci problemi analiz edip, sorunla alakalı olarak ortaya görüşler çıkartır, araştırmalar yaparak denenceler üretir. Denenceleri test edilir ve verilerin toplanması ve denencelerle alakalı olarak değerlendirmeler yapılarak bir netice elde edilir. Bu saydığımız basamaklar aynı zamanda bilimsel araştırma yöntemleri basamakları da olduğu için öğrencide araştırma becerileri de gelişmiş olacaktır (Keskin ve Horzum, 2016: 728).

Bu stratejide önemli olan durum öğrencilerin doğru ve geçerli bilgiye ulaşabilmesi için öğrencinin doğru kaynaklara ulaşması konusunda onlara rehberlik etmek ve ulaşılmış olan bilgilerin bir öğrenme sürecine dönüşmesine fırsat tanımaktır (Akhan ve Demirezen, 2015: 148). Bu stratejide öğrenciler çok yönlü araştırmalar yaparak sorunlara çözüm bulmaya çalışırlar. Bu sebepten öğrenciler bu stratejide daha etkili öğrenirler. Ayrıca bu stratejinin öğrenciler için olumlu sayılabilecek diğer yanları öğrenciye hem düzenli çalışma alışkanlığı kazandırıp hem de araştırma ve incelemeler yaparak sorunları çözme ve eleştirel düşünme gibi becerileri kazandırmaktır. Araştırma yoluyla öğretim stratejisinden istenen seviyede faydalanabilmek adına şu noktalara özellikle dikkat etmek gerekecektir:

- Öğrenciler günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri yaşam sorunlarıyla karşı karşıya getirilmelidirler.
- Öğretim sürecinde yapılması gereken bilimsel araştırma yöntemlerine uygun olarak araştırmalar yapmaktır.
- Öğrenme sürecinin oluşturulduğu ortamda öğrencinin aktif olabileceği ortamlar oluşturulmasına önem verilmelidir.
- Öğrencilerin ilgi ve isteklerini uyandırabilmek adına işlenen konu ile alakalı öğrencilerin seviyelerine uygun sorun ve problemler seçilmelidir.
- Öğrencilere veri toplamaları için verilen zaman yeterli olmalıdır.
- Öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edip, rahatça çalışmalar yapabilecekleri uygun ortamlar seçilmelidir (Yaşar ve Gültekin, 2015: 86).

2.5. Türkiye ve Farklı Ülkelerdeki Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Amaçları

Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinin temel hedefi etkili ve sorumluluklarının bilincinde olan vatandaşlar yetiştirmektir. Bunun için öğrencilere hem milli hem de evrensel değerler kazandırılmak amaçlandığı gibi aynı zamanda çeşitli kavram ve becerileri kazandırmak da amaç edinilmiştir. Programda amaçlar “kazanım” ifadesiyle karşımıza çıkmaktadır. ABD’de ise Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilere küreselleşmiş dünyada meydana gelmiş olan kültürel farklılıklar neticesinde oluşan demokratik bir toplumun bireyleri olarak, genç neslin karar verme becerilerini geliştirmek ve onları üretken birer vatandaş olmalarını sağlamak amaç edinilmiştir (Öztürk ve Deveci, 2020: 21). Mısır’a baktığımız zaman ise Sosyal Bilgiler dersinin öğretilme amacı, ülkesine bağlı, ülkesinin hem geleceğine hem de gelenek, görenek, örf ve adetlerine bağlı kalan ve onları yaşatmak için sahip çıkan, vatanının birliğini her şeyden önemli tutan ve koruyan, Allah’ın bir olduğundan emin olan, demokratik vatandaşlar yetiştirmektir. Mısır’daki Sosyal Bilgiler öğretim programı ile öğrencinin harita okuma, açıklama ve haritayı çözümleme üzerine veri yerleştirme becerisinin geliştirilmesi, halkının demografik yapısı ile alakalı bilgi sahibi olması, kainatın yaratılışı konusunda Allah’ın büyüklüğü taktir etmesi gibi amaçlar yatmaktadır (Çakmak ve Bulut, 2022: 371, 372). Almanya’da ise çeşitli eyaletlerde uygulanan Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçları arasında etkin vatandaş yetiştirmek ifadesi yer almaktadır. Almanya’da öğrencilere kazandırılması hedeflenen özellikler “amaçlar” ifadesiyle yer almıştır. İngiltere’ye baktığımız zaman ise Sosyal Bilgiler kapsamı içerisinde bulunan derslerde öğrencilere öğretilmesi gereken temel amaçların, öğrencilerin toplumun bir üyesi olarak hem kendilerini hem de var oldukları toplumu tüm özellikleriyle tanımaları bu dersin amaçları arasında sayılmıştır. Tarih, coğrafya ya da vatandaşlık dersleriyle öğrencilere araştırma yapmak, düşünme becerisi, iletişim, hoşgörü gibi çeşitli değer ve becerileri aşlamak ve toplumsal yaşama etkin bir şekilde katılım sağlayan bir dünya vatandaşı yetiştirmek İngiltere’nin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçları arasında yer almıştır (Öztürk ve Deveci, 2020: 21, 22). Finlandiya’da ise Sosyal Bilgiler programının amacı sorumluluklarının bilincinde olan, demokratik değerlere hassas, demokrasi kavramını bütünüyle benimsemiş kişiler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Finlandiya’nın eğitim sisteminde Sosyal Bilgiler eğitimi sorumlu ve bilinçli bireylerin yetiştirilmesini esas alan bir eğitim politikasına sahiptir (Uygun vd., 2023: 230). Kanada’nın Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarına baktığımız zaman ise bu programın amacı öğrencilerde sorumluluk duygusu ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek, geçmiş ve günümüzdeki yerel ve küresel topluluklarla ilgili farklılıkları anlamlandırmak ve gelecekte

coğrafya, tarih, ekonomi, hukuk ve siyaset konularında yapılması beklenen çalışmalara zemin hazırlayacak bilgi, beceri ve anlayışı öğrencilerde geliştirmek olmuştur (Çakmak ve Bulut, 2022: 361, 362). Singapur'un Sosyal Bilgiler öğretim programının amaçlarını incelediğimiz zaman ise bu programın amacının 21. yüzyıl dünyasını daha iyi anlamak ve açıklamak, bireyleri dünya üzerindeki sorunlara çözümler üretebilen, etkin birer vatandaş haline getirebilecek bilgi, beceri ve değerlerle donatmak olduğunu görmekteyiz (Şeker, 2020: 419). Son olarak İran İslam Cumhuriyeti'nin Sosyal Bilgiler öğretim programı incelendiğinde bu programın oldukça yoğun bir şekilde toplumun hem iç hem de dış dinamiklerine vurgu yaparak milletine, İran'a, devrim ve İslam'a ve Şialık Mezhebi'ne karşı gelişebilecek iç ve dış tehditler üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Bu tehditler karşısında Müslüman İran vatandaşının üzerine düşen görev ve sorumlulukları öğrenmesi, bu ülkenin Sosyal Bilgiler öğretim programının temel yapısını oluşturmaktadır (Demir, 2020: 205).

2.6. Değer Kavramı ve Değerler Sınıflandırması

Değer kavramının ne olduğu ile ilgili çokça tanım bulunmaktadır. TDK değer sözcüğünü “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçüt, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet” olarak tanımlamıştır (TDK, 2023). Latince olarak ise “valare” kelimesi değer kavramının genel manada batı dillerindeki karşılığı olarak kabul edilmiştir. Bu kelimenin batı dillerindeki anlamı güçlü olmak, değerli olmak olarak açıklanmıştır (Coşkun, 2021: 226). Günlük hayatımızda değer kavramı bir ürünün maddi karşılığı olarak kullanılsa da sosyal bilimler alanında değer kavramı tanımlanmak istenildiğinde değer kavramının soyut ve manevi bir anlam taşıdığı görülmektedir. Özellikle sosyal bilimcilerin bu kavramı toplum ile bağdaştırarak, değer-toplum ilişkisi bağlamında açıkladığı göze çarpmaktadır. Ancak Bozkurt'a göre değer kavramı her ne kadar toplum kavramı ile doğrudan alakalı olsa da birey, içerisinde var olduğu toplumdan ayrı olarak da değerler edinebilmektedir. Birey ya da toplumun herhangi bir şeye göstermiş olduğu değerın önemi, kişinin ya da toplumun o değeri ne kadar benimsemesi ve içselleştirmesi ile alakalıdır. Değerin oluşumunu sağlayan güç, değer verilen şeyin niceliği ya da niteliğinden ayrı olarak kişide ya da toplumda bıraktığı his ve duygular ile alakalıdır. Örnek vermek gerekirse, ailemizden bir birey tarafından hatıra olarak bırakılan maddi değeri oldukça düşük bir tablonun bizler için değeri ekonomik olarak ölçülemeyecek kadar büyük olabilir. Bu durumdan yola çıkarak Bozkurt değer kavramını şu şekilde tanımlamıştır: Değer, herhangi bir eşya, kişi, fikir, amaç ya da herhangi bir şeye karşı hissedilmiş olan sahiplenme duygusu neticesinde ortaya çıkmış olan düşünce ve hislerdir

(Bozkurt: 2021: 4). Coşkun ise değer kavramını insanı tanımak ve anlamak konularında bir kriter özelliği olduğu gibi aynı zamanda insanları birleştiren, onların birlikte hareket etmelerine öncülük eden, uzlaştırıcı bir güç olarak kabul etmektedir. Yazar değer kavramını aklın seçip, vicdanın biçimlendirdiği, insanın isteklerini toplum ile örtüştüren yönetici ve yönlendirici bir faktör olarak kabul etmiştir. Ayrıca bu kavram geçmişe ait incelemelerin daha kolay ve anlaşılır kılınması, geleceğe dair ise bütün planlamaların, hedeflerin, misyonların, strateji ve ideallerin belirlenmesinde kilit konumda olan farklı bir özelliğe sahiptir (Coşkun, 2021: 227).

Bolay'a göre değer kavramı, insanların önem verdiği, ulaşmaya çalıştığı, elde etmeyi istediği şeydir. Bunlar ev, araba gibi maddiyata dayalı değerler olabileceği gibi, Allah sevgisi, vatan ve millet sevgisi gibi manevi değerler de olabilmektedir. Yazar değerleri aile düzeninde değerler, toplumsal açıdan değerler, İslami açıdan değerler, evrensel değerler ve temel değerler olarak beş sınıfa ayırmıştır (Bolay, 2007: 14-18).

Tablo 3. Değerler Sınıflandırması (Bolay, 2007: 14-18).

Aile Düzeni Açısından Değerler	Ailenin kutsal sayılması, evde karşılıklı olarak sevgi ve saygı ortamının olması, neşeyi ve kederi paylaşma, yardımlaşma, ziyaretleşme, hal hatır sorma, doğan çocuğun kulağına ezan okuma, selamlaşma, öğretmene ayağa kalkma, büyük ve yaşlılara saygı, komşuluk, komşularla iyi geçinmek, sofraya duası, temizlik, bereket inancı, vb. değerler.
Toplumsal Açıdan Değerler	Düğün yemeği, sünnet yemeği, cenaze evine komşuların üç gün yemek göndermesi, iftar yemekleri, selamlaşma, başkalarının haklarına saygı, sabırlı olma, tevazu, kibirden kaçınma, hayvana ve tabiata sevgi, sözünde durma, harcamada tasarruf vb. değerler.
İslami Açıdan Değerler	Allah, peygamber, kitap, melek, ahiret, cennet ve cehenneme inanç, Hz. Muhammed sevgisi, Kabe, kandiller, namaz, Cuma namazı, Kur'an'a özel saygı, oruç, adak orucu, zekat, sadaka, fitre, insan haklarına saygı, çocukları sevmek, hac, umre vb. değerler.
Evrensel Açıdan Değerler	Birleşmiş Milletler değerleri, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi değerleri, Avrupa Birliği Değerleri.

Rokeach (1973) ise değerleri iki gruba ayırmıştır. Bunlar amaç değerler ve araç değerlerdir.

Amaç Değerler: Bu değerler yaşam içerisinde ulaşılması hedeflenen ve istenilen amaçları içerisinde barındırmaktadır. Hem kişisel hem sosyal değerler içerisine girmektedir. Kişi ya da toplumu merkeze alan değerlerdir. Sulh, özgürlük, eşitlik, mutluluk, kendine saygı, başarı, aile ve ulus güvenliği amaç değerlere örnek olarak verilebilir.

Araç Değerler: Bu değerler, amaç değerlere ulaşılması için elzem olan davranış kalıplarını içerisinde bulunduran değerlerdir. Ahlaki ve yeterlilik değerleri olarak da bilinen araç değerler, tercih edilen davranış tiplerini ortaya çıkarır. Bunlara örnek olarak cesaretli olmak, sorumluluk sahibi olmak, dürüst, hırslı, neşeli, yardımsever olmak örnek olarak verilebilir (Rokeach, 1973: akt. Er, 2021: 67,68).

Fichter'in değer sınıflandırması ise aşağıdaki gibidir:

Zorlayıcılık Derecelerine Göre Değerler: Burada değerler, sosyal kişiliği etkisi altına alma derecelerine göre düzenlenmiştir. Burada değerlerin bir ucunda kişinin bilinçli olarak kabul edip benimsediği güçlü değerler bulunur. Bu değerlerin zorlanması, aksatılması ya da çiğnenmesi ise kişideki suçluluk ve utanma duygularını açığa çıkartacaktır. Buradaki değerlere kişi kendi rızası ve bilinci ile uyum gösterir. Buradaki değerler “yapılmalı” ve “yapılmamalı” olarak kesin şekilde belirlenmiştir. Örneğin yurtseverlik olumlu bir değer olarak görünürken, ihanet olumsuz yani yapılmaması gereken ölçütlere işaret eder.

Süreklilik Gösteren Ortaklaşa İşlevlere Göre Değerler: Kişilerin kendi başlarına uymaları gereken değerlerin dışında, kişiler ya da gruplar içerisindeki iş birliğine bağlı olarak yapılan bazı değerler, diğer değerlere göre daha önemlidir. Toplumun sürekliliği ve devamı için bu değerler gereklidir. O sebepten burada önemli görülen şey kamunun refahı, huzuru ve toplumun sürekliliğidir. İş birliği değeri burada örnek olarak verilebilir.

Kuramsal İşlevlerine Göre Değerler: Değerlerle alakalı olarak en anlamlı sınıflandırmadır. Burada sosyal değerlerin, kurumsallaştığı görülmektedir. Belirli bir kültürel davranışa uzun süreden beri uygun görülen değerler, kurumların işleyişini daha basite indirir. Burada değerlerin kurumsallaşması söz konusu olmaktadır (Fichter, 2019: 173-175).

Yaşaroğlu'na göre değer kavramı “bir toplum içerisindeki var olmuş olan kültür çerçevesinde yaşamını sürdüren bireylerin davranışlarına yön veren soyut kurallardır.” Yazara göre değer aynı zamanda, kültürün temel manevi öğelerinden de birisidir. Öyleyse insanın, toplumun ve kültürün olduğu her yerde değerlerin bulunması da beklenir. Eğitim bilindiği gibi

kültür aktarımının en önemi araçlarından birisidir. Dolayısıyla değerlerin aktarımında da eğitim önemli bir unsurdur. Eğitimde ulaşmak istenen her amaç içerisinde belirli değer yargılarını da barındırmaktadır. Toplumdaki değer yargılarının eğitim vasıtasıyla aktarıldığı bilindiğinden, eğitimin amaçları ve içeriği hakkında bizlere yol gösteren felsefi akımlar şöyledir:

Yaşaroğlu, klasik eğitim felsefesi üzerinden değerler konusu incelendiğinde, değer aktarımı ve insanlara bu değerlerin benimsetilmesi açısından idealizmin uygun bir yaklaşım olduğunu savunur. İdealizme göre eğitim sisteminin öncelikli amaçlarından birisi Tanrı'ya ulaşmak olmalıdır. İyilik, yardımseverlik, doğruluk gibi manevi ve başat değerlerin temel kaynağı kutsal varlıktır. Bu felsefi yaklaşıma göre öğrencilere değer kazandırılması ve bu değerlerin içselleştirilmesi hususunda en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Öğrenci, genel anlamda öğretmenini örnek alır. Bu durumda öğretmen kendi yaşantısının bilincine varmalı ve öğrencilere örnek olmalıdır. Öğrencilere yardımseverliği öğretmek isteyen bir öğretmen öncelikle kendi yaşantısı üzerinden yardımseverlik değerini sergilemelidir. Yazara göre realist yaklaşımın değer anlayışı ise idealizmin tam tersidir. Realist yaklaşıma göre değerlerin kaynağı Tanrı değil, doğadır. Maddeler arasındaki ilişkiler ancak ve ancak akıl yoluyla fark edildiğinde değerler de anlaşılacaktır. Örneğin öğretmen, öğrencilerine sorumluluk değerini aşılamak istiyorsa, öncelikle sorumluluk değeriyle alakalı akılsal bir çerçeve oluşturmalıdır. Bu yaklaşıma göre sorumluluk değeri insanın ancak doğayla uyumunu sağlayacak öğrencilere benimsetilmelidir. Değerler insandan insana değişmektedir ve öğrencilere benimsetilmek istenen değerler öğrencilere ancak hayattaki gerçek yaşantılar yoluyla kazandırılmalıdır. Yaşaroğlu'na göre spiritüalist yaklaşım yani diğer adıyla Tek Tanrıcı Realizm ya da Tomistik Realizm olarak adlandırılan felsefi yaklaşımda İdealizmin etkileri görülmekle beraber, dinin etkisi daha fazla hissedilmektedir. Bu felsefi yaklaşıma göre tüm değerlerin kaynağı Tanrı'dır. Örneğin merhamet değerinden yola çıkarsak, bu değeri kavrayan kişi hem bu dünyada hem ahirette mutluluğu yakalayacaktır. Bu değeri kazandırmak için hem öğretmen hem merhamet konusunda öne çıkmış manevi şahsiyetler üzerinde durulmalıdır. Natüralist yaklaşım ise maneviyatı ve dini içerikleri reddeder. Natüralistlere göre kişi, doğa ile birebir etkileşim içerisine girerek çevresini bizzat kendisi algılar. Değerler, doğa ile etkileşim sonucu bilimsel yolla kazanılır. Bu yaklaşımın temelinde doğa değerlerin ortaya çıktığı kaynaktır ve bu değerlere ancak akıl vasıtasıyla ulaşılabilir. Pragmatist yaklaşıma göre ise değer, ancak insanlara bir fayda sağlıyorsa doğru kabul edilebilir. Pragmatistlere göre değerler, sosyal ve kültürel çevre ile insan etkileşimi neticesinde ortaya çıkmakta ve zaman içerisinde değişime uğramaktadır. Bu yaklaşım, değerlerin kazanılması için en uygun ortamın

demokratik ortam olduğu görüşünü benimsemiştir. Varoluşçuluk eğitim felsefesi düşüncesinin temelinde ise insan iradesi ve özgürlük yatmaktadır. Bu düşüncenin temelinde insan vardır. İnsanlar kendi değerlerini, kendileri üreten yüce varlıklardır. her şeyin temelini insana bağlayan ve insanı temele alan bu yaklaşıma göre, insan kendi istediği değeri kendi özgür isteğiyle ve iradesiyle seçmelidir. Öğrencilere, öğretmenler tarafından herhangi bir değer öğretilmeye ya da benimsetilmeye zorlanmamalıdır. Öğrenci, değer öğretimi konusunda öğrencilere sadece yol gösterici konumda olmalıdır. Örneğin, öğretmen “hoşgörü” kavramı sadece öğrencilere açıklamalıdır. Bu kavramı içselleştirip hayata geçirmek konusundaki karar sadece öğrenciye bırakılmalıdır (Yaşaroğlu, 2021: 174-184).

Yukarıda açıklanan felsefi yaklaşımlara baktığımız zaman esasında değerlerin oluşmasını, gelişmesini ve yayılmasını sağlayacak en temel unsur elbetteki insandır. İnsan pek çok konuda olduğu gibi değerlerin açıklanması ve öğretilmesi hususunda da kilit konumdadır. Yeryüzünde insan var olmaya başladıktan itibaren, insanların oluşturmuş oldukları toplumsal normlar etkili olmaya başlamıştır. Bu durumda değer kavramının var olmasını ve önemini insanlığın ortaya çıkmaya başladığı çok eski zamanlara kadar dayandırmak mümkündür. Böylece pek çok şeyin temelini insana dayandığını ve değerlerin insanın yaradılışından itibaren oluşmaya başladığını söylemek doğru olacaktır.

Güngör de insanı yaratılmışların en yüksek mertebesinde kabul eder. Fiziksel ihtiyaçlarının yanında düşünme ve manevi değer üretme potansiyeline sahip tek varlık insandır. Yazara göre değerler insanın kendini daha yakından tanıması ve insanı yönlendirici bir güç olması nedeniyle psikolojiyi, toplum yaşantısını etkilemesi konusunda sosyolojiyi, değerlerin her kültürde ayrı ayrı olması ve kültürden kültüre değişebilmesi sebebiyle antropolojiyi ve hatta her dinde, toplum düzeninin önemsenmesini amaçlanması nedeniyle dini de yakından ilgilendirmektedir (Güngör, 2022: 4,5).

Toplumsal yapıyı oluşturan bireyler nesilden nesile aktarılan değerler çerçevesinde bir araya gelirler. Bu insanların oluşturmuş oldukları “kültür”, milletleri ve toplulukları ayakta tutan ve geleceğe taşıyan değerler bütünü olarak tanımlanabilir. Toplamlar ancak içerisinde barındığı toplumsal ve kültürel değerlere sahip çıkan, bu değerler etrafında toplanmış bireyler ile geleceğe doğru emin adımlarla yola çıkabilirler. Bu şekilde toplum içerisinde var olmuş birey, içerisinde bulunduğu milli kültür değerleri ile kültürel kimlik kazanır ve kendi kültürel kodlarını da benimsemiş olur (Arioğlu, 2022: 233, 234). Hızla değişen ve bununla beraber gelişim gösteren dünyada kültürümüz ve değerlerimiz de bu gelişime paralel olarak değişmektedir. İnsanın ilk ortaya çıktığı günden günümüze kadar geçen süreçte toplumların, geride kalanlara miras olarak bıraktıkları kültür ve değerlerle ayakta kaldıkları görülmektedir.

Toplumdan topluma farklılık gösteren değerler, milletlerin kültürel birikimleri neticesinde ortaya çıkmış kültürel birikimlerin taşıyıcısı konumundadır. Toplumların kültürel öğelerinden birisi olan değerlerin aktarımında da en büyük payı eğitim ve öğretim almaktadır. Öğrencilerin eğitimleri boyunca almış oldukları değerler, o toplumun kültürünün de yozlaşmaya uğramasını engeller. Bundan dolayı elbetteki öğrencileri yetiştiren öğretmenlere de büyük vazifeler düşmektedir. Öğretmenlerin değer öğretimi hususunda öğrenciler için yol gösterici, model niteliğinde olması, değerlerimizin taşıyıcılığında büyük önem arz etmektedir (Er, 2021: 53, 54). Bu açıdan öğretmenlerin sahip olması gereken temel özellikleri şu şekilde sıralamak doğru olacaktır:

- Öğretmenlerin, bilgi ve yeterlilik konularında olduğu kadar, insani değerler konusunu da kendini yetiştirmiş olmaları gerekmektedir.
- Öğretmenlerin, öğrencilerine temel ve teknik bilgiler kadar, insani değerleri de severek aşılaması gerekmektedir.
- Öğretmenler mesleğini severek, isteyerek yapmalı ve bunu öğrencilerine göstermekten geri durmamalıdır (Özer, 2021: 230, 231).

2.7. Eğitim ve Değer Eğitimi

Öğretim teşkilatlı, düzenli ve planlı olarak çoğunlukla bir öğretim kurumunda, araç-gereç kullanarak bilgi paylaşımı ve öğretilmesi faaliyetlerinin tümü iken, eğitim kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal kabiliyetlerinin ve davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona belli başlı hedeflere dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların bütünüdür. Eğitim yaşam boyu sürdüğü gibi planlı ya da tesadüfî şekilde gerçekleşebilmektedir. Yazma, okuma, ders araç-gereçleri ile yürütülen eğitim faaliyeti okulların yanı sıra ailede veya okul dışı bir çevrede de gerçekleşebilir. Kişisel gelişme yollarıyla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarımı, beceri kazandırma faaliyetlerinin de bütününe içerisine alan tüm bu çabalara yaygın eğitim de denmektedir. Öyleyse eğitimi, öğretimi de içerisine alan çok geniş bir kavram olarak tanımlamak doğru olacaktır (Akyüz, 2007: 1, 2).

Eğitim, planlı ve belirli hedefleri olan formal eğitim ve plansız, yani belirli bir amacı olmayan informal eğitim olarak ikiye ayrılmaktadır. Formal eğitim de kendi içerisinde örgün ve yaygın eğitim olarak ikiye ayrılmaktadır. Örgün eğitim adı verilen eğitim milli eğitimin temel hedefleri esas alınarak kademeli olarak, okullarda verilen eğitimidir. Örgün eğitimin temel amacı, devletlerin kendilerine yararlı olabilecek insan gücü yetiştirmektir. Devletler

ihtiyaçları doğrultusunda, çeşitli planlar ve amaçlar çerçevesinde ders programları hazırlar ve bu programları okullarda okuturlar. Okutulan bütün derslerin kazanım ve öğrenme alanları vardır. Yaygın eğitimde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Yaygın eğitimde herhangi bir kademe ve ön koşul yoktur. Esas olan bireyin amaçlarıdır (Ulu Kalın, 2017: 30).

İlgaz ve Bilgili'ye göre eğitim, kişilere hayatları boyunca istenilen davranışları kazandırmayı amaçlamaktadır. Fakat bu istenilen davranışların neler olması gerektiği hususu oldukça önemlidir. Eğitim insanı ve toplumu faydalı hale getirmeye çalışan bir araç konumundadır (İlgaz ve Bilgili, 2006: 202). Toplumu inşa eden insanları faydalı hale getirmeye çalışan eğitimin iki temel amacı vardır. Bu amaçlar "ğrenme" ve "ğretmektir". Geçmişe bakıldığında çoğunlukla öğretme üzerinde durulmuş ve öğrencilere bilgi ve davranışların nasıl ğretilereği üzerine çalışmalar yapılmıştır. Fakat günümüze gelindiğinde, eğitim anlayışı öğretmekten ziyade öğrenmeye yönelmiş ve öğrencilerin öğrenme becerilerinin nasıl geliştirilebileceği konusu ön plana çıkmıştır. Özellikle ğrencilerin becerilerini nasıl geliştirebileceğine yönelik çalışmalara daha fazla ağırlık verildiği görülür. Eğitimin amaçları şöyle sıralanabilir:

- Öğrencilerin dil, zihin, sosyal ve duygusal becerilerini daha iyi hale getirip, öğrencilerin bu konudaki gelişimlerini st seviyeye çıkartmak.
- Kişilerin hazır bulunan bilgileri tüketmesi yerine, bu bilgileri kendilerinin üretmesine imkân tanımak.
- Bireylerin zihinlerini yönetmelerine imkân vermek.
- ğrenmeye hazır bireyler yetiştirmek (Güneş, 2015: 5).

Ulusoy ve Dilmaç'a göre eğitimin amacı değişen ağ ve toplumların gelişmişlik düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin Eski Yunan ve Roma'da eğitimin genel amacı, yeni kuşakları bedensel olarak sağlıklı, ahlaklı, erdemli, hitabet sanatında kendini gösterebilmiş ve belirli bir zanaatta kendini usta olarak geliştirmiş kimseleri yetiştirmek olmuştur. Ancak Orta ağa baktığımızda eğitimin temel amaçları dindar, zihinsel yetenekleri gelişmiş, bilgili ve hayata kendisini hazırlamış insanlar yetiştirmek olarak karşımıza çıkar. Yazarlara göre Yakın ağa gelindiğinde ise eğitimin üstlendiği görevler teknik becerilerle donanmış, topluma daha hazır ve kendini duygusal ve irade konularında yetiştirmiş bireyler ortaya çıkarmak olmuştur. Ancak bugün eğitim sisteminin temel amaçlarına baktığımızda toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte, esasında bireylerin şahsi yeteneklerini, sosyal ilişkilerindeki beceri ve kabiliyetlerini, ekonomik yeterliliklerini geliştirmek ve

vatandaşlık vazifelerini net olarak yerine getirmelerini sağlamak, günümüz eğitiminin temel amaçlarından sayılmıştır (Ulusoy ve Dilmaç, 2020: 53).

Sonuç olarak yukarıdaki tanımlara bakıldığında, eğitimin insanlar için hayat boyu devam eden bir süreç olduğunu söylemek doğru olacaktır. Toplumun en önemli parçası olan insanların, topluma uyum sağlaması aşamasında eğitime büyük sorumluluk düşmektedir. İnsanların toplum tarafından belirlenmiş toplumsal normlara uyum sağlayarak yaşaması da toplumsal düzenin gereklerindendir. Toplumda küçük yaşlardan itibaren öncelikle ailede verilmeye başlanan eğitim, toplum içerisinde yaşamının gereklerini yerine getirmemiz konusunda bizlere yardımcı olmaktadır. İnsanlar arasındaki yardımlaşma, dayanışma, birliktelik hislerini ortaya çıkaran temel unsurların başında o topluma ait değerler gelmektedir. Bu değerlerin çocuklara küçük yaşta öğretilerek benimsetilmesi gerekmektedir. Ailede başlayan bu eğitim çocukların okulla tanışmalarından itibaren eğitim ve öğretim süreçlerinde de devam etmektedir.

Net bir tanımını yapmak güç olmakla beraber, değerler eğitimi, insanlara değerlerin kazandırılması amacıyla okullarda ve toplum içerisindeki insanlar aracılığıyla girişilen etkinliklerin genel adı olarak tanımlanabilir. Er'e göre değerler eğitiminin ortaya çıkış tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Dünya üzerinde var olmuş ilk insandan günümüze kadar gelindiğinde, bu zamana kadar ortaya çıkmış tüm toplumların ve milletlerin, içerisinde bulundukları toplumun değer ve inançlarını gelecek nesillere aktarmak amacıyla eğitime başvurdukları görülmektedir. Yazara göre Türk toplumundaki değerler eğitiminin öğretimi İslamiyet'in kabulünden sonra ahlak eğitimi adı altında okullarda öğrencilere öğretilmeye çalışılmıştır. Özellikle Tanzimat Dönemi ile okullarda okutulan derslere bakıldığında ahlak eğitiminin müstakil bir ders olarak öğrencilere okutulduğu görülmüştür. Tanzimat döneminden, Meşrutiyet yıllarına ve onun devamında Cumhuriyet döneminden günümüze kadar okullarda değerler eğitimiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler bazen müstakil dersler ile bazen de bazı derslerin programlarında düzenli olarak yer almış ve öğrencilere verilmiştir. Ahlak (1891 tarihli programda), Musahabat-ı Ahlakiye (1913 ve 1924 tarihli programda), Malumat-ı Ahlakiye, Malumat-ı Medeniye (1922 tarihli programda), Malumat-ı Vataniye (1924 tarihli programda) dersleri değerler eğitiminin öğretimi konusuna örnek verilecek derslerdendir. Ayrıca Yurt Bilgisi, Vatandaşlık Bilgisi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Türkçe, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler gibi derslerin programlarında, değerler eğitimiyle ilgili bilgilendirmeler yer almış ve bu değerlerin aktarımı sağlanmaya çalışılmıştır. (Er, 2021: 57-63)

Günümüzde Türk Milli Eğitim'in genel amaçlarına bakıldığında, öğrencilere kazandırılması hedeflenen birçok değer bulunduğuna göze çarpmaktadır. Kişileri “bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişilik ve karaktere, özgür ve bilimsel fikir gücüne, geniş bir evrensel görüşe sahip, insanların haklarına saygılı, toplum içerisinde sorumluluk sahibi, yapıcı, yaratıcı ve faydalı kişiler yetiştirmek” Türk Milli Eğitimi'nin en önemli amaçlarından biri olmuştur. Bu hedefler, içerisinde birçok değeri barındırmaktadır. Esasında “iyi insan” yetiştirme hedefini taşıyan eğitim sistemimizde, değerlerin tüm eğitim basamaklarında öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir (Kasapoğlu, 2013: 99). Eğitim kurumları, değerler eğitiminin öğrenciye kazandırılması açısından en önemli toplumsal ortamlardır. Bu kurumlarda öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Değerler eğitimi hususunda öğretmenlerin rolleri şu şekilde açıklanabilir;

- **Bilgi Taşıyıcısı olarak Öğretmen:** Öğretmenler, öğrencilere bilgi paylaşımında bulunan bir araç konumundadırlar. Değer eğitimi konusunda da bilgi taşıyıcılığı görevini üstlenen öğretmenler, günümüzde bilgi taşıyıcılığı yerine öğrencilere, ulaşmaları gereken bilgilere nasıl ulaşacakları konusunda rehberlik etseler de öğretmenlerin bilgelik rolleri ortadan kalkmayacaktır.
- **Bir Öğüt Veren Olarak Öğretmen:** Modern bilimde ve özellikle kişisel gelişim kuram ve yazılarında öğüt vermekten kaçınılması gerektiği sık sık karşımıza çıkmaktadır. Fakat ülkemizin gerek sosyo kültürel yapısı gerek değer sisteminde toplumsal liderlerin öğütleri olumlu karşılanmaktadır. Okulda ve sınıfta da bu liderlik görevini üstlenen kişi öğretmendir.
- **Topluluğun Bir Üyesi Olarak Öğretmen:** Bir öğretmen meslek hayatı süresince insanların davranışlarını yönlendirmek ve olumlu yönde değiştirmek için uğraşırlar. Bu kimliklerinden dolayı toplum tarafından örnek bir karakter olarak algılanması hasebiyle, toplum içerisindeki diğer üyelerden farklı sorumluluk ve vazifeleri vardır.
- **Okulun Öğretim Üyesi Olarak Öğretmen:** Öğretmenler, okulda sadece bir öğretmenden ziyade okul için gerekli olan tüm görevlerde etkin olarak bulunurlar. Öğretmenler hem okul içi hem de okul dışındaki işlerde öğrencilerini etkilemektedir.
- **Örnek Olarak Öğretmen:** Öğrenci için öğretmeni hem okul içinde hem de okul dışında öğretmendir. Toplum içerisindeki insanların, çocuklarını emanet ettikleri öğretmenin saygıdeğer kişiler olmasını beklediklerinden ötürü, öğretmenler her zaman öğrenciler için örnek bireyler olmalıdırlar (Özer, 2021: 331-334).

Okulların ve öğretmenlerin, öğrencilerin değer gelişimlerinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Öğretmenler, eğitim-öğretim süresince değerler ve ahlaksal gelişimleri açısından öğrencilerin bilinçlenmelerini sağlamalıdır. Öğretmenlerin, öğrenciler açısından rol model niteliğinde olması, öğrencilerinin ahlaksal gelişimi açısından oldukça önemlidir. Değer eğitiminin üç ayağı bulunmaktadır. Bunlar aile, okul ve toplumdur. Ancak okulun yeri değer eğitiminde bir üs olarak kabul edilmektedir. Okulun değer eğitimi konusundaki çalışmalarına ek olarak aile ve toplumun iş birliği içerisinde olması okulun değer eğitimi konusundaki çalışmalarını kolaylaştıracaktır (Mohamed Adnan, 2021: 168, 169). Toplum, okulun değer eğitimi konusundaki görevlerini doğru şekilde yerine getirmesini bekler. Okulun bu süreçteki rolünde şu faydaları sıralamak mümkündür:

- Öğretmenler, eğitimin en temel taşlarıdır ve okullar ancak öğretmenler aracılığı ile değer eğitimi konusundaki vazifelerini yerine getirebilirler. Bu sebepten öğretmenler öğrencilerine her zaman her konuda rol model olmalıdırlar.
- Okul ahlak yani etik konularını müstakil bir bilim olarak öğrencilere öğretmeli, ahlak ile ilgili dersleri hem teorik hem de pratik olarak, detaylı bir şekilde ahlak müfredatı ile öğrencilerine vermekten geri durmamalıdır.
- Okullarda, öğrencilerin ahlak konusundaki düşüncelerini pekiştirmek amacı ile “İyi Ahlak Günü” olarak adlandırılan bir gün düzenlenip, o günde ahlak ve erdemin gerektirdiği davranışlar sergilenebilir. Ayrıca tüm sene boyunca en ahlaklı öğrenciyi seçmek için bir yarışma düzenlenebilir.
- Öğrenci ve öğretmenlerin yıl boyunca gösterdiği ahlaki davranışlar incelenip, öğrenci ve öğretmenlerin ahlaki durumlarının boyutunu gösteren bir rapor hazırlanabilir. Hatta bunun için okullarda görev yapmak üzere bir sosyal hizmet uzmanı görevlendirilebilir (Özer, 2021: 338.).

Sonuç olarak aile, okul ve toplum iş birliği ile verilecek değerler eğitiminin hedefi, gençlerin değerlerle alakalı olarak farkındalık bilincinin gelişmesini sağlamaktır. İçerisinde yaşadığı toplumun ihtiyaçlarının farkında olan, onların sorunlarına önem veren, bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmeye çabalayan bireyler toplumda var oldukları sürece eğitimden beklenen amaç gerçekleşmiş kabul edilecektir. Toplumsal huzurun sağlanması için kişiler toplumsal çıkarları, kişisel çıkarlarının önünde tutmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için bireyin, toplumun değerlerini önce kendisinin benimsemesi, daha sonra bu değerleri gelecek nesillere taşımaya çalışması gerekir (Özer, 2021: 255).

2.8. Değer Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar

Kişilere değerler eğitimi verilirken kullanılabilecek olan birbirinden farklı yöntemler ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar genel olarak; değerleri telkin etme yaklaşımı, değerleri açıklamaya yaklaşımı, değer analizi yaklaşımı, ahlaki muhakeme yaklaşımı, değerlerin gizli öğretimi yaklaşımı, karakter eğitimi, eylem/ davranış yoluyla öğrenme yaklaşımı ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımıdır (Ulaş ve Er, 2021: 97).

2.8.1. Değerleri Telkin Etme Yaklaşımı

Bu yaklaşımda toplumca belirlenen, insanlar için ortak ve iyi kabul edilen değerler tartışmaya açık olmaksızın kurallar olarak ortaya konur ve öğrencilerin bu değerleri kabul etmesi beklenir. Öğrencinin bu değerlerin doğruluğunu ya da yanlışlığını sorgulaması ve bu değerlerin sebep ve sonuçları üzerine değerlendirmeler yapması yerine değerleri anlamlandırması, değerlerle alakalı örnekler vermesi beklenir (Meydan, 2014: 99).

Telkin öğretiminde önemi büyük ve oldukça sık kullanılan yöntemlerden birisi ahlaksal yönü ağır basan tarihsel ve kurgusal öyküler kullanmaktır. Buralardaki yaşam öyküleri kişilere istenilen değerleri telkin etmek hususunda bize yardımcı ve yol gösterici olurlar. Bu öyküleri okuyan, dinleyen bireyler, diğer insanların ahlaki sorumlulukları hakkında düşünmeye başlarlar (Akbaş, 2004: 97). Telkin öğretiminde kullanılan diğer öğretme yöntemleri ise açıklama, manipülasyon, olumlu ve olumsuz pekiştiriciler ve modelleme gibi yöntemlerdir. Bu yöntemler bir davranış biçimini kişiye benimsetmek ve değeri açıklamak adına ayrı ayrı ya da birbirleriyle kombine olmuş şekilde kullanılabilirler (Coşkun, 2021: 229).

Belirli değer ve inançları aşlamayı amaçlayan değerleri telkin etme yaklaşımının genel özellikleri aşağıdaki gibidir.

- Öğretmen merkezli bir yaklaşımdır
- Kazandırılmak istenen değerler öğrencilere telkin yoluyla aktarılır
- Genelden özele yani tümdengelim yaklaşımı kullanılır
- Ödül, pekiştirme, alıştırma yapma ve soru sorma gibi yöntemler telkin etme yaklaşımında sıkça kullanılır.
- Özellikle öykülerde ve tarihsel olaylarla değerlerin kazandırılması amaçlanır
- Bayrak, vatan, yurt sevgisi gibi milli ve dini değerlerin kazandırılması konusunda önemli bir yaklaşımdır (Ulaş ve Er, 2021: 98, 99).

2.8.2. Değerleri Açıklama Yaklaşımı

Diğer adı belirginleştirme yaklaşımı olan bu yaklaşımda öğrencilere kendi kişisel davranış örüntülerinin farkına varmaları konusunda yardım edilir. Öğrencilere kendi değerlerinin farkına varıp, gerçekleştirmek konusunda hem mantıklı düşünme becerisi hem de duygusal düşünme becerileri kazandırmak konusunda yardımcı olunur. Bu yaklaşımda öğrenciden beklenen, değerler ve değerler arasındaki ilişki ve bağlantıların farkına varması, kendi değer çatışmalarını meydana çıkartması, bu değerleri çevresi ile paylaşması ve değerlerine uygun olarak davranma konusunda cesaretlendirilmesidir. Bu yaklaşımda değerleri gerçekleştirme süreci aslında öğrencinin “kendini gerçekleştirme” sürecidir (Demirhan Işcan, 2007: 47). Coşkun’a göre bu yaklaşım “doğru olan bu, bunu yapmalısın” ya da “bu doğru değil, yapmamalısın” gibi telkinin ötesinde kişiye kendi değerlerini belli bir mantık çerçevesinde gerekçelendirerek, kişiye seçme özgürlüğü fırsatı vererek kendi değer yargılarını belirleme olanağı sağlar. Değer açıklama yaklaşımında münazaralar, gerekçeli olarak seçim yapma temeline dayanan oyunlar düzenlenebilir (Coşkun, 2021: 235, 236).

Değer açıklama yaklaşımı üç basamakta gerçekleşmektedir. Bu basamaklar:

- Seçme: Bu basamakta çocuklara özgür bir birey olarak seçim yapmaları konusunda özendirilme sağlanmalıdır. Mevcut olan seçeneklerin değerlendirilmesi neticesinde, var olan değerlerden seçim yapması beklenmektedir. Alternatifler birer birer değerlendirilip, ardından değer seçilimi yapılması bu basamakta gerçekleşmektedir.
- Ödüllendirme: Bu basamakta çocuğa kendisinin özgür bir biçimde seçtiği değeri açıkça söyler ve çocuk kendisi için değerli kabul edilen değer konusunda ödüllendirilir.
- Davranma (Harekete Geçme): Özgürce seçilmiş olan değerler bu basamakta davranış olarak gösterilir. Bunun sonucunda davranışlar seçilen değerle uyum gösterecek şekilde devam ettirilir (Jemining, 1999, akt: Ulaş ve Er 2021: 100).

Öğrencilerde hali hazırda mevcut olan değerlerin net olarak farkına varılmasını amaçlayan değeri açıklama yaklaşımının özellikleri kısaca aşağıdaki gibidir:

- Kişinin, değerler ile alakalı serbestçe karar vermesi esastır.
- Seçme, ödüllendirme ve hareket geçme basamakları mevcuttur.
- Bu yaklaşım, telkin etme yaklaşımına göre bireyin benimsediği değeri kendisinin bulması sağlanır
- Kişiyi teşvikte bulunma, cesaretlendirme ve kişiye destek olma bu yaklaşımın uygulanmasında önem arz eder

- Öğrenciler kendileri için önemli olan değerleri, kendileri kazanmaya sağladıkları için öğrenci merkezli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda öğretmenin görevi, öğrencilere salt yardımda bulunmaktır (Ulaş ve Er, 2021: 100).

2.8.3. Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımı, öğrenciye sınıf içerisinde ve dışarısında nasıl davranacağı konusunda nasihatler vermeye karşı çıkar ve öğrencilerin karşılaştıkları sorun ve problemleri bilimsel araştırma yöntem ve metotları ile, bilimsel bilgiye dayanarak analiz etmeyi öngörür. Çevrenin temiz tutulması, israf problemlerini ortadan kaldırma, trafik kurallarına riayet etmek gibi problemlere çözümler üretmek hususunda değer analizi yaklaşımı kullanılabilir. Çünkü bu yaklaşımda daha çok sosyal meselelerle alakalı, literatür taraması ya da alan çalışmaları, bireysel ya da grup şeklinde yapılarak seminer yöntemiyle sınıfta tartışılabilir. Meydan'a göre bu yaklaşım uygulanırken öğretmen tarafından öğrencilere bir problem sunulur ya da öğrenciler problemi kendileri belirler. Ardından sırasıyla önce sorun açıklanır, daha sonra bu soruna ilişkin kanıtlar toplanır, toplanan bu kanıtların doğruluğu değerlendirilir ve bu problemle ilgili çözüm yolları belirlenir ve son aşamada alternatif çözüm yolları arasından bir seçim yapılır ve bu seçime uygun olarak eylemde bulunma aşamaları izlenir. Bu aşamada öğretmene düşen görev sınıf içinde sorularıyla ufuk açıcı bir yol izlemektir (Meydan, 2014: 102). Bu yaklaşımda duyguların geri plana itilmesi mantığın esas alınarak çıkarımlarda bulunulması esastır. Yazara göre yaklaşımın basamakları aşağıdaki gibidir:

- Meydana gelmiş olan durum ya da herhangi bir ikilem açıklanır.
- Duruma ek olarak alternatif seçenekler açıklanır.
- Alternatiflerle alakalı olarak kanıtlar toplanır ve çıkabilecek olan sonuçlar hakkında tahminde bulunulur.
- Toplanan kanıtlarla alakalı olarak değerlendirmeler yapılır ve kanıta dayalı olarak uzun vadeli sonuçların tahmininde bulunulur.
- Olası durumlarla alakalı olarak tanımlamalar yapılır.
- Tanımlanan durumların sonuçları açıklanır.
- Son basamakta sonuçlara uygun olarak bir seçim yapılır ve karar alınır (Coşkun, 2021: 236).

2.8.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Bu yaklaşımın kurucusu Lawrence Kohlberg'dir. Öğrencilerin daha çok ahlaksal açıdan akıl yürütmeleri konusu üzerinde duran Kohlberg'e göre öğrencilere, değerler direkt olarak öğretilmemeli, öğrencilerin eleştirel düşünme ve muhakeme yaparak kararlar vermesinin önü açılmalıdır (Sapsağlam, 2015: 28). Bu yaklaşımda temel amaç, öğrencilerin davranışları için rehberlik yapacak ahlaki kurallar geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Öğrenci bir konu hakkında değerlendirmede bulunurken, hangi yolları izlediği, nasıl çözümler ürettiği konusu kişinin ahlaki gelişimi hakkında bilgiler vermektedir. Burada temel sorun, öğrencinin çözüme ulaşmakta kullandığı yoldur (Akbaş, 2008: 16). Ahlaki muhakeme yaklaşımında öğrencilere bir hikâye okutulduğunda, bu hikâyeden yola çıkılarak öğretmen tarafından, öğrencinin ahlaki gelişimi hakkında bilgi alınabilir. Öğrenci öğrendiği bu hikâye sonucunda hikayede yaşananlardan yola çıkarak kendi ahlak muhakemesini kendisi yapar. Burada öğretmene düşen görev ise öğrencilerin, öğrendikleri hikayeleri yorumlamaları hususunda vermiş oldukları cevapları iyi bir şekilde yorumlamalarıdır.

2.8.5. Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı

Okullarda resmi olarak uygulanmakta olan “yazılı” ya da “formal” program olarak adlandırılan programların dışında bulunan, fakat öğrencileri etkileyen birçok unsur vardır. Bu unsurlardan birisi de yazılı olmadığı gibi ortamdan ortama da farklılıklar göstermeyen “saklı program” ya da “örtük program” olarak isimlendirilen programlardır. Amaçları açıkça belirtilmemiş olan bu programı okulun hem fiziksel koşul ve psikolojik ortamları hem de okul içerisindeki öğretmen ve yöneticilerin tutum ve davranışları oluşturmaktadır. Öğretmenler, öğrencilere öğretmek istedikleri şeyleri, yazılı program dışında “mesaj” olarak vermektedirler. Öğretmenler tarafından verilen bu mesajların öğrenciler tarafından yazılı kurallara göre daha çok içselleştirildiği, verilmek istenen değerlerin ve becerilerin verilen bu mesajlarla daha çok geliştirildiğini söylemek doğru olacaktır (Cemiloğlu, 2006: 260). Örtük program ya da gizli program olarak adlandırılan programın içeriği oldukça geniştir. Bu program ders dışı etkinlikleri de içerisine alır. Yazılı olmaması en temel özelliğidir. Bu programın içeriğinin geniş olması ise, okul içerisinde görev yapmakta olan öğretmen ve yöneticilerin tutumları, değer yargıları ve davranışları, okulun niteliği, öğrencilere etkileşim hususunda sağladığı imkanlar, okul içerisinde yazılı olmayan ama uyulması gereken kurallar, okul değerleri, okul disiplini, otoriteye itaat ve daha birçok kültürel tutum ve kültürel etkeni içerisinde barındırmasından kaynaklanmaktadır (Tezcan, 2003: 2). Yazılı olmayan ancak yazılı

programlara göre belki de daha etkili olan örtük programın öğrencilere olan etki ve katkıları okullarda başta okul yöneticileri olmak üzere tüm personeller tarafından bilinmelidir. Bu konuda hem sınıf hem de sınıf dışında okulu tam olarak bir demokratik yaşam kültürünün oluşabileceği toplumun en önemli parçalarından birisi olarak düşünmek ve bunu gerçekleştirmeye çalışmak faydalı olacaktır (Doğanay, 2015: 252).

Örtük programın çok kesin ve net bir tanımı yapılamamakla birlikte, pek çok sosyolog tarafından bu kavram eğitimin sorgulanmayan ve öğrencilerin uyulması için belirlenmiş özelliklerine karşılık olarak kullanılmaktadır. Örtük programın analizinde şu soruların sorulması uygun görülmüştür:

- Örtük program neden ve ne amaçla gereklidir?
 - Örtük program neden farklı şekillerde işlenmektedir?
 - Örtük programın gelişimi nasıl olmuştur?
 - Örtük programın kim ya da kimlerin beklentilerine cevap vermesi beklenmektedir?
- (Yangın ve Dindar, 2010: 1021).

2.8.6. Karakter Eğitimi

Karakter, bireyin içerisinde yaşamını sürdürdüğü çevre ve yaşadığı toplumun kültürünün ona eğitim vasıtası ile aktarmış olduğu öğrenilmiş tutum ya da kurallar olarak adlandırılabilir. Karakter, kişiliğimizin ahlaksal boyutunu temsil etmektedir. Doğru ve yanlış, iyi ve kötü gibi durumlarda bireyin göstermiş olduğu davranışlar onun karakterinin bir neticesidir. Kişinin kazanacağı tutum ve davranışların, toplumsal değerlerimizin bir parçası olduğu düşünüldüğünde, bu yönü ile değerler eğitiminin kişilik gelişimi (karakter, kişiliği oluşturan bir birim olduğu için) içinde önemli bir yere sahip olduğu akıllardan çıkmamalıdır (Sezer, 2021: 11).

Literatüre bakıldığında değerler eğitimi, çok geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu eğitim karakter eğitimi, çevre eğitimi, manevi eğitim ve kişisel gelişim alanlarını da içine alan oldukça geniş bir kavramdır. Kimi zaman değerler eğitimi ve karakter eğitimi kavramları birbirlerinin yerine kullanılsa da esasında değerler eğitimi, karakter eğitimi kavramını da içerisine almaktadır. Karakter eğitimi, ahlaki eğitimi de içerisinde barındırması nedeniyle ahlaki değerlerin kazandırıldığı ahlak eğitimiyle de doğrudan ilgilidir. Bunu göz önünde tutarsak karakter eğitiminin, ahlaki değerlerin eğitimini de esas alan bir değerler eğitimi faaliyeti olduğunu söylemek doğru olacaktır. Yaşaroğlu'na göre, karakter eğitiminin kökleri insanlığın ortaya çıkış tarihine kadar uzanmaktadır. Bu tarihlerde bu eğitim,

kurumsal olarak ortaya çıkmamış olsa da çocuklarının eğitilmesinin sağlandığı her ortamda muhakkak karakter/değer eğitimi bulunmaktadır. Çünkü çevreye uyum sağlayan, ailenin ve toplumun rızasına uygun bireyler yetiştirmek, tarih boyunca eğitimden beklenen önemli amaçlardan biri olmuştur (Yaşaroğlu, 2021: 21).

Karakter eğitiminde aile, okul ve çevrenin rolü oldukça önemlidir. Karakter eğitimi öncelikle aile sorumluluğundadır. Kişi önce içerisinde doğup büyüdüğü aileyi rol model almaktadır. Özellikle ilk çocukluk dönemlerinde çocuk, duyduklarından ziyade gördüklerini öğrenmektedir. Bu sebepten aile hem davranışları açısından hem de çocuklara gelişimleri esnasında verdikleri mesajlar bakımından tutarlı olmalı, çocuğa ikilem yaşatmamalıdır. Çocuk okul çağına geldiğinde, okullarda yöneticilerden hizmetli personellere kadar herkesin sorumluluk sahibi olması toplumun beklentileri arasındadır. Çocuğa kazandırılmak istenen karakter özelliklerinin okullarda müfredat içerisine özenle ve dikkatle yerleştirilmesi ve öğrencilere öğrendiklerini uygulayabilecekleri ortamları hazır hale getirmeleri, insanların okullardan beklentileri arasındadır. Karakter eğitiminde temel hedef ise, çocuğun özgür bir biçimde, yetişkinlerin rehberliğine ihtiyacı olmaksızın doğru kararlar vermelerini sağlamaktır (Genç ve Barut, 2021: 41, 42). Ayrıca karakter eğitimi konusunda çeşitli düşünce okulları karakter eğitimi programı yaparken farklı bakış açıları ve yaklaşımlar ortaya koymuşlardır. Karakter eğitimi alanındaki farklı bakış açıları ve yaklaşımlar şu başlıklar altında toplanabilir:

- Muhakeme-Alışkanlık: Karakter eğitimi ile ilgili bazı yaklaşımlar kişinin, ahlaki muhakeme ve düşünmesi üzerinde özellikle dururken, bazı yaklaşımlar ise erdemli davranışların alışkanlık haline gelinceye dek sürekli uygulanması üzerinde durmaktadır.
- Yüksek Değerler-Ara Değerler: Bazı yaklaşımlar, özgürlük, cesaret, sadakat gibi temel değerleri, diğer değerlerin önünde tutarken, bazı yaklaşımlar ise özen, nezaket, dostluk gibi vasıta değerleri önemsemişlerdir.
- Bireye Odaklanma- Çevre ve Topluma Odaklanma: Burada önemli olan konu, bireyin karakter gelişimini kendisi için mi yoksa grup ve toplum içerisinde bulunduğu norm ve şablonlara göre mi oturtması gerektiği konusudur. Bu sorulara yanıt aramak, karakter eğitiminin farklı perspektiflerden ele alınmasını da fayda sağlayacaktır (Thomas, 1991, akt, Ulusoy ve Dilmaç, 2020: 82)

Lickona'nın karakter eğitimi hususundaki temel prensipleri ise aşağıdaki gibidir:

- Karakter eğitimleri, iyi karakterlerin esası olarak, temel ahlaki değerleri teşvik eder. Yani karakter eğitimi ilk ve temel olarak adalet, sorumluluk, saygı, dürüstlük gibi temel ahlaki değerleri içine alır.
- Karakter düşünme, duygu ve davranışları içine alacak kapsamda açıklanmalıdır.
- Etkili karakter eğitiminde okul temel değerleri içerisine alan, karakter eğitimi konusunda kapsamlı bir yaklaşımı benimsemelidir.
- Okul insani yönleri güçlü ve şefkatli bir kurum olmalıdır.
- Öğrenciler karakter gelişimlerini sağlamak için, ahlaki aksiyon imkanlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Öğrenciler en iyi şekilde yapıp yaşayarak ve bunları sınıflarında paylaşp, beyin fırtınaları yaparak tecrübe sahibi olurlar.
- Etkili bir karakter eğitiminin başı öğrencileri merkeze alan ve öğrencileri başarıları konusunda motive eden bir akademik müfredata sahip olmakta yatmaktadır.
- Karakter eğitimi öğrencilerde iç motivasyonu sağlamak amacı taşımaktadır.
- Tüm okul personeli, öğrenciler için örnek durumda olmalı ve karakter eğitimi konusunda öğrenciye öncelik etmelidir.
- Okullar, karakter eğitimleri konusunda, öğrencilerin aileleri ve çevreleri ile iş birliği içinde olmalıdırlar.
- Karakter eğitiminin değerlendirilmesi, karakter eğitiminde ön plana çıkmış olan okul personelinin işlevselliğini ve öğrencilerin iyi karakter gösterme bağlamını içerisinde barındırmalıdır (Lickona, 1996, akt: Ulusoy ve Dilmaç, 2020: 79-82).

2.8.7. Eylem / Davranış Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre kişi, değerler eğitimini sadece aile ve okul tarafından öğrenmek ile sınırlı tutmamalıdır. Kişi, içerisinde bulunduğu çevre ile uyumlu olmalı ve öğrendiği değerler ile alakalı eylemlerde bulunmalıdır. Öğrenci değerler konusundaki eğitimini yapıp yaşayarak, insan ve toplum etkileşimindeki tecrübe ve davranışları yoluyla bizzat kendisi öğrenmelidir.

2.8.8. Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı

İnsanın yaşadığı çevredeki ortamları, insanları ve diğer unsurları birebir olarak incelemesi ve analizlerde bulunması ancak gözlem ile mümkün olmaktadır (Aytaç, 2014: 56). Çocuklara küçük yaşlarda öğretilmesi gereken gözlem becerisinin değer öğretiminde oldukça önemli bir yeri vardır. Gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı ile, öğrenci çevresinde olup bitenleri, gözlemleyerek hayatın içerisinde bulunan değerleri kendisi öğrenebilmektedir.

Ayrıca kendisi için model alabileceği kişileri belirlemek konusunda da en önemli yollardan birisi kişinin gözlem yapmasıdır.

2.9. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler

Değerlerimiz, Sosyal Bilgiler öğretim programının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu dallardan beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır. Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. “Eğitim programı”; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her biriminde yer almıştır. Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır (MEB, 2018: 4).

Sosyal Bilgiler 2018 Öğretim Programı’ndaki kök değerler ve bu kök değerlere ilişkin tutum ve davranışlar şu şekildedir (MEB, 2017: 22).

- **Adalet:** Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
- **Dostluk:** Diğerkamlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
- **Dürüstlük:** Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, düzgün ve istikrarlı olma, güvenilir olma, sözünde durma...
- **Öz Denetim:** Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, Öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
- **Sabır:** Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme, dirençli ve dayanıklı olma, sebatkar olma...
- **Saygı:** Alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme; muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
- **Sevgi:** Uygun şekilde sevgisini ifade etme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, aile birliğine önem verme, diğerkam olma, vefalı olma...
- **Sorumluluk:** Kendisine, çevresine, ailesine vatanına karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
- **Vatanseverlik:** Çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma...
- **Yardımseverlik:** Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma...

Günümüzde dünyada yaşanan pek çok olumlu gelişmelere rağmen, tüm toplumlarca yaşanan pek çok huzursuz ve rahatsız sorunlar vardır. Bu sorunların önüne geçebilmek bir türlü mümkün olunamamıştır. Maddi bakımdan ekonomik yeterliliklerini tamamlayan insanların, manevi yönden birçok huzursuzluk yaşamaları, devletin bir vazifesi olarak toplum içerisindeki bu huzursuzlukların nasıl giderileceğine yönelik çözüm arayışları içerisinde bulunmaya itmiştir. Bu sebeptendir ki ülkeler fertlerine geçmişlerinden gelen milli değerler ile kültürler arasında müştereklik arz eden bazı evrensel değerleri bireye benimsetme gayretine başvurmuşlardır. Kişiyi bu değerleri kazandırmakta önemli rol üstleneceği düşünülen okullarda bu değerlerle alakalı olarak öğretim programlarına, öğrenciyi kazandırılması hedeflenen “kök değerler” konulmuştur. Bu değerlerin benimsetilmesi adına tüm dersler aracı olmuş, tüm derslerin programında bu değerlerin kazandırılması hedeflenmiştir. Ders öğretim programlarında kesin olarak kazandırılması gereken “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik” gibi hem milli hem de evrensel olan değerlerin, insanların rahatça yaşayabilecekleri bir toplum düzeninin oluşmasında ne kadar önemli olduğu gerçeği açıktır (Kurtoglu, 2019:59).

2.10. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Yer Alan Değerler

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda aşağıdaki değerler yer almaktadır:

Adalet	Estetik
Aile birliğine önem verme	Eşitlik
Bağımsızlık	Özgürlük
Barış	Saygı
Bilimsellik	Sevgi
Çalışkanlık	Sorumluluk
Dayanışma	Tasarruf
Duyarlılık	Vatanseverlik
Dürüstlük	Yardımseverlik (MEB, 2018: 9)

2.11. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki Değer ve Kök Değerlerin Tanımlamaları

2.11.1. Adalet

Sözlükte adalet kavramının “doğru davranışlarda bulunmak, hakka ve gerçeklere göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak” gibi anlamları bulunmaktadır. Bir ahlak ve hukuk terimi olarak bakıldığında ise adaleti; “kişisel ve sosyal yapıdaki dirlik ve düzeni, hakkaniyet ve eşitlik ilkelerine uygun davranmayı sağlayan bir erdem ya da hukuk kuralı” olarak tanımlamak doğru olacaktır (Korkmazgöz, 2021: 127). Çetin’e göre adalet, “toplum içerisinde var olan kişinin hak, sorumluluk, vazife ve suça karşı cezai yaptırımlarının hakkaniyet sınırları

çerçevesinde kişi, kurum ve kuruluş ayrımı olmaksızın dağıtılması sürecidir.” Bu dağıtıcılığı sebebiyle adalet insanlar tarafından benimsenmiş ve birçok ülkenin anayasasında yer edinmiştir. İnsanların adalete, eşitliğe kavuşmasını isteyen hukuk kuralları ise devletler tarafından oluşturulmuştur. Böylece insanlar da hayatları boyunca, gerçek ve adaletli olanı aramayı kendilerine ilke edinmiş ve adil bir dünyada yaşama gayreti içerisinde olmuşlardır (Çetin, 2020: 179).

Adalet ontolojik olarak bakıldığında her ne kadar kişide başlamışsa da aslında bireyler arası ilişkilerde ortaya çıkmıştır. Bu sebepten, adaletin temelinde “düzen” ve “ölçü” yatmaktadır. Adalet daha çok insanlar arası ilişkilerde somutlaşmaktadır (Yılmaz, 2018: 67). İnsan ilişkilerinin ve etkileşiminin yoğun şekilde yaşandığı kurumlardan birisi de okullardır. Okullarda öğretmenler, öğrencileri arasında cinsiyet, ırk, sosyal statü, ekonomik durum, siyasal görüş konularında öğrencileri arasında ayırım yapmama, haksızlık ve öğrenci ayrımcılığı yapmaktan kaçınmalıdır. Adalet kavramı ile uyum sağlamayan davranış ve tutumlar aynı zamanda öğretmene duyulan güveni de zedelemektedir. Güvenin kalmadığı bir ortamda ise sağlıklı bir iletişimin söz konusu olması mümkün değildir (Korkmazgöz, 2021: 129).

2.11.2. Aile Birliğine Önem Verme

Toplumun en küçük yapı taşı olarak bilinen aile, yaptıkları ve yapmadıkları ile çocuğun hem toplum içerisinde hem de gelecekte nasıl bir birey olacağını belirler. Değerler, toplumların ayakta kalabilmesi için en temel şarttır. Çocuk, dünyaya geldiğinde ilk olarak ailesiyle tanışır ve ailesinin ona kazandırmış olduğu değer ile toplum karşısına çıkar. Anne ve babanın çocuğa karşı tutumları, davranış şekilleri, ev içi iletişimleri, çocuğa karşı ilgi ve alakaları, çocuğa karşı göstermiş oldukları özen çocuğun kazanacağı değerlere direkt olarak etki eder. Bu durumda aile yapısında görülen bozulmaların, toplumsal bozulmaları da beraberinde getireceği apaçık ortadadır (Bozkurt ve Kuloğlu, 2021: 295). Ailenin çocuğun gelişimi ve toplumda yer edinebilmesi için önemli bir görev üstlendiği bilindiğinden aile birliğine önem verme değeri de okullarda küçük yaşlarda öğrencilere öğretilmesi gereken bir değer olarak görülmüştür. Bu değer 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan temel değerlerden birisidir.

Ülkemizde son zamanlarda daha sık karşılaştığımız aile içi şiddet, boşanma, anne ve babaların çocuklara uyguladığı şiddet ve çocukların ihmali sıklıkla karşımıza çıkan üzücü ve endişe edici haberler olmaya başlamıştır. Bu toplumsal olayların en önemli nedeni ise eğitimsizliktir. Aile birliğini sağlama, aile birliğine gereken ihtimamı gösterme, aile yapısına saygı duyma, farklılıklara özen gösterme gibi birçok değer aile ortamında olduğu kadar okul

ortamında da ele alınması gereken değerler olduğu açıkça ortadadır (Coşkun Keskin, 2012: 118).

2.11.3. Bağımsızlık

Bağımsızlık denildiğinde akla ilk gelen modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk olacaktır. Atatürk hem ülkemizde hem de dünyada fikir, düşünce ve davranışlarıyla örnek olmuş bir devlet adamıdır. O'na göre bağımsızlık siyasi, askeri, hukuki, ekonomik, eğitim gibi bütün alanları içerisine alan bir kavramdır. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı sonrasında ve daha öncesinde amacı her zaman bağımsız bir Türk devleti kurmak olmuştur. O'nun bağımsızlık hedefiyle verdiği mücadele sadece Türk toplumuna değil, dünyada bağımsızlık isteğiyle yanıp tutuşan pek çok millete de örnek olmuştur (Özdemir, 2007: 191). Atatürk, Türk milletinin çağdaş bir seviyeye erişebilmesi için eğitimin önemini her zaman vurgulamış ve eğitimde de bağımsızlaşmayı her zaman önemsemiştir.

Bağımsızlık, bağlı ya da bağımlı olmama, dış etkenlerden bağımsız ve engellenme veya zorlamanın olmadığı durumlarıdır. İnsanın kendi kararlarını, kendi bilinci, isteği ve iradesiyle seçip, uygulaması durumudur. Bağımsızlık kelimesinin anlamı çeşitli bilim dallarına göre farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Örneğin, ekonomide bağımsızlık denildiğinde dışa bağımlılığı azaltma düşüncesi üzerinde durulurken, eğitim alanında bağımsızlık denildiğinde, öğrencinin eğitim ve öğretim sürecinde tamamen bağımsız olması, baskı altında kalmaması, öğrenme ve diğer başka sorumluluklarını üzerine alması, kendi zihnine ve iradesine egemen olması ve öz denetimi neticesinde kendini yönetebilmesi durumları akıllara gelmektedir. Eğitimde bağımsızlığın temel hedefi, öğrencilere öğrenme sürecinde bağımsız olma imkânı tanımadır. Bu sebepten bağımsız eğitim öğrencilere girişimci olma, kendi sorumluluğunu üstlenme, kendi kararlarını verme, kendi öğrenebileceği yöntem ve teknikleri belirleme gibi görevler vermektedir. Dolayısıyla “eğitimde bağımsızlık” denildiği vakit ilk olarak akıllara öğrencinin öğrenme-öğretme ortamlarında öğretmeni ile yüz yüze gerçekleştirdiği çalışmaların bağımsızlığı akla gelmelidir (Güneş, 2012: 5). Bağımsızlık değeri ve kavramın ne anlama geldiği çocuklara küçük yaşlarda önce ailelerinde sonra okullarda verilmesi hedeflenen değerler arasındadır.

2.11.4. Barış

Barış, Türk dilinin medeniyete, kardeşliğe, erdem ve fazilete, merhamete, paylaşmaya olanak sağlayan en güzel kelimelerinden biridir. Barış / sulh kelimesi, insanlık tarihi kadar eski

bir sözcüktür. İnsanlık tarihi incelendiği zaman, insanların mutlu olduğu, dünyanın düzen içerisinde olduğu, çocukların rahatça eğitim ve öğretim gördüğü, sanat ve felsefenin geliştiği, bilime önem verildiği, bolluk ve bereketin arttığı dönemler her zaman barış dönemleri olmuştur. Bu durumda barış tüm insanlığı kucaklayan, insanları birbirinden ayırt etmekten yana olmayan, insanlar arasında ayrımlaşmaya fırsat vermeyen döneminin adı olarak tanımlanabilir. Barışın tam tersi ise savaş ve kaostur. İnsanlığa gerek maddi gerekse manevi zararlara sokan, hak ve adalet duygusunun yitip gitmesine sebebiyet veren, iyilik ve güzelliklerin ortadan kaldırılıp yok edildiği kavramın adı ise savaştır (Ateş, 2006: 2).

Atatürk tarafından sıklıkla dile getirilen “Yurtta sulh cihanda sulh” sözü günümüzde hem iç hem dış politikada benimsenmesi gereken bir sözdür. Atatürk bir devlet adamı olarak her zaman barıştan yana bir politika izlemiştir. Böylesi evrensel bir değer hem aile ortamında hem de okullarda çocuklara öğretilmesi büyük önem taşımaktadır. Okullarda barıştan yana olan, şiddete ve savaşa karşı çıkan, öğrenciler için rol model niteliğinde eğitimcilerin bulunması sayesinde öğrencilerin bu kavramı içselleştirmeleri daha kolay olacaktır.

2.11.5. Bilimsellik

Bilim, bilginin sistematik olarak işlenmesidir. Bilimin hedefi, araştırmasına konu ettiği varlık ya da olgular ile alakalı olarak gerçek bilgi vermektir. Bilimsel bilginin sağladığı bilgi, durağan olmadığı gibi, düzenli ve sistematik bir bilgidir. Bilimsel bilgi temelini gerçeklerden alır. Bu durumda bilim kavramını, dünya, doğa, insan ve insanın meydana getirdiği toplum yani var olmuş olan her şey üzerinde sistemli yöntemler kullanarak, doğru ve geçerli bir bilgi meydana getiren kuramsal bir sistem olarak tanımlamak doğru olacaktır. Bilimsel düşünme ise, varlıkların birbirleri ile alakalı olan ilişkilerini, akılcı ve mantıksal bir perspektifte açıklama çabasıdır. Bilimsel düşünme, dünyayı sadece açıklamakla kalmayıp aynı zamanda, anlayan ve kavrayan bir yöntemdir. Bilimsel düşünmenin insanı yönlendirdiği iki süreç bulmak ve keşfetmek sürecidir (Çüçen, 2013: 97-107).

Bilmenin ve keşfetmenin yoğun olarak yaşandığı günümüz çağının bilgi çağı olması hasebiyle teknoloji ve bilim konularında çığır açacak değişimler ve gelişmeler yaşanmaktadır. Bu sebepten çocuklar çok fazla uyarana karşı karşıya kalabilmektedir. İşte bu noktada eğitim programlarına düşen en önemli vazifelerden birisi de otokratik yolla öğrenciye sunulan bilgili direkt alan öğrenci yerine, o bilgiye ulaşmaya çalışan öğrenciye kılavuzluk etmek, çoklu öğrenme ortamları sunmak ve öğrencinin bilgiyi işlemesine olanak sağlayarak, öğrenciye rehberlik etmek, eğitim programlarının en önemli görevleri arasındadır (Kılıç Şahin, 2010:2).

Öğrencilerin bilimsellik değeri bir yeterlilik kazanması neticesinde; Yeni gelişen genç ve dinamik nesil, kendi değer sistemlerini gerçekliği esas alarak oluşturabilecek ve değer esaslı sorun ve problemlerin çözümlenmesinde bilimsel araç ve yöntemlerden faydalanacaktır (Katılmış vd., 2010: 83).

2.11.6. Çalışkanlık

Türk Dil Kurumuna göre çalışkan “gayretli, çalışmayı seven, gayretkeş” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2023). Çalışkanlık, insan yaşamındaki en elzem gerekliliklerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan çalıştığı ölçüde kazanır ve hayatını sürdürmeye çalışır. Bu değer, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın da üzerinde önemli durduğu bir değerdir (Diktaş, 2018: 103). Çocuklara küçük yaşlarda aile tarafından benimsetilmeye bağlayan bu değer, okul eğitiminde eğitimciler tarafında da çocuğa verilmesi gereken değerler arasında girmektedir.

Çalışkanlık değerine sahip olan bireyler, hem kendileri ulaşmak istedikleri amaçlara ulaşmaktan geri durmaz hem de toplumsal ilerlemeye katkı sağlarlar. Birey, başaramayacağını düşündüğü bir konuda asla pes etmemelidir. Hem kendisine hem de topluma katkı sağlamak adına, kendisine ve vatanına yaraşır bir birey olmayı ilke edinmelidir. Kişilerin, ülkelerine de ancak çalışarak layık olabileceği akıllardan çıkmamalıdır. Türk kültüründe de çalışkanlığın önemine değinen pek çok atasözleri mevcuttur. Bu atasözleri günlük hayatta da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunların birkaçı “İşleyen demir, ışıldar”, “Boş yere gezmektense, bedava çalışmak yeğdir”, “Akan su yosun tutmaz” olarak sıralanabilir (Kaya ve Özdemir, 2019: 94).

2.11.7. Dayanışma

Dayanışma, bir topluluğu meydana getiren kişilerin duygu, düşünce ve ortak menfaatleri hususlarında birbirlerine karşılıklı olarak bağlanması olarak tanımlanabilir (Dericioğulları Ergun, 2016: 17). Dayanışma ve yardımlaşma insanların toplum içerisinde sağlıklı ve huzurlu bir yaşam sürmeleri için gerekli görülen kavramlardan bir kaçıdır. Toplumsal yaşam hususundaki düşüncelerini dile getiren sosyal bilimciler, insanların bulundukları toplum içerisinde birbirlerine ihtiyacı olduklarını ve bu sebepten toplumdaki insanların iş birliği ve dayanışma içerisinde olmaları gerektiği konularına vurgu yapmışlardır. Dayanışma içerisinde yar alan insanlar hem kendilerini hem de dayanışmada bulundukları insanları mutlu ettiği gibi toplumun sürekliliğinin sağlanmasında da etkin bir rol oynar (Baycar, 2019: 200-202). Bu sebepten bu değer de çocuklara önce ailede olmak üzere daha sonra okullarda küçük yaşlarda verilmeye başlanmalıdır. Türk toplumu içerisinde dayanışma

denilince akla ilk gelen örneklerden biri ise ahilik teşkilatıdır. Bu sebepten dayanışma değeri ile alakalı olarak dayanışmanın en büyük örneklerinden biri olarak ahilik teşkilatına da kısaca değinmek doğru olacaktır.

Ahilik genel anlamda birbirlerini seven, saygı duyan esnafların, iş hayatında ahlaki kurallar çerçevesinde teşkilatlanmasıdır. Ahilikte amaç ise; İslamiyet inancı ile, türk gelenek, görenek ve adetlerinin bütünleştirilerek kişilerin dini, ahlaki, sosyal ve mesleki gelişimlerini sağlayarak, bu sayede toplum içerisinde bir denge kurup, insanları huzura kavuşturmadır. 13. Yüzyıldan başlayıp, 20.yüzyıla kadar Anadolu şehirlerinde ve köylerinde etkin olan ahilik teşkilatı ilk olarak Anadolu’da yayılmaya başlamış ve bu teşkilat sayesinde Türk-İslam ahlaki yayılmış, şehirleşme hızı artmıştır. Türk şehirlerinde mesleki faaliyetler önem görmüş, esnaf ve sanatkarların uyması gereken ahlaki ilkeler belirlenmiştir. Ahiliğin kurucusu ve fikir babası sayılan Ahi Evran esnaf ve sanatkarları yönlendirmiş, halkın gerek ekonomik durumunun iyiyeye gitmesi gerek insanların iş sahibi olabilmesi açısından büyük emekler vermiştir. Ahi Evran toplumdaki huzur ve mutluluğun sağlanması için tüm sanat dallarının yaşatılmasını gerekliliği fikrini savunmuştur. Kısacası ahilik, ahlak ve sanatın uyumlu birleşiminden doğan bir kavramdır (Deveci, 2021: 54-84).

Ahiliğin ahlaki prensipleri ise, Ahiliğin nizamnamesi olma özelliği de gösteren fütüvvetnamelerde kayıtlıdır. Bu fütüvvetnamelere göre ise ahilik teşkilatında bulunması gereken temel özellikler, cömertlik, tevazu, doğruluk, dürüstlük, vefadır. Ahilik teşkilatı içerisinde yeri olmaya başlıca özellikler ise yalan, hırsızlık, gıybet, kötü alışkanlık, içki içme, kötü konuşma olarak sıralanabilir. Bu özelliklere sahip kişilerin ise ahilik teşkilatından çıkarılması için bir nedendi (Ülgen, 2022: 1317). Sonuç olarak ahilik teşkilatı, insanların kendi alın terleri ile, helal yollarla, birbirleriyle kıyas ve yarış haline girmeden iş birliği ve dayanışma içerisinde, üretmeyi prensip edinmesidir (Balcı, 2023: 963). Tüm bu sebepten Türk milletinin dayanışma konusundaki duyarlılığının en büyük örneklerinden birisi de ahi teşkilatı olacaktır. Ahilik teşkilatının topluma değer kazandırmak konusunda da oldukça önemli ve etkili bir yapı/kurum olduğu gözlerden kaçmamalıdır (Kahramanoğlu, 2021: 96).

2.11.8. Dostluk

Ataman, dostluk kavramını, hayattan mutluluk duymanın, ruhsal açıdan sağlıklı olmanın, ahlaki açıdan kemale ermenin, erdemli bir toplumun inşasının ve uhrevi saadete ermenin en temel gereklerinden biri olarak değerlendirmiştir (Ataman, 2023: 7). Dost, hislerinde ve sevgisinde samimi olan, iyi ya da kötü gününde arkadaşının yanında olup onun

mutluluk ya da hüznünü paylaşan, onu şerden korumaya ve kollamaya çalışan kimsedir. Dostluğun arkadaşlıktan farkı ise, dostluğun arkadaşlığa göre daha yoğun hislerle bezeli olmasıdır. Dostlukta samimiyet daha fazla olduğu gibi, bu ilişkiler menfaatten de uzaktır (Altın, 2010: 17). Akşit'e göre dost olmanın özellikleri aşağıdaki gibidir:

- Dost olan, kişinin cinsiyeti, milliyeti, ırkı, rengi, kişiliği, kültürel seviyesi, siyasi tutumu, ahlaki düşüncesi ne olursa olsun, onun derdini dinlemeye, gerekirse çözüm önerileri sunmaya, yardım etmek hususunda önem göstermeye mükellef olan kişidir.
- Dost, kişiye önerilerde bulunurken, hiçbir şekilde menfaat ilişkisi gözetmez, buna imkan vermez.
- Dost, karşısındaki kişiyi kandırmak için herhangi bir öneride bulunmaz, gerçek ve doğru olan fikirlerini karşı taraf beğenmese bile yine de söylemekten çekinmez.
- Dost öğütlerinin temelinde bireyin akıl ve bedensel açıdan zarar görmemesi amacı yatar (Akşit, 2020: 62, 63).

Er'e göre ise dost kişilerde olması gereken özellikler şunlardır:

- Kişisel menfaat hesaplarından uzak durarak birbirlerine karşı içten olmalılar.
- Elinde var olan şeyleri, imkanları dahilinde dostundan kıskanmamalı ve kaçırmamalıdır.
- Dürüst, sözünün eri, akıllı, güvenilir ve cömert davranışlara sahip olmalıdır.
- Ayıpları kapatmalı ve dostunun sırrını kimse ile paylaşmamalıdır (Er, 2021: 70).

2.11.9. Duyarlılık

Duyarlılık, üzerinde yaşadığımız dünya ve bu dünyada yaşanan olaylarla alakalı ilişki kurmak ve dünya üzerinde yaşanan olaylar ve gelişmeler karşısında sorumluluk almak olarak tanımlanabilir. İnsanların yaşadıkları çevre içerisinde ve bulunduğu toplumla sürekli etkileşim içerisinde olması, insanları yaşadıkları çevrenin en önemli ögesi haline getirmektedir. Bu durum da insanlar için çevreye, topluma ve toplum içerisinde yaşayan insanlara karşı duyarlı olmayı adeta bir zorunluluk haline getirmektedir. Bu sebeptendir ki öğrencilerin duyarlılık değeri karşısında farkındalık geliştirmesi de oldukça önemlidir (Keskin ve Öğretici, 2013: 151). Çocuklara duyarlılık değerinin benimsetilmesi konusunda her ne kadar ailelere görevler düşmekteyse de çocuğun okul hayatına başlamasından sonra öğretmenlere ve okul yönetimine de büyük görevler düşmektedir. Çocuğun, insana, doğaya, kültürel mirasa, topluma, toplumsal kurallara karşı geliştirmiş olduğu duyarlılık ve sorumluluk, çocuğun gelecekte de sorumlu ve duyarlı bir vatandaş olarak toplumda yer edinmesini sağlayacaktır.

2.11.10. Dürüstlük

21. yüzyılda bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Bu durum bireyler arası ilişkilerdeki değişimleri de kaçınılmaz kılmıştır. Pek çok değer günümüzde kaybolmaya ya da gereken önemi görmemeye başlamıştır. Bu değerlerden birisi de dürüstlüktür. Dürüstlük, doğru olma durumu ve niteliği, saflık, namuslu davranışlarda bulunma gibi anlamlar taşımaktadır. Ayrıca dürüst bir bireyin eylem ve davranışları da dürüstlük olarak nitelendirilebilir. Bu kavram, Sosyal Bilgiler öğretim programında da yer alan değerlerden biridir. Günümüzde bu değer anlamını yitirmemesi için çocukların eğitim ve öğretiminden sorumlu olan öğretmenlerin dürüstlük gibi değerleri önemsemesi, sağlam değer yargılarına sahip olması, değerlerin öğrencilere aktarılması konusunda oldukça önemlidir (Demirkaya ve Çal, 2018: 1964, 1965).

Dürüstlük sadece öğretmenlerin sahip olması gereken bir değer yargısı değildir. Esasında dürüstlük tüm iş kollarında önemli sayılan bir kavram ve insan davranışlarından bulunması beklenen en temel özelliklerden biridir. Ancak yeni, genç nesillere toplumsal ve kültürel değerlerimizi aktarmak ve onları geleceğe daha sağlam hazırlamak için öğretmenlerin, öğrencilerine dürüstlük konusunda model olmaları açısından çok büyük bir sorumluluk altında olduklarını bilmeleri gerekmektedir (Işık, 2010: 94). Dürüst olan öğretmen ve kişiler, şakadan bile olsa yalan söylememeli, başkalarını kandırmamalı, emanete hıyanet etmemeli ve sözünde durmalıdır. Bu değer çocuklara kazandırılırken, rehber olan kişi davranışlarıyla bu değeri yansıtmalıdır. Çünkü çocuk, davranış ve kişiliğini önce ailesinden sonra ise öğretmeninden gözlemlemiş olduğu davranışlara göre biçimlendirmektedir (Er, 2021: 71).

2.11.11. Estetik

Estetik terimi 18. yüzyıldan beri kullanılan, felsefenin araştırma içerisinde olduğu bir alanı ifade etmek için Alman filozof A. G. Baumgarten tarafından ortaya atılmıştır. Akıl ve irade etkililiği yani mantık ve etiğin felsefede bağımsız iki alan olarak kabul edilmiş olması üzerine Baumgarten duygu öğretisi ile alakalı olarak ortaya atılmış tek şey olmadığına karar kıldı. Baumgarten, tıpkı mantık ve etik konularında olduğu gibi, felsefede bu öğretiye de aynı şartların tanınması gerektiğini ispatladı ve bu öğreti “estetik” adını aldı. Estetik kelimesi Yunancadaki “aisthesis” (duyumsamak, duyuşsal algı) kelimesinden türetilmiştir. 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise estetik sözcüğü, duyuşsal algı kuramından ayrı olarak güzellik ya da sanat felsefesini ya da her ikisini birden akıllara getirir olmuştu. Bu durumda estetik artık kendisini

felsefeden ayırmış, kendi araştırma alanına girmiş bulunuyordu. Bu araştırma alanına girdiklerinde ise ilk araştırma nesneleri güzel ve güzel olan şeyler olmuştur (Kagan, 1993: 13, 14).

Estetik, bir değer olarak öğrencilere kazandırılmak istenildiğinde öğrencilere geçmişten günümüze kadar var olmuş tarihi eserler, doğal güzellikler, kültür ve sanat eserleri anlatılıp gösterilebilir. Sosyal bilgiler dersi içerisinde bulunan bu değer ile öğrencilere çevrelerinde bulunan tarihsel, kültürel ya da coğrafi varlıklar tanıtılmış ve açıklanmış, böylece öğrencilerde estetik değerın kazandırılması ve benimsetilmesi amaçlanmıştır (Mazman Budak, 2012: 48, 49).

2.11.12. Eşitlik

Eşitliğin tanımı “özdeş” ya da “aynılık” anlamı içermemektedir. Eşitlik, herhangi bir şeyin dengeli bir biçimde pay edilmesi olarak tanımlanabilir (Heywood, 2015: 174). Turner’a göre eşitlik, eşit olma durumu, modern bir değer olmanın yanı sıra, tüm modern ve modernleşme sürecine giden yolda bir ölçüttür (Turner, 1997: 19). Bu sebeptendir ki eşitlik, adalet ve özgürlük gibi değerler hem toplumun değişimin dinamiklerini oluştururken hem de milletler için modern olmanın göstergesi haline gelmektedirler (Kaya ve Akpınar, 2022: 4). Modernleşmenin bir ölçütü olarak da kullanılan eşitlik kavramı, toplum içerisinde insanların barış ve huzur içinde yaşamalarını sağlayan bir ilkedir. Bu değerın öğretimi de tüm değerlerin öğretiminde olduğu gibi çocuklarda küçük yaşlarda aile de başlamakta ve okul hayatı boyunca bu değerın öğretimi devam etmektedir. Öğrenci bir birey olarak eşitliği korumanın bir görev olduğu bilinciyle hareket ederse toplumda gerçek bir birey olarak hayata katılır (Koç, 2007: 45).

İnsanlar hayata hiçbir zaman eşit koşullarda başlamamışlardır. Gerek eğitim gerek iş gerekse çalışma hayatının başlangıcında herkes eşit koşullarda imkanlara sahip olamamıştır. Burada “fırsat eşitliği” kavramı karşımıza çıkmaktadır. Fırsat eşitliği, insanlar arasındaki imkân ve kolaylık farklılıklarını ortadan kaldırıp, insanların eşit şansa sahip olmalarını mümkün kılmaya çalışan bir ilkedir (Erdoğan, 2008: 19).

2.11.13. Öz Denetim

Öz denetim kişinin kendisi hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Kendi davranışlarına, kendisinin iyiliği, huzuru, mutluluğu ve faydası için çizgiler çizip, sınırlar koymak, davranışlarına bir düzen getirmek öz denetimin kurallarındandır. Öz denetim, kişinin kendi iyiliği adına daha iyiye ulaşmak arzusuyla kendisini değiştirmesidir. Örneğin bir sigara bağımlısının kendi bedensel ve ruhsal huzuru ve sağlığı açısından kendisini sigara içmeye iten bağılıktan kurtarması öz denetim

konusunda iyi bir örnektir. Bu sebepten de bireye en fazla yarar sağlayan değerlerimizden birisi de öz denetim değeridir. Bu değer, insan hayatında verdiği sözleri yerine getirmek, ekonomik açıdan kendini disipline etmek, kötü davranış ve alışkanlıkları konusunda bilinçlenip bunlara gem vurmak gibi birçok alanda insanlara katkısı vardır. Bireyin gerek bedensel ve ruhsal açıdan sağlığına, gerekse toplumsal hayatına ve kariyerine varıncaya dek pek çok alanda gelişim göstermesinin en büyük ve temel gereksinimi öz denetimdir. Kişinin kendi huzuru ve iyiliği için kendisine sınırlar koymak ve hayatında düzenlemeler yapmak insana has önemli bir değerdir (Yıldırım, 2021: 58).

Er'e göre ise öz denetim, karşılaşılan herhangi bir olay karşısında kişinin kendi iradesini kullanarak, kendini kontrol edip, kendini ölçebilmesidir. Öz denetim ile, kişi hem duyu organlarını kontrol edebilir hem de kendine ahlaki bir yaşam sürmek için zemin hazırlamış olur. Öz denetim ile kişi, kendi davranışları üzerinde hakimiyetini kurmuş olur. Öz denetim, diğer değerlerin benimsenip, kazanılmasında da önemli rol oynayan bir değerdir. Hedeflere ulaşmak ya da ödevlerini zamanında yapmanın bilincinde olmak ve bunu yerine getirmek gibi birçok konuda öz denetim değerinin varlığı söz konusu olmaktadır (Er, 2021: 72).

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere her şey insanın kendi içinde ve iradesinde başlamaktadır. İnsanı, iyiye, doğruya, güzele ve faydalı olana yönlendiren ve zarardan uzak durmasını sağlayan temel güç insanın içindeki iradesi ve insanın kendini denetleyebilmesi hususundaki sabırdır. Bu denetimi sağlarken, insan kendisi için faydalı ve iyi olanı ararken kararlı duruşundan vazgeçmemelidir.

2.11.14. Özgürlük

Özgürlük kavramı, hukuki çerçeve içerisinde, hiçbir gücün etkisinde kalmadan düşünme ve davranma kabiliyeti olarak tanımlanabilir. Özgürlük, bir değer olarak kişileri, toplumu hatta bütün insanlığı ve devletlerin bağımsızlıklarını temsil etmektedir. Bu sebeptendir ki bu kavram kişiden, topluma, devletten tüm insanlığa kadar herkesi alakadar etmektedir (Kaya ve Akpınar, 2021: 585).

Bireyin özgürlük kavramını tam olarak içselleştirmesi neticesinde bulunduğu toplum içerisinde yapılan her özgürlüğe aykırı davranışın farkına varmasına ve gerekli adımları atmak sorumluluğu taşımasına da sebep olur. Derslerde aynı zamanda öğrencilere haklarını aramak konusunda da gerekli bilgilendirmeler yapılırsa, bu durum öğrencide hukuk kurallarını, sivil toplum örgütlerinin faaliyetlenme çabalarının nedenlerini öğrenme çabasını açığa çıkarmış olur. Böylece öğrenci toplumsal duyarlılığın, kişisel özgürleşmenin de devamını sağlayacağı fikriyle özgürlükle ilgili bakışını daha bütünsel bir açıyla görmeye başlar (Koç, 2007: 44).

2.11.15. Sabır

Yıldırım’a göre sabır, hayat içerisinde başımıza gelen kötü olaylar ya da karşılaştığımız engeller karşısında direnmemizi sağlayan güç olarak tanımlanabilir. Bu durumda sabırlı insanların tanımını da ulaşmak istedikleri hedefler sırasında azimlerini kaybetmeyen insanlar olarak tanımlamak doğru olacaktır. Sabır sadece ulaşmak istenen hedefler açısından değil, aynı zamanda karar vermek açısından da oldukça önemli bir değerdir. Bilindiği gibi, ani kararlar almak ve acele etmek insanları yanlış kararlara itebilmektedir. Sabır ayrıca insanın kendi iç dünyasında da aceleci dürtülerine meydan okuyan bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım, 2021: 58).

Günlük yaşamda insanlar bazen can sıkıcı olay ya da durumlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. İşte burada bireyin yaşadığı zorluklarla başa çıkmasına yardım eden, kişiye dayanma gücü veren erdem, sabırdır (Meriç, 2021:12). Solmaz ise sabrı; katlanılması güç olan haksızlık, hastalık, fakirlik, zorluk, felaket vb. durumlarda ümitsizliğe kapılmayıp, söylenmeden, şikayet etmeden, sızlanmadan, dik durma, dayanma ve tahammül gücü olarak tanımlamıştır. Bireyin toplum hayatında uyum ve düzenini sağlaması hususunda sabır olmazsa olmaz koşuldur. Güçlü bir kişilikte bulunması gereken en elzem özelliklerinden birisi kişinin sabırlı olmasıdır. Yaşadığımız hayatta da sabırla ilgili sıkça kullandığımız deyim ve atasözleri mevcuttur. Bunlardan birkaçı; “sabırla koruk helva olur, sabreyle işine hayır gelsin başına, sabreden derviş muradına ermiş, sabrın sonu selamettir, sabır acıdır meyvesi tatlıdır” olarak gösterilebilir (Solmaz, 2021: 1647-1663).

2.11.16. Saygı

İnsanlar arası ilişkilerde sıkça kullanılan evrensel saygı değeri “kıymeti, üstünlüğü, ihtiyarlığı, faydalılığı ve kutsallığı” itibarıyla birine karşı titiz ve dengeli davranmaya sebep olan sevgi bağı ve insanları rahatsız edecek davranışlardan imtina etmek duygusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Saygı, güzel bir ahlaka sahip olup, toplumda örnek gösterilecek bir karakter olarak gösterilmenin başında yer almaktadır. Bu kavram insanlar tarafından gerek günlük hayatta gerekse iş yaşantısında ve pek çok alanda önemli bir kavram olarak görülmüştür. Kişinin bizzat saygı kavramına önem vermesi, yaşamının her alanında özenle uygulaması, saygının gerektirdiği davranışları sergilemesi kişinin ilk başta kendi iç huzurunu da sağlayacaktır. Her şeyden önce kendisine saygı göstermeyen, hayatında saygı kavramına yer vermeyen ve bu kavramının öneminin farkında bile olmayan kişi, çevre tarafından da gereken önem ve itibarı göremeyecektir (Tuncer, 2023: 1-19).

Hayatımızın hemen hemen her yerinde önemli görülen saygı, toplumsal kuralların sağlanması, empati kurabilme ve insan ilişkilerinin olumlu açıdan gelişebilmesi açısından önemlidir. Gerek değer eğitimi gerekse saygı eğitiminde ailenin üzerine büyük görevler düşmektedir. Çocuğun beş yaşına gelene kadar kişilik oluşumunu büyük ölçüde tamamlamış olacağı düşünüldüğünden, bu kavramın aile içerisinde çocuğa öğretilmesinin önemi oldukça büyüktür. Çocuğun kişiliğinin oluşmasında ailenin çocuklara olan tutum ve davranış biçimleri çocuğun kişilik oluşumunu etkilemektedir. Saygı eğitimi ailede verilmeye başladıktan sonra, çocuk okul çağına geldiğinde ise bu sorumluluğu ailenin yanı sıra okullar da üstlenmektedir (Öztürk, 2015: 299, 300). Saygı değerinin çocuklara aşılması hususunda özellikle aileler ve öğretmenlere düşen bazı sorumluluklar vardır. Aileler ve öğretmenler saygı ortamının oluşabilmesi için şu hususlara dikkat etmelidir:

- Aile içerisinde ya da okul ortamında sınıf ya da ev kuralları belirlenirken çocuklara da danışılıp, fikirleri alınmalı ve çocukların fikirlerine saygı duyulmalıdır.
- Sınıf ortamında öğrencilerin sorulara vermiş oldukları yanıtlar neticesinde, yanıtlar hatalı dahi olsa çocukla dalga geçilmemeli ve küçümsenmemelidir.
- Güzel hal ve hareketler her zaman takdir edilmelidir. Kişiye bu davranış için güzel geri dönüşler sağlanmalıdır.
- Okullarda her konuda olduğu gibi öğretmenler ve okul yöneticileri saygı konusunda da öğrencilere her zaman rol model olmalıdır (Er, 2021: 73).

2.11.17. Sevgi

Sevgi, insanları birbirine bağlayan, kaynaştıran aktif bir duygudur. Sevgi ahlaki bir erdem olduğu gibi aynı zamanda insanlarda bir ve beraber olma duygusudur. İnsanlar toplum içerisinde beraber yaşam sürerken, sürekli başkaları ile birlikteliğe ihtiyaç duyarlar. İşte bu insanların birbirleri ile etkileşimleri neticesinde başkalarına karşı duydukları birliktelik duygusunun adı sevgidir. Sevgi bir erdem olması sebebiyle insanları da ayakta tutan bir ilkedir. Toplum içerisinde yaşayan hiçbir insan ve hatta diğer varlıklar, birlikten yoksun olamayacağı gibi sevgiden de yoksun kalmayacaktır. Sevgi, toplumsal düzende bir olmayı sağladığı gibi, nefret duygusu ise toplum içerisinde bozulmalara sebep olmaktadır. Toplum içerisindeki sosyal barışın, kardeşliğin, dostluğun ve mutluluğun en önemli kaynağı sevgidir. Sevgi ortamı içerisinde yetişmiş bir çocuğun da neşeli, özgüven sahibi ve girişken bireyler oldukları gözlemlenmektedir. Bu yüzden sevginin önündeki engellerin kaldırılması, başta aile

çevresinde olmak üzere okulda da bir sevgi ortamının oluşturulması gerekmektedir (Demirkol, 2015: 416-421).

Özellikle okula yeni başlamış bir çocuğun, okula karşı olumlu bir tavır benimsemesi ancak okulla kurduğu sevgi bağı ile gerçekleşir. Öğretmeni tarafından, sevildiğini ve değer gördüğünü hisseden bir çocuğun eğitim ile alakası artar (Yılmaz ve Uysal, 2019: 212). Okuldaki arkadaşlık ilişkileri gelişir ve derse olan hevesi ve katılımı üst seviyelere çıkar. Bu sebepten sevgiyi eğitimin temel taşlardan birisi olarak tanımlamak da doğru olacaktır. Özellikle Türk eğitimine bakıldığında, Türk eğitim sisteminin barışçı bir temel üzerinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu eğitim sisteminin yapı taşları olarak bilinen öğretmenlik mesleğindeki temel hedefin topluma insan yetiştirmek ve kazandırmak olması bilindiğinden her öğretmende insan sevgisinin kesinlikle var olması gerekmektedir (Çelikkaya, 1996: 68). Öğretmenleri, öğrencileri ve toplumdaki diğer insanları yakından ilgilendiren ve ayrıca duyuşsal alanın kapsamı içerisinde bulunan sevginin eğitim ortamlarındaki özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Sevgi, duygu ve düşüncelerin diğer insanlarla paylaşılmasıdır: Acı, mutluluk, üzüntü, sevinç, keder, bilgi paylaşımının öğretmen ve öğrenciler tarafından paylaşılması, sevginin meydana gelmesinde önemli bir unsurdur. Eğitim ortamlarında öğretmenlerin öğrencilerine espriler yapması, öğrencinin sorunlarının çözümünde ona rehberlik etmesi öğretmen ve öğrenci arasında sevgi bağının oluşup, güçlenmesine sebep olur.
- Sevgi hoşgörü sahibi olmayı gerektirir, vurdumduymaz olmak sevginin kapsamı alanına girmemektedir: Öğrenci tutarsız ya da istenmeyen davranışlar gösterdiğinde öğretmen cezaya başvurmak yerine, bu davranışın sebeplerini araştırmalı ve öğrenciye yardımcı olmalıdır.
- Sevgi, kişinin kendisinin ve yeteneklerinin bilincinde olmasına fayda sağlamaktadır: Burada öğretmene düşen görev ise, ortamlarında her öğrenciye hitap edebilecek çeşitlikte materyaller hazırlamak ve derslerde öğrenci için uygun öğretme-öğrenme yöntemleri kullanmaktır.
- Sevgi, şeffaf olmalıdır: Öğretmenler, eğitim ortamlarında verdikleri sözü yerine getirmeli, öğrencilerin karşısında dürüst davranıp hem öğrencilerinin hem de kendisinin tutarlı olmasını sağlamalıdır.
- Sevgi, insanın en önemli ihtiyaçlarından biridir: Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde sevgi ve benimseme ihtiyacı, fizyolojik ve güven ihtiyaçlarından sonra üçüncü

basamakta yer almaktadır. Bu gereksinimin giderilmesi için, öğretmenler öğrencilerine sevecen davranmalı, yol göstermelidir.

- Sevgi, temele hiçbir varlığı koymamak, bencil olmamak, insanlar arası ilişkilerde tutarlı olmak, sorunların çözümlenmesinde kubaşık çalışmaktır: Öğretmen doğal ya da toplumsal herhangi bir sorunu (açlık, savaş, ekonomik veya siyasal sorunlar) öğrencilere ancak hedefler doğrultusunda anlatmalı, uygun öğretme yöntemlerini belirleyip, bu konular üzerinde tartışma ortamı yaratmalı ve öğrencileri gruplara ayırarak kubaşık yöntemle öğrencileri çalıştırmalıdır.
- Sevgi, tutarlı bilgiler doğrultusunda, demokrasi ve özgür düşüncelerin bulunduğu bir ortamda gelişir: Öğrenciler, öğrenme ortamlarında sınıf kurallarını öğretmenleriyle birlikte belirleyebilmeli, sınıfta düşüncelerini serbest bir biçimde dile getirebilmelidir.
- Sevgi, bilgi, beceri ve tutumların bütünlüğünden ve zenginliğinden meydana gelmektedir: Öğrencinin kendini, vatanını, çevresini tanımasına ve sevmesine olanak tanınmalı ve okulda sanatsal, felsefik etkinliklere yer verilmeli, etkinlikler çeşitlendirilmelidir (Sönmez, 1987: 67-69).

2.11.18. Sorumluluk

“Sorumluluk bireyin kendi davranışlarında bilinçli olması, davranışlarının neticelerini üstlenmesi ve öz denetim yapabilmesi durumu” olarak açıklanabilmektedir. Sorumluluk kavramı her kuramcı tarafından farklı farklı açıklanıp çeşitlense de genel olarak sorumluluğun çeşitleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kişisel Sorumluluk: Bireyin sadece kendini ilgilendiren konularda öz denetimli eylemlerini yerine getirmesidir.
- Sosyal Sorumluluk: İnsanlar bir toplum içinde bulundukları için, başka insanlara karşı da sorumluluk taşımaktadırlar. Sosyal sorumluluk kavramı da dar çerçevede yaşadığımız topluma, geniş çerçeve de ise içinde bulunduğumuz dünyaya karşı üstlenebileceğimiz sorumluluklardır.
- Vatandaşlık Sorumluluğu: Kişilerin, devletin koyduğu hukuk kurallarına riayet etmesi, devletin kendisinden beklediği görev ve sorumlulukları yerine getirebilmesidir.
- Ortak Sorumluluk: Bir ya da birkaç kişinin ya da milletin üstesinden gelemeyeceği konularda, binlerce milyonlarca insanın bir bütün olarak üstlenmesi gerekli görülen

görev ve sorumluluklardır (Sezer vd., 2017: 124-126). Dünyadaki küresel ısınma sorunu ortak sorumluluğa örnek gösterilebilir.

Sorumluluk değerinin benimsenmesi hususunda ise, ailenin ve eğitimcilerin dikkat etmesi gereken bazı özellikler vardır. Bu özellikler aşağıdaki gibidir:

- Aile olarak, çocuğa karşı aşırı koruyucu bir tutum sergilenmemeli, çocuklara sorumlulukları konusunda fırsat vererek onları cesaretlendirmeleri ve çocukların kendilerine olan güvenlerini artırma yoluna gidilmelidir.
- Birey sorumluluklarını yerine getirdiğinde, takdir edilmelidir.
- Çocuğun sorumluluklarını yerine getirebilmesi ve öz güveninin oluşabilmesi için, çocuklar cesaretlendirilmelidir.
- Çocuğa verilecek olan basit ev işleri, odasını toplaması, yapabileceği görevler verilmesi gibi işler çocukların sorumluluk bilincini kazanmalarında fayda sağlayacak olan davranışlar olarak görülmektedir.
- Çocuğun etkileşim ve iletişim içerisinde bulunduğu kişiler, çocuklar için birer rol ve model niteliğinde olmalıdırlar.
- Sorumluluk alan çocuğun yapması gerekenler, çocuğa net bir şekilde anlatılmalı ya da gösterilmelidir (Er, 2021: 75).

2.11.19. Tasarruf

Tasarruf, var olan kaynakların kullanımı esnasında geleceği düşünmeye, planlamalar yapmaya ve bu süreç içerisinde öngörülemeyen olay ve durumların önüne geçmeye olanak tanıyan bir değer olarak tanımlanabilir. Bu sebepten tasarruf değerinin, öğrencilere benimsetilmesi, öğrencilerin yaşantılarında karşılaşılabilecekleri problemlere karşı hazırlıklı olma, olası sorunlara karşı önlemler alma ve bu sorunlara çözüm önerileri getirme aşamasında mühim bir yere sahiptir. İnsanların gerektiğinden fazla harcama ve tüketim yapmaması, var olan kaynakları boş yere tüketmemesine yönelik sorunlar ancak tasarruf değerinin önemini kavramış bireyler tarafından çözülecektir (Uzunöz vd., 2020: 37).

Çocukların tasarruf konusunda bilinçlenmelerinde son derece önemlidir. Aile tarafından tasarruf konusunda söylenecek söz, ya da yapılacak davranışlar çocuklar için etkileyici olacaktır. Ailede kazanılan tasarruf değeri, okullarda verilen eğitimle de pekiştirilmiş olacaktır (Çam vd., 2020: 351). Bu sebepten önce ailede sonra okullarda çocuklara tasarrufla ilgili bilgilendirmeler yapılmalı, israftan, gereksiz tüketimlerden kaçınmanın gerekliliği hem ailede hem de okullarda çocuklara kavratılmalıdır.

2.11.20. Vatanseverlik

Vatanseverlik, her insanın vatanına karşı duymuş olduğu sevgi ve bağlılık duygusudur. Vatanına ve içerisinde bulunduğu topluma karşı sorumluluklarının ve görevlerinin bilincinde olan ve bunları yerine getiren, ülkesinin kalkınması için her türlü çabayı gösteren kişiler ise vatansever olarak adlandırılmaktadır (Er, 2021: 75). Ülkeler, her zaman dünya üzerinde önemli bir konumda yer almak, bulunduğu şartları korumak ve hatta bu şartları daha ileri seviyelere taşıyıp, daha da büyüüp yükselmek isterler. Ülkelerini bu şekilde kalkındırıp, büyütecek olanlar ise bireylerdir. Kişi, vatani konusunda ne kadar duyarlı, bilinçli ve sorumluluk sahibi ise ülkesi o denli kalkınacaktır. Bireyin vatanına karşı içerisinde yatan bu sevgi, bireyin vatanseverliğinden meydana gelmektedir. Vatanseverlik hissi her ne kadar dünya üzerinde yaşayan insanlar için farklı farklı anlamlar ifade etse de pek çok insan için kişinin, vatanına karşı duyduğu sevgi ve bağlılık hissi olarak tanımlanabilmektedir.

Bir ülkenin kalkınabilmesi için temel şartlardan en önemlisi, ülke içerisindeki bireylerin vatansever hisleri taşıması ile ilgilidir. İşte bu sebeptendir ki vatanseverlik değeri Osmanlı döneminden başlayıp, özellikle İkinci Meşrutiyet yıllarında ve sonrasında öğrencilere öğretilen derslerin içeriğinde yer edinmiştir. Vatanseverlik duygusu, vatanseverlik değerine yönelik olumlu tutumlara sahip öğretmenler tarafından, öğrencilere küçük yaşlardan itibaren verilmelidir (Faiz vd., 2021: 67-70).

2.11.21. Yardımseverlik

Yardımseverlik insanlar arasındaki sevgi, saygı, hoşgörü, kardeşlik duygularını içeren ve bu duyguları geliştiren bir erdemdir. Başkalarına karşı yapılmış olan görevler, insanda görevini yapmış olmanın tatmin duygularını içerdiği gibi aynı zamanda insanın kendine olan güvenini de yerine getirir (Karslı, 2022: 60). Asıcı ve Akyavuz'a göre ise yardımseverlik, başka insanların iyi hissetmelerini sağlamak amacıyla gönüllü olarak yapılan davranışların tümü olarak ifade edilebilir (Asıcı ve Akyavuz, 2021: 358). Toplumsal yaşamda önemli bir yer tutan bu değer, toplumdaki bireyler arasındaki ilişkileri daha güçlü kılar. Toplumdaki eksiklikleri tamamlar, birliktelikleri güçlendirir. Yardımlaşma sayesinde insanlar arasında sevgi, saygı, hoşgörü gibi diğer toplumsal değerler de pekişmiş olurlar. (Aktepe, 2014: 19). Türk milleti, yardımseverlik konusunda dünya üzerinde pek çok ulusa örnek olmuştur. Türk halkının en temel özelliklerinden birisi yardımseverliktir. Yazara göre toplumumuzda yardımseverlik amacıyla kurulmuş pek çok sosyal örgüt bulunmaktadır. Halkımızın yardımseverliği sayesinde bu örgütler varlıklarını sürdürmüşler ve çeşitlenmişlerdir. Toplumumuzda yapılan en güzel

yardımlaşma örneklerinden biri de “imece”dir. İmece, köylerde insanların yardımlaşarak, sırayla ve en önemlisi karşılıksız olarak birbirlerine yardımda bulunmalarıdır. Yardımseverlik asla sadece maddi bir ölçüt olarak görülmemelidir. Bazen bir sıkıntıyı, kederi, hüznü paylaşmak da yardımseverliğin bir gereğidir. Toplumumuzda geçmişten günümüze kadar var olmaya devam etmiş yardımseverlik hislerinin, gelecek nesillere aktarılmasında öncelikle ailenin daha sonra ise okul ve öğretmenlerin büyük rolü olacaktır. Bu duygu ile yetişen bireylerin meydana getirmiş olduğu toplum, her ne güçlükle karşılaşsa karşılaşsın ayakta kalmayı bilecektir. Bu durumda yardımseverlik değeri ile ilgili şunları söylemek doğru olacaktır:

- Kendi imkanlarını, başkaları için kullanmak.
- Zora düşen canlılara yardım etmek.
- Sosyal örgütlere bağışta bulunup, bu örgütlerin kalkınmasını sağlamak
- Zengin olmaya gerek duyulmadan yapılan yardımlar.
- İmece
- Toplumdaki birlik, beraberlik ile ortaya çıkmış olan durum
- Toplumun gelişmesinin için ihtiyaç görülen bir değer
- Gönüllü ve duyarlı olarak yapılan faaliyetler (Aktepe, 2010: 65-67).

III. BÖLÜM

3. TÜRKÜ, ÂŞIKLIK GELENEĞİ VE ÂŞIKLAR

3.1. Türkü Nedir?

İlkel halk toplumlarından başlayarak gelişmiş medeniyetlere kadar bütün topluluklar tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren edebi ürünler vermişlerdir. Sözlü ve anonim olarak ortaya çıkan ve uzun bir tarihsel süreçte özelliklerini yitirmeden gelişen bu ürünlerden belli bir edebi değer amacı taşıyanlar “halk edebiyatı” adı altında incelenmiştir. Halk edebiyatı Türklerin sözlü ve yazılı eser vermelerinin oluşmaya başladığı İslamiyet öncesi dönemden başlayarak, İslamiyet’i kabul etmelerinin ardından ortaya çıkan yeni kültürle çeşitlenerek günümüze kadar ulaşmıştır (Artun, 2015: 2, 3). Türk halk edebiyatı içerisinde oldukça önemli bir yer edinmiş olan ve halk edebiyatının önemli bir türü olan türkü, ezgiyle okunan, bentlerden oluşan ve çoğunlukla yaratıcısı belli olmayan şiir türüdür. Türkü için ezgi oluşturmaya “türkü yakmak”, türkü söylemeye ise “türkü çağırmak” denmektedir (Yalçın, 2003: 7). Türkü en basit tanımıyla, bir ezgi ile söylenen Türk halk şiirleri olarak tanımlanabilmektedir. Türkü sözcüğüne terim olarak bakıldığında “Türk” sözcüğünden türetilmiş olduğu ve Türk’e özgü manasına geldiği açıkça ortadadır (Vural, 2011: 398, 399). Yakıcı’ya göre türkü, duyguları ifade etmenin en önemli sonuçlarından biridir. Duyguları ifade etmek amacıyla ortaya çıkmış olan türküler, kendisini meydana getiren olaylar ve heyecanların güç ve azmiyle uyumlu bir şekilde ortak vicdanda kendisine bir yer edinir ve orada kökleşmeye başlar (Yakıcı, 2007: 51). Eke’ye göre ise türküler, Türk halk edebiyatı sözlü geleneği içerisinde doğmuş, insanlar arasında ağızdan ağıza söyleşiler ile var edilen ve çoğunlukla yaratıcısı belli olmayan ezgilerdir. Geleneksel müziğimiz olan Türk halk müziği halkının doğuşundan başlayıp ölümüne kadar geçen süresi içerisinde yaşanan olayları ile alakalı olarak duygu ve düşüncelerini melodiler ile ifade etmeleri neticesinde meydana gelmiştir. Türk halk müziğinde ekseriyetle işlenen konular ise aşk, sevgi, ölüm, kahramanlık, ayrılık olmuştur (Eke, 2013: 2). Türkülerin söylendiği ortamlar esas olarak şunlardır:

- Şenlikler (gece eğlenceleri, sıra geceleri, asker uğurlama, baharı karşılama)
- Evlenme törenleri (kız isteme, kız verme, düğün, gelin hamamları, gelin yolculama)
- Sünnet düğünleri
- İmece amacıyla yapılan toplantılar (yufka, salça yapma, ekin ekme, ekin biçme)
- Bahar şenlikleri

- Nevruz
- Yağmurun yağması için toplanılan ortamlar
- Bolluk bereketlik törenleri (saya gezdirmek)
- Köy içerisinde köy halkı tarafından yapılan seyirlik oyunlar (Artun, 2015: 41).

Türküler, tarihi çok eski zamanlara dayanan, çok eski ve köklü bir kültürün müzikal mirasını beraberinde taşıyan ürünlerdir. Türküler, varlık ve bütünlüğünü zenginleştirerek devam ettiren, sahibi olduğu birikimleri her geçen gün biraz daha artıran halk kültürünün önemli bir ürünü olarak büyük önem arz kültürel miraslarımızdan birisidir. Türküler, manevi kültür öğelerimizin en önemli parçaları olduğu gibi, milletimizin değer yargılarını, hislerini, örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerinin de en önemli yansıtıcılarıdır (Kurt, 2016: 47).

Türk halk müziği içerisinde önemli bir yer edinmiş, dayanışmanın, paylaşmanın, değer yargılarının yansıtıcısı, ortak sevinç ve kederin dili olan türkülerin şekilsel biçimi kıtalar şeklinde oluşmasıdır. Duraklı ya da duraksız 7-15 heceli kalıplar ile oluşturulmuşlardır. Türkülerde var olan kıtalar ise yapısal açıdan iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm türkülerde esas verilmek istenen, asıl sözlerin bulunduğu “bent” adı verilen bölümdür. İkinci bölüm ise bentlerin sonunda tekrarlanan “nakarattır”. Bu bölüme aynı zamanda “bağlama” ya da “kavuştak” adı da verilebilmektedir. Türkülerde bentler ve kavuştaklar kendi aralarında bir uyum göstermek amacıyla kafiyelidir. Türküler hece ölçüsünün bütün kalıplarıyla söylenebildiği gibi, türkülerde çoğunlukla yedili, sekizli ve on birli hece ölçülerinin kullandığı görülmektedir. Türküler farklı nazım birimi ve şekillerinden oluşmuş, farklılığı ise çoğunlukla söylendiği ezgilerde görülen bir nazım türüdür. Türkülerin bent ve kavuştak adı verilen bölümlerden oluşmaktadır. Bu bent ve kavuştakların ise kendine has aralarında bir uyum, mısra sayısı ve kafiye örgüsü bulunduğu ve bu özelliklerin şiirin dış yapısını ve biçimsel özelliklerini oluşturduğuna göre, bu tür türküler, türküyeye özel nazım biçimi olarak kabul edersek türkü bir “nazım biçimidir”. Ancak çeşitli nazım şekillerinde yazılmış bu şiirlerin müzik eşliğinde söylenmesi durumunda türkü bir “nazım türü” dür. (Artun, 2015: 37, 38).

Kültürel değerlerimizin önemli parçalarından biri olan türküler, milli bilincimizi uyandıran, toplumsal kimliğimizi yansıtan sözlü kültürümüzün temel unsurlarından birisi sayılmaktadır. Türküler de tıpkı mâni, efsane, masal sözlü ürünleri gibi insana ait duyguları barındırmaktadır. Türk toplumunun yaşadığı sevinç, hüzn, acı ve sıkıntıları içerisinde bulundurmaları nedeniyle türküler insanların duygularının derin anlamlarını taşımaktadır (İlgen, Salman ve Çalışkan, 2020: 14). Türküler, insanlara verdiği mesajlarla kültürümüzün temel taşları olma özelliğini korumaktadır. Bu ürünler kısa süre içerisinde oluşmuş olan

metinler olmayıp, Türklerin yüzyıllarca yıllık kültürel birikimlerinin tomurcukları gibidir (Yıldırım, 2017: 71). Geçmişten günümüze kadar dünya tarihinde toplumlar bulundukları değer yargılarını, kültürlerini, yaşam tarzlarını, yaşam meydana gelmiş sevinç, üzüntü ve mutluluklarını sanatsal tutumlarla, sözlü ya da sözsüz olarak ifade etmişlerdir. Sözlü kültürümüzün önemli bir parçası olan ve aynı zamanda değer yargılarımızı da içerisinde barındıran türkülerimiz Türk kültüründe önemli bir konuma sahiptir. Türkülerimizin konusu içerisinde, adalet, sevgi, aşk, başkaldırı, ahlak, cesurluk, özgürlük, sorumluluk, savaş, barış, dürüstlük gibi pek çok değer barınmaktadır. Türkülerimizi söyleyen ozanlar ve türküyakıcılarımız türkülerini “dinletirken aynı zamanda öğreten” tarzlarıyla söylediklerinden ötürü, bu değerlerin insanlar tarafından benimsenmesi daha kolay olacaktır (Yılmaz ve Açar, 2021: 317-319).

3.2. Âşık ve Âşıklık Geleneği

Eski Türklerde şair olmanın ilk izlerinin birtakım törenler etrafında belirdiği görülmektedir. Orta Asya Türkleri incelendiğinde askeri amaçlı yapılan “şölen”, hakan ve devlet adamlarının içerisinde bulunduğu büyük av merasimleri için yapılan “sığır”, ve ölü gömme merasimleri ile alakalı olarak “yuğ” törenleri göze çarpmaktadır. Tamamı dini özelliklere bağlı bu törenlerin yönetimi, “ozan-baksı” ismiyle bilinen rahip-şairlerin idaresinde bulunmaktaydı. Bu kişiler Tanrılarını memnun etmek adına onlara kurbanlar keser, kötü cinleri kovar, ölülerin ruhlarını iyi eder, içlerine kötü ruh kaçmış insanları ise tedavi ederlerdi. Gerek tanrılar için kurban adama gerekse tedavi işlemleri esnasında çalgı aletleri çalarak danslar eder, kendilerinden geçip büyümlü kelimeler söylerlerdi. Türk şiirinin ilk örneklerinin de bu cümleler olduğu bilinmektedir. Bu durumda Türklerin ilk şairlerinin de büyü, dans, şiir, müzikten anlayan “ozan-baksı”lar olduğunu söylemek doğru olacaktır. Ozan ve baksıların Türkler için ayrı bir ehemmiyeti vardı. Bu kişiler Altaylarda “kam”, Kırgızlarda “baksı”, Yakutlarda “oyun”, Tonguzlarda “şaman” ve Oğuzlarda “ozan” adıyla isimlendirilirdi. Kalkan’a göre saz çalan şairlerin ataları sayılan bu ozanlar “ozan-baksı”ların şamanlık görevlerini terk etmeleriyle ortaya çıkmıştır. Aralarında iş bölümü yapmışlar ve bu bölünme neticesinde dini törenleri yapma görevini kamlar üstlenirken, destan ve hikâye anlatıcılığı görevi baksılara, şairlik görevi ise saz çalıp şarkılar söyleyen ozanlara kalmıştır. Kalkan’a göre ellerinde kopuzlarıyla saz çalan, şarkı söyleyen bu ozanlar yurt ve obaları gezerek insanları eğlendirmişlerdir. Özellikler Oğuzlar arasında artan bu ozanlar 15. yüzyıla kadar tüm milletler için önemli sayılabilecek konumda olmuşlardır. Günümüz halk şiirleriyle ölçüleri ve söylenme

biçimleri hemen hemen aynı olan şiirler konularını ise aşk, doğa, kahramanlık ve vatan sevgisinden almışlardır. Yazara göre ozanlar ata şairlerimiz olarak bilinirken, kopuz aleti ise ata emanetimiz olarak bilinmektedir. Osmanlı döneminde “ikiteli” ismiyle de anılmıştır. Bu durumda ozanlarımızın ve Âşıklarımızın ellerinde bulunan sazlar, kopuzun gelişmiş hali olarak kabul edilebilir (Kalkan, 2015:19-26).

Halk şiirinin ikinci önemli ismi ise âşıklardır. Âşık; sazlı (tel ile), sazsız (dil ile), doğmaca yoluyla, kalemle (yazarak) ya da bu hususların birkaçını beraberinde taşıyan, âşıklık geleneğine bağlı kalarak şiirler söyleyen halk sanatçısı olarak bilinmektedir. Söyleme şekillerine ise “âşıklık”, âşıklama”; âşıkların uyması beklenen kuralların tamamına ise “âşıklık geleneği” ismi verilmektedir (Artun, 2021: 1). Âşıkların, toplum tarafından modern bulunmak istemeleri ve dışlanmak endişesi ile belirledikleri bu kurallar en başta yeni kafiye (ayak) kuralları, âşık makamları, hikâye sınıflandırma ve anlatma, divan türleri ile yakınlaşma, muamma, tekellüm gibi yeni ve diğerlerinden farklı şiir türleri geliştirme ve bade, buta gibi inanış biçimleri olarak sıralanabilmektedir. Halk şiirinin ikinci önemli temsilcisi olma görevini üstlenen âşıkların, 15. Yüzyıl da Anadolu’da ortaya çıktıkları bilinmektedir. Bu çağ, Selçuklu Devleti’nden sonra Osmanlı Devleti’nin de kurulmuş olduğu bir çağdır. Bu dönemin özellikleri ise insanların her bakımdan bolluk içerisinde olduğu ve yeni olay ve gelişmelerin ortaya çıktığı bir dönem özelliğini taşımasıdır (Kalkan, 2015:27). Bu dönemde filizlenmeye başlayan âşıklık geleneğini, diğer pek çok kültürde de olduğu gibi bir fonksiyonu yerine getirmek, hasıl olan bir ihtiyacı karşılamak amacıyla oluşmuş, geleneksel kültürün meydana getirdiği bir kültür değeri olarak tanımlamak doğru olacaktır. Bu geleneğin özelliklerinden birisi ise; âşıkların söylemiş oldukları şiirleri yine dörtlük üzerinden, hece ölçüsü ile söylemeleri gerekliliğidir. Bu ölçünün ise yedili, sekizli ve on birli olanlarını kullanmaları âşıklık geleneğinin en belirgin özelliklerinden birisi olarak kabul edilmiştir (Baş, 2017:12). Yazar Işık ise âşıklık geleneğini koşma biçimindeki şiirlerle, inancın, aşkın, özlemin, sevginin, kahramanlığın, yokluğun anlatıldığı bir gelenek olarak tanımlamıştır. Kökleri kamların dualarına kadar uzanan bu söz söyleme kabiliyeti, sözlü geleneğin bugünlerimize kadar taşınmasında önemli bir kol görevini üstlenmişlerdir (Işık, 2019:50).

Âşıklık geleneğini oluşturan sosyo- kültürel yapılardan birkaçı ise dönemin medreseleri, tekkeler, hanlar ve kervansaraylar, kahvehaneler, konaklar, köy evler, diğer toplantılar olarak sıralanabilir. Özellikle kahvehaneler âşıklık geleneğinin geliştiği en önemli mekanlardan birisidir. Kahvehanelerde toplanan insanlar arasında âşıklar hünerlerini sergilemişler, sanatsal faaliyetlerini icra etmişlerdir. Ayrıca köy odalarında da aşk ve kahramanlık gibi hikayelerin okunması yaygın bir gelenektir. Âşık lar köy odalarında,

düğünlerde, çeşitli dost toplantılarında sanatlarını gösterdikleri gibi hem de şehirlerdeki belli kahvehaneleri tutup, buralarda kendilerini dinlemek isteyen insanlarla iç içe olmuşlardır (Artun, 2021: 41-46). Âşıkların yetişmesinde ise belli başlı aşamalar bulunmaktadır. Bu aşamalar şunlardır:

- Çırak Yetiştirme (Kapılanma): Âşıklık yolculuğuna katılacak kişi, kendinin ya da ailesinin isteği üzerine işinin ehli bir aşığın yanına çırak olarak verilir. İşte bu duruma “kapılanma” adı verilmektedir. Çırak, ustasından âşıklık geleneğinin gereklerini, meydan açmayı, divana çıkmayı, yarışmayı, hikayeler anlatmayı öğrenir. Ayrıca çırak yetiştirmek hususunda yapılacak olan bir diğer iş, çırağın, ustasının yanında çevreleri gezmesi ve ustasının onu âşıklarla tanıştırmasıdır. Bu devrenin tamamlanması 2 yıldan başlayıp 20 hatta 30 yıla kadar çıkabilmektedir. Çırağın yetişmesine olan inancına göre ustası, çırağına “icazet” vererek tek başına mesleğini icra etmesine müsaade vermiş olur. Pek çok âşık mahlas yani takma adlarını ustalarından almışlardır (Kalkan, 2015: 34). Türk âşıklık geleneğinin temel öğretimi usta çırak ilişkisidir. Bu ilişki neticesinde âşıklık geleneği nesilden nesile aktarılır olmuştur. Usta- çırak ilişkisi geçmişten günümüze kadar var olmuş olan âşıklar arasında bilgi, görgü, ilim, deneyim iletişimini de beraberinde getiren bir köprü görevi de görmüş ve bunun neticesi olarak âşık kollarının meydana gelmesini sağlamıştır (Heziyeva, 2010: 85).
- Kalfalık: Kalfalık dönemi kişinin saz çalması, ustalarının şiirlerini söyleyebilmesi, toplum içerisinde öğrendiklerini okuması ile başlar. Kalfalık döneminde kişi saza epeyce hâkim olmaya başlamıştır (Artun, 2021: 63).
- Ustalık: Bu aşamada aşığın hem dinleyici karşısında doğaçlama ile şiirlerini söylemesi, hem de diğer âşıkla saz ve söz ile giriştiği karşılaşmalar onun âşıklar içerisindeki konumunu belirleyecektir. Usta aşığın bu döneminde yapması gereken temel şey, kendi serbest deyişlerini oluşturabilme kabiliyeti olacaktır. Ustalarının yanında öğrenmiş olduğu hikayelerin ötesinde kendisi de hikayeleri tasnif edecek ve bu hikayeleri diğer insanlarla paylaşmaya başlayacaktır (Artun, 2021: 64).

Usta olan âşıkların kullandıkları takma isimler ise mahlas yani “tapşıрма” olarak bilinmektedir. Şiirlerin kime ait olduğunun bilinmesi amacıyla kullanılan mahlaslar sayesinde âşıkların şiirlerini günümüze kadar gelmeyi başarabilmiştir. Hatta öyle ki mahlaslar zamanla âşıkların kendi adlarını dahi unutturmuş, âşıklar sadece mahlasları ile bilinir olmuşlardır. Mahlasların da çoğunlukla usta âşıklar tarafından verildiği bilinmektedir. Ancak günümüzde

çırak geleneği artık çok hüküm sürmediği için âşıklar kendi mahlaslarını kendileri belirler olmuşlardır. Bazı âşıklar mahlas seçimlerini gördükleri rüyalar üzerine yaparken, bazı yeni âşıklar ise mahlas seçimlerini isim ve soy isimlerinden yana kullanmışlardır. Âşıklıkta rüya geleneği oldukça önemlidir. Bazı âşıklar gördükleri rüyaları çevresindekiler ile paylaşırlarken, bazıları bu rüyaları kimseyle paylaşmamakta, bazıları ise rüyalarında pir elinden dolu içtiğini görmektedir. Bazı âşıklar ise badeli aşığa inanmaktadırlar (Artun, 2021: 64-66). Badelendiğine inanılan âşıklar ise “hak aşığı” olarak anılırlar. (Kalkan, 2015: 34).

Âşıklar yaygın olan inanışa göre “uyanma” dönemlerinde pir, dede, ulu, evliya, Hz. Muhammed ve Hz. Ali ya da tarikat büyüklerinden birisinin elinden “bade” (dem ya da dolu) içerler. Bu âşıklar toplum içerisinde “badeli âşık” olarak da bilinirler ve bu âşıklar kutsal kabul edilir. Âşıklara bade içme esnasında bir de “buta” (sevgili) gösterilir. Âşıklığın sırrına yeni ermeye başlayan genç âşık, bade içme esnasında girdiği şoktan, ustası tarafından uyandırılır. Bade anında ise şoka dayanamamış ve bu sebepten dili çözölemeyen âşıklara “tutuk”, sırrı açma mertebesine erenlere “murdarlanmış” badeyi içememiş ve rüyası yarım kalmış olan âşıklara ise “yarım âşık” denmektedir. Rüyasında sevgiliyi gören âşık ise gördüğü bu düş karşısında il il gezerek sevdiğini arar. Hatta öyle ki bazı âşıklara mahlaslarının bu dönemde verildiği bilinir (Kalkan, 2015: 34). Âşıklarda aranan birkaç temel özellik şöyledir:

- Bade sonrası tazelenmiş bir şekilde uyanan âşık, evvela kendi çevresinden başlayarak tüm şehirleri gezerek marifetlerini gittiği yerlerde kanıtlamak zorundadır.
- İki aşığın karşı karşıya geldiklerinde doğmaca yoluyla söyledikleri şiirler kusursuz olmalı ve âşık şiir söylediği yörenin geleneklerine hâkim olmalıdır.
- Âşıkların âşıklık geleneklerinin farkında olmak ve dini konularda bilgi sahibi olmak zorunlulukları bulunmaktadır.
- Şiirlerinde özgün bir üslup kullanmalı ve yaratıcılık gücünü ön plana çıkaran âşık tekdüzeliğe düşmemeli, sıradanlıktan kurtulmalıdır (Artun, 2021: 96).

Âşıklık geleneği 15. yüzyılda tasavvufinin getirmiş olduğu etki ile yeni bir kimlik kazanmış ve ozanların yerini âşıklar almıştır. 19. Yüzyıla gelindiğinde ise sanayileşme ve kentleşmenin doğurduğu sonuçlar önemli kırılmalara sebep olmuştur. 20. yüzyıldan itibaren âşıklık geleneği içerisinde bulunan Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif gibi ozanlarda bu kırılma ve değişimler açık bir şekilde görülmüştür. Bu sebeptendir ki yazara göre Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif’in sanatsal yapıtları ele alınırken Türkiye’nin 1950 yıllarından itibaren yaşadıkları farklılaşma ve 1960 yıllarından sonraki ülke içerisindeki kültürel değişim ve gelişimi iyi gözlemlemek gerekecektir. Âşık Mahzuni Şerif’in 1980’lerden sonra müzikal

manadaki eserlerine yansımış olan halk müziğinin zorlayıcı tarzından vazgeçip ozanlık yapısı içerisindeki bilindik tavırlarından ayrılışını iyi ve doğru anlamak gerekecektir. Gerek Âşık Veysel gerekse Âşık Mahzuni gibi ustalar salt gelenekleri tekrarlamakla kalmamış, aynı zamanda âşıklık geleneğini geliştirmiş âşıklar olarak karşımıza çıkacaklardır (Baş, 2017: 13, 14).

Günümüzde ise âşıklık geleneğinin sosyal değişimler neticesinde en belirgin özelliklerini kaybetmeye başladığını görmekteyiz. Sazı eşliğinde, doğmaca yolu ile bir topluluk içerisinde şiirlerini söyleyen âşıkların yerini söz yazan, saz çalmayı da biliyorsa yazdığı şiirleri sazı eşliğinde söyleyen âşık tipi almaya başlamıştır. Bu tarz âşık şiirlerinin yayılışının da kitle iletişim araçları ile sağlandığını görmekteyiz. Buradan ortaya çıkan sonuç, teknolojinin gezginci âşıkların yerini alması neticesinde geleneği dar bir çerçeveye sıkıştırmış olmasıdır. Ayrıca usta-çırak ilişkisi oldukça zayıflamış, geleneği bilen ve farkında olan kesimin azalmasından ötürü yeni âşıklar denetlenememiştir. Üstelik daha önce bölgelerde, köylerde yetişen âşıkların eserleri yazıya geçirilmese dahi sözlü gelenekte söylendiği için dilden dile günümüze kadar gelebilmiştir. Sözlü geleneğin günümüzde zayıflamasıyla ne yazık ki bu âşıkların şiirleri de bugün unutulmakla karşı karşıya kalmıştır. İşte tüm bu sebeplerden ötürü günümüzde ne yazık ki âşıklık geleneğinin gerilemiş olduğunu görmekteyiz (Artun, 2021: 230, 231).

3.3. Âşık Veysel Kimdir?

“Âşık Veysel” adıyla ünlenen ve tanınan Veysel Şatıroğlu, 1894 yılında (25 Ekim olduğu biliniyor) Sivas’ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde hayata gözlerini açmıştır. Bu tarihi kendisi de şiirlerinde “*Üçyüzonda (1310=1894) gelmiş idim cihana*” diyerek belirtmiştir. Veysel’in doğduğu, büyüdüğü ve gençliğini geçtiği yöreye Emlek Yöresi denmektedir. Bu yörenin Anadolu âşıklık geleneği içerisinde önemli bir yeri de bulunmaktadır. Veysel’den önce yaşamış ya da Veysel’in akranları sayılabilecek olan Agahi, Âşık Katmer, Âşık Hüseyin, Âşık Veli, Âşık İzzet, Devrani ve Aziz Üstün bu yörede var olmuş olan âşıklardan sadece bir kaçıdır. Âşık Veysel’in ilk soy adı Ulu’dur. Birinci Sivas Halk Şairleri bayramında adı Veysel Ulu olarak anılıyorken, sonraki yıllarda soy ismini “Şatıroğlu” olarak değiştirecek ve sülalesine “Şatıroğulları” denecektir. Babası “karaca” lakabıyla tanınan Ahmet adında bir çiftçi, annesi ise Gülüzar hanımdır (Baş, 2017: 17-38). Veysel yedi yaşına bastığı 1901 yılında çiçek hastalığı sebebiyle gözünün birini kaybetmiş, diğer gözüne ise perde

inmiştir. Perde inen gözü az görmekle birlikte bir sırığın batması neticesinde tamamen göremez hale gelmiştir. Böylece Veysel'in iki gözü de kör olmuştur (Artun, 2021: 399).

O yıllarda çiçek hastalığı Sivas'ı adeta kasıp kavurur duruma gelmiştir. Veysel de iki kız kardeşini bu hastalıktan kaybedecektir. Hayatta olanlar ise Ali ismindeki ağabeyi ve Elif adındaki kız kardeşidir. Elif, Veysel'in adeta gölgesi olmuş, gittiği her yere beraber gitmiş, bir dediğini iki etmemiştir (Baş, 2017: 20). Veysel'in babası Karaca Ahmet, Bektaşiliği bir kimlik olarak taşımaktan ziyade, aynı zamanda yaşamaktadır. O dönem önemli buluşma mekanlarının başında Bektaşî tekkeleri gelmektedir. Ortaköy'de bulunan Mustafa Abdal tekkesi Karaca Ahmet'i de içine çekmiştir. Zaman zaman bu toplantılar Karaca Ahmet'in evinde de yapılmıştır. Bu toplantılarda saz ve söz ile doyan ozanlar hem kendi ürettiklerini paylaşmış hem de Kaygusuz Abdal, Kul Himmet, Yunus Emre, Pir Sultan'dan okumuşlardır. Karaca Ahmet de oğlu Veysel'e bir saz almanın ona iyi geleceğini düşünmüştür. Veysel saz çalmayı ilk olarak Sivrialan'da yaşayan Molla Hüseyin'den öğrenmiştir (Balbay, 2018: 19, 20). İlk saz derslerini Molla Hüseyin'den alan Veysel'in saz konusunda ustalaşmasında ve yetişmesinde genellikle Emlek yöresine gelen Divriği'nin Çamşılı yöresi âşıklarının ve saz ustalarının da rolü büyük olacaktır. Özellikle Çamşılı Ali Ağa ile tanışan Veysel'e Ali Ağa, Kul Abdal'ın, Emrah'ın Tarsuslu Sıtkı'nın, İğdecikli Veli'nin şiirlerini hem çalıp hem de öğretecektir. Molla Hüseyin ve Çamşılı Ali Ağa'nın öğrettiklerinin yanı sıra Veysel köyünde Hıdır Dede'nin sazını ve deyişlerini, Zaralı Kürt Kasım (Doğan)'dan ise keman dinleyecek, Arapçaya hâkim olan Ali Özsoy Dede ile de yakın arkadaşlık ilişkileri içinde bulunacaktır (Kaya, 2011: 38-40). İşte Veysel'in eline aldığı ve hayatı boyunca bırakmadığı bu saz Veysel'in adeta iki gözü olacaktır.

Âşık Veysel, yirmili yaşlarına bastığı vakitler ülkede tam bir buhran havası vardır. Osmanlı'nın en şiddetli yenilgilerini aldığı, imparatorluğun çöktüğü dönemler Veysel'in askerlik çağı olan yirmili yaşlarına denk gelmektedir. Altı yüz yıllık bir cihan devleti yenilgilerle küçülmektedir. 1912-1913 yıllarında gerçekleşen Büyük Balkan Savaşları ve sonrasında onu takip eden Birinci Dünya Savaşı ülkenin içinde bulunduğu zor durumu gözler önüne sermiştir. Bu dünya savaşı Osmanlı'nın yedi cepheye asker gönderdiği bir savaş olmuştur. Dört yıl süren Birinci Dünya Savaşı ile Osmanlı İmparatorluğu'nda 2 milyon 800 bin kişi silah altına alınmış, savaşa giden Mehmetçiklerin sekiz yüz bini geri dönememiştir. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra ise Kurtuluş Savaşı'nın ateşi tüm ülkeye yayılmıştı. 4-8 Eylül 1919'da toplanılan Sivas Kongresi'ne Mustafa Kemal Paşa Sivas'ın Bektaşilerinden de bir temsilci çağırması Emlek Yöresini ve Veysel'i oldukça heyecanlandırmıştı. Savaşa çağrılan ve vakti gelen askerlik çağındaki erkeklerden bir kısmı da Âşık Veysel'in arkadaşlarıydı.

Ancak Veysel de askere gitmek istiyordu. Gözlerinin kör olmasından dolayı askere alınmayan Veysel'in gözü üzüntüsünden o gün adeta bir kez daha kör olmuştu. Yapabildiği tek şey ise savaşa gidip de geri dönmeyen insanlar için şiirler yazmaktı (Balbay, 2018: 26, 27).

Vatan aşkı Veysel'in içinde yanıp tutuşurken, yüreğinde başka bir alev daha yanmaya başlamıştı. Âşık Veysel'in gönlü akrabaları Çulhangillerden Kara Haydar'ın kızı Esma'ya akacaktı. Âşık Veysel ilk evliliğini Esma ile yapacak ve bu evlilikten bir oğlu dünyaya gelecekti. Ancak bu çocuk daha kırkı çıkmadan vefat edecektir. Evlat acısından sonra birkaç yıl içerisinde Veysel anne ve babasını da kaybetmiştir. Böylece Veysel'in otuzlu yaşları matemle geçmiş olacaktır. İkinci çocukları doğduğunda ise zaten fırtınalı geçen evlilikleri daha da çatırdayacak ve Esma tarlaları işlemekte yardımcı olarak tuttıkları yardımcı yani halk arasında yanaşmaları, Esma gibi kendisi de evli olan Hüseyin ile Bafra'ya kaçacaktır. Ön görü sahibi olan Veysel, karısının kaçacağını önceden tahmin ettiğinden karısının gittiği yerlerde perişan olmaması adına yolda giderken giyeceği çorabın içerisine bir miktar da para koymuştur. Esma'nın gidişini ardından Veysel'e bıraktığı ikinci çocukları da iki yaşına varmadan hayata veda edecektir (Balbay, 2018: 29-32). Veysel kendisini terk etmiş olan eşinin ayrılığından sonra, kızı da ölünce bütünüyle içine kapanmıştır. Arkadaşı Kürt Kasım, Veysel'in durumuna oldukça üzülür ve onu kafası dağılsın diye biraz köyün dışına çıkartmak ister. Böylece araştırmacıların da ağız birliği ederek söyledikleri gibi Veysel köyünün dışına ilk kez 33 yaşında çıkacaktır. Veysel, Hafık'ın Karayaprak köyündeki Yalıncağ Baba tekkesine uğradığında tekkenin temizliği ile uğraşan Gülizar ile karşılaşır. Gülizar'ın babası Veysel'in görmeyen gözlerini her ne kadar bu evliliğe engel olarak görse de Gülizar'ın dedesinin isteği ve kabulü ile Gülizar ile Veysel evlenirler. Gülizar'la birlikte Veysel'in hayatına renk ve bereket gelir. Bu evlilikten Zöhre Beşer, Ahmet, Hüseyin, Menekşe Süzer, Bahri, Zekine (Sakine) ve Hayriye Özer isimleriyle yedi evlatları olur. Hüseyin birkaç aylık iken ölür, fakat diğer çocukları Veysel'in ömrünün sonuna kadar babalarına eşlik eder (Işık, 2019: 32, 33).

Veysel'in yaşamış olduğu bölgede pek çok alevi insan vardır. Veysel de bu gelenekle büyümüştür. Ancak hiçbir zaman mezhep ve tarikatların içine düştüğü tarafgirlik fanatizme kapılmamıştır. Dönemin siyasal algı ve tuzaklarından özellikle kendini uzak tutmuştur. Alevi inancının temelini temsil eden "Tanrı herkesin yüreğinde yaşar" prensibini kendi hayatında da özümsemiştir. Bu sebeptendir ki birlik, beraberlik konularına önem veren Veysel, hemen hemen tüm konularda şiirler söylemiştir. Dili sadedir. Şiirleri kendine hastır. Bu şiirleri de ezgilerle bütünleştiren halk tarafından tanınan usta bir âşık olmuştur. Veysel'in şiirlerinde ele aldığı konular "Aşk, doğa, fikri, dert, taşlama-eleştiri, din ve tasavvuf konuları olduğu gibi, kendi yaşantısını konu alan şiirler, ünlü kişilerle alakalı şiirler, gurbet, gönül, fanilik, yurt

sevgisi, öğüt, zümre” gibi şiir de ele aldığı konular arasındadır. İşlediği konular göz önüne alındığında Veysel’in dert, tabiat, vatan-millet ve birlik şairi olduğunu söylemek doğru olacaktır (Baş, 2017: 47, 48). Bilindiği gibi halk ve divan şairlerinde mahlasın önemi oldukça büyüktür. Mahlas, şairlerin son dörtlüklerinde kullandıkları takma ad anlamına gelmektedir ve kökeni İslamiyet öncesine kadar uzanmaktadır. Âşık Veysel, mahlas olarak şiirlerinin neredeyse bütününde adını kullanmıştır. Sadece iki şiirinde Sefil Veysel, beş şiirinde ise Veysel Şatır mahlasıyla tapşmıştır. Âşık Veysel, şiirlerinin tümünü hece vezniyle söylemiştir. Şiirlerin başlarken birçok aşığın yaptığı gibi ilk dörtlükte konuyu haber verir ve anlatmak istediği temel özellikleri ortaya koyar. Sonraki dörtlüklerde ise konuyu enine boyuna anlatır. Bu da demektir ki ilk mısralarda anlattığı, işlenecek konunun adeta özeti niteliğindedir (Kaya, 2011: 47-77). Veysel kırk yaşlarına gelene kadar kendinden önceki ustalarının şiirlerini okumuştur. Kırk yaşlarından itibaren ise kendisi de şiirlerini üretmeye başlamıştır. O dönemler cumhuriyet onuncu yaşına girmek üzeredir. Yöredeki ozanlar cumhuriyetin temellerinin Sivas’ta atıldığı konusunda hemfikirdir. Bu sebepten ona yönelik şiirler yazmaktadırlar. Böyle bir zamanda Sivas Milli Eğitim Müdürlüğüne ataması yapılan Ahmet Kutsi Tecer bölgenin özelliklerine alaka duyan biridir. 1901 yılında babasının görevi üzerine gittikleri Kudüs’te doğan Tecer’e, ilk olarak Ahmet adı verilmiştir. Daha sonra doğduğu şehirden ilham alınarak adına Kutsi ikinci ad olarak verilmiştir. Soyadı kanunu çıktığı yıllar ise Sivas’taki Tecer dağlarından ilham alınacak Tecer soyadını almıştır. Ahmet Kutsi Tecer’in Anadolu kültürüne duyduğu ayrı bir ilgi vardır. Yunus Emre, Karacaoğlan üzerinde özellikle duran Ahmet Kutsi Tecer, Âşık Veysel’in beslendiği kaynaklardan besleniyordu. Âşık Veysel ile Tecer’in tanışması 1930 yılında oldu. Milli Eğitim Müdürü Tecer’in önderliği ile 3 Ocak 1931’de üç gün süren bir âşıklar bayramı organize edildi. Bu bayramda Âşık Veysel’in yanı sıra, Âşık Ali, Âşık Revani, Âşık Suzani, Âşık Süleyman, Karlı Mehmet, Âşık Yusuf ve Âşık San’ali de hem kendi yazdıkları şiirleri hem de başka ustaların şiirlerini okudular. Âşıklara bu bayrama katılım ücreti olarak 5’er lira ödenmesine rağmen, Veysel’e 10 lira ödenmişti. Durumdan haberdar olan Veysel de gerçeği öğrenince Tecer’in yanına gidip kendisine de tıpkı diğer âşıklar gibi 5 lira verilmesini istedi. Âşık Veysel’in buradaki paraya karşı olan tutumu, ayrıcalıklara karşı yapılmış olan tutumunu da temsil etmiş olacaktı. Ayrıca bu bayrama katılım sağlamış olan âşıklara da “halk şairi” olduklarına dair bir katılım belgesi verilmiştir (Balbay, 2018: 40-42).

Veysel’in Başkent’i ziyaret ettiği yıllar Halkevleri yeni kurulmaktaydı (19 Şubat 1932). Bu kuruluşun temel hedefi ise kurulmuş olan cumhuriyeti, kültürümüzle bütünleştirmekti. Halk evlerinin özellikle cumhuriyeti halkın özümsemesi hususunda önemli bir yer edinmişti. Bir yıl içerisinde 1663 toplantı yapılmış, 511 temsil sergilenmişti. Hemen hemen bir milyonu aşkın

insan tarafından bu temsiller izlenmişti. Türkiye’de önce 34 şube olarak faaliyet gösteren bu evler yıl 1938 lere geldiğinde 209 şubelere kadar çıkmıştı. Halk evleri onuncu yılını doldurduğunda ise bu sayı 389 lara kadar çıkmış olacaktı. Âşık Veysel daha Ankara’ya ilk geldiğinde Halk evleri ile tanışacaktı. Daha sonraki yıllarda da yolu bir şekilde Halk evlerine çıkacak ve Ahmet Kutsi Tecer’in de aracılığı ile Halk evlerinde de konserler verecekti (Balbay, 2018: 52,53).

Yıl 1940’lı yıllara geldiğinde köy enstitülerinde hizmetler vermeye başlayan Âşık Veysel her sene bir enstitüde olmak üzere Adapazarı Arifiye Köy Enstitüsü (1941), Hasanoğlu Köy Enstitüsü (1942), Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü (1943), Kastamonu Gököy Köy Enstitüsü (1944), Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü (1945) ve Samsun Ladik Akpınar Köy Enstitüsünde (1946) çalışmıştır (Kaya, 2011: 30). Ahmet Kutsi Tecer’in destekleri ile Âşık Veysel, Cumhuriyet’in aydınlanma fikirlerini halka aktarmak amacıyla kurulan Köy Enstitülerine de hizmet etmekten onur duyacaktır. Veysel, Köy Enstitülerinde halk kültürü ile alakalı bilgi vermiş ve fikirlerini öğretmen adayları ile istişareler ederek anlatmıştır. Onlara saz çalma ile alakalı dersler vermiş, şair olmak isteyen birçok öğretmene rehber olmuştur. Veysel’in de burada öğreneceği yeni şeyler olacaktır. Gelenek konusunda Salman Baba aracılığı ile öğrendiği tasavvufu, Köy Enstitülerinde ilim ve bilimle canlandıracaktır. Hatta öyle ki Veysel burada öğrendiği ziraat ile, kendi köyünün bahçelerinin de bereketli birer ağaçlara dönüşmesine vesile olacaktır. Köy Enstitüleri Veysel’i besleyen en temel kaynaklardan biri olmuştur. Burada özellikle kelime dağarcığını genişleten Veysel 3200 kelimeyi aşan kelime dağarcığını da şiirlerinde kullanmaktan geri durmayacaktır. Enstitülerde hem teknolojiye hem ilimden hem ziraatten haberdar olan Veysel enstitülerde 1950 lere kadar çalışmış, bu vesile ile yeni dostlarla da tanışmıştır. Bu dostlardan biri de Ruhi Su’dur. Âşık Veysel’in şiirleri gün geçtikçe ustalar ve halk tarafından önem kazanmıştır. Muzaffer Sarısözen ve Nida Tüfekçi gibi ustalarla tanışıp, sazlar çalmıştır. 1943 yılında Ankara Halk Evinde orkestra eşliğinde bağlamasını çalmıştır. Şiirleri “Deyişler” adı altında yine ilk olarak 1944 yılında Halk Evleri Genel Merkezi tarafından basılmıştır. Yıl 1949’a gelindiğinde ise ikinci kitabı olan “Sazımdan Sesler” İstanbul’da yayımlanmıştır. Veysel’in Köy Enstitüleri ile olan alakası 1950 yılına kadar usta eğitici olarak devam etmiştir. 1951 yılında İstanbul’daki gazeteler tarafından gözleri açılması için toplanan tedavi parasını ve tedaviyi bütünüyle reddetmiştir. Ona göre kendi dünyasının ışığı, onun tüm dünyayı görmesine yeter olmuştur (Işık, 2019: 39-42).

Cumhuriyet aşkıyla yanıp tutuşan, vatansever ozan Atatürk ile karşı karşıya gelmeyi çok istemiştir. Atatürk de Veysel’in türkülerini radyodan dinleyip görüşmek istemiştir. Atatürk tarafından kabul görmek, Veysel’i oldukça mutlu etse de Dolmabahçe sarayına gittiğinde

Atatürk'ün yaveri Şükrü Bey tarafından daha sonra aranılacağı söylenerek köşkten geri gönderilmiştir. Atatürk ile Veysel'in yüz yüze gelmesi mümkün olmamıştır (Kaya, 2011: 28,29). Veysel, cumhuriyetin aydınlık ve parlak yüzünün âşıklar içerisindeki temsilcisi gibidir. Üstelik hayatı boyunca da aydınlanma, ilerleme, gelişme ve pozitif bilimlerin savunucusu olmuştur. Veysel, insanların mutluluğa, huzura ve refah seviyesine ulaşabilmesi için her zaman medeniyetin nimetlerinden istifade etmek gerektiği fikrini savunmuştur (Baş, 2017: 80).

Yıl 1960 lara gelindiğinde ise, Veysel için önem arz eden bir başka gelişme yaşanmıştır. Bu da 30 Ekim 1964 tarihinde düzenlenen İkinci Sivas Halk Şairleri Bayramı'dır. Bu bayram, ilkinden 33 sene sonra organize edilmiştir. Birincisi dönemin Sivas Milli Eğitim Müdürü Ahmet Kutsi Tecer'in girişimi ile yapılırken, ikinci bayram dönemin Sivas Valisi Hikmet Işık Bey'in önderliğinde yapılacaktır. Bu bayramda Veysel 70 yaşına gelmiştir. Ancak Veysel, birinci bayramda nasıl bir hevesle türkülerini söylediye, ikinci bayramda da bu durum değişmeyecektir. Veysel'e ertesi yıl, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 26 Temmuz 1965'te Resmî Gazete 'de yayımlanan 690 sayılı yasayla ayda 500 lira olacak şekilde maaş verilmeye başlanmıştır (Balbay, 2018: 97). Ayrıca büyük halk şairi 1964 yılında Konya'da da İkinci Âşıklar Şenliği'ne katılmış ve burada jüri görevini üstlenmiştir. Âşık Veysel son konserini Hacıbektaş'ta yapmıştır. 15 Ağustos 1971'de Hacıbektaş'ı anma törenine katılmıştır. Ancak konser pek de istenildiği gibi geçmemiştir. Akciğer kanseri artık tüm vücudunu sarmıştır. Sahnede son olarak *“Bir avuç toprağım var... onu da üstüme serpersiniz”* diyerek sahneye veda etmiştir (Balbay, 2018: 223).

21 Mart 1973 günü hayata gözlerini yuman Veysel 79 sene önce dünyaya gözlerini açmış olduğu arazide defnedilecektir. Ölümünden sonra 24 Kasım 1973'te Prof. Dr. Kenan Yontuç tarafından heykeli yapılmış ve Gülhane Parkı'na dikilmiştir. Mezarı mermerle çevrilmiş ve üstüne büstü ilave edilmiştir. Evi düzenlendikten sonra, 21 Mart 1982 günü Sivas Valisi Şükrü Er tarafından müze olarak ziyarete açılmıştır. Bu arada burada belirtilmesi gereken bir konu vardır. Âşık Veysel'in Sivrialan'da iki evi olmuştur. Müze olarak açılmış olan evi, ikinci evidir. Birinci evi ise ömrünün 70 senesini geçirmiş olduğu ilk evidir. Müze olması beklenen bu ev ne yazık ki yıkılmıştır (Kaya, 2011: 22).

3.4. Âşık Mahzuni Şerif Kimdir?

Âşık Mahzuni Şerif 1940 senesinin ağustos ayında Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesine bağlı Tarlacık (eski adı Berçenek) köyünde doğmuştur. Ancak Mahzuni kendisi ile yapılan görüşmelerde esasında 1938 doğumlu olduğunu, ancak nüfusa 1940 yılında yazıldığını

belirtmiştir. Babasının ismi Zeynel, annesinin ismi ise Döndü ’dür. Babasının soy ismi Cırık’tır (Baş, 2017: 121). Beş çocuğun ikincisi olarak dünyaya gelen Mahzuni, Ağuçan Ocağı’na bağlı Cerit Türkmenlerinden kabul edilmiştir. Şerif Cırık, Mahzuni mahlasını daha küçük yaşlarda almıştır. Bu mahlas ona Kör Hafız lakabıyla bilinen Hafız Rahmi (esas adı Mehmet Konak, 1905-1979) tarafından verilmiştir. Kör Hafız, köy köy dolaşarak âşıkların dost meclislerinde yer alıp, şiirler okuyan biridir. Şerif Cırık (Mahzuni) bir gün Kör Hafız lakabıyla tanınan Mehmet Konak ile tanışır ve karşılıklı sazlı, sözlü atışmalar yaparlar. Kör Hafız, Mahzuni’nin sesinin gür olması hasebiyle onu babayiğit birisi zannetmiştir. Ancak yanına iyice yanaştığında onun zayıf birisi olduğunu görür, onun mahzun birisi olduğunu düşünür ve ona “Mahzuni” mahlasını verir (Arslan, 2020: 18). Mahzuni Alevi- Bektaşî gelenekleri içerisinde yetişmiş usta bir ozan olarak bu mahlasla gelecekte yüzlerce eser ortaya çıkaran ünü tüm Türkiye’ye yayılmış bir ozan olacaktır.

Mahzuni okul çağına gelen bir çocuk olduğunda köylerinde okul olmaması nedeniyle Elbistan’ın Alembey Köyü’nde Lütü Efendi Medresesi’nde Kur’an eğitimi almıştır. Eski Türkçe ile okumayı ve yazmayı öğrenmesi ilk burada gerçekleşmiştir. Yıl 1956’ya geldiğinde ise Berçenek’e açılmış olan ilkokuldan mezun olmuştur. 1957 yılında askerliğe heves eden âşık, bu yıllarda Mersin Astsubay Hazırlama Okulu’na gitmiştir. 1960 yılında Ankara Ordu Donatım Teknik Okulu’nu bitiren Mahzuni, aynı sene Kuleli Askeri Lisesi’nde de öğrenim görme hakkı kazanmıştır. Ancak kendini topluma adanması, halk edebiyatına duyduğu aşk ve Alevi olması sebebiyle ordudan ihraç edilmiştir. Mahzuni ilk evliliğini 17 yaşında babasının ısrarı üzerine dayısının kızı Emine ile yapmıştır. Mahzuni’ye Züleyha adında bir kız çocuğu veren Emine ile evlilikleri uzun sürmemiştir. Mahzuni ilk evliliği bitip, ordudan da ayrılınca kendini tamamen siyasi ve toplumsal konulara adanmıştır. Geleneksel halk şiirleri de söylemenin yanında toplumsal düzen hakkında eleştirilerde bulunan, halkın sorunlarını ve ihtiyaçlarını dile getiren şiirler yazmaktan geri durmamıştır. Saz çalmayı da ilk olarak amcası Âşık Fezali (Pehlül Baba) dan öğrenmiştir. Küçük yaşlardan beri gönül verdiği halk âşıklığını bütün hayatı boyunca devam ettirmiştir (Baş, 2017: 122) Mahzuni ’ye yaşantısı boyunca kimlerden etkilendiği sorusu sorulduğunda alınan yanıt şöyledir: *“Kendime kılavuz olarak Pir Sultan Abdal’ı edindim. Ses olarak etkilendiğim ise Davut Sulari oldu. Bizler toprak çocuğuyuz, toprağa karşı bir özlem ve hevesimiz var. Toprağı dile getiren Veysel Baba’dır. Türkülerime Âşık Veysel mülayimliği kattım”* yanıtını vermiştir. Ayrıca Âşık Mahzuni’nin yetişmesinde emeği olan başlıca isimler; Cırık Baba, Şakir Baba, amcası Behlül Cırık, Âşık Mahrumi, Yemliha Ertekin, Tanırlı Âşık Yener, Osman Dağlı olarak sıralanabilir (Arslan, 2020: 43, 44).

Âşık Mahzuni Şerif ikinci evliliğini 1961 yılında İtalyan asıllı Sovina (Suna) ile yapmıştır. Bu evlilikten Emrah, Şirin ve Ferhat adında üç çocukları dünyaya gelir. Ancak Mahzuni uğradığı ihanetler yüzünden çok severek evlendiği Suna'sından ayrılır. Yıl 1971'de ise üçüncü evliliğini Fatma Hanım ile yapan Mahzuni'nin bu evlilikten de Derya, Ali, Şeyda ve Yetiş adlarında dört çocukları dünyaya gelir (Baş, 2017: 123-125).

Fakir ve ezilen köy halkının meselelerini deyişleriyle dile geleneksek ozan tipinin Karacaoğlan çizgisini sürdürmeye devam eden Mahzuni, yıl 1970 li yıllara geldiğinde toplumsal sorunlara karşı söylemiş olduğu deyişlerle insanların dikkatini çekecektir (Kalkan, 2015: 331). 1971 yılında yapılan askeri darbe neticesinde Süleyman Demirel hükümeti devrilmiş, Nihat Erim hükümeti kurulmuştur. Hükümetin sol kesime uyguladığı baskılar ve öğrenci protestoları yaygınlaşmıştır. Mahzuni de bütün yaşanan bu olayları sazıyla, sözüyle ve sesiyle proteste etmekten çekinmemiştir. Ayrıca Nihat Erim için yazmış olduğu bir türkü sebebiyle tutuklanmış ve 10,5 ay cezaya çarptırılmıştır. Cezası bitince yıl 1972 de Âşık Mahzuni, sazını da eline alarak Sivas 'ın Sivrialan köyüne Âşık Veysel'i görmeye gitmiştir. Kim gelirse gelsin ayağa kalkmayan Veysel, Mahzuni'nin onu ziyarete geldiği haberini alınca ayağa kalkmıştır. Veysel'e neden ayağa kalktığı sorulduğunda ise Veysel'in verdiği yanıt çok açıktır: "*Susun, gelen Pir Sultan olsa gerek.*" Âşık Mahzuni için buhranlı dönem devam ederken yıl 1972 de Gaziantep'teki evi kundaklanmış, tüm ödülleri ve arşiv belgeleri bu yangında kül olmuştur. Yıl 1973 yılında söylemiş olduğu türkülerle halkı suça yönlendirmekten tutuklanmış ve Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanmıştır. 1962-1988 yılları arasında sıkça saldırıya uğraya Mahzuni, defalarca mahkemelik olmuş, hapisshanede işkenceler çekmiştir. 1989-1991 yılları arasında Halk Ozanları Derneğinde genel başkanlık vazifesini yürütmüştür. Mahzuni 1998 yılında ise dünyanın yaşayan üç büyük ozanından biri seçilmiştir (Baş, 2017: 120-130).

Mahzuni hayatı boyunca çektiği birçok işkence ve acılara artık dayanamaz duruma gelmiştir. Bu sebeptendir ki beyin kanaması, böbrek yetmezliği gibi birçok rahatsızlık geçirmiştir. 15 Mayıs 2002'de konser için gitmiş olduğu Almanya'nın Köln şehrinde aniden rahatsızlanmış ve yapılan tüm müdahalelere rağmen 17 Mayıs 2002'de aramızdan ayrılmıştır. Vasiyet ettiği gibi Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın Çilehane bölümünde 19 Mayıs 2002'de toprağa verilmiştir. Son yüzyılın en büyük ozanlarından biri olan Mahzuni 62 yıl süren kısacık yaşantısına 20 binin üzerinde şiir, 453 plak, 58 kaset ve 8 kitap sığdırmıştır. Ayrıca ölümünün ardından TRT tarafından iki belgeseli yayınlanmıştır (Arslan, 2020: 72). Günümüzdeki pek çok ozanı da etkileyen Mahzuni güçlü bir yergi ustasıdır. Şiirlerinden bir kısmı Süleyman Yağız'ın "Berçenekli Âşık Mahzuni" kitabında toplanmıştır. Yaşama ve sanata bakış açısını

ele alan diğ er bir eser de Battal Pehlivan'ın yazmış olduğu “Dom Dom Kurşunu” adlı eserdir (Baş, 2015: 331).

IV. BÖLÜM

4. YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Deseni

Nitel araştırmalar, veri türleri ve verinin toplanma yöntemleri ile sosyal bilimlerde araştırmacıların faydalanabilecekleri, sosyal olay ve olgular hakkında değerlendirmeler yapabilecekleri ve bu değerlendirmelerin neticesinde bir çıkarımda bulunup, buldukları bu çıkarımları test ederek bir kuram oluşturabilecekleri bir yöntem bilim olarak karşımıza çıkmaktadır (Küçük, 2016: 105). Nitel araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan üç veri toplama yöntemi bulunmaktadır. Bu yöntemler; “görüşme”, “gözlem” ve “yazılı dokümanların” incelenmesi olarak kabul edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 38). Doküman incelemesi ya da analizi, tek başına bir araştırma yöntemi olduğu gibi diğer araştırma yöntemlerinde de ek olarak kullanılabilen bir veri toplama yöntemidir. Bu yöntem araştırılması planlanmış olgu ya da olaylarla ilgili bulunmuş yazılı materyallerin tetkik ve analizini içerisine almaktadır. Burada hangi dokümanların önem arz ettiği ve hangilerinin veri kaynağı olarak kullanılabileceği araştırma probleminin konusu ile alakalıdır. Dokümanlar nitel araştırma içerisinde kullanılması gereken önemli kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Doküman analizi yöntemini kullanan bir araştırmacı bulmak istediği verilere nitel araştırmanın diğer veri toplama yöntemleri olarak kabul edilen gözlem ve görüşme yöntemlerine ihtiyaç kalmadan ulaşabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 189, 190). Bu çalışmada doküman incelemesi yöntemiyle ulaşılan Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerindeki Sosyal Bilgiler dersi değerleri içerik analizi tekniğiyle tespit edilmiştir. Çalışmada doküman incelemesi kullanılmasının en önemli sebebi, yazılı kaynaklardan elde edilen materyallerin ihtiyaç duyulması durumunda yeniden başvurmaya açık olmasıdır. İki halk ozanının türkülerini içeren dokümanlara birden fazla kaynaktan ulaşılmış ve bu kaynaklar incelenmiştir. Araştırmanın materyallerini tek bir dokümandan elde etmek yerine, birden fazla dokümanın incelenmesi yoluna gidilmiş, böylece dokümanlardan elde edilen materyaller doğrulanmıştır. Dokümanlardan elde edilen materyaller içerisinde çalışmanın amacına en uygun türküler araştırmacı tarafından tespit edilmiş ve çalışmada kullanılmıştır.

4.2. Verilerin Kaynağı

Mevcut çalışmanın kaynağını Âşık Mahzuni Şerif ve Âşık Veysel türkülleri oluşturmaktadır. Bu türkülere turkudostlari.net resmi internet sitesinden ve Doğan Kaya'nın “Âşık Veysel” isimli kitabından ulaşılmıştır. Bu kaynaklardan iki ozana ait toplam 100 türkünün sözleri araştırmanın veri kaynağını oluşturmuştur. Çalışmada Sosyal Bilgiler dersi değerleri ile örtüşen türküler tespit edilip, incelenmiştir.

4.3. Araştırmada Süreç

Araştırmanın sürecinde doküman analizinde kullanılan beş adım takip edilmiştir. Doküman incelemesi temel olarak beş aşamadan meydana gelmektedir. Bu aşamalar, dokümanlara ulaşma, orijinallliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma olmak üzere toplamda beş adımdan meydana gelmektedir (Forster, 1995, akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021: 194).

4.3.1. Dokümanlara Ulaşma

Bu araştırmanın dokümanlarını Âşık Mahzuni Şerif ve Âşık Veysel türkülleri oluşturmıştır. Bu türkülere turkudostlari.net resmi internet sitesinden ve Doğan Kaya'nın “Âşık Veysel” isimli kitabından ulaşılmıştır. İki ozandan alınan toplamda 100 türkü araştırmanın dokümanını oluşturmıştır.

4.3.2. Özgünlüğü Kontrol Etme

Bu aşamada türkülerin özgünlüğü kontrol edilmiştir. Âşık Mahzuni Şerif ve Âşık Veysel türkülerinden örneklem olarak alınan turkudostlari.net sitesinin resmi internet sitesi olması, ayrıca Doğan Kaya'nın “Âşık Veysel” adlı kitabının basılı bir kitap olması özgünlük içeren özellikler olarak düşünülmüştür. Ayrıca bu kaynaklardan elde edilen türküler, diğer kaynaklarda da tespit edilmiş, böylece araştırmanın özgünlüğü kontrol edilmiştir.

4.3.3. Dokümanları Anlama

Dokümanları anlamak ve çözümlemek adına türküler Word formatında verilmiştir. Belirlenen alt problemlere bağlı olarak türkülerin incelemesi ve çözümlemesi yapılmıştır.

4.3.4. Veriyi Analiz Etme

Veriyi analiz etme aşamasında takip edilmesi gereken basamaklar analize konu edilecek veriden örneklem seçme, kategorileri geliştirme ve verilerin analiz edilmesi basamaklarını içermektedir (Bailey, 1982, akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021: 197).

4.3.4.1. Analize Konu Olan Veriden Örneklem Seçme

Bu çalışmada örneklem yöntemi olarak tesadüfi olmayan örneklem yöntemlerinden biri olarak kabul edilen amaçlı (kasıtlı, yargısal) örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bu örnekleme çeşidinde araştırmacı kişisel yargılarına bağlı olarak, anakütleyi temsil edebileceğini düşündüğü nitelik ve nicelik açısından anakütleyi yansıtabilecek olan temsili yani örnek kütleyi belirlemelidir (Küçük, 2016: 98). Yargısal örnekleme ucuz ve hızlı bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Yargısal örnekleme örneklem seçimi araştırmacının uzmanlığı ve yaratıcılığına bağlı olduğu gibi aynı zamanda burada hedeflenen durum geniş bir anakütleden araştırmacının çıkarımlarda bulunmasıdır (Karaca, 2021: 104). Ayrıca bu örneklem alma çeşidinde çalışmanın amacına bağlı olarak, bilgi konusunda zengin durumların belirlenerek detaylı araştırma yapılmasına fırsat tanınır (Büyüköztürk vd., 2012: 90). Amaca yönelik örneklem belirlemede araştırmayı yapan araştırmacının araştırma için en uygun örnekleme seçebilmesi için, evren hakkında yeterince bilgi sahibi olması gerekmektedir (Güler vd., 2015: 94, 95).

4.3.4.2. Kategorileri Geliştirme

Çalışmada 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerler esas alınarak kategoriler oluşturulmuştur. Âşık Mahzuni Şerif ve Âşık Veysel'in örnekleme giren türküleri aşağıdaki kategoriler üzerinden incelenmiştir.

- Adalet
- Aile birliğine önem verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük

- Estetik
- Eşitlik
- Özgürlük
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Tasarruf
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

4.3.4.3. Verilerin Analiz Edilmesi

Araştırma konusuyla alakalı bilgi içeren yazılı materyaller doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. Elde edilen yazılı materyallerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, insan davranışlarını ve doğasını belirleme üzerine doğrudan olmayan yollarla çalışmaya olanak tanıyan ve sosyal bilimler alanında sıkça kullanılan önemli bir tekniktir. Bu analiz türü belirli kurallara bağlı olarak bir dizi kodlamalar ile bir metnin bazı kelimelerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği, sistematik ve yinelenebilir bir teknik olarak açıklanmaktadır. Verilmek istenen bir mesajın belirli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanımlanmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. İçerik analizi metin ya da metinlerden oluşan bir kümenin içerisinde bulunan belirli kelime ya da kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılmaktadır. Araştırmacı bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirleyip analiz ederek metinlerdeki mesajlarla alakalı çıkarımlarda bulunur. (Büyüköztürk vd., 2012: 240). Bu analiz çeşidinde toplanan verilerin detaylı incelenmesi gerekli görülmüş ve önceden belirgin olmayan tema ve boyutların ortaya çıkarılmasına fırsat tanınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 243). Bu araştırma içerik analizinin adımları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

- Verilerin kodlanması: Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinden amaçlı örneklem yoluyla belirlenmiş olan türkülerin tamamı baştan sonra okunmuş ve araştırmanın kodlamalarını 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda adı geçen değerler oluşturmuştur. Bu değerler: “Adalet, aile birliğine önem, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik” olarak belirlenmiş

ve kodlanmıştır. Türkülerde bu değerlerin varlıkları tespit edilmiş ve altlarına hangi değerlerin kaç defa geçtiği yazılmıştır.

- Temaların Bulunması: Bu başlıkları 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bulunan değerler oluşturmuştur.
- Temaların ve Kodların Düzenlenmesi: Analiz sürecinde araştırma kapsamındaki türkülerde bulunan değerler düzenlenip tablolastırılarak sunulmuştur.
- Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması: Bulgular alt problemlere göre belirlenmiş ve araştırmacı tarafından yorumlanmadan verilmiştir.

4.3.5. Veriyi Kullanma

Araştırma sürecince yapılan işlemler sonuç, tartışma ve öneriler bölümlerinde araştırmacı tarafından verilmeye çalışılmıştır.

V. BÖLÜM

5. BULGULAR

Çalışmanın bu aşamasında problem ve alt problemlere yönelik bulgular ele alınmıştır.

5.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Âşık Veysel Türkülerinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerler yer almakta mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. İlk basamakta Âşık Veysel’e ait 50 türkü incelenerek 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerler bulunmuştur. İkinci basamakta ise bulunan bu değerler tablolastırılmıştır.

Türkü 5.1.1. Ağlayalım Atatürk’e

Ağlayalım Atatürk’e → **saygı, duyarlılık**

Bütün dünya kan ağladı → **saygı, duyarlılık**

Başbuğa olmuştu ülke

Geldi acem can ağladı

Şüphesiz bu dünya fani

Tanrı’nın aslanı hani

İnsi cinsi Cem’i mahluk

Hepisi birden ağladı → **saygı, duyarlılık**

Doğu batı cenup şimal

Aman Tanrı bu nasıl hal

Atatürk’e oldu zeval

Yas çekip mebusan ağladı → **saygı, duyarlılık**

İskenderi zülgar neyin

Çalışmadı buncaleyin

Her millet Atatürk deyin

Cemiyet’i Akvam ağladı → **saygı, duyarlılık**

Atatürk’ün eserleri

Söylenecek bundan geri

Bütün dünyanın her yeri

Ah çektiler tan ağladı → **saygı, duyarlılık**

Fabrikeler icat etti → **bilimsellik, çalışkanlık**

Atalığın ispat etti

Varlığın Türk’e terk etti

Döndü çark devran ağladı → **saygı, duyarlılık**

Bu ne kuvvet bu ne kudret

Varıdı bunda bir hikmet

Bütün Türkler İnönü İsmet

Gözlerinden kan ağladı → **saygı, duyarlılık**

Tren hattı tayyareler
 Türkler giydi hep karalar
 Semerkantı buharalar
 İşitti her yan ağladı → **saygı, duyarlılık**

Siz sağ olun Türk gençleri
 Çalışanlar kalmaz geri → **çalışkanlık**
 Mareşal Fevz'askerleri
 Ordular teğmen ağladı → **saygı, duyarlılık**

Zannetme ağlayan gülmez → **eşitlik**
 Aslan yatağı boş kalmaz
 Yalnız gidenler gelmez
 Her gelen insan ağladı → **saygı, duyarlılık**

Uzatma Veysel bu sözü
 Dayanmaz herkesin özü
 Koruyalım yurdumuzu → **sorumluluk, duyarlılık, vatanseverlik**
 Dost değil düşman ağladı → **saygı, duyarlılık**

Değerler: Duyarlılık (13), Saygı (12), Çalışkanlık (2), Eşitlik (1), Sorumluluk (1), Vatanseverlik (1), Bilimsellik (1)

Âşık Veysel'in "Ağlayalım Atatürk'e" türküsünde toplamda 7 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde duyarlılık değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 13 defa; saygı değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 12 defa; çalışkanlık değerinin altıncı ve dokuzuncu dörtlüklerde olmak üzere toplam 2 defa; eşitlik değerinin onuncu dörtlükte 1 defa; sorumluluk ve vatanseverlik değerlerinin on birinci dörtlükte 1'er defa; bilimsellik değerinin altıncı dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.2. Ala Gözlü Benli Dilber

Ala gözlü benli dilber → **estetik**
 Bir gün gelsen bize doğru
 Seni sevdim canü dilden → **sevgi**
 Çekme kendin naza doğru

Ne pervam var ne de perdem
 Sanma beni hali bir dem
 Söyler seni teller her dem → **sevgi**
 Kulak versen saza doğru

Aşıka zülfüdar isen
 Gülşende güle zar isen
 Hakikatli bir yar isen
 Ben geleyim size doğru

Gönülleri bir edelim → **sevgi, barış**
 Gayrileri biz nidelim
 İkimiz bir gidelim → **eşitlik, dayanışma**
 Yürüyelim ize doğru

Bir gün için feryadı zar
 Bülbül eder her dem seher
 Aç sinemi gel gör ne var

Arttı derdim yüze doğru
 Kafi derdim bin derd katma
 Veysel'i yabana atma
 Kerem eyle çok uzatma
 Kavuşalım yaza doğru → **sevgi**

Değerler: Sevgi (4), Estetik (1), Eşitlik (1), Barış (1), Dayanışma (1)

Âşık Veysel'in "*Ala Gözlü Benli Dilber*" türküsünde toplam 5 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci, ikinci, dördüncü ve altıncı dördlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; estetik değerinin birinci dördlükte 1 defa; eşitlik, barış ve dayanışma değerlerinin dördüncü dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.3. Âşık Veysel'den Mahzuni'ye

Duydum çarkıfelek dönmüş başına
 Gam yeme Mahzuni oldu olacak → **dayanışma**
 Takdir Hüda'dandır gayret boşuna
 Herkes aradığın mutlak bulacak → **eşitlik**

Bilmez misin Yakub oğlu Yusuf'u
 Zeynel'i zindanda bilmez her sofu
 Seni devirmesin cahilin lafı → **dayanışma**
 Bu tahta kim geldi kimler kalacak

Her aşığa layık değil o makam
 Hakk'ı sevmek kolay mıdır de bakam → **sevgi**
 Ne valiler kalır ne kaymakam → **eşitlik**
 Ecel bir gün her kapıyı çalacak → **eşitlik**

Altmış sene göğе çıktı feryadım
 Mümine dost oldum münküre yadım
 Kara günler gelir geçer evladım → **dayanışma**
 Hak'tan emir ağlayanlar gülecek → **eşitlik**

Veysel aşıklara zindanlar hoştur
 Cana minnet etme emanet kuştur
 Sen haktan ayrılma ötesi boştur → **dayanışma**
 Yüz lira gönderdim Ahmet gelecek → **dayanışma, duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik**

Değerler: Dayanışma (5), Eşitlik (4), Sevgi (1), Yardımseverlik (1), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1)

Âşık Veysel'in "*Âşık Veysel'den Mahzuni'ye*" türküsünde toplamda 6 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dayanışma değerinin birinci, ikinci, dördüncü ve beşinci dördlükte olmak üzere toplam 5 defa; eşitlik değerinin birinci, üçüncü ve dördüncü dördlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; sevgi değerinin üçüncü dördlükte 1 defa; yardımseverlik, sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin beşinci dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.4. Beni Hor Görme Kardeşim

Beni hor görme kardeşim → eşitlik
 Sen altınsın ben tunç muyum → eşitlik
 Aynı vardan var olmuşuz → eşitlik
 Sen gümüşsün ben saç mıyım → eşitlik

Ne var ise sende bende → eşitlik
 Aynı varlık her bedende → eşitlik
 Yarın mezara girende
 Sen toksun da ben aç mıyım → eşitlik

Kimi molla kimi derviş
 Allah (Mevla'm) bize neler vermiş
 Kimi arı çiçek dermiş
 Sen balsın da ben cec miyim? → eşitlik

Topraktandır cümle beden → eşitlik
 Nefsini öldür ölmeden
 Böyle emretmiş Yaradan
 Sen kalemsin ben uç muyum → eşitlik

Tabiata Veysel aşık → sevgi
 Topraktan olduk kardeşik → eşitlik
 Aynı yolcuyuz yoldaşık → eşitlik, dayanışma
 Sen yolcusun ben baş mıyım → eşitlik

Değerler: Eşitlik (13), Sevgi (1), Dayanışma (1)

Âşık Veysel'in "Beni Hor Görme Kardeşim" adlı türküsünde toplamda 3 değer in varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde eşitlik değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 13 defa; sevgi ve dayanışma değerlerinin beşinci dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.5. Ziyaret Eyledim Koca Sivas'ı

Ziyaret eyledim koca Sivas'ı
 Silindi gönlümün kalmadı pası
 Durmayıp çalışır car atelyesi → çalışkanlık
 Gittikçe artıyor şanı Sivas'ın

İptida kongre kuruldu burda
 Cumhuriyete karar verildi burda
 Bulanık fikirler duruldu burda
 Yayıldı aleme ünü Sivas'ın

Atatürk'ün yattığı yer nur olsun → saygı, sevgi
 Memlekete hor bakanlar kör olsun → vatanseverlik
 Çok çalışkan bu valimiz var olsun → çalışkanlık
 Gün günden üstündür günü Sivas'ın

Uzun gitmez ulu sular durulur
 Hainlerin ümitleri kırılır
 Her köşeye bir fabrika kurulur → çalışkanlık, bilimsellik
 Güzelleşir her bir yanı Sivas'ın

Çevre yanı Yıldız Teber kar imiş
 İnsanların bağı bir ikrar imiş → dürüstlük, sorumluluk

Çok kuvvetli şairleri var imiş
Ruhsati Pir Sultan varı Sivas'ın

İptida uyandı burada bahtım
Memlekete hizmet etmektir cehtim → **vatanseverlik**
Veysel aşk uğrunda ölmektir ahtım → **sevgi**
Yazsın tarihleri beni Sivas'ın

Değerler: Çalışkanlık (3), Vatanseverlik (2), Sevgi (2), Bilimsellik (1), Dürüstlük (1), Sorumluluk (1), Saygı (1)

Âşık Veysel'in "*Ziyaret Eyledim Koca Sivas'ı*" adlı türküsünde 7 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde çalışkanlık değerinin birinci, üçüncü ve dördüncü dördlüklerde olmak üzere toplam 3 defa; vatanseverlik değerinin üçüncü ve altıncı dördlüklerde olmak üzere toplam 2 defa; sevgi değerinin üçüncü ve altıncı dördlükte 1'er defa; bilimsellik değerinin dördüncü dördlükte 1 defa; dürüstlük ve sorumluluk değerlerinin beşinci dördlükte 1'er defa; saygı değerinin üçüncü dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.6. Dostlar Beni Hatırlasın

Ben giderim adım kalır
Dostlar beni hatırlasın → **duyarlılık, sorumluluk**
Düğün olur bayram gelir
Dostlar beni hatırlasın → **duyarlılık, sorumluluk**

Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han konan göçer → **eşitlik**
Ay dolanır yıllar geçer
Dostlar beni hatırlasın → **duyarlılık, sorumluluk**

Can bedenden ayrılacak
Tütmez baca yanmaz ocak
Selam olsun kucak kucak
Dostlar beni hatırlasın → **duyarlılık, sorumluluk**

Ne gelsemdi ne giderdim
Günden güne arttı derdim
Garip kalır yerim yurdum
Dostlar beni hatırlasın → **duyarlılık, sorumluluk**

Açar solar türlü çiçek → **estetik**
Kimler gülmüş kim gülecek
Murat yalan ölüm gerçek
Dostlar beni hatırlasın → **duyarlılık, sorumluluk**

Gün ikindi akşam olur
Gör ki başa neler gelir
Veysel gider adı kalır
Dostlar beni hatırlasın → **duyarlılık, sorumluluk**

Değerler: Duyarlılık (7), Sorumluluk (7), Eşitlik (1), Estetik (1)

Âşık Veysel'in "*Dostlar Beni Hatırlasın*" türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde duyarlılık ve sorumluluk değerlerinin tüm dördlüklerde olmak üzere toplam 7'şer defa; eşitlik değerinin ikinci dördlükte 1 defa; estetik değerinin beşinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.7. Uzun İnce Bir Yoldayım

Uzun ince bir yoldayım
 Gidiyorum gündüz gece → **çalışkanlık**
 Bilmiyorum ne haldeyim
 Gidiyorum gündüz gece → **çalışkanlık**
 Dünyaya geldiğim anda
 Yürüdüm aynı zamanda
 İki kapılı bir handa
 Gidiyorum gündüz gece → **çalışkanlık**
 Uykuda dahi yürüyom → **çalışkanlık**
 Kalmaya sebep arıyom
 Gidenleri hep görüyom
 Gidiyorum gündüz gece → **çalışkanlık**
 Kırk dokuz yıl bu yollarda
 Ovada dağda çöllerde
 Düşmüşem gurbet ellerde
 Gidiyorum gündüz gece → **çalışkanlık**
 Düşünülürse derince
 Irak görünür görünce
 Yol bir dakika miktarınca
 Gidiyorum gündüz gece → **çalışkanlık**
 Şaşar Veysel işbu hale
 Gah ağlaya gâhi güle
 Yetişmek için menzile
 Gidiyorum gündüz gece → **çalışkanlık**

Değerler: Çalışkanlık (8)

Âşık Veysel'in "*Uzun İnce Bir Yoldayım*" türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde çalışkanlık değerinin türkünün tüm dördlüklerinde olmak üzere toplam 8 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.8. Derdimi Dökersem Derin Dereye

Derdimi dökersem derin dereye
 Doldurup dereyi düz olur gider
 İrakipler geldi de girdi araya
 Korkarım yar benden yoz olur gider → **sevgi**
 Ilgıt ılgıt yeller eser seherde
 Dost beni düşürdü onulmaz derde

Yar ile buluşsak تنها bir yerde → **sevgi**
 Duyar irakipler söz olur gider

Pervane ateşten sakınmaz canı
 Uğruna koymuşum başı bedeni → **sevgi**
 Doldur tüfengini hedef et beni
 Yaram doksan dokuz yüz olur gider

Veysel der çıkayım yüce bir dağa
 Ağaçlar bezenmiş yeşil yaprağa
 Zaman gelir benim düşer toprağa
 Karışır toprağa toz olur gider

Değerler: Sevgi (3)

Âşık Veysel'in *Derdimi Dökersem Derin Dereye* adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci, ikinci ve üçüncü dördlükte olmak üzere toplam 3 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.9. Sevdayı Gönlümde Yar Uyandırır

Seher vakti cümle kuşlar ötüşür
 Bülbülün feryadı yar uyandırır
 Şafak söküp tan yerleri ıştırken
 Sevdayı gönlümde yar uyandırır → **sevgi**

Âşık olan sevda ile savaşır
 Güzel olan eda cilve naz taşır
 Aşık maşukunu bulur koklaşır → **sevgi**
 Sevip sevişmeyi yar uyandırır → **sevgi**

Âşık oldum diyar diyar dolaştım
 Nerde derdli görsem derdimi açtım
 İy' olmaz dermansız bir derde düştüm
 Hasreti kalbimde yar uyandırır → **sevgi**

Gezerim alemde bir Mecnun'um
 Dünyadan bihaber geçiyor günüm
 Canı dilden bir güzele vurgunum → **sevgi**
 Veysel'i gafletten yar uyandırır → **sevgi**

Değerler: Sevgi (6)

Âşık Veysel'in "*Sevdayı Gönlümde Yar Uyandırır*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dördlüklerde olmak üzere toplam 6 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.10. Şaşma Gönül Doğru Yoldan

Şaşma gönül doğru yoldan → **dürüstlük**
 Meydan almaz kuru bühtan

Saz çalarlar sarı telden
Yanık gelir ses ıraktan

Ölün olur dirin olur
Her hususta karın olur
İki cihan yerin olur
Ayrılmazsan doğru yoldan → **dürüstlük**

Çalış kazan helalinden → **çalışkanlık, dürüstlük**
Feragat et el malından
Gelip geçen evvelinden
Ne götürmüş azdan çoktan

Sohbet etme kötü ile
Güreş etme katı ile
Gitme hırsın atı ile
Sakın hileden tuzaktan → **dürüstlük**

Veysel sözün bir söz olsun → **dürüstlük**
Çokça sabır hırs az olsun
İnce eğir ip düz olsun
Gececeksin bu taraktan

Değerler: Dürüstlük (5), Çalışkanlık (1)

Âşık Veysel'in "*Şaşma Gönül Doğru Yoldan*" türküsünde 2 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dürüstlük değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 5 defa; çalışkanlık değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.11. Olaydım Cephede Kahraman Asker

Olaydım cephede kahraman asker
Çalışırdım memleketin işine → **çalışkanlık, vatanseverlik, sorumluluk, duyarlılık**
İçimde duygular uyanan hisler
Taşıırdı beni hudut dışına

Bizi bugün için beslemiş vatan
Ne mutlu bu yolda olaydım kurban → **vatanseverlik, sorumluluk, duyarlılık**
Çekilip karşıma çıkınca düşman
Süngü vursa idim düşman döşüne

İftihar ettiğim büyüüm muradım
Türk oğluyum temiz Türk'tür ecdadım → **vatanseverlik**
Şehit ismi yazılısaydı soy adım
Kanım ile mezarımın taşına

Ne yazık ki bana olmadı kismet
Düşmanı denize dökerken millet
Felek kırdı kolum vermedi nöbet
Kılıç vurmak için düşman başına → **bağımsızlık, vatanseverlik**

Bugünler müyesser olsaydı bana
Minnet etmez idim bir kaşık kana
Mukadder harici gelmez meydana
Neler geldi bu Veysel'in başına

Değerler: Vatanseverlik (4), Sorumluluk (2), Duyarlılık (2), Çalışkanlık (1), Bağımsızlık (1)

Âşık Veysel'in "*Olaydım Cephede Kahraman Asker*" türküsünde 5 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde vatanseverlik değerinin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin birinci ve ikinci dörtlükte olmak üzere toplam 2'şer defa; çalışkanlık değerinin birinci dörtlükte 1 defa; bağımsızlık değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.12. Vatan Sevgisini İçten Duyanlar

Vatan sevgisini içten duyanlar → **vatanseverlik**

Sıtkı ile çalışır benimseyerek → **çalışkanlık**

Milletine ulusuna uyanlar

Demez neme lazım neyime gerek → **sorumluluk, duyarlılık**

Her ferdin hakkı var bizimdir vatan → **eşitlik, vatanseverlik**

Babamız dedemiz döktüler al kan → **sorumluluk, duyarlılık**

Hudut boylarında can verip yatan

Saygiyle anarız şehit diyerek → **saygı**

Vatan aşkı ile çalışan kafa → **vatanseverlik, çalışkanlık, sorumluluk, duyarlılık**

Muhakkak erişir öndeki safa

Tesir nüfuz olur her bir tarafa

Herkes onu büyük tanır severek → **sevgi**

Olmak istiyorsan dünyada mesut

Hakka halka yarayacak bir iş tut → **çalışkanlık, sorumluluk, duyarlılık, vatanseverlik**

Çalıştır oğlunu kızını okut → **eşitlik, çalışkanlık, sorumluluk, duyarlılık**

İnsan olmak için okumak gerek

Vatan bizim ülke bizim el bizim → **vatanseverlik**

Emin ol ki her çalışan kol bizim → **çalışkanlık**

Ay yıldızlı bayrak bizim mal bizim → **vatanseverlik**

Söyle Veysel öğünerek överek

Değerler: Vatanseverlik (6), Sorumluluk (5), Duyarlılık (5), Çalışkanlık (5), Eşitlik (1), Saygı (1), Sevgi (1)

Âşık Veysel'in "*Vatan Sevgisini İçten Duyanlar*" türküsünde 7 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde vatanseverlik değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 6 defa; sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü dörtlüklerde olmak üzere 5'er defa; çalışkanlık değerinin birinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci dörtlüklerde toplam 5 defa; eşitlik ve saygı değerlerinin ikinci dörtlükte 1'er defa; sevgi değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa; eşitlik değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.13. Gelen Yok Giden Yok

Gelen yok giden yok uzadı ara

Ilgaz Dağı yol vermiyor geçilmez

Havalansam yoldaş olsam kuşlara

Kollarım yok kanadım yok uçulmaz

Bahar gelsin turnalara eş olam
Yağmur olam gözden akan yaş olam
Ala gözlü bir sunaya kaş olam → **estetik, sevgi**
O zamanlar bana kıymet biçilmez

Bu sene de Gölköy bana yurd oldu
İlgaz Dağı aramızda perd'oldu
Senden ayrıldığım bana derd oldu → **sevgi**
Derdim senden başkasına açılmaz → **dayanışma, sevgi**

Dert bir yana çeker sevda bir yana → **sevgi**
Yanmak için dolaşıyor pervana
Her baktıkça seni gördüm her yana → **sevgi**
Veysel yardan yar Veysel'den seçilmez → **sevgi**

Değerler: Sevgi (6), Estetik (1), Dayanışma (1)

Âşık Veysel'in "Gelen Yok Giden Yok" adlı türküsünde 3 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin ikinci, üçüncü ve dördüncü dördlüklerde toplam 6 defa; dayanışma değerinin üçüncü dördlükte 1 defa; estetik değerinin ikinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.14. Gel Birlik Kavline Girelim Kardaş

İtimat edersen benim sözüme
Gel birlik kavline girelim kardaş → **dayanışma**
Birlik çok tatlıdır benzer üzüme → **dayanışma**
İçip şerbetini duralım kardaş

Son verelim iftiraya bühtana → **dürüstlük**
Kardeşane sevişelim can cana → **sevgi**
El birlikle çalışalım vatana → **vatanseverlik, sorumluluk, duyarlılık, çalışkanlık, dayanışma**
Çok okul fabrika kuralım kardaş → **çalışkanlık, bilimsellik**

Çalışalım kurtulalım buhrandan → **çalışkanlık**
Nedir senlik benlik usandık candan → **eşitlik**
İrkımız neslimiz aynı bir kandan → **eşitlik**
Yurdun yaraların saralım kardaş → **vatanseverlik, sorumluluk, duyarlılık**

Yürüyelim Atatürk'ün izine → **saygı, sevgi**
Boş verelim bozguncular sözüne
Göz atalım şu dünyanın hızına → **sorumluluk**
Yürüyüp hedefe varalım kardaş → **çalışkanlık**

Atatürk'ün yattığı yer nur olsun → **saygı, sevgi**
Azim fikir emelimiz bir olsun → **dayanışma**
Herkes birbirine kız versin alsın → **eşitlik**
Çıkarıp nifakı sürelim kardaş → **barış**

Veysel'in sözler kanun dışı mı
Mantığa uymazsa kesin başımı
Bana düşman etmiş vatandaşımı
Sebebi ne ise soralım kardaş

Değerler: Dayanışma (4), Çalışkanlık (4), Eşitlik (3), Sevgi (3), Sorumluluk (3), Vatanseverlik (2), Saygı (2), Duyarlılık (2), Bilimsellik (1), Barış (1), Dürüstlük (1)

Âşık Veysel'in "*Gel Birlik Kavline Girelim Kardaş*" adlı türküsünde 11 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dayanışma değerinin birinci, ikinci ve beşinci dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; çalışkanlık değerinin ikinci, üçüncü ve dördüncü dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; eşitlik değerinin üçüncü ve beşinci dörtlüklerde olmak üzere toplam 3 defa; sevgi değerinin ikinci, dördüncü ve beşinci dörtlüklerde toplam 3 defa; sorumluluk değerinin ikinci, üçüncü ve dördüncü dörtlüklerde olmak üzere toplam 3 defa; vatanseverlik değerinin ikinci ve üçüncü dörtlükte olmak üzere toplam 2 defa; saygı değerinin dördüncü ve beşinci dörtlüklerde toplam 2 defa; sorumluluk değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa; bilimsellik değerinin ikinci dörtlükte 1 defa; barış değerinin beşinci dörtlükte 1 defa; dürüstlük değerinin ikinci dörtlükte bir defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.15. Yine Bir Acı Ses Duydu Kulağım

Yine bir acı ses duydu kulağım
Bülbül mü susacak gül mü solacak
Ne hastayım ne ölüyüm ne sağım
Bir gün dirilenler bir gün ölecek → **eşitlik**

Dolu bardak gibi boşaldım doldum
Sarı çiçek gibi açıldım soldum
Leylasın yitiren Mecnun ben oldum
Beklerim ki nazlı yârim gelecek → **sevgi**

Katre idim bir ırmağa karıştım
Çalkalandım çok bulandım çok taştım
Gide gide bir deryaya ulaştım → **çalışkanlık**
Dalgalandım coştum oldu olacak

Derya bende ben deryada birleştik
Ayrılmaya imkan yoktur yerleştik → **sevgi**
Nice boyalardan çemberden geçtik
Veysel neler çekmiş kim ne bilecek

Değerler: Sevgi (2), Eşitlik (1), Çalışkanlık (1)

Âşık Veysel'in "*Yine Bir Acı Ses Duydu Kulağım*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin ikinci ve dördüncü dörtlüklerde olmak üzere toplam 2 defa; eşitlik değerinin birinci dörtlükte 1 defa; çalışkanlık değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.16. Aramızı Kesti Dumanlı Dağlar

Aramızı kesti dumanlı dağlar
Tepesinden aşan yollar yücedir
Artıyor efkarım yine bu çağlar
Bilmiyorum nazlı yârim nicedir → **sevgi**

Bir kuş olsam uçar yare giderim → **sevgi**
Ne çare kanadım yoktur nidelim
Ayrılık tecellim gurbet kaderim
Çeke çeke bu dert beni kocadır

Kavuşmayı zorlaştıran engel var
İçerimde ateş dolu mangal var
Beni çeken cazibeli çengel var → **sevgi**
Sevgi ıstırabı bir eğlencedir → **sevgi**

Zaten aşıkların gözü aç olur
Gelip geçen yolcular bac'olur
Veysel'e bir buse versen nic'olur → **sevgi**
Sadaka muhtaca ekmek acadır

Değerler: Sevgi (5)

Âşık Veysel'in "Aramızı Kesti Dumanlı Dağlar" adlı türküsünde 1 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 5 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.17. Değilim (Dostum Beni) 3

Dostum beni niçin zar incitirsin
Verdiğim ikrardan dönen değilim → **sorumluluk, dürüstlük**
Senden gayrısına meylimi vermem → **sevgi**
Uçup daldan dala konan değilim

Dostum gönüllenne giden tez gelir → **dayanışma**
Herkes sevdiğine cilve naz gelir
Yar yüzüne yüz yıl baksam az gelir → **sevgi**
Yüz yıl dahi baksam kanan değilim → **sevgi**

Elifi mim yazılmıştır aşkına → **sevgi**
Yoksa yârim yad mi çıktı köşküne
Ben yandım kül oldum senin aşkına → **sevgi**
Beyhude yerlere yanan değilim

Değerler: Sevgi (5), Dürüstlük (1), Sorumluluk (1), Dayanışma (1)

Âşık Veysel'in "Değilim (Dostum Beni)" 3 adlı türküsünde 4 değerin varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 5 defa; dürüstlük değerin birinci dörtlükte 1 defa; sorumluluk değerin birinci dörtlükte 1 defa; dayanışma değerin ikinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.18. Şu Dünyaya Geldim Ne Oldu Karım

Şu dünyaya geldim ne oldu kârım
 Geçirdim günümü gaflet içinde
 Geldi güz ayları erdi baharım
 Geçirdim günümü gaflet içinde
 Ne bir bilgin olup ileri gördüm
 Ne bir Mecnun olup Leyla'yı sordum
 Ne bir doğru yoldan hedefe vardım
 Geçirdim günümü gaflet içinde
 Gezdim dere tepe niceler gibi
 Yağmurlu karanlık geçeler gibi
 Bir gemi deryada bocalar gibi
 Geçirdim günümü gaflet içinde
 Veysel ne ararsan kendinde ara
 Nice varlık verilmiştir kullara
 Çalışıp yaklaşan hakiki yare → **çalışkanlık**
 Geçirir gününü saadet içinde

Değerler: Çalışkanlık (1)

Âşık Veysel'in "Şu Dünyaya Geldim Ne Oldu Kârım" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde çalışkanlık değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.19. Dumlupınar Şehitleri

Denizaltı Dumlupınar kazası
 Yayıldı aleme duyuldu sesi
 Çanakkale şehitlerin türbesi
 Geldi denizaltı şurada kaldı
 Vay anam anam derdime yanam
 Çatal yürek gerek buna dayana derde dayana
 Memleket uğrunda can veren hasta → **vatanseverlik**
 Vatan sağ ol demiş en son nefeste → **vatanseverlik**
 Seksen bir kahraman aynı kafeste → **eşitlik**
 Bir yolu çıkmadık derede kaldı
 Vay anam anam derdime yanam
 Çatal yürek gerek buna dayana derde dayana
 Bütün gazeteler hep yazar oldu → **saygı**
 İsimler dillerde hep gezer oldu → **saygı**
 Her Türk'ün kalbinde bir mezar oldu
 Sanmayın şehitler orada kaldı
 Vay anam anam derdime yanam
 Çatal yürek gerek buna dayana derde dayana
 Bu vatan uğruna canını veren → **vatanseverlik**
 Karışmış sulara olmamış gören
 Aman deyip Allah'ına yalvaran

İhtiyar babalar nerede kaldı

Vay anam anam derdime yanam

Çatal yürek gerek buna dayana derde dayana

Vatan ağlar millet ağlar yıl ağlar → **saygı, duyarlılık**

Deniz ağlar yolcu ağlar yol ağlar → **saygı, duyarlılık**

Veysel ağlar sohbet ağlar dil ağlar → **saygı, duyarlılık**

Tarihte bir büyük yara da kaldı

Vay anam anam derdime yanam

Çatal yürek gerek buna dayana derde dayana

Değerler: Saygı (5), Duyarlılık (3), Vatanseverlik (3), Eşitlik (1)

Âşık Veysel'in "*Dumlupınar Şehitleri*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde saygı değerinin üçüncü ve beşinci dördlükte olmak üzere toplam 5 defa; duyarlılık değerinin beşinci dördlükte toplam 3 defa; vatanseverlik değerinin ikinci ve dördüncü dördlükte olmak üzere toplam 3 defa; eşitlik değerinin ikinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.20. Mehmet Tecer'e Ninni

Tecer koymuşlar adını

Nenni Tecer Mehmet nenni

Dünyada al muradını → **sevgi**

Nenni Tecer Mehmet nenni

Kutsi Bey'in evladısın

Yalan dünyanın tadısın → **sevgi**

Gönlümüzün muradısın → **sevgi**

Nenni Tecer Mehmet nenni

Belерler kutnu kumaşa → **sevgi**

Ömürlü ol binler yaşa → **sevgi**

Bir gün gelin koşa koşa

Nenni Tecer Mehmet nenni

Değerler: Sevgi (5)

Âşık Veysel'in "*Mehmet Tecer'e Ninni*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dördlüklerde olmak üzere toplam 5 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.21. Halkevi 1

Sarsılmaz Halkevi sağlam temeli

Işık tutar halka yorulmaz eli → **çalışkanlık**

Halka hizmet etmek kuruluşu emeli → **çalışkanlık, sorumluluk, duyarlılık, yardımseverlik**

Atatürk sesi var Halkevleri 'nde

Halkevleri umum halkın malıdır
İlim irfan faziletle doludur
Devam eden Atatürk'ün yoludur
Atatürk izi var Halkevleri 'nde

Halkevleri ilim irfan yuvası
Atatürk'ün sesi milletin sesi
Eşitlik, hürriyet ve demokrasi → **eşitlik, özgürlük, adalet**
Atatürk sözü var Halkevleri 'nde

Sosyal yardım kolu Türk müzik kolu → **yardımseverlik**
Çalışanlar için imkanlar dolu → **çalışkanlık**
Çalışmalı okumalı yazmalı → **çalışkanlık**
Atatürk sözü var Halkevleri 'nde

Asil Türk milleti çalışır Veysel → **çalışkanlık**
Çalışana ekmek çağırır gel gel → **çalışkanlık**
Asla mağdur olmaz çalışan bir el → **çalışkanlık**
İnanç var iman var Halkevleri 'nde

Değerler: Çalışkanlık (7), Yardımseverlik (2), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1), Eşitlik (1), Özgürlük (1), Adalet (1)

Âşık Veysel'in "*Halkevi 1*" adlı türküsünde 7 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde çalışkanlık değerinin birinci, dördüncü ve beşinci dördlüklerde toplam 7 defa; yardımseverlik değerinin birinci ve dördüncü dördlükte olmak üzere toplam 2 defa; sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin birinci dördlükte 1'er defa; eşitlik, özgürlük ve adalet değerlerinin üçüncü dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.22. Bilmem Hayal Miydi Yoksa Düş Müydü

Bilmem hayal miydi yoksa düş müydü
Gönül arzusunu buldu bu gece → **sevgi**
Yalın kılıç mıydı bir ateş miydi
İçerim köz ile doldu bu gece

Bilemedim gece ile gündüzü
Seçemedim güneş ile yıldızı
Mestane gözleri mest etti bizi
Aklımı başımdan aldı bu gece → **sevgi**

Mah yüzüne bakma ile doyulmaz → **estetik, sevgi**
Sıra sıra benleri var sayılmaz → **estetik**
Aşk meyinden içen aşık ayılmaz
Bilemedim bana n'oldu bu gece

Durmaz yanar gerçeklerin ırağı
Yakın olur ehl-i aşkın ırağı
Gölköy oldu Veysel'lerin durağı
Hayali karşıma geldi bu gece → **sevgi**

Değerler: Sevgi (4), Estetik (2)

Âşık Veysel'in "*Bilmem Hayal Miydi Yoksa Düş Müydü*" adlı türküsünde 2 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; estetik değerinin üçüncü dörtlükte 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.23. Her Sabah Her Sabah Suyu Giderken

Her sabah her sabah suya giderken → **çalışkanlık**

Yar yolunda toprak olsam taş olsam → **sevgi**

Bakıp dört köşeye seyrane ederken

Kara kaş altında ela göz olsam → **estetik, sevgi**

Üğrünü üğrünü giderken yolda

Nice dilsizleri getirir dile

Gövel ördek gibi inerken göle

Ya bir şahin olsam ya bir baz olsam

Veysel ördek olsun sen de göl yârim

Yeter gayri Kerem eyle gel yârim → **sevgi**

Lale sümbül mor menekşe gül yârim → **sevgi, estetik**

Sen bir çiçek olsan ben bir yaz olsam

Değerler: Sevgi (4), Estetik (2), Çalışkanlık (1)

Âşık Veysel'in "*Her Sabah Her Sabah Suyu Giderken*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci ve üçüncü dörtlüklerde olmak üzere toplamda 4 defa; estetik değerinin birinci ve üçüncü dörtlüklerde olmak üzere toplam 2 defa; çalışkanlık değerlerinin birinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.24. Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız

Bu nasıl kavgalar çirkin dövüşler → **barış**

Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız → **eşitlik, vatanseverlik**

Yolumuza engel olur bu işler

Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız → **eşitlik, vatanseverlik**

Birleşiriz bir bayrağın altında → **vatanseverlik, dayanışma, eşitlik**

Biz Türklerin ikilik yok aslında → **eşitlik, barış**

Yana tutuşuruz vatan aşkında → **dayanışma, sorumluluk, vatanseverlik, eşitlik**

Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız → **eşitlik, vatanseverlik**

Hedef alıp dövüştüğün kardaşın

Seni yaralıyor attığın taşın

Topluma zararlı yersiz savaşın → **barış**

Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız → **eşitlik, vatanseverlik**

Herkes ilim deryasında yüzüyor → **bilimsellik, çalışkanlık**

Çıkmış ayın çevresinde geziyor → **çalışkanlık**

Yazık bize yollarımız uzuyor

Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız → **eşitlik, vatanseverlik**

Kitaplar yazılmış nasihat dolu

Birlikte güçlenir gençliğin kolu → **dayanışma**

Gençliğe emanet Atatürk yolu → **sorumluluk, duyarlılık, saygı**

Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız → **eşitlik, vatanseverlik**

Söyler Veysel sözlerinden vazgeçmez → **dürüstlük**

Bulanık çeşmeden kimse su içmez

Kanadı olmasa kuşlar da uçmaz

Hepimiz bu yurdun evlatlarıyız → **eşitlik, vatanseverlik**

Değerler: Eşitlik (9), Vatanseverlik (9), Barış (3), Dayanışma (3), Çalışkanlık (2), Sorumluluk (2), Saygı (1), Dürüstlük (1), Bilimsellik (1)

Âşık Veysel'in "*Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız*" adlı türküsünde 9 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde eşitlik ve vatanseverlik değerlerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 9'ar defa; barış değerinin birinci, ikinci ve üçüncü dörtlüklerde olmak üzere toplam 3 defa; dayanışma değerinin ikinci ve beşinci dörtlüklerde olmak üzere toplam 3 defa; çalışkanlık değerinin dördüncü dörtlükte toplam 2 defa; sorumluluk değerinin ikinci ve beşinci dörtlükte toplam 2 defa; saygı değerinin beşinci dörtlükte 1 defa; dürüstlük değerinin altıncı dörtlükte 1 defa; bilimsellik değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.25. Yarin Beyaz Gerdanında

Yarin beyaz gerdanında

Türlü türlü haller gördüm

Sıralanmış her yanında

Yıldız gibi benler gördüm → **estetik**

Yar ile تنها buluştuk

Gizli dertlerimiz açtık → **dayanışma**

Hayli bir zaman konuştuk

Dudağında ballar gördüm → **estetik**

Dudu diller inci dişler → **estetik**

Ahu gözler o bakışlar → **estetik**

Kesme kakül sırma dişler → **estetik**

Zülûfünde teller gördüm

Elmas küpe kulağında

Güller açmış yanağında → **estetik**

Seher vakti dost bağında

Taze açmış güller gördüm

Söyletir sevdan Veysel'i → **sevgi**

Aşkır aşığın temeli

Ben o yâri görmeyeli

Aylar geçti yıllar gördüm

Değerler: Estetik (6), Dayanışma (1), Sevgi (1)

Âşık Veysel'in "*Yarin Beyaz Gerdanında*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde estetik değerinin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü dörtlüklerde

olmak üzere toplam 6 defa; dayanışma değerinin ikinci dördlükte 1 defa; sevgi değerinin beşinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.26. Kırat Semahı

Kırat kırat kırat kırat kırat kırat kırat

Üstüne binen alır murat

Sağ yanımda çifte kanat

Kocadım Ayvaz kocadım

Kırat hastalanmış yemez yemini

Vurdu kırdı bir hırs ile gemini

Türkmen oğlu çeksın onun gamını

Canım ata kurban serim güzele güzele → **sevgi**

İnişe aşağı keklik sekişlim → **estetik, sevgi**

Yokuşa yukarı tavşan büküşlüm → **estetik, sevgi**

Tavuşkuşu gibi uğru nakışlım → **estetik, sevgi**

Canım ata kurban serim güzele güzele → **sevgi**

Kocadım belim büküldü

Kırat kırat kırat kırat kırat kırat

Üstüm silahım döküldü

Terzi kalmadı söküldü

Kocadım Ayvaz kocadım

Atım sen güzelsin nazardan sakın → **sevgi**

Sağına soluna hamaylı takın

Bozok ellerinde Yozgat'a yakın

Atım beni nazlı yare kavuştur kavuştur → **sevgi**

Değerler: Sevgi (7), Estetik (3)

Âşık Veysel'in "*Kırat Semahı*" adlı türküsünde 2 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin ikinci, üçüncü ve beşinci dördlükte olmak üzere toplam 7 defa; estetik değerinin üçüncü dördlükte 3 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.27. Hacı Bektaş (Medet Mürvet)

Medet mürvet deyip kapına geldim → **saygı, sevgi**

İsteğim dileğim var Hacı Bektaş

İndim eşiğine yüzümü sürdüm → **saygı, sevgi**

Kusurum günahım var Hacı Bektaş → **dürüstlük**

Kul olanın elbet olur kusuru

Nesli peygambersin cihanın nuru → **saygı, sevgi**

Ali'sin Veli'sin pirlerin piri → **saygı, sevgi**

Galma kusurlara Pir Hacı Bektaş

Horasan'dan ayak bastın Urum'a

Mucizeler şahit oldu Pir'ime

Bak şu vaziyete bak şu duruma

Eşin yok cihanda bir Hacı Bektaş → **saygı, sevgi**

Geçmen dedin duvarımdan sinekten

Yalan sadir olmaz ervahı pekten
Sana inanmışım erwahtan kökten
Sana inanmayan kör Hacı Bektaş

Sana yalvarıyor Veysel biçare
Yine senden olur her derde çare → **saygı, sevgi**
Bir arzuhal sundum gani hünkare
Keremin ihsanın bol Hacı Bektaş

Değerler: Saygı (6), Sevgi (6), Dürüstlük (1)

Âşık Veysel'in "*Hacı Bektaş (Medet Mürvet)*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde saygı ve sevgi değerlerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 6'şar defa; dürüstlük değerinin birinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.28. İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa

İnsanoğlu doğru yoldan şaşmazdı → **dürüstlük**
İşde hiyle sözde yalan olmasa → **adalet, dürüstlük**
Türlü türlü felakete düşmezdi
İşde hiyle sözde yalan olmasa → **adalet, dürüstlük**

İstemezdi alışverişte senet → **dürüstlük**
Kafalara yerleşmezdi ihanet → **dürüstlük**
Ne zina olurdu ne çapkın evlat
İşde hiyle sözde yalan olmasa → **adalet, dürüstlük**

Ne bir yetim hakkı ne de bir rüşvet → **adalet, dürüstlük**
Yanmazdı gönüller olurdu hep şad
Derdimi anlatırken denmezdi kapat → **duyarlılık, dayanışma, saygı**
İşde hiyle sözde yalan olmasa → **adalet, dürüstlük**

Bu güzel sohbette olmazdı fis fis
Çirkin işe meyyal olmazdı nefis
Ne cinayet ne hırsızlık ne hapis
İşde hiyle sözde yalan olmasa → **adalet, dürüstlük**

Ortadan kalkardı günah musibet
Aşıkâr olurdu hak ve hakikat → **adalet, dürüstlük**
Herkes için açık olurdu cennet → **eşitlik**
İşde hiyle sözde yalan olmasa → **adalet, dürüstlük**

Tamuda olmazdı kullara ceza
Olsa temiz ahlak ve hüsnü rıza → **dürüstlük**
Hiç şüphe girmezdi gönüle göze
İşde hiyle sözde yalan olmasa → **adalet, dürüstlük**

Yalancılar belki kızar bu işe
Yalan ayaktadır çıkamaz başa → **dürüstlük**
Kemlik düşünür mü kardeş kardeşe → **barış, sevgi**
İşde hiyle sözde yalan olmasa → **adalet, dürüstlük**

Veysel bu yollarda sarfeder nefes
Herkesin elinde gezer bir kafes → **eşitlik**
Bin bir türlü derdi çeker mi herkes
İşde hiyle sözde yalan olmasa → **adalet, dürüstlük**

Değerler: Dürüstlük (16), Adalet (11), Eşitlik (2), Duyarlılık (1), Dayanışma (1), Saygı (1), Barış (1), Sevgi (1)

Âşık Veysel'in "*İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa*" adlı türküsünde 8 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dürüstlük değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 16 defa; adalet değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere 11 defa; eşitlik değerinin beşinci ve sekizinci dörtlüklerde olmak üzere toplam 2 defa; duyarlılık ve dayanışma değerlerinin üçüncü dörtlükte 1'er defa; saygı değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa; barış ve sevgi değerlerinin yedinci dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.29. Güzelliğin On Par Etmez

Güzelliğin on par'etmez
Bu bende ki aşk olmasa → **sevgi**

Eğlenecek yer bulaman
Gönlümdeki köşk olmasa

Tabirin sığmaz kaleme → **sevgi**
Derdin dermandır yareme
İsmin yayılmaz aleme
Aşıklarda meşk olmasa → **sevgi**

Kim okurdu kim yazardı
Bu düğümü kim çözerdi
Koyun kurt ile gezerdi
Fikir başka başk'olmasa

Güzel yüzün görülmezdi → **sevgi**
Bu aşk bende dirilmezdi → **sevgi**
Güle kıymet verilmezdi
Aşık ve maşuk olmasa

Senden aldım bu feryadı
Bu imiş dünyanın tadı
Anılmazdı Veysel adı
O sana aşık olmasa → **sevgi**

Değerler: Sevgi (6)

Âşık Veysel'in "*Güzelliğin On Par Etmez*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 6 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.30. Sazıma

Ben gidersem sazım sen kal dünyada → **saygı, sevgi**
Gizli sırlarımı aşık etme → **sorumluluk, duyarlılık**
Lal olsun dillerin söyleme yada → **sorumluluk, duyarlılık**
Garip bülbül gibi ah ü zar etme

Gizli dertlerimi sana anlattım
Çalıştım sesimi sesine kattım → **çalışkanlık, dayanışma**
Bebe gibi kollarımda yaylattım → **sevgi**

Hayal-i hatır et beni unutma → **sorumluluk, duyarlılık**

Bahçede dut iken bilmezdim sazı

Bülbül konar mıydı dalına bazı

Hangi kuştan aldın sen bu avazı

Söyle doğrusunu gel inkar etme → **dürüstlük**

Benim her derdime ortak sen oldun → **dayanışma**

Ağlasam ağladın gülersem güldün → **dayanışma**

Sazım bu sesleri turnadan m'aldın → **estetik**

Pençe vurup sarı teli sızlatma

Ay geçer yıl geçer uzarsa ara

Giyin kara libas yaslan duvara

Yanından göğsünden açılır yara

Yar gelmezse yaraların elletme

Sen petek misali Veysel'de arı

İnleşir beraber yapardık balı → **sevgi, dayanışma, çalışkanlık**

Ben bir insanoğlu sen bir dut dalı

Ben babamı sen ustanı unutma → **sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık**

Değerler: Duyarlılık (4), Dayanışma (4), Sorumluluk (4), Sevgi (4), Çalışkanlık (2), Saygı (2), Estetik (1), Dürüstlük (1)

Âşık Veysel “Sazıma” adlı türküsünde kişileştirme söz sanatını kullanmıştır. İnsana ait özellikleri sazına yüklemiş ve sazıyla insanla konuşur gibi dertleşmiştir. “Sazıma” türküsünde 8 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde duyarlılık değerinin birinci, ikinci ve altıncı dördlüklerde toplam 4 defa; dayanışma değerinin ikinci, dördüncü ve altıncı dördlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; sorumluluk değerinin birinci, ikinci ve altıncı dördlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; sevgi değerinin birinci, ikinci ve altıncı dördlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; çalışkanlık değerinin ikinci ve altıncı dördlüklerde toplam 2 defa; saygı değerinin birinci ve altıncı dördlüklerde toplam 2 defa; estetik değerinin dördüncü dördlükte 1 defa; dürüstlük değerinin üçüncü dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.31. Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş

Kulak ver sözüme dinle vatandaş → **duyarlılık, sorumluluk**

Uyma laklak edip gülüşenlere

Seni meşgul eder işinden eğler

Karışır tembel perişanlara

Adım at ileri geriye bakma → **çalışkanlık**

Bir sağlam iş tut da elden bırakma → **çalışkanlık**

Saçma sapan sözler hep delip takma

Allah'ın yardımı çalışanlara → **çalışkanlık**

İleriye gören geriye bakmaz

İnsanlık yolundan taşraya çıkmaz

Allah cömert ama ekmek bırakmaz

Oturup geçmiş konuşanlara

Maziye karışmış yıllarda ayda

Onu tekrar etmek sağlamaz fayda
Gören göze ibret vardır her şeyde → **duyarlılık**
Seyret gökyüzünde yarışanlara

Veysel der kafanı nafile yorma
Dünya fani deli çöküp oturma → **çalışkanlık**
Adım at ileri avara durma → **çalışkanlık, sorumluluk**
Yoldaş ol refaha kavuşanlara → **dayanışma**

Değerler: Çalışkanlık (5), Duyarlılık (2), Sorumluluk (2), Dayanışma (1)

Âşık Veysel'in "*Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde çalışkanlık değerinin ikinci ve beşinci dördlüklerde olmak üzere toplam 5 defa; duyarlılık değerinin birinci ve dördüncü dördlükte olmak üzere 2 defa; sorumluluk değerinin birinci ve beşinci dördlükte olmak üzere toplam 2 defa; dayanışma değerinin beşinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.32. Benden Selam Söylen Vefasız Yâre

Benden selam söylen vefasız yâre
Gurbet benim olsun sıla kendine
Çekilmedik derdimizi bölüşek → **eşitlik, dayanışma, sorumluluk, duyarlılık**
Başlı ben alayım sıla kendine

Dökek derdimizi ölçek bölüşek → **eşitlik, dayanışma, sorumluluk, duyarlılık**
Ne el bize ne biz ele karışak
Felek bize gül demez ki gülüşek
Cefa benim olsun çile kendine

Çektiğim cefalar yar senden geldi
Bana bu sitemler kar senden geldi
Başımdaki duman kar senden geldi
Ben kara bağlayım ala kendine

Evvelde hastadır yaralı gönlüm
Sevda-yı mahbuba ereli gönlüm → **sevgi**
Aşkın gömleğine gireli gönlüm → **sevgi**
Hicranı Veysel'den ola kendine

Değerler: Eşitlik (2), Dayanışma (2), Sorumluluk (2), Duyarlılık (2), Sevgi (2)

Âşık Veysel'in "*Benden Selam Söylen Vefasız Yare*" türküsünde 5 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde eşitlik, dayanışma, sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin birinci ve ikinci dördlükte olmak üzere 2'şer defa; sevgi değerinin dördüncü dördlükte 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.33. Neyzen Tevfik Dünyasını Değişt

Neyzen Tevfik dünyasını değişt
Tel sustu dil sustu neyler nic'oldu
Ebedi yurduna gitti kavuştu

Ağlasın kemanlar yaylar nic'oldu

Değildir bu dünya kimseye baki → **eşitlik**

Neyzen'e de değdi feleğin oku

Döküldü badeler kahretti saki

Gönüller coşturan meyler nic'oldu

Ne dünyaya tapmış ne mala tapmış

Ne doğruyu koyup eğriye sapmış → **dürüstlük**

Ne bir gecekondu ne saray yapmış

Dünya benim diyen beyler nic'oldu

Nice kahramanlar nice sultanlar

Gelmiş gitmiş bağı yanık ozanlar

Veysel der hani ya nerede onlar

Noldu padişahlar soy nic'oldu

Değerler: Eşitlik (1), Dürüstlük (1)

Âşık Veysel'in "*Neyzen Teyfik*" adlı türküsünde 2 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde eşitlik değerinin ikinci dördlükte 1 defa; dürüstlük değerinin üçüncü dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.34. Ayrılmazdım Enstitüden Yuvadan

Ayrılmazdım enstitüden yuvadan

Sılada yoluma bakanlarım var

Şarkışla tarafı bizim diyardan

Gönlümü gönlüne takanlarım var → **sevgi**

Bin iki yüz çocuk burda benim

Altı yavrum bekler sılada benim → **aile birliğine önem verme**

Nedir bu çektiğim arada benim

Gül gibi burnuma kokanlarım var → **sevgi, estetik**

Her sene Veysel'e yeni bir yara

Bilmem nasıl olur hal vara vara

Deli gönül bağlanmaz ya dilbere

Salınıp karşıma çıkanlarım var → **sevgi**

Değerler: Sevgi (3), Estetik (1), Aile Birliğine Önem Verme (1)

Âşık Veysel'in "*Ayrılmazdım Enstitüden Yuvadan*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dördlüklerde olmak üzere 3 defa; estetik ve aile birliğine önem verme değerlerinin ikinci dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.35. Köy Enstitülerine

Enstitü bir kovana misaldir → **çalışkanlık**

Her türlü çiçekten alır bal yapar → **çalışkanlık**

Yurdumuz içinde doğru bir yoldur

Memlekete kanat takar kol yapar → **çalışkanlık, vatanseverlik**

Mahmudiye Hamidiye Çifteler

Enstitü köylere yapacak neler → **çalışkanlık**

Bu toplu fikirle dağları deler

Kimisi makine kimi bel yapar → **çalışkanlık**

İresim yaparlar plan çizerler → **çalışkanlık**

Çözülmedik düğümleri çözerler → **duyarlılık, sorumluluk, çalışkanlık**

Bir kısmı şairdir şiir yazarlar → **çalışkanlık**

Kimisi saz düzenler kimi tel yapar → **çalışkanlık**

Hocaları dersin vermiş okutmuş

Var olsun bu gençler duyduğun tutmuş → **çalışkanlık, sorumluluk, duyarlılık**

Kimi deniz gibi ırmaklar yutmuş → **çalışkanlık**

Kimi yağmur olur coşar sel yapar → **çalışkanlık**

İnan ki her işi başarır insan → **çalışkanlık**

İnsana yoldaştır gayretle iman → **çalışkanlık**

Vatan sizden hizmet ister her zaman → **çalışkanlık, vatanseverlik, sorumluluk, duyarlılık**

Maarif sizi memlekete el yapar

Uyarın köylüyü varsın ayılsın

Enstitü kuvveti yurda yayılsın

Herkes kazancının yolunu bilsin

Öğretmenler iz gösterir yol yapar → **çalışkanlık**

Yiğitlik cesurluk yılmaz yorulmaz

Tembellere hazır sofa kurulmaz → **çalışkanlık**

Veysel'in elinden hiçbir iş gelmez

Çalı gibi yaprak açar gül yapar

Değerler: Çalışkanlık (17), Sorumluluk (3), Vatanseverlik (2), Duyarlılık (3)

Âşık Veysel'in "*Köy Enstitülerine*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde çalışkanlık değerinin tüm dördlüklerde toplam 17 defa; sorumluluk değerinin üçüncü, dördüncü ve beşinci dördlüklerde olmak üzere toplam 3 defa; vatanseverlik değerinin birinci ve beşinci dördlüklerde olmak üzere toplam 2 defa; duyarlılık değerinin üçüncü, dördüncü ve beşinci dördlüklerde olmak üzere toplam 3 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.36. Ben O Yar İle Konuştum

Sular çağlarken baharda

Ben o yar ile konuştum

O zaman gönül o yerde

Ateş aldı ben tutuştum → **sevgi**

Sevdası kalbe yer etti → **sevgi**

Kancasın sineme attı

Muhabbetim sevdam arttı → **sevgi**

Bir tükenmez aşka düştüm → **sevgi**

Bülbül gibi her dem sabah

Durmaz Veysel çeker ah ah

Ölüm ayrılıktan mubah → **sevgi**

Ben bu candan dünden geçtim → **sevgi**

Değerler: Sevgi (6)

Âşık Veysel'in "*Ben O Yar İle Konuştum*" adlı türküsünde 1 değerin varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 6 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.37. Salınıp Giderken Boyunu Gördüm

Salınıp giderken boyunu gördüm
 Selvi miydi fidan mıydı boy muydu → **estetik**
 Eğmiş kaşlarını yayını gördüm
 Kılıç mıydı gamze miydi yay mıydı → **estetik**
 Güzel keklik gibi geziyor taştā → **estetik**
 Gören aşıkları yakar ateşte
 Avazı bülbülde sedası kuştā → **estetik**
 Keklik miydi turna mıydı toy muydu → **estetik**
 Taramış zülfünü dökmüş gerdana
 Yel estikçe dalgalanır her yana
 Dedim dilber çevir yüzün bak bana
 Gözler yıldız al yanaklar ay mıydı → **estetik**
 Arasan dünyayı bulunmaz eşi → **sevgi**
 Siyah bulut perdelemiş güneşi
 Ah çekti gözünden sel etti yaşı
 Deniz miydi derya mıydı çay mıydı → **estetik**
 Veysel Şatır beyan eder derdini
 Terk edemem ezberini virdini → **sorumluluk, duyarlılık, sevgi**
 Dilim tutup soramadım yurdunu
 Yalı mıydı kasaba mı köyü müydü

Değerler: Estetik (7), Sevgi (2), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1)

Âşık Veysel'in "*Salınıp Giderken Boyunu Gördüm*" adlı türküsünde 4 değerin varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde estetik değerinin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü dörtlüklerde olmak üzere toplam 8 defa; sevgi değerinin dördüncü ve beşinci dörtlükte toplam 2 defa; sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin ise beşinci dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.38. Hayal Bana Yakın Yar Bana Uzak

Hayal bana yakın yar bana uzak
 Sevdası başıma dolanır gitmez → **sevgi**
 Aşkına düşeli ar bana uzak → **sevgi**
 Yüz bin öğüt versen biri kar etmez
 Senin aşkın beni kıldı ürüsvay → **sevgi**
 Düşmüşüm peşinde koşarım hay hay → **sevgi**
 Kabul et kapında beni de kul say → **sevgi**
 Dost yoluna ölür aşık ar etmez → **sevgi**

Ey beni bu derde giriftar eden
 Eski muhabbeti kaldırdın neden
 Gönül ister kavuşmayı ölmeden → **sevgi**
 Gül olmasa bülbül ah ü zar etmez

Beni yakan yansın aşkın narına → **sevgi**
 Gönül düştü bir zalimin toruna
 Bakmaz mısın bu Veysel'in zarına
 Ah çeker ağlarım yar elim yetmez

Değerler: Sevgi (8)

Âşık Veysel'in "*Hayal Bana Yakın Yar Bana Uzak*" adlı türküsünde 1 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 8 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.39. Yeşil Bor

Çok dolandım şura bura
 Yol uğrattım Yeşil Bor'u
 Hayran kaldım insanlara
 Sevdi gönül Yeşil Bor'u → **sevgi**

Yakınında Toros ağı
 Güzel olur yayla çağı
 Solmaz gülüyle yaprağı
 Sevdi gönül Yeşil Bor'u → **sevgi**

Boldur sebzesi meyvesi
 Bor'da yetişiyor hası
 Mis gibi kokar elması
 Sevdi gönül Yeşil Bor'u → **sevgi**

Salam olsun Borlulara
 İzmirli ve yerlilere
 Kalbi dolu nurlulara
 Sevdi gönül Yeşil Bor'u → **sevgi**

Değerler: Sevgi (4)

Âşık Veysel'in "*Yeşil Bor*" adlı türküsünde 1 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.40. Toprak

Dost dost diye nicesine sarıldım
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**
 Beyhude dolandım boşa yoruldum
 Benim sadık yarım kara topraktır → **sevgi**

Nice güzellere bağlandım kaldım
 Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
 Her türlü isteğim topraktan aldım
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

Koyun verdi kuzu verdi süt verdi → **yardımseverlik**
 Yemek verdi ekmek verdi et verdi → **yardımseverlik**
 Kazma ile dövmeyince kıt verdi → **çalışkanlık**
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

Adem'den bi deme neslim getirdi
 Bana türlü türlü meyve yetirdi → **yardımseverlik**
 Her gün beni tepesinde götürdü → **yardımseverlik**
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

Karnın yardım kazmayınan belinen → **çalışkanlık**
 Yüzün yırttım tırnağınan elinen → **çalışkanlık**
 Yine beni karşıladı gülünen → **sevgi**
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

İşkence yaptıkça bana gülerdi → **sevgi**
 Bunda yalan yoktur herkes de gördü → **dürüstlük**
 Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

Havaya bakarsam hava alırım
 Toprağa bakarsam dua alırım
 Topraktan ayrılısam nerde kalırım
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

Dileğin var ise Allah'tan
 Almak için uzak gitme topraktan
 Cömertlik toprağa verilmiş Hak'tan
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

Hakikat ararsan açık bir nokta
 Allah kula yakın kul da Allah'a
 Hakk'ın gizli hazinesi toprakta
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

Bütün kusurumuz toprak gizliyor → **dayanışma, sorumluluk, duyarlılık**
 Merhem çalıp yaralarım düzlüyor → **dayanışma, sorumluluk, duyarlılık, yardımseverlik**
 Kolun açmış yollarımı gözlüyor → **sevgi**
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

Her kim ki olursa bu sırra mahzar
 Dünyaya bırakır ölmez bir eser
 Gün gelir Veysel'i bağrına basar
 Benim sadık yârim kara topraktır → **sevgi**

Değerler: Sevgi (15), Yardımseverlik (5), Çalışkanlık (3), Dayanışma (2), Sorumluluk (2), Duyarlılık (2), Dürüstlük (1)

Âşık Veysel “*Toprak*” adlı türküsünde kişileştirme söz sanatını kullanmıştır. Bu türküde insana ait özellikler cansız bir varlık olan toprağa yüklenmiştir. Âşık Veysel, bir insanla dertleşir gibi toprakla dertleşmiştir. Türküde 7 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 15 defa; yardımseverlik değerinin üçüncü, dördüncü ve onuncu dörtlükte olmak üzere toplam 5 defa; çalışkanlık değerinin üçüncü ve beşinci dörtlükte olmak üzere toplam 3 defa, dayanışma, sorumluluk ve

duyarlılık değerlerinin onuncu dörtlükte 2’şer defa; dürüstlük değerinin altıncı dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.41. Bir Seher Vaktinde Gençlik Çağında

Bir seher vaktinde gençlik çağında

Hayali kalbime geldi gizlendi → **sevgi**

Boynum eğri seme sarhoş gezerken

Aklımı başımdan aldı gizlendi → **sevgi**

Bu sevda başımdan ırılmaz dedi → **sevgi**

Aşkın deryaları durulmaz dedi → **sevgi**

Her güzele meyil verilmez dedi

Bir baktı yüzüme güldü gizlendi → **sevgi**

Hayal mıdır rüya mıdır ben şaşıtm

Çok aradım köşe köşe dolaştım → **çalışkanlık, sevgi**

Sevda derler bir sahile ulaştım

Aşkın deryasına daldı gizlendi → **sevgi**

Melek miydi huri miydi peri mi → **estetik**

Bir güzele benziyordu durumu

Dedi: Veysel faş eyleme sırrımı

Bilmem nere gitti n’oldu gizlendi

Değerler: Sevgi (7), Çalışkanlık (1), Estetik (1)

Âşık Veysel’in “*Bir Seher Vaktinde Gençlik Çağında*” adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 7 defa; çalışkanlık değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa; estetik değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.42. Bir Softaya

Ey hocam karışma Hikmetullah’a

O derya derindir giren boğulur

Allah birdir inanmışsınız Allah’a → **saygı, sevgi**

İki diyen o dergâhtan kovulur

Aslım Türk’tür Elhamdülillah Müslüman

Şükür Amentü’ye etmişiz iman

Kalbime yaraşmaz şirk ile güman

Kalbimiz nur ile dolu sayılır

Sen m’attın dünyanın temel taşını

Ne bilirsin Yaradan’ın işini

Görsene dünyanın yürüyüşünü

Burda söylenen Washington’da duyulur

Yürü ileriye bakma geriye → **çalışkanlık**

Nasıl işler bakmaz mısın arıya → **çalışkanlık**

Nar d’Allah’ın nur d’Allah’ın Nuriye

Cehennem yobazın yolu sayılır

Cahil ile sohbet etmek zor olur

Kulağı sağırdır gözü kör olur
Her sözünde kavga niza var olur
Cahiller dikenli çalı sayılır

Yetişmeyecek yere elin uzatma
Ben bilirim diye halkı aldatma → **dürüstlük**
Manasız mantıksız kem laf sarf etme
Boş sözler kavganın dili sayılır

Baykuş gibi durup durma yuvada
İnsanlar kuş olmuş gezer havada → **özgürlük, çalışkanlık**
Giriş Veysel kollarını sıva da
Çalışan Allah'ın kulu sayılır → **çalışkanlık**

Değerler: Çalışkanlık (4), Saygı (1), Sevgi (1), Dürüstlük (1), Özgürlük (1)

Âşık Veysel'in "Bir Softaya" adlı türküsünde 3 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde çalışkanlık değerinin dördüncü ve yedinci dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; saygı ve sevginin birinci dörtlükte 1'er defa; dürüstlük değerinin altıncı dörtlükte 1 defa; özgürlük değerinin yedinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.43. Kimin Meftunuyum Kimin Mecnun'u

Kimin meftunuyum kimin Mecnun'u
Anlaşılmaz böyle bir hal var bende
Tabirsiz ürüya keşfettim bunu
Sevgi bende sevda bende yar bende → **sevgi**

Her nereye baksam onu görüyom → **sevgi**
Aynaya bakarsam beni görüyom
Yayılmış damarda kanı görüyom
Yerleşmiş cesette gizli sır bende

İnsanlar doludur hali değildir
Sarrafların altını pulu değildir
Veysel serserim gezer deli değildir
Beni mecnun eden ateş kor bende → **sevgi**

Değerler: Sevgi (3)

Âşık Veysel'in "Kimin Meftunuyum Kimin Mecnun'u" adlı türküsünde 1 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde 1'er defa olmak üzere toplam 3 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.44. Selam Yaz Dostlara

Selam yaz dostlara mektup dolusu
Sağ olsun var olsun Türk'ün ulusu → **saygı, sevgi**
Tükenir mi bu dünyanın delisi
Kim lehte söyler kimi aleyhte

İnce fikirlerim keskin sözlerim
Sizler gibi ben de sizi özlerim → **sevgi**

Adımlarım doğru belli izlerim → **dürüstlük**
 Fikrim pazarlarda düşüncem bende
 Gelip de dünyaya kim kalmış nerde → **eşitlik**
 Gelenler gidiyor kalmak yok burda → **eşitlik**
 Dostunan aradan kalkınca perde
 Veysel der hedefim doğru bir nokta → **dürüstlük**

Değerler: Dürüstlük (2), Eşitlik (2), Sevgi (2), Saygı (1)

Âşık Veysel'in "*Selam Yaz Dostlara*" adlı türküsünde 4 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dürüstlük değerinin ikinci ve üçüncü dörtlüklerde olmak üzere toplam 2 defa; eşitlik değerinin üçüncü dörtlükte olmak üzere toplam 2 defa; sevgi değerinin birinci ve ikinci dörtlüklerde olmak üzere toplam 2 defa; saygı değerinin birinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.45. Kıyamam

Gonca gülün kokusuna meftunum → **sevgi**
 Kokuları soldurmaya kıyamam
 Güzel ile sohbet etse her günüm
 Kaş oynatıp gülüşüne doyamam → **sevgi**
 Yine deli gönül geliyor coşa → **sevgi**
 Güllerde koku var güzelde neşe
 Mah cemali ziya verir güneşe → **estetik**
 Sıra sıra benlerini sayamam → **estetik**
 O cemalin ziyası var nuru var → **estetik**
 Irılmaz sevdası sönmez narı var → **sevgi**
 Hañer vurdu bu sinemde yeri var
 Derdim açıp her tabibe diyemem
 Veysel Şatır gizli tutar bu hali
 Ruhuma yoldaştı yârin hayali → **dayanışma, sevgi**
 Derdim gizli bir yumurta misali
 Dahi çiğdir pişmeyince soyamam

Değerler: Sevgi (5), Estetik (3), Dayanışma (1)

Âşık Veysel'in "*Kıyamam*" adlı türküsünde 3 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 5 defa; estetik değerinin ikinci ve üçüncü dörtlükte olmak üzere toplam 3 defa; dayanışma değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.46. Yıllarca Avuttum Garip Gönüm

Yıllarca avuttum garip gönüm
 Dedim o yar bir gün gelecek bize
 Gelmiş gitmiş bizim evi yoklamış
 Gönüllerde gezer görülmez göze → **sevgi**

Tanışlık vermemiş gezmiş benimle
 Can yoldaşı imiş öz canım ile → **dayanışma**
 Gönülde hükmeden sultanım ile → **sevgi**
 Bugün bize gelmiş yar geze geze
 Benim bir yârim var aleme yardır
 Akıllar ermedik cilvesi vardır
 Onu sevenlerin gönlü bahardır → **sevgi**
 Solmaz çiçekleri her zaman taze
 Var mı benim gibi talihi yaver
 Her zaman dillerim çağırır yar yar → **sevgi**
 Veysel'i söyleten o oynak dilber
 Edalı cilveli çekilir naza

Değerler: Sevgi (4), Dayanışma (1)

Âşık Veysel'in "Yıllarca Avuttum Garip Gönلümü" adlı türküsünde 2 değer varlığı tespit edilmiştir. Sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; dayanışma değerinin ikinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.47. Beserek Dağı

Arzusun çektiğim Beserek Dağı → **sevgi**
 Elvan elvan çiçeklerin açtı mı → **estetik**
 Çevre yanın güzellerin otağı
 Bizim eller yaylasına göçtü mü
 Güney tarafında kurban pınarı
 Kalktı mı mezarlı boyunun karı
 Garip öter meşeliğin kuşları
 Yavru şahin yuvasından uçtu mu → **özgürlük**
 Doğusu Beyyurdu Şahinkaya'sı
 Batısı aşılık taşır boyası
 Üçoluk'tan geçer Türkmen mayası
 Sultan sulağından suyun içti mi
 Yeşil atlas giymiş dağlar süslenmiş → **estetik**
 Mescit köyü eteğine yaslanmış
 Şeme Dağı duman olmuş puslanmış
 Sivrialan'a nur u rahmet saçtı mı
 Zaman gelip göçler geri dönerken
 Güzeller yaylasından inerken
 Dilberler doldurup bade sunarken
 Veysel Şatır hatırlara düştü mü → **duyarlılık**

Değerler: Estetik (2), Sevgi (1), Özgürlük (1), Duyarlılık (1)

Âşık Veysel'in "Beserek Dağı" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde estetik değerinin birinci ve üçüncü dörtlükte olmak üzere toplam 2 defa; sevgi

değerinin birinci dörtlükte 1 defa; özgürlük değerinin ikinci dörtlükte 1 defa; duyarlılık değerinin beşinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.48. Yine Mi Ağladın Kirpikler Nemli

Yine mi ağladın kirpikler nemli
Dostum niçin giyinmişsin karalar
Çiğ düşmüş gül gibi yüzünden belli → **estetik**
Senin derdin bu sinemi yaralar → **dayanışma, sorumluluk, duyarlılık**

Aziz dostum seni kimler ağlattı
Tecelli derdini derdime kattı → **dayanışma, sorumluluk, duyarlılık**
Yalan dünya nicelerin ağlattı
Kim bilir ki son mekânım nereler

Bu can bu cesede girelden beri
Aldık başımıza türlü kaderi
Çaresiz çekeriz ileri geri
Vakit gelir tamam olur sıralar

Cefanın sefanın farkı yok bence
Eğer düşünürsek inceden ince
Her ikisi son haddine varınca
Dümdüz olur iniş yokuş dereler

Mihnet-i dünyaya tahammül gerek
Gâhi ağlayarak gâhi gülerek
Geçti günüm gözyaşlarım silerek
Veysel arar dertlerine çareler

Değerler: Dayanışma (2), Sorumluluk (2), Duyarlılık (2), Estetik (1)

Âşık Veysel'in "Yine Mi Ağladın Kirpikler Nemli" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dayanışma, sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin birinci ve ikinci dörtlüklerde 1'er defa; estetik değerinin birinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.49. Sen Olmasan

Sen bir aşksın ben bir mecnun → **sevgi**
Sen olmasan ben olmazdım → **dayanışma, sevgi**
Sen bir gülsün ben bir bülbül → **estetik**
Sen olmasan ben olmazdım → **dayanışma, sevgi**

Kalbimde yaşarsın her an → **sevgi**
Varım yoğum sensin inan → **sevgi**
Kalbimdeki aziz mihman → **sevgi**
Sen olmasan ben olmazdım → **dayanışma, sevgi**

Ansızın kalbime girdin → **sevgi**
Türlü türlü dertler verdin
Beraberce çekek derdin → **dayanışma, sorumluluk, duyarlılık**
Sen olmasan ben olmazdım → **dayanışma, sevgi**

Sensin benim cümle varım → **sevgi**
Yoktur başka kisb ü karım
Hem yazımsın hem baharım → **sevgi**

Sen olmasan ben olmazdım → **dayanışma, sevgi**

Dokun Veysel tele dokun

Coştı gönül etti akın → **sevgi**

Sensin bana benden yakın → **sevgi**

Sen olmasan ben olmazdım → **dayanışma, sevgi**

Değerler: Sevgi (15), Dayanışma (6), Estetik (1), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1)

Âşık Veysel'in "*Sen Olmasan*" adlı türküsünde 5 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 15 defa; dayanışma değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 6 defa; estetik değerinin birinci dörtlükte 1 defa; sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin üçüncü dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.1.50. Bir Kuş Olsam Uçsam Yürüsem

Bir ulu kuş olsam uçsam yürüsem → **özgürlük**

O zaman gönlüme yoldaş olurum

Sakin olsam bu sevdadan farısam

Balsız kovan gibi bomboş olurum

İyisi bu sevda devam eylesin → **sevgi**

Aşığa gerekmez arı neylesin

Herkes ne söylerse bana söylesin → **sorumluluk**

İşitmez anlamaz bir baş olurum

Beni türlü renge bandırdın yârim

Günbegün artıyor ah ü efkarım

Kalmadı mecalim yoktur kararım

Ne zaman yüz yüze buluş olurum

Tahammül et Veysel sen bu hicrana

Açma dertlerini gez yana yana

Zamanede emniyet yok insana

Düşünür bu hale bir hoş olurum

Değerler: Özgürlük (1), Sevgi (1), Sorumluluk (1)

Âşık Veysel'in "*Bir Kuş Olsam Uçsam Yürüsem*" adlı türküsünde 3 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde özgürlük değerinin birinci dörtlükte 1 defa; sevgi ve sorumluluk değerlerinin ikinci dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Yukarıda incelenen 50 adet Âşık Veysel türküsünün her birinde kaç farklı Sosyal Bilgiler dersi değerinin geçtiği ve her türküde toplamda kaç değerın bulunduğu aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4. Âşık Veysel Türküleri ve Sosyal Bilgiler Dersi Değerlerini Kapsama Durumu

TÜRKÜLER	SOSYAL BİLGİLER DERSİ DEĞERLERİ																	TOPLAM (Geçen Değer)	TOPLAM (Geçtiği Yer)	
	ADALET	AİLE BİRLİĞİ	BAĞIMSIZLIK	BARİŞ	BİLİMSELLİK	ÇALIŞKANLIK	DAYANIŞMA	DUYARLILIK	DÜRÜSTLÜK	ESTETİK	EŞİTLİK	ÖZGÜRLÜK	SAYGI	SEVGİ	SORUMLULUK	TASARRUF	VATANSEVERLİK			YARDIMSEVERLİK
Ağlayalım Atatürk'e				1	1	2		13		1	1	12		4	1		1		7	31
Ala Gözlü Benli Dilber				1			1		1	1				4				5	8	
Aşık Veysel'den Mahzuni'ye						5	1			4			1	1			1	6	13	
Beni Hor Görme Kardeşim						1				13			1					3	15	
Ziyaret Eyledim Koca Sivas'ı				1	3			1				1	2	1		2		7	11	
Dostlar Beni Hatırlasın							7		1	1				7				4	16	
Uzun İnce Bir Yoldayım					8													1	8	
Derdimi Dökersem Derin Dereye													3					1	3	
Sevdayı Gönlümde Yar Uyandırır													6					1	6	
Şaşma Gönül Doğru Yoldan					1			5										2	6	
Olaydım Cephede Kahraman Asker		1			1	2								2		4		5	10	
Vatan Sevgisini İçten Duyanlar					5	5			1		1	1	5		6			7	24	
Gelen Yok Giden Yok						1		1					6					3	8	
Gel Birlik Kavline Girelim Kardeş			1	1	4	4	2	1		3		2	3	3		2		11	26	
Yine Bir Acı Ses Duydu Kulağım					1					1			2					3	4	
Aramızı Kesti Dumanlı Dağlar													5					1	5	
Değilim (Dostum Beni) 3						1		1					5	1				4	8	
Şu Dünyaya Geldim Ne Oldu Kârım					1													1	1	
Dumlupınar Şehitleri							3			1		5				3		4	12	
Mehmet Tecer'e Ninni												5						1	5	
Halkevi 1	1				7	1			1	1				1		2		7	14	
Bilmem Hayal Miydi Yoksa Düş Müydü									2				4					2	6	
Her Sabah Her Sabah Suya Giderken					1				2				4					3	7	
Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız			3	1	2	3		1		9		1		2		9		9	31	
Yarın Beyaz Gerdanında						1			6				1					3	8	
Kırat Semahı									3				7					2	10	
Hacı Bektaş (Medet Mürvet)								1				6	6					3	13	
İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa	11			1		1	1	16		2		1	1					8	34	
Güzelliğin On Par Etmez													6					1	6	
Sazıma					2	4	4	1	1			2	4	4				8	22	
Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş					5	1	2							2				4	10	
Benden Selam Söylen Vefasız Yare						2	2			2			2	2				5	10	
Neyzen Tefvik Dünyasını Değiştirdi								1		1								2	2	
Ayrılmazdım Enstitüden Yuvaran		1							1				3					3	5	
Köy Enstitülerine					17		3							3		2		4	25	
Ben O Yar İle Konuştum													6					1	6	
Salınıp Giderken Boyunu Gördüm							1		7				2	1				4	11	
Hayal Bana Yakın Yar Bana Uzak													8					1	8	
Yeşil Bor													4					1	4	
Toprak					3	2	2	1					15	2			5	7	30	
Bir Seher Vaktinde Gençlik Çağımda					1				1				7					3	9	
Bir Softaya					4			1			1	1	1					5	8	
Kimin Meftunuyum Kimin Mecnun'u													3					1	3	
Selam Yaz Dostlara								2		2		1	2					4	7	
Kıyamam						1			3				5					3	9	
Yıllarca Avuttum Garip Gönlümü						1							4					2	5	
Beserek Dağı							1		2		1		1					4	5	
Yine Mi Ağladın Kırpikler Nemli						2	2		1					2				4	7	
Sen Olmasan						6	1		1				15	1				5	24	
Bir Kuş Olsam Uçsam Yürüsem											1		1	1				3	3	

5.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Âşık Mahzuni Şerif Türkülerinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerler yer almakta mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. İlk basamakta Âşık Mahzuni’ye ait 50 türkü incelenerek 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerler bulunmuştur. İkinci basamakta ise bulunan bu değerler tablolastırılmıştır.

Türkü 5.2.1. Almanya’ya Çağrı

Bize küsüp bizden kaçıp gidenler

Dönüp gelin Anadolu bizindir → **vatanseverlik**

Hiçbir ana yavrusunu bırakmaz → **aile birliğine önem verme, sevgi, sorumluluk, duyarlılık**

Binin gelin Anadolu bizindir → **vatanseverlik**

Vallahi billahi yemin edeyim

Benim toprağında ipe gideyim

El kapısı iyi değil ne deyim

Dönün gelin Anadolu bizindir → **vatanseverlik**

Bak Ayşe ağlıyor Elif sızlıyor

Senin memleketin seni gözlüyor

Almanya bize kimi gizliyor

Dönün gelin Anadolu bizindir → **vatanseverlik**

Değerler: Vatanseverlik (4), Aile Birliğine Önem Verme (1), Sevgi (1), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1)

Âşık Mahzuni Şerif’in “*Almanya’ya Çağrı*” adlı türküsünde 5 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde vatanseverlik değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; aile birliğine önem verme, sevgi, sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin birinci dörtlükte 1’er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.2. Bayram Olur

İki gönül bir olunca → **sevgi, barış**

Bayram olur seyran olur

Bir dost bir dosta gelince

Bayram olur seyran olur

Aktı kanım ılık ılık

Biz yalancı kör değilik → **dürüstlük**

Aradan kalksa ikilik → **eşitlik, barış**

Bayram olur seyran olur

Aktı kanım ince ince

Yanarım dost görmeyince

Mahzuni Şerif ölünce

Bayram olur seyran olur

Değerler: Barış (2), Sevgi (1), Dürüstlük (1), Eşitlik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Bayram Olur*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde barış değerinin birinci ve ikinci dördlükte olmak üzere toplam 2 defa; sevgi değerinin birinci dördlükte 1 defa; dürüstlük ve eşitlik değerlerinin ikinci dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.3. Barışın Önemi

Tükenip kahrolsun dağların kini
Kan köpüren Murat Suyu durulsun
Şu benim yurdumda can ocağında → **vatanseverlik**
Düşman yoktur düşmanlıklar vurulsun → **barış**

Niye bana döner benim silahım
Gökleri tırmalar ah ile vahım
Bu fitneyi kim yarattı Allah'ım
En büyüktü en bilenden sorulsun → **saygı**

Her kayada mermi dövdü dibekler
Daima duman oldu yeşil öbekler
Doğmamışken parçalandı bebekler
Bilmiyorum kimin eli kırılınsın

Mahzuni bu yare derinden derin
Bunu sevk eyleyen hangi aferin
Allah için lillah için son verin
Zaman kaçtı bir adalet kurulsun → **adalet**

Değerler: Vatanseverlik (1), Barış (1), Saygı (1), Adalet (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Barışın Önemi*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde vatanseverlik ve barış değerlerinin birinci dördlükte 1'er defa; saygı değerinin ikinci dördlükte 1 defa; adalet değerinin dördüncü dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.4. Barışak (Ömrümün Serdarı)

Ömrümün serdarı gönlümün şahı → **sevgi**
Sana bu günlerde n'oldu barışak → **barış**
Gönderme ardımdan ahı eyvahı
Bahar geldi bahar oldu barışak → **barış**

Kara zülüfleri dökmüş başına
Ben seni sevmedim boşu boşuna → **sevgi**
Gücenmek günahtır mezar taşına
Farzet ki Mahzuni öldü barışak → **barış**

Değerler: Barış (3), Sevgi (2)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Barışak (Ömrümün Serdarı)*" adlı türküsünde 2 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde barış değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 3 defa; sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.5. Bana Yücelerden Seyreden Dilber

Bana yücelerden seyreden dilber
 Siyah kirpiklerin ok mu cananım → **estetik, sevgi**
 İnsaf et yüzünü yüzüme dönder → **sevgi**
 İstirabın sonu yok mu cananım → **sevgi**

 Gönül sevdi benim günahım nedir → **sevgi**
 Yandım hasretine bunca senedir → **sevgi**
 Mecnun'um derdinden derdim fenadır → **sevgi**
 İstirabın sonu yok mu cananım → **sevgi**

 Bu dünya misaldir çatisız hana
 Ebedi kalmadı şaha sultana → **eşitlik**
 Deryanın içinde bir damla bana
 Bu da Mahzuni'ye çok mu cananım → **sevgi**

Değerler: Sevgi (8), Estetik (1), Eşitlik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Bana Yücelerden Seyreden Dilber*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 8 defa; estetik değerinin birinci dörtlükte 1 defa; eşitlik değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.6. Âşık Veysel'e 1

Ahrette selamım olsun Veysel'e
 Neden sadık yarin kara topraktır
 Yiyen yedi konan göçtü dünyadan → **eşitlik**
 Neden sadık yarin kara topraktır

 Toprağın üstünde ağalar gezer
 Onlar ekip biçer bağrımı ezer
 Başına çalınsın bir karış mezar
 Neden sadık yarin kara topraktır

 Toprağı olanlar toprağa söver
 Toprağı olmayan bağrını döver
 Babamın toprağı var ondan över
 Neden sadık yarin kara topraktır

 Toprağın sırrını fakirden sormam
 Öyle boş boşuna kafamı yormam
 Denizde ölürüm toprağa girmem
 Neden sadık yarin kara topraktır

 Ben dünyadan doya doya giderim
 Tarihten sızarak soya giderim
 Kafam kızar ise aya giderim
 Neden sadık yarin kara topraktır

Sorun ki insanlar neye taptılar
Başları kesip de ayak öptüler
Gözünü yediler heykel yaptılar
Neden sadık yarin kara topraktır

Bir toprak olunca dağıt çok olur
Atatürk ölünce ağıt çok olur → **saygı, duyarlılık**
Akılsız kafaya öğüt çok olur
Neden sadık yarin kara topraktır

Koyun vermiş kuzu vermiş ot vermiş
Fakirin hakkını neden kıt vermiş
Fakirler ot yutmuş beyler et yemiş
Neden sadık yarin kara topraktır

Hakaret değildir sana muradım
Yıllar yılı Veysel'im aradım → **sevgi, duyarlılık, sorumluluk**
Benim sadık yârim anam avradım → **sevgi, aile birliğine önem verme**
Neden sadık yarin kara topraktır

Topraktan yapılır kılıçla kama
Toprağın güneşi benzer akşama
Mahzuni Veysel'in yavrusu ama
Neden sadık yarin kara topraktır

Değerler: Sevgi (2), Duyarlılık (2), Sorumluluk (1), Saygı (1), Eşitlik (1), Aile Birliğine Önem Verme (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Âşık Veysel'e 1" adlı türküsünde 6 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin dokuzuncu dördlükte toplam 2 defa; duyarlılık değerinin yedinci ve dokuzuncu dördlüklerde olmak üzere toplam 2 defa; sorumluluk değerinin dokuzuncu dördlükte 1 defa; saygı değerinin yedinci dördlükte 1 defa; eşitlik değerinin birinci dördlükte 1 defa; aile birliğine önem verme değerinin dokuzuncu dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.7. Veysel'e Mektup

Sen bu bahçelerden çok gelip geçtin
Dostlar seni unuttur mu Veysel'im → **sevgi, duyarlılık, sorumluluk**
Arılarla çiçeklerle inleştin
Dostlar seni unuttur mu Veysel'im → **sevgi, duyarlılık, sorumluluk**

Ne haktan incindin ne de incittin
Taş ile geleni gül ile ittin
Koyunu kurdunan güderek gittin
Dostlar seni unuttur mu Veysel'im → **sevgi, duyarlılık, sorumluluk**

Hakk nurunu insanlarda aradın → **sevgi**
Sabrı tarif ettin derde yaradın → **dayanışma, sorumluluk, duyarlılık**
Gönüllerde kaldın gözden ıradın → **sevgi**
Dostlar seni unuttur mu Veysel'im → **sevgi, duyarlılık, sorumluluk**

Dopdoluydın gezdim dedin beyhuda
Bin göz vermiş sana Cenabi Hüda
Sen dostları unutmadın dünyada → **sevgi, duyarlılık, sorumluluk**

Dostlar seni unuttur mu Veysel'im → **sevgi, duyarlılık, sorumluluk**

Kuru laf etmedin Mahzuni gibi

Gözünde berraktı deryanın dibi

Mustafa Kemal'in gerçek talibi

Dostlar seni unuttur mu Veysel'im → **sevgi, duyarlılık, sorumluluk**

Değerler: Sevgi (9), Duyarlılık (8), Sorumluluk (8), Dayanışma (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Veysel'e Mektup*" adlı türküsünde 4 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 9 defa; duyarlılık ve sorumluluk değerlerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 8'er defa; dayanışma değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.8. Yok Yok

Ecel benim neyimdir

Can dediğin bende yok yok

Canımı canana verdim → **sevgi**

Gayrı can bedende yok yok

Bir gece ay doğdu bana

Küle döndüm yana yana

Bende sevda vardır sana → **sevgi**

İnsaf denen sende yok yok

Seyyah oldum diyar diyar

İşim gücüm ah ile zar

Dağda taşta Mahzuni var

O dostun dilinde yok yok

Değerler: Sevgi (2)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Yok Yok*" adlı türküsünde 1 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci ve ikinci dörtlüklerde olmak üzere toplam 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.9. Tanrı Korusun

Birbirinden farkı yoktur → **eşitlik**

Tanrı'm dünyayı korusun

İnsanoğlu mübarektir → **sevgi, saygı**

Tanrı'm dünyayı korusun

Kökü gelmiştir derinden

Adaletin bol yerinden → **adalet**

Atom şeytanın şerrinden

Tanrı'm dünyayı korusun

Dinler benim için iyi

Dilim varmaz kötü deyi

İsevi'yi Musevi'yi

Tanrı'm dünyayı korusun

İster ayrı olsun dili
 İster sürsün başka yolu
 Bütün kullar Hakk'ın kulu → **eşitlik**
 Tanrı'm dünyayı korusun

Mahzuni Şerif'im emi
 Düşün kim yaratmış kimi
 İçi sıra Türkiye'mi
 Tanrı'm dünyayı korusun

Değerler: Eşitlik (2), Sevgi (1), Saygı (1), Adalet (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Tanrı Korusun*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde eşitlik değerinin birinci ve dördüncü dörtlükte olmak üzere toplam 2 defa; sevgi ve saygı değerlerinin birinci dörtlükte 1'er defa; adalet değerinin ikinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.10. Türkiye'm

Türkiye'm o kadar sevdim ki seni → **vatanseverlik**
 Dört mevsimli toprağına kurbanım → **vatanseverlik**
 Edirne'de yeşil Van'da kurumuş
 Her bir çeşit yaprağına kurbanım → **vatanseverlik**

Benim memleketim yok senden başka
 Sevdan ile doğdum yürüdüm aşka → **vatanseverlik**
 Bulutlar geveze rahmeti laşka
 O şakacı şalağına kurbanım → **vatanseverlik**

Hakk memleket vermez böyle herkese
 Dört mevsimi tek yaşayan merkeze
 Türk'ü Kürd'ü Arap ile Çerkez'e → **eşitlik**
 Gölge olan otağına kurbanım → **vatanseverlik**

Mahzuni Şerif'im Türkiye'm nesin
 Büyük çölde tarif olmaz gölgesin → **vatanseverlik**
 Bir halıda bin çiçekli bahçesin → **estetik, vatanseverlik**
 İrisine ufağına kurbanım → **vatanseverlik**

Değerler: Vatanseverlik (9), Estetik (1), Eşitlik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Türkiye'm*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde vatanseverlik değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 9 defa; estetik değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa; eşitlik değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.11. Niye Vurulsun

Sel yerine kan akıyor dağlarda
 Allah için dur diyen yok durulsun
 Kardaşın kardaşa nedir garezi
 Niye dargın olsun niye vurulsun → **barış**

Gel oturak doğru doğru konuşak → **dürüstlük**

Derman bizde iken kime danışak
 Ateşin içinde nasıl barışak
 Eğer varsa bir adalet kurulsun → **adalet**

Der Mahzuni zamanı yok yatmanın → **çalışkanlık**
 Kötülükle sonu gelmez çatmanın
 Farkı yoksa İzmir ile Batman'ın → **eşitlik**
 İnsanoğlu birbirine sarılsın → **dayanışma, sevgi**

Değerler: Barış (1), Dürüstlük (1), Adalet (1), Çalışkanlık (1), Eşitlik (1), Dayanışma (1), Sevgi (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Niye Vurulsun" adlı türküsünde 7 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde barış değeri birinci dörtlükte 1 defa; dürüstlük ve adalet değeri ikincı dörtlükte 1'er defa; çalışkanlık, eşitlik, dayanışma ve sevgi değeri üçüncü dörtlükte 1'er defa geçtiğı görülmüştür.

Türkü 5.2.12. Seni Düşündüm

Kolumda kelepçe boynumda zincir
 Geceleri bölüp bölüp seni düşündüm → **duyarlılık, sorumluluk, sevgi**
 Bağlı gözlerimden bir ışık diye
 Acı acı gülüp seni düşündüm → **duyarlılık, sorumluluk, sevgi**

Kanlı dudak bölük bölük heceler
 İnım inım benim gibi niceler
 Yavru doğar diye bazı geceler → **aile birliğine önem verme, sevgi**
 Yüz bin defa ölüp seni düşündüm → **duyarlılık, sorumluluk, sevgi**

Bir düdük çalındı belli belirsiz
 Uyandım uykudan gözlerim fersiz
 Bir surun içinde lekesiz kirsiz
 Suçlu gibi gelip seni düşündüm → **duyarlılık, sorumluluk, sevgi**

Bir yolcuyum Hak'tan ayrı gidemem
 Sus diyorlar bana kime ne demem
 Kara günler gelir geçer Fadime'm → **dayanışma**
 Ben Mahzuni olup seni düşündüm → **duyarlılık, sorumluluk, sevgi**

Değerler: Sevgi (6), Duyarlılık (5), Sorumluluk (5), Aile Birliğine Önem Verme (1), Dayanışma (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Seni Düşündüm" adlı türküsünde 5 değeri varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değeri tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 6 defa; duyarlılık ve sorumluluk değeri tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 5'er defa; aile birliğine önem verme değeri ikincı dörtlükte 1 defa; dayanışma değeri dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiğı görülmüştür.

Türkü 5.2.13. Bir Kurultayda

Tarih bin dokuz yüz doksan yılında
 Korkusuz rüyasız dünya dilerim
 Dostluk bir elinde bayram kolunda
 Döğüşsüz kavgasız dünya dilerim → **barış**

Uluslar kalkmalı derin uykudan
 İçilmeli birlik denen bir sudan → **dayanışma**
 Alevler yer olsun tüfekler fidan
 Sınırsız davasız dünya dilerim

Azınlık çoğunluk nereden çıktı
 İnsan bir tek iken bunlar hiç yoktu
 Tarihi senlikler benlikler yıktı
 Fitneye vefasız dünya dilerim

Bütün insanlığın çabası insan
 Kültürlüsü insan kabası insan
 Bebek insan doğar babası insan
 İnsana hatasız dünya dilerim

Der Mahzuni insanlıktır gerisi
 Okyanus ötesi yahut berisi
 Tüm yıkılsın kötülüğün serisi
 Doğruya cezasız yıllar dilerim

Değerler: Barış (1), Dayanışma (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Bir Kurultayda" adlı türküsünde 2 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde barış değerinin birinci dörtlükte 1 defa; dayanışma değerinin ikinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.14. Fadime'm (Sevdiğim Bu Dilber)

Sevdiğim bu sevdan adalet midir → **adalet, sevgi**
 Böyle zalım iki yüzlü yar benim
 Bu yaylada ikimizin hakkı var → **eşitlik**
 Neden olsun sümbül senin kar benim

Bakmaz mısın yüreğimde yanana → **sevgi**
 Ezelden kurbandır canım canana → **sevgi**
 Malım mülküm yavrum hayrandır sana → **sevgi**
 Defol demek yüreğime kor benim

Mahzuniyim başım alıp gidemem
 Geveler düşümde sensiz yatamam → **sevgi**
 Seni sevdiğime küsme Fadime'm → **sevgi**
 Daha nice günahlarım var benim

Değerler: Sevgi (6), Adalet (1), Eşitlik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Fadime'm (Sevdiğim Bu Dilber)" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 6 defa; adalet ve eşitlik değerlerinin birinci dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.15. Fatma'ya Sitem

Kırma hatırımı gül yüzlüm benim → **estetik, sevgi**

Gül olur ki hatırımı sorarsın

Toprak olur gider bir gün bedenim

Saçlarını yolum yolum yolarsın

Sen benim kaderim alın yazımsın → **sevgi**

Hakk'ın huzurunda bana lazımsın

Sevda çöllerinde emlik kuzumsun → **sevgi**

Ardım sıra dertli dertli melersin

Ben bir Mahzuni'yim yollu yolunca

İniler gezerim hallı halınca

Gurbet elde mezar olup kalınca

Seher yeli ile haber salarsın

Değerler: Sevgi (3), Estetik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Fatma'ya Sitem*" adlı türküsünde 2 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci ve ikinci dörtlükte olmak üzere toplam 3 defa; estetik değerinin birinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.16. Gardeş Olurken

İki gardeş gördüm dost pazarında

Bilmem elendi mi gardeş olurken

Hey erenler gardeş kolay bulunmaz → **aile birliğine önem verme, sevgi**

Gardeş bilindi mi gardeş olurken

Gardeş güneş olur gardeş bir aydır → **aile birliğine önem verme, sevgi**

Gardeşin okunda gardeş bir yaydır → **aile birliğine önem verme, sevgi**

Bu bir meseledir gardeşe paydır

Göğüs delindi mi gardeş olurken

Mahzuni Şerif'im gardeş değildir

Özü sözü vardır yoldaş değildir

Özü çürük kaya bir taş değildir

Hak'ta elendi mi gardeş olurken

Değerler: Aile Birliğine Önem Verme (3), Sevgi (3)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Gardeş Olurken*" adlı türküsünde 2 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde aile birliğine önem verme değerinin birinci ve ikinci dörtlükte olmak üzere toplam 3 defa; sevgi değerinin birinci ve ikinci dörtlükte olmak üzere toplam 3 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.17. Gökte Yıldız (Bulduğu Zaman)

Gökte yıldız yerde ışıık görölmez

Güneş doğup gündüz olduğu zaman

İnsanoğlu ara yerde sürünmez

Baş koyacak yastık bulduğu zaman

Çalışmadan yetim hakkını yeme → **çalışkanlık, dürüstlük**

O kül kafan ile bilirim deme

Dağılır ordular kalkar mahkeme

İnsanlık kavgasız kaldığı zaman → **barış**

Bak ne hale koydum garip başımı

Zehir ettin ekmek ile aşımı

Boşa süslemeyin mezar taşımı

Mahzuni Şerif'im öldüğü zaman

Değerler: Çalışkanlık (1), Dürüstlük (1), Barış (1)

Âşık Mahzuni Şerif “*Gökte Yıldız*” adlı türküsünde 3 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde çalışkanlık, dürüstlük ve barış değerlerinin ikinci dörtlükte 1’er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.18. Gül Yüzlü Cananım

Gül yüzlü cananım senin elinden → **estetik, sevgi**

Gizli gizli yaşım dökülmektedir

Dile destan oldum zalim dilinden

Akar göz yaşlarım dökülmektedir

Gönül bir sevdanın düştü peşine → **sevgi**

Merhamet et n’olur gözüm yaşına

Yandım mah yüzüne kara kaşına → **estetik, sevgi**

Düşündükçe ömrüm sökülmehtir

Mahzuni Şerif'im ben bir deliyim

Göster cemalini seyran eyleyim → **sevgi**

Yandım bittim işte daha ne deyim

Neden o dost benden çekilmektedir

Değerler: Sevgi (4), Estetik (2)

Âşık Mahzuni Şerif'in “*Gül Yüzlü Cananım*” adlı türküsünde 2 değerin varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; estetik değerin birinci ve ikinci dörtlükte olmak üzere toplam 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.19. Yolcu Güle Yolcu Güle

Belki gelmezsin bu ile

Yolcu güle yolcu güle

Sakın ha düşmeden dile

Yolcu güle güle

Veren alacaktır canı

Toprakta kalırdın hanı

Sakın ha unutma beni → **duyarlılık, sorumluluk**

Yolcu güle yolcu güle

Usanmadın mı gezmeden

Böyle okuyup yazmadan

Sakin ha gülleri üzmeden → **duyarlılık, sorumluluk**

Yolcu güle yolcu güle

Mahzuni'yim yoldan kalma

Arayıp belanı bulma

Sakin sözüme darılma

Yolcu güle yolcu güle

Değerler: Duyarlılık (2), Sorumluluk (2)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Yolcu Güle Yolcu Güle*" adlı türküsünde 2 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde duyarlılık değerinin ikinci ve üçüncü dördlükte olmak üzere toplam 2 defa; sorumluluk değerinin ikinci ve üçüncü dördlükte olmak üzere toplam 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.20. Talih Zalim Olmuş

Çökük yollarını gezdim dolaştım

Bir Hozat Ovacık bir de Tunceli

Açık çıplak kullarıyla ağlaştım → **dayanışma, sorumluluk, duyarlılık**

Bir Hozat Ovacık bir de Tunceli

Öleyim göğsüme gir de Tunceli

Dilleri var Allah Allah çağırır

Talih zalim olmuş dağına vurur

Amman diye hükümete çağırır

Oy güzel Ovacık bir de Tunceli

Değerler: Dayanışma (1), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Talih Zalim Olmuş*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dayanışma, sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin birinci dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.21. Ağlama

Eğer düşer isem gurbet ellere

Bir soluk resmime bakıp ağlama

Başa gelmez iş olmaz ki dünyada

Sazını duvara asıp ağlama

Her zaman çağırdım Şah-ı Merdan'a

Hakk için yüreğim bağlıdır sana → **sevgi**

Gözüm bağlı düşer isem zindana

Yiğit ol boynunu büküp ağlama

Ala kardır Akçadağ'ın yücesi

Kürecik'te erenlerin nicesi

Bir bahar ayında bayram gecesi

Ellerine kına yakıp ağlama

Ninni çalar yavru düşmüş koluna → **sevgi**

Yemen örmesini takmış koluna

Bakar iken Mahzuni'nin halına
Ceyhan seli gibi akıp ağlama

Değerler: Sevgi (2)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Ağlama" adlı türküsünde 1 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değeri ikinci ve dördüncü dördlükte olmak üzere toplam 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.22. Tembih (Yalvarırım Sana)

Yalvarırım sana millet adına
Kurban olma eskisine benzeme
Bu millet bıkmıştır yalan dolandan → **dürüstlük**
Kurban olam eskisine benzeme

Yeniden gelenler bizi taşlamaz
Haziran ayını böyle kışlamaz
Sanma ki aşıklar şahı taşlamaz
Kurban olam eskisine benzeme

Bunca şehitlerin başı hakkıyçün
Mustafa Kemal'in başı hakkıyçün
Anayın babayın yaşı hakkıyçün
Kurban olam eskisine benzeme

Mahzuni Şerif'im ne kadar yersen
Feda olsun vatana başımı versem → **vatanseverlik**
Şu dünyada Allah'ını seversen → **sevgi**
Kurban olam eskisine benzeme

Değerler: Dürüstlük (1), Vatanseverlik (1), Sevgi (1)

Âşık Veysel'in "Tembih (Yalvarırım Sana)" adlı türküsünde 3 değerin varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dürüstlük değerin birinci dördlükte 1 defa; vatanseverlik ve sevgi değerlerinin dördüncü dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.23. Nenni Nenni

Bu sene de bizim ekin kurudu
Yavru gel bağrıma gir nenni nenni → **sevgi**
Kaderim elinden canım çürüdü
Yardımcımız olsun pir nenni nenni

Eller bayram eder yeşilli allı
Yavrumun gözleri ezelden selli
Feleğin yemeği kaymaklı ballı
Yavruma bir soğan ver nenni nenni → **sevgi**

Şubat geldi kağıtladım deliği
Elli yıldır yenemedim feleği
Mevla'm çok mu gördü bir meteliği
Hastalığın derdi zor nenni nenni

Çocuklar bir yandan avrat bir yandan
Ekmek ister artık usandım candan
Mahzuni car umar Şah- ı Merdan'dan
Korkarım bu dert beni yer nenni nenni

Değerler: Sevgi (2)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Nenni Nenni*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci ve ikinci dördlükte olmak üzere toplam 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.24. Neredesin (Gene Gam Bürüdü)

Gene gam bürüdü garip gönlümü
Neredesin kumru dillim neredesin → **estetik, sevgi**
Ah ile geçirdim bunca günümü
Yüce dağlar hep mi bana perdesin
Sevdalı başımı ezdirdin durdun → **sevgi**
Beni benden bile bezdirdin durdun
Başı boş dağlarda gezdirdin durdun
Merhametsiz sen de içerlerdesin
Yüreğim denizli gözlerim selli
Kaderim yavaşlı ıstırap yelli
Ne pazarım belli ne karım belli
Mahzuni Şerif'im ara yerdesin

Değerler: Sevgi (2), Estetik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Neredesin (Gene Gam Bürüdü)*" adlı türküsünde 2 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci ve ikinci dördlükte olmak üzere 1'er defa; estetik değerinin birinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.25. Sultanım Ol Gel Gel

Bu yalnızlık bana acı
Vurma göğsüme kılınıcı
Kavuşmak bunun ilacı → **sevgi**
Dermanım ol gel gel → **sevgi**
Günüm geçer yıllar gibi
Savrulurum küller gibi
Uzak durma eller gibi → **sevgi**
Sultanım ol gel gel → **sevgi**
Kandırıldık bela bulduk
Kandırıldık yarım kaldık
Matem ettik oruç tuttuk
Bayramım ol gel gel → **sevgi**
Mahzuni'yi yalnız koyma
Uyma yad ellere uyma
Gelmezsen yaşına doyma

Lokman'ım ol gel gel → **sevgi**

Değerler: Sevgi (6)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Sultanım Ol Gel Gel*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere 6 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.26. Milli Arzu

Edirne'den Kars'a efendim
 Bu memleket takım takım bizim be → **vatanseverlik**
 Bizi bölemezsın behey serseri → **dayanışma, barış**
 Toprak gibi büküm büküm bizim be
 Bizdeki yürekler başka yürekler
 Günümüz dayanır tuzlu çörekler
 Senin sofrandaki ballar börekler
 Ömür boyu zehir zıkkım bizim be
 Kara sapan kuru tezek kel çarık
 Toprak tezek toprak susuz çok yarık
 Biz senin gözünde güya barbarık
 Hayat denen şeyden bıktık bizim be
 Edirne'den Kars'a bir yol uzanır
 Dumanlı dumanlı oy bizim eller
 Yeşil ormanları bulut kazanır
 Dumanlı dumanlı oy bizim eller

Değerler: Vatanseverlik (1), Dayanışma (1), Barış (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Milli Arzu*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde vatanseverlik, dayanışma ve barış değerlerini birinci dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.27. Ne Güzel (İnsan Deryasında)

İnsan deryasında Hakk'ın yolunda
 Edep ile hür olması ne güzel → **saygı, özgürlük**
 Bunca bilmezlerin bunca cahilin
 Başlarında pir olması ne güzel → **saygı, sevgi**
 Geleceği güneş olmalı gencin
 Ey ihtiyar başım bitmedi sancım
 Tadına doyulmaz helal kazancın → **dürüstlük**
 Her ekmekte ter olması ne güzel → **çalışkanlık**
 Adem Baba varken dinler yok idi
 Fitneye fesada karnı tok idi
 Şu ikilik canımıza okudu
 Tüm insanların bir olması ne güzel → **barış, eşitlik**
 Der Mahzuni yanlış yola yürürsem
 Nefsin içim toprak olup çürürsem

İnsanları ayrı ayrı görürsem
Gözlerimin kör olması ne güzel

Değerler: Saygı (2), Özgürlük (1), Sevgi (1), Dürüstlük (1), Çalışkanlık (1), Barış (1), Eşitlik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Ne Güzel (İnsan Deryasında)*" adlı türküsünde 7 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde saygı değerinin birinci dörtlükte 2 defa; özgürlük ve sevgi değerlerinin birinci dörtlükte 1'er defa; dürüstlük ve çalışkanlık değerlerinin ikinci dörtlükte 1'er defa; barış ve eşitlik değerlerinin üçüncü dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.28. Fadime Gelin

Gel benim canımın canı → **sevgi**
 Düşman almış çevre yanı
 Bir daha var ettin beni → **dayanışma, sevgi**
 Fadime gelin gelin
 Gezer salını salını
 İstemez dünya malını
 Berçenek 'in hoş gelini → **sevgi**
 Fadime gelin gelin
 Dünyada görmedi nazı
 Hakk'adır onun niyazı
 Akçadağ'ın nazlı kızı → **sevgi**
 Fadime gelin gelin
 Mahzuni Şerif turnası
 Dertli öter çeker yası
 Yetiş Ali'min anası → **sevgi**
 Fadime gelin gelin

Değerler: Sevgi (5), Dayanışma (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Fadime Gelin*" adlı türküsünde 2 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 5 defa; dayanışma değerinin birinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.29. Görün (Bana Dışardan Gülen)

Bana dışardan gülen dostlarım
 Girdabı belaya girin de görün
 Halimi seyretmiye gelen dostlarım
 Bir ayna önünde durun da görün
 Adam akıllıyken deli olurmuş
 Zır deli başına veli olurmuş
 Aşık maşukunun kulu olurmuş → **sevgi**
 Bunu bir kamilden sorun da görün

Değerler: Sevgi (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Görün (Bana Dışardan Gülen)" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin ikinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.30. Akarçay Tokat Festivali

Gittim Akarçay'ı seyrane eyledim
 Kuru topraklarına kurban olduğum → **sevgi**
 Tokat'ın yaylası Almus'un özü
 Yeşil yaprağına kurban olduğum → **sevgi**
 Cennetten sızarak bir göl serilmiş → **estetik**
 Etrafına bin güzellik verilmiş
 Sanki Kul Hikmet'im kalkmış dirilmiş
 Ala şafağına kurban olduğum → **sevgi**
 Düğün olur pehlivanlar derilir
 El ele güzeller halay kurulur
 Yeşil düzlüğünde çapa vurulur
 Bostanı bağına kurban olduğum → **sevgi**
 Der Mahzuni Şerif Tokat diyarı
 Toprağı bal olmuş insanı arı → **çalışkanlık**
 Bir daha göreydim akar çayları
 Taşına dağına kurban olduğum → **sevgi**

Değerler: Sevgi (5), Estetik (1), Çalışkanlık (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Akarçay Tokat Festivali" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 5 defa; estetik değerinin ikinci dörtlükte 1 defa; çalışkanlık değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.31. Benim (Dağlar Sana Baktıkça)

Dağlar sana hayal meyal baktıkça
 Tepemde dönüyor bin bir ay benim
 Şöyle dönüp yıllarıma aktıkça
 Anladım ki emeklerim zay benim
 Öldürseler benim kanım kınamdır
 Ta ezelden dedim canım canandır → **sevgi**
 Topraklar babamdır dağlar anamdır → **sevgi**
 Neme gerek asıl benim soy benim
 Mahzuni'yim şahın derdine yandım → **sevgi, sorumluluk, duyarlılık**
 Derde yananları ahmaktır sandım
 Ahret imiş dünya imiş usandım
 İhsan Baba dertlerimi say benim

Değerler: Sevgi (3), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Benim (Dağlar Sana Baktıkça)*" adlı türküsünde 3 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin ikinci ve üçüncü dördlükte olmak üzere toplam 3 defa; sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin üçüncü dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.32. Dumanlı Dumanlı

Vay göresim geldi Berçenek seni → **sevgi**

Dumanlı dumanlı oy bizim eller

Nasıl unuturum körpe yavrumu → **aile birliğine önem verme, sevgi, sorumluluk, duyarlılık**

Dumanlı dumanlı oy bizim eller

Oturup ağlasam delidir derler

Bizim elin yiğitleri bol olur

Çalar davulları dizgin dol'olur

Ölüm bize tozlu yol olur

Dumanlı dumanlı oy bizim eller

Oturup ağlasam delidir derler

Mahzuni Şerif'im vay beni beni

Hani ya ikrarsız ikrarın hani

Vay göresim geldi Berçenek seni → **sevgi**

Vay göresim geldi kuzular seni → **sevgi**

Dumanlı dumanlı oy bizim eller

Oturup ağlasam delidir derler

Değerler: Sevgi (4), Aile Birliğine Önem Verme (1), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Dumanlı Dumanlı*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci ve üçüncü kıtada olmak üzere toplam 4 defa; aile birliğine önem verme, sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin birinci kıtada 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.33. Diyarbakır Geceleri

Bir geceye benzemiyor

Diyarbakır geceleri

Bulutları süzemiyor

Diyarbakır geceleri

Diyarbakır ovaları

İnliyor hep zarı zarı

Doğunun bahtsız diyarı

Diyarbakır geceleri

Mahzuni'yim ne diyorum

Canı dosta adıyorum → **sevgi**

İşte geldim gidiyorum

Diyarbakır geceleri

Değerler: Sevgi (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Diyarbakır Geceleri*" adlı türküsünde 1 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin üçüncü dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.34. Karahan'ın Gediğinde

Karahan'ın gediğinde
Bulut gider perde perde
Bizim elin ağaları
Sahi benim yavrum nerde → **aile birliğine önem verme, sevgi, sorumluluk, duyarlılık**

Bizim elin kara kışı
Donduruyor dağı taşı
Duydum ki bayram gününde
Kardaşı vurmuş kardaşı

Der Mahzuni bizim köyler
Dertli çalar dertli söyler
Yiğit yiğidi bitirdi
Kına yakсын yerli beyler

Değerler: Aile Birliğine Önem Verme (1), Sevgi (1), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Karahan'ın Gediğinde*" adlı türküsünde 4 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde aile birliğine önem verme, sevgi, sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin birinci dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.35. İntizar ve Sevda

Ben de bir insanım senin gibiyim → **eşitlik**
Ne kaçarsın benden dön geri geri → **sevgi**
Ben öldükten sonra şefaet etme
Gelme mezarıma çık geri geri

Fadime anaya Ali yakışır
Bu ilde Ali'ye Veli yakışır
Güzellere bülbül dili yakışır → **estetik**
Gel benim bahçemde öt bari bari → **sevgi**

Mahzuni Şerif'im ismi ezeldir
Her ezel yaprağın sonu gazeldir
Gün olur sevdiğim zarar güzeldir → **sevgi**
Hatır için olsun sat kari kari

Değerler: Sevgi (3), Eşitlik (1), Estetik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*İntizar ve Sevda*" adlı türküsünde 3 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dördlüklerde olmak üzere toplam 3 defa; eşitlik değerinin birinci dördlükte 1 defa; estetik değerinin ikinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.36. Köyüme Benim

Dünya bana ben dünyaya alıştım
Felek alışmadı huyuma benim

Yıllar yılı insanlığa çalıştım → **çalışkanlık, sevgi, sorumluluk, duyarlılık, yardımseverlik**
Acı kahve düştü suyuma benim

Dik duran dağıma poyraz esildi
Eski dostlar birer birer kesildi
Nazar mı değdi de köküm kazıldı
Sövenler çoğaldı soyuma benim

Mahzuni beladan belaya başım
Kana mı boyandı ekmeğim aşım
Düşmana dayandı emmim gardaşım
Lanetler mi yağdı köyüme benim

Değerler: Çalışkanlık (1), Sevgi (1), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1), Yardımseverlik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Köyüme Benim" adlı türküsünde 5 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde çalışkanlık, sevgi, sorumluluk, duyarlılık ve yardımseverlik değerlerinin birinci dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.37. Kimin Kime Sözü

Kazan demiş kulpun kara
Kimin kime sözü vardır
Gidin söyleyin onlara
Kimin kime sözü vardır

Diken olmuş çevre yanın
Ağlamış bağım bostanım
Kültür budalası hanım
Kimin kime sözü vardır

Biri yatar inim inim
Biri kemirir bedenim
Bugün senin yarın benim → **eşitlik**
Kimin kime sözü vardır

Mahzuni yola gidilir
Hancı olan yolu bilir
Mevla'ya kulluk edilir → **sevgi, saygı**
Kimin kime sözü vardır

Değerler: Eşitlik (1), Sevgi (1), Saygı (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "Kimin Kime Sözü" adlı türküsünde 3 değerın varlığı tespit edilmiştir. Eşitlik değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa; sevgi ve saygı değerinin dördüncü dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.38. Ne Sandın (Aylar Birbirini)

Aylar birbirini kovalar durur
 Geçip giden yıllar döner mi sandın
 İçimde yaktığın onulmaz ateş → sevgi
 Öyle kolay kolay söner mi sandın → sevgi

Kaygılar çevirdi çevre yanıma
 Soğudukça kurutuyor kanımı
 Girdin yüreğime çektin canımı → sevgi
 Sence yaptığını hüner mi sandın

Hele düşün kırkı geçti kıldığın
 Hesabında değil neyi vurduğun
 Duman edip bulutlara sardığın
 Gönül kolay kolay iner mi sandın → sevgi

Mahzuni başını aşka eğdirdin → sevgi
 Seller ile akıp girdaba girdin
 Gönül fincanına bir taş değdirdin
 Kırıldı uzayıp söner mi sandın → sevgi

Değerler: Sevgi (6)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Ne Sandın (Aylar Birbirini)*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere 6 yerde geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.39. Kirvem

Kirvem bu yıl bu dağlarda
 Sensiz yazın tadı m'olur → sevgi
 Selamın niye kesildi
 Bir selamın adı m'olur

Kirvem aman
 Ne çabuk tükendi zaman
 Aman aman ey

Can içinde can içinde
 Can erir zaman içinde
 Böyle kader olmaz olsun
 Hüseyin'im kan içinde

Kirvem aman
 Ne çabuk tükendi zaman
 Aman aman ey

Varsam gitsem Erzincan'a
 Hüseyin gelmiş m'ola
 Der Mahzuni şu ovada
 Böyle yiğit ölmüş m'ola

Kirvem aman
 Ne çabuk tükendi zaman
 Aman aman ey

Değerler: Sevgi (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Kırvem*" adlı türküsünde 1 değerin varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.40. Türkiye'den Dolu Dolu Selam

Ben gelirken beyaz karlar yağmıştı
Düz ovayı kara duman boğmuştu
Rahat olanlara güneş doğmuştu
Hasret ile iki gözü dolan var

Çok azaldı Kızılırmak Ceyhanlar
Kokmaz oldu lale, sümbül, reyhanlar
Birbirini sevmez oldu insanlar
Ne yazık ki öldüren var ölen var

Mahzuni'yim alın teri yemedim → **dürüstlük**
Ömrümde haksıza haklı demedim → **dürüstlük**
Benim Türkiyelim benim Mehmed'im
Türkiye'den dolu dolu selam var

Değerler: Dürüstlük (2)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Türkiye'den Dolu Dolu Selam Var*" adlı türküsünde 1 değerin varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dürüstlük değerinin üçüncü dörtlükte 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.41. Ağlarım (Ben Canandan Ayrı)

Ben canandan ayrı düştüm ağlarım → **sevgi**
Derdimi dökerim esen yellere
Viran oldu bahçelerim bağlarım
Başım alıp gidem elden ellere

Cahilin elinden kırılır gurur
Dünyanın sitemi üstüme yürür
Kime dost dedimse gelir taş vurur
İnanasım gelmez sahte kullara

Mahzuni Şerif'im desem sözümü
Ancak Allah bilir benim özümü
Bana çok gördüler garip sazımı
Kızdım veda edeceğim artık tellere

Değerler: Sevgi (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Ağlarım (Ben Canandan Ayrı)*" adlı türküsünde 1 değerin varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.42. Bir Ayrılış

Bu ayrılık zaten bitmez
 İnan yolcuyum erenler
 Hak cemali gözden gitmez → **sevgi**
 İnan yolcuyum erenler

Biz inanmak asıl soya
 Yaşamışsınız doya doya
 Bu köy değil başka köye
 İnan yolcuyum erenler

Bizim yollar gitmez eğri
 Biz olmayız başka sayrı
 Bizim yollar Hakk'a doğru → **sevgi**
 İnan yolcuyum erenler

Gönlümde vardır yeriniz → **sevgi**
 Nedir yani neferiniz
 Dost Mahzuni eseriniz
 İnan yolcuyum erenler

Değerler: Sevgi (3)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Bir Ayrılış*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci, üçüncü ve dördüncü dörtlüklerde olmak üzere toplam 3 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.43. Bir Hesap

Uy otuz beş yılın üç buçuk dakika
 Anladım ki hayat onda bir demek
 Geldi geçti bize yolun yarısı
 Artık milyonların binde bir demek

Allah yaratmıştı madem insandık
 Kendine benzetti aşkına yandık → **sevgi**
 Biz bu maceraya beraber yandık → **dayanışma**
 Yani ben de birim sen de bir demek → **eşitlik**

Bizim bu devirler döndü dönecek
 İnsan oğlu gerçeklere kanacak
 Lira kuruş olsa borç ödenecek
 Asır da bir demek gün de bir demek

Mahzuni Şerif'im yarış ne güzel
 Yerin yüzü karış karış ne güzel
 Haklı olanlarla barış ne güzel → **barış**
 Bugün de bir demek dün de bir demek

Değerler: Eşitlik (1), Sevgi (1), Dayanışma (1), Barış (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Bir Hesap*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde eşitlik, sevgi ve dayanışma değerlerinin ikinci dörtlükte 1'er defa; barış değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.44. İhsan Aktaş'a 2

Güzel sevdim Gümüşhacı köyünde → **sevgi**

Ona gelenlerin dizi yorulmaz

Hüseyin kokuşlum Ali bakışlım

Sevdiğini kıramaz da kırılmaz → **sevgi**

Yıllar yılı gitmez benden bu vebal

Geçmiş yıllar olmaz ki bize masal

Ona kusur değil ayağı topal

Onu sevmekten hiç aşık yorulmaz → **sevgi**

Mahzuni Şerif'im kendini tanı

Bir dağda rast geldim dostuma yani

Bana bu sevgili Hakk'ın İhsan'ı

Ulaşılmaz kolay kolay varılmaz

Değerler: Sevgi (3)

Âşık Mahzuni Şerif'in “İhsan Aktaş'a 2” adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci ve ikinci dördlükte olmak üzere toplam 3 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.45. Kundaklı Gelin

Eşi mi vurulmuş karalar giymiş

Kucağı kundaklı ağlar bir gelin

Ceylan bakışını yerlere eğmiş → **estetik**

Kucağı kundaklı ağlar bir gelin

Mahzuni Şerif'im ağlar bu deme

Zalım felek artık ömrümü yeme

Adını sordum da adı Fadime

Kucağı kundaklı ağlar bir gelin

Değerler: Estetik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in “Kundaklı Gelin” adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde estetik değerinin birinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.46. Su Leyla Leyla

Tükenmek bilmiyor kara günlerim

Gel buna bir çare bul Leyla Leyla

Düştüm hasretine yanar inlerim → **sevgi**

Susadım bir yudum su Leyla Leyla

Acımazsan böyle yalnız kalırım

Eğer ister isen kurban olurum → **sevgi**

Kefenim bulunmaz belki ölürüm

Gözün yaşı ile yu Leyla Leyla

Mahzuni 'yem dolanırım dillerde

Bazan sahralarda bazan yollarda

Benim Leyla'm kaldı kanlı çöllerde

Herkes de zanneder şu Leyla Leyla

Değerler: Sevgi (2)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Su Leyla Leyla*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci ve ikinci dördlükte toplam 2 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.47. Şu Bizim Dağlar

Şu bizim dağların ormanı güzel
 Gene sabah yeli eser mi bilmem
 Ayrılık derdinin dermanı güzel
 Dost bizi bağrına basar mı bilmem
 Kıvrıla kıvrıla çaylar gidiyor
 Bulanmış deryalar buna ne diyor
 Sevdığım yüksek seyran ediyor → sevgi
 İn aşağı desem küser mi bilmem
 Engin ovalarda yayla misali
 Reyhası tükenmiş kırılmış dal gibi
 Mahzuni Şerif'in bunca vefalı
 Sürüp gider zalım devrana benzer

Değerler: Sevgi (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Şu Bizim Dağlar*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin ikinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.48. Doğma Güneş

Doğma güneş doğma kara bahtıma
 Yağmuru dökülmüş bulut gibiyim
 Analı babalı öksüz misali
 Sonsuz bir yolcuya umut gibiyim
 Gidenler gitmiştir gelen gelene
 Canım kurban olsun halden bilene → sevgi
 Toprağı sarmışlar kara yılana
 Ben onun karşıtı bir put gibiyim
 Mahzuni Şerif'im hey gidi alem
 Kıyamete kadar söylenir çilem
 Bana akıl verme saki ne bilem
 İçmişem sarhoşum kiprik gibiyim

Değerler: Sevgi (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Doğma Güneş*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin ikinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.49. Kimliğim

Beni merak edip şüphe duyanlar
Kendini bilmezlerin telaşımı ben
Aslım Horasan'dan toprağı Afşin
Elbistan düzünün bir taşıyım ben

Bi gün aşıkların kara gününde
Ah çekip dolaştım sevda yönünde → **sevgi**
Kur'an da okudum mürşit önünde
Saz çalıp söyleyen Bektaşî'yim ben

Benden özörlüler beni sormasın
Alemleri kandırıp kendin yormasın
Ali'yi toz edip yafta vurnasın
Çünkü bu işlerin nakkaşımı ben

Mahzuni Şerif'im yaş oldu elli
Dolaştım elinde beş altı telli
Ne küstüğüm belli ne neşem belli
Bunca aşıkların bir hoşuyum ben
Nice aşıkların sarhoşuyum ben

Değerler: Sevgi (1)

Aşık Mahzuni Şerif'in "Kimliğim" adlı türküsünde 1 değerin varlığı tespit edilmiştir.
Türkü içerisinde sevgi değerinin ikinci dördlükte 1 defa geçtiği görülmüştür.

Türkü 5.2.50. Han Sarhoş Hancı Sarhoş

Karlı dağlar kara bulut içinde
Yaylası hüznü yaresi bir hoş
Sevdalı yolcular umut içinde → **sevgi**
Hayalin düğünü töresi bir hoş

Han sarhoş hancı sarhoş
Yolda yabancı sarhoş
El çek tabip kalbimden
İçimdeki sancı sarhoş

Bahar gelmiş Nurhak dağı otlanmış
Bizim elde bayram günü kutlanmış
Obalar dağılmış dostlar yadlanmış
Eyvah ayrılığın yaresi bir hoş → **sevgi**

Han sarhoş hancı sarhoş
Yolda yabancı sarhoş
El çek tabip kalbimden
İçimdeki sancı sarhoş

Mahzuni yıldızım aylar içinde
Bağlamışım zülfü yaylar içinde
Yüzemez yunuslar çaylar içinde
Deniz vurgununun yaresi bir hoş

Han sarhoş hancı sarhoş
Yolda yabancı sarhoş

El çek tabip kalbimden
İçimdeki sancı sarhoş

Değerler: Sevgi (2)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Han Sarhoş Hancı Sarhoş*" adlı türküsünde 1 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin birinci ve üçüncü dörtlükte olmak üzere toplam 2 defa geçtiği görülmüştür.

Yukarıda incelenen 50 adet Âşık Mahzuni Şerif türküsünün her birinde kaç farklı Sosyal Bilgiler dersi değerinin geçtiği ve her türküde toplamda kaç değer bulunduğuş aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 5. Âşık Mahzuni Şerif Türküleri ve Sosyal Bilgiler Dersi Değerlerini Kapsama Durumu

TÜRKÜLER	SOSYAL BİLGİLER DERSİ DEĞERLERİ																	TOPLAM (Geçen Değer)	TOPLAM (Geçtiği Yer)	
	ADALET	AİLE BİRLİĞİ	BAĞIMSIZLIK	BARİŞ	BİLİMSELLİK	ÇALIŞKANLIK	DAYANIŞMA	DUYARLILIK	DÜRÜSTLÜK	ESTETİK	EŞİTLİK	ÖZGÜRLÜK	SAYGI	SEVGİ	SORUMLULUK	TASARRUF	VATANSEVERLİK			YARDIMSEVERLİK
Almanya'ya Çağrı		1						1						1	1				5	8
Bayram Olur				2					1		1			1					4	5
Barışın Önemi	1			1									1				1		4	4
Barışak (Ömrümün Serdarı)				3										2					2	5
Bana Yücelerden Seyreden Dilber										1	1			8					3	10
Aşık Veysel'e 1		1						2			1		1	2	1				6	8
Veysel'e Mektup						1	8							9	8				4	26
Yok Yok														2					1	2
Tanrı Korusun	1										2		1	1					4	5
Türkiye'm										1	1						9		3	11
Niye Vurulsun	1			1		1		1			1			1					7	7
Seni Düşündüm		1					1	5						6	5				5	18
Bir Kurultayda				1			1												2	2
Fadime'm (Sevdiğim Bu Dilber)	1										1			6					3	8
Fatma'ya Sitem										1				3					2	4
Gardaş Olurken		3												3					2	6
Gökte Yıldız (Bulduğu Zaman)				1		1			1										3	3
Gül Yüzlü Cananım										2				4					2	6
Yolcu Güle Yolcu Güle								2							2				2	4
Talih Zalim Olmuş						1	1								1				3	3
Ağlama														2					1	2
Tembih (Yalvarırım Sana)									1					1			1		3	3
Nenni Nenni														2					1	2
Nerdesin (Gene Gam Bürüdü)										1				2					2	3
Sultanım Ol Gel Gel														6					1	6
Milli Arzu				1			1										1		3	3
Ne Güzel (İnsan Deryasında)				1		1			1		1	1	2	1					7	8
Fadime Gelin							1							5					2	6
Görün (Bana Dışardan Gülen)														1					1	1
Akarçay Tokat Festivali						1				1				5					3	7
Benim (Dağlar Sana Baktıkça)								1						3	1				3	5
Dumanlı Dumanlı		1						1						4	1				4	7
Diyarbakır Geceleri														1					1	1
Karahan'ın Gediğinde		1						1						1	1				4	4
İntizar ve Seveda										1	1			3					3	5
Köyüme Benim						1		1						1	1			1	5	5
Kimin Kime Sözü											1		1	1					3	3
Ne Sandın (Aylar Birbirini)														6					1	6
Kirvem														1					1	1
Türkiye'den Dolu Dolu Selam									2										1	2
Ağlarım (Ben Canandan Ayrı)														1					1	1
Bir Ayrılış														3					1	3
Bir Hesap				1			1				1			1					4	4
İhsan Aktaş'a 2														3					1	3
Kundaklı Gelin										1									1	1
Su Leyla Leyla														2					1	2
Şu Bizim Dağlar														1					1	1
Doğma Güneş														1					1	1
Kimliğim														1					1	1
Han Sarhoş Hancı Sarhoş														2					1	2

5.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde adalet değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde adalet değerinin 12 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde adalet değerinin 4 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde aile birliğine önem verme değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerde aile birliğine önem verme değerinin 1 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde aile birliğine önem verme değerinin 8 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.5. Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde bağımsızlık değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde bağımsızlık değerinin 1 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde bağımsızlık değerine ait bulgu bulunamamıştır.

5.6. Altıncı Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde barış değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde barış değerinin 6 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde barış değerinin 12 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.7. Yedinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde bilimsellik değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde bilimsellik değerinin 4 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde bilimsellik değerine ait bulgu bulunamamıştır.

5.8. Sekizinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde çalışkanlık değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde çalışkanlık değerinin 68 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde çalışkanlık değerinin 5 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.9. Dokuzuncu Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde dayanışma değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde dayanışma değerinin 37 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde dayanışma değerinin 8 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.10. Onuncu Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın onuncu altı problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde duyarlılık değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde duyarlılık değerinin 53 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde duyarlılık değerinin 23 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.11. On Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın on birinci alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde dürüstlük değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde dürüstlük değerinin 32 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde dürüstlük değerinin 7 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.12. On İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın on ikinci alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde estetik değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde estetik değerinin 33 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde estetik değerinin 9 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.13. On Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın on üçüncü alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde eşitlik değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde eşitlik değerinin 43 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde eşitlik değerinin 12 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.14. On Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın on dördüncü alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde özgürlük değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde özgürlük değerinin 4 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde özgürlük değerinin 1 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.15. On Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın on beşinci alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde saygı değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde saygı değerinin 33 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde saygı değerinin 6 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.16. On Altıncı Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın on altıncı alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde sevgi değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde sevgi değerinin 156 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde sevgi değerinin 110 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.17. On Yedinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın on yedinci alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde sorumluluk değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde sorumluluk değerinin 42 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde sorumluluk değerinin 22 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.18. On Sekizinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın on sekizinci alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde tasarruf değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde tasarruf değerine ait bulgu bulunamamıştır. Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde tasarruf değerine ait bulgu bulunamamıştır.

5.19. On Dokuzuncu Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın on dokuzuncu alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde vatanseverlik değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde vatanseverlik değerinin 29 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde vatanseverlik değerinin 16 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.20. Yirminci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın yirminci alt problemi olan “Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde yardımseverlik değeri yer almakta mıdır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4’e göre Âşık Veysel türkülerinde yardımseverlik değerinin 8 defa geçtiği tespit edilirken, Tablo 5’e göre Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde yardımseverlik değerinin 1 defa geçtiği tespit edilmiştir.

5.21. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerleri türküler üzerinden inceleyen bu çalışmaya başlandığında 2018 yılı programı yürürlükteydi. Çalışmanın son aşamasına gelindiğinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında ders müfredatlarında değişiklik yapılması kararlaştırıldı. 2018 programında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri yer alırken (MEB, 2018: 9), 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin (yayın tarihi 26.04.2024) getirdiği Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerler şu şekilde sıralandı: Adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik (MEB, 2024: 6). 2018 programına göre Sosyal Bilgiler dersinde 18 değer bulunuyorken, 2024 programında 20 değer yer almıştır. Mevcut değerlerin büyük kısmı aynı şekilde korunurken değerlerle ilgili bazı değişiklikler yapıldığı da görüldü. Aile birliğine önem verme değeri, aile bütünlüğü olarak değiştirildi. Bağımsızlık, Barış, Bilimsellik, Dayanışma ve Eşitlik değerleri 2024 programına girmedi. 2018’den farklı olarak yeni programa dostluk, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, sabır, sağlıklı yaşam ve temizlik değerleri dahil edildi. 2018 programındaki 14 değer yeni programda da muhafaza edilmiş olması nedeniyle, kadük kalan bu programdaki değerler üzerinden yapılan bir çalışmanın 2024’teki değerlerle ilgili de anlamlı bir sonuç çıkaracağını düşünüyoruz. Bununla birlikte çalışmanın önsöz kısmında yeni

programdaki değerler üzerinden de 10 türkü incelenmiştir. 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerle ilgili yapılacak bundan sonraki çalışmalarda, büyük kısmı eski programdakiyle aynı olan bu çalışmadaki değerlerle ilgili incelemenin ve kuramsal çerçevenin araştırmacılara yardımcı olacağını umuyoruz.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler Bağlamında İncelenen Âşık Veysel Türküleri:

Türkü 1. Yine Mi Ağladın Kirpikler Nemli

Yine mi ağladın kirpikler nemli

Dostum niçin giyinmişsin karalar → **dostluk**

Çiğ düşmüş gül gibi yüzünden belli → **estetik**

Senin derdin bu sinemi yaralar → **dayanışma, sorumluluk, duyarlılık**

Aziz dostum seni kimler ağlattı → **dostluk**

Tecelli derdini derdime kattı → **dayanışma, sorumluluk, duyarlılık, merhamet**

Yalan dünya nicelerin ağlattı

Kim bilir ki son mekânım nereler

Bu can bu cesede girelden beri

Aldık başımıza türlü kaderi

Çaresiz çekeriz ileri geri

Vakit gelir tamam olur sıralar

Cefanın sefanın farkı yok bence

Eğer düşünürsek inceden ince

Her ikisi son haddine varınca

Dümdüz olur iniş yokuş dereler

Mihnet-i dünyaya tahammül gerek → **sabır**

Gâhi ağlayarak gâhi gülerek

Geçti günüm gözyaşlarım silerek

Veysel arar dertlerine çareler

Değerler: Dayanışma (2), Sorumluluk (2), Duyarlılık (2), Dostluk (2), Estetik (1), Merhamet (1), Sabır (1)

Âşık Veysel'in “Yine Mi Ağladın Kirpikler Nemli” adlı türküsünde 7 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dayanışma, sorumluluk, duyarlılık ve dostluk değerlerinin birinci ve ikinci dörtlükte olmak üzere 2’şer defa; estetik değerinin birinci dörtlükte 1 defa; merhamet değerlerinin ikinci dörtlükte 1 defa; sabır değerinin beşinci dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen sorumluluk, duyarlılık ve estetik değerleri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değerler arasındadır. Yukarıdaki türküde 2018 programındaki değerlerden dayanışma değeri; 2024 programındaki değerlerden ise dostluk, merhamet ve sabır değerleri tespit edilmiştir.

Türkü 2. Bir Kuş Olsam Uçsam Yürüsem

Bir ulu kuş olsam uçsam yürüsem → özgürlük

O zaman gönlüme yoldaş olurum

Sakin olsam bu sevdadan farisam

Balsız kovan gibi bomboş olurum

İyisi bu sevda devam eylesin → sevgi

Aşığa gerekmez arı neylesin

Herkes ne söylerse bana söylesin → sorumluluk

İşitmez anlamaz bir baş olurum

Beni türlü renge bandırdın yârim

Günbegün artıyor ah ü efkarım

Kalmadı mecalim yoktur kararım

Ne zaman yüz yüze buluş olurum

Tahammül et Veysel sen bu hicrana → sabır

Açma dertlerini gez yana yana

Zamanede emniyet yok insana

Düşünür bu hale bir hoş olurum

Değerler: Özgürlük (1), Sevgi (1), Sorumluluk (1), Sabır (1)

Âşık Veysel'in "*Bir Kuş Olsam Uçsam Yürüsem*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde özgürlük değerinin birinci dörtlükte 1 defa; sevgi ve sorumluluk değerlerinin ikinci dörtlükte 1'er defa; sabır değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen özgürlük, sevgi ve sorumluluk değerleri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değerler arasındadır. Yukarıdaki türküde 2024 programındaki değerlerden sabır değeri tespit edilmiştir.

Türkü 3. Aramızı Kesti Dumanlı Dağlar

Aramızı kesti dumanlı dağlar

Tepesinden aşan yollar yücedir

Artıyor efkarım yine bu çağlar

Bilmiyorum nazlı yârim nice → sevgi

Bir kuş olsam uçar yare giderim → sevgi

Ne çare kanadım yoktur nidelim

Ayrılık tecellim gurbet kaderim

Çeke çeke bu dert beni kocadır

Kavuşmayı zorlaştıran engel var

İçerimde ateş dolu mangal var

Beni çeken cazibeli çengel var → sevgi

Sevgi ıstırapı bir eğlencedir → sevgi

Zaten aşıkların gözü aç olur

Gelip geçen yolcular bac' olur

Veysel'e bir buse versen nic' olur → sevgi

Sadaka muhtaca ekmek acadır → merhamet

Değerler: Sevgi (5), Merhamet (1)

Âşık Veysel'in "*Aramızı Kesti Dumanlı Dağlar*" adlı türküsünde 2 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere 5 defa; merhamet değerinin dördüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen sevgi değeri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değerler arasındadır. Yukarıdaki türküde 2024 programındaki değerlerden merhamet değeri tespit edilmiştir.

Türkü 4. Değilim (Dostum Beni) 3

Dostum beni niçin zar incitirsin → **dostluk**
 Verdiğim ikrardan dönen değilim → **sorumluluk, dürüstlük**
 Senden gayısına meylim vermeme → **sevgi**
 Uçup daldan dala konan değilim

Dostum gönüllenne giden tez gelir → **dayanışma, sabır**
 Herkes sevdiğine cilve naz gelir
 Yar yüzüne yüz yıl baksam az gelir → **sevgi**
 Yüz yıl dahi baksam kanan değilim → **sevgi**

Elifi mim yazılmıştır aşkına → **sevgi**
 Yoksa yârim yad mi çıktı köşküne
 Ben yandım kül oldum senin aşkına → **sevgi**
 Beyhude yerlere yanan değilim

Değerler: Sevgi (5), Dostluk (1), Sorumluluk (1), Dürüstlük (1), Dayanışma (1), Sabır (1)

Âşık Veysel'in "*Değilim (Dostum Beni) 3*" adlı türküsünde 6 değerin varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere 5 defa; dostluk, sorumluluk ve dürüstlük değerlerinin birinci dörtlükte 1'er defa; dayanışma ve sabır değerlerinin ikinci dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen sevgi, sorumluluk, dürüstlük değerleri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değerler arasındadır. Yukarıdaki türküde 2018 programındaki değerlerden dayanışma; 2024 programındaki değerlerden sabır değeri tespit edilmiştir.

Türkü 5. Kıyamam

Gonca gülün kokusuna meftunum → **sevgi**
 Kokuları soldurmaya kıyamam
 Güzel ile sohbet etse her günüm
 Kaş oynatıp gülüşüne doyamam → **sevgi**

Yine deli gönül geliyor coşa → **sevgi**
 Güllerde koku var güzelde neşe
 Mah cemali ziya verir güneşe → **estetik**
 Sıra sıra benlerini sayamam → **estetik**

O cemalin ziyası var nuru var → **estetik**
 Irılmaz sevdası sönmez narı var → **sevgi**

Hançer vurdu bu sinemde yeri var
Derdim açıp her tabibe diyemem → **mahremiyet**

Veysel Şatır gizli tutar bu hali → **mahremiyet**
Ruhuma yoldaştı yârin hayali → **dayanışma, sevgi**
Derdim gizli bir yumurta misali → **mahremiyet**
Dahi çiğdir pişmeyince soyamam → **sabır**

Değerler: Sevgi (5), Estetik (3), Mahremiyet (3), Dayanışma (1), Sabır (1)

Âşık Veysel'in "*Kıyamam*" adlı türküsünde 5 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere 5 defa; estetik değerinin ikinci ve üçüncü dörtlükte olmak üzere toplam 3 defa; mahremiyet değerinin üçüncü ve dördüncü dörtlükte olmak üzere toplam 3 defa; dayanışma ve sabır değerlerinin dördüncü dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen sevgi ve estetik değerleri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değerler arasındadır. Yukarıdaki türküde 2018 programındaki değerlerden dayanışma; 2024 programındaki değerlerden mahremiyet ve sabır değerleri tespit edilmiştir.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler Bağlamında İncelenen Âşık Mahzuni Şerif Türküleri:

Türkü 1. Almanya'ya Çağrı

Bize küsüp bizden kaçıp gidenler
Dönüp gelin Anadolu bizindir → **vatanseverlik**
Hiçbir ana yavrusunu bırakmaz → **aile birliğine önem verme-aile bütünlüğü, sevgi, sorumluluk, duyarlılık, merhamet**
Binin gelin Anadolu bizindir → **vatanseverlik**

Vallahi billahi yemin edeyim
Benim toprağında ipe gideyim
El kapısı iyi değil ne deyim
Dönün gelin Anadolu bizindir → **vatanseverlik**

Bak Ayşe ağlıyor Elif sızlıyor
Senin memleketin seni gözlüyor
Almanya bize kimi gizliyor
Dönün gelin Anadolu bizindir → **vatanseverlik**

Değerler: Vatanseverlik (4), Aile Birliğine Önem Verme-Aile Bütünlüğü (1), Sevgi (1), Sorumluluk (1), Duyarlılık (1), Merhamet (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Almanya'ya Çağrı*" adlı türküsünde 6 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde vatanseverlik değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; aile birliğine önem verme- aile bütünlüğü, sevgi, sorumluluk, duyarlılık ve merhamet değerlerinin birinci dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen vatanseverlik, sevgi, sorumluluk ve duyarlılık değerleri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değerler arasındadır. Yukarıdaki türküde 2018 programındaki

değerlerden aile birliğine önem verme; 2024 programındaki değerlerden aile bütünlüğü ve merhamet değerleri tespit edilmiştir.

Türkü 2. Bayram Olur

İki gönül bir olunca → **sevgi, barış**
 Bayram olur seyran olur
 Bir dost bir dosta gelince → **dostluk**
 Bayram olur seyran olur

Aktı kanım ılık ılık
 Biz yalancı kör değilik → **dürüstlük**
 Aradan kalksa ikilik → **eşitlik, barış**
 Bayram olur seyran olur

Aktı kanım ince ince
 Yanarım dost görmeyince → **dostluk**
 Mahzuni Şerif ölünce
 Bayram olur seyran olur

Değerler: Barış (2), Dostluk (2), Sevgi (1), Dürüstlük (1), Eşitlik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Bayram Olur*" adlı türküsünde 5 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde barış değerinin birinci ve ikinci dördlükte 1'er defa; dostluk değerinin birinci ve üçüncü dördlükte 1'er defa; sevgi değerinin birinci dördlükte 1 defa; dürüstlük ve eşitlik değerlerinin ikinci dördlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen sevgi ve dürüstlük değerleri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değerler arasındadır. Yukarıdaki türküde 2018 programındaki değerlerden barış ve eşitlik; 2024 programındaki değerlerden dostluk değeri tespit edilmiştir.

Türkü 3. Bana Yücelerden Seyreden Dilber

Bana yücelerden seyreden dilber
 Siyah kirpiklerin ok mu cananım → **estetik, sevgi**
 İnsaf et yüzünü yüzüme dönder → **sevgi, merhamet**
 İstirabın sonu yok mu cananım → **sevgi, sabır**

Gönül sevdi benim günahım nedir → **sevgi**
 Yandım hasretine bunca senedir → **sevgi**
 Mecnun'um derdinden derdim fenadır → **sevgi**
 İstirabın sonu yok mu cananım → **sevgi**

Bu dünya misaldir çatısız hana
 Ebedi kalmadı şaha sultana → **eşitlik**
 Deryanın içinde bir damla bana → **mütevazılık**
 Bu da Mahzuni'ye çok mu cananım → **sevgi, mütevazılık**

Değerler: Sevgi (8), Mütevazılık (2), Estetik (1), Sabır (1), Merhamet (1), Eşitlik (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Bana Yücelerden Seyreden Dilber*" adlı türküsünde 6 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dördlüklerde olmak üzere toplam

8 defa; mütevazılık değerinin üçüncü dörtlükte toplam 2 defa; estetik, sabır ve merhamet değerlerinin birinci dörtlükte 1'er defa; eşitlik değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen sevgi ve estetik değerleri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değerler arasındadır. Yukarıdaki türküde 2018 programındaki değerlerden eşitlik; 2024 programındaki değerlerden mütevazılık, sabır ve merhamet değerleri tespit edilmiştir.

Türkü 4. Gül Yüzlü Cananım

Gül yüzlü cananım senin elinden → **estetik, sevgi**

Gizli gizli yaşım dökülmektedir

Dile destan oldum zalim dilinden

Akar göz yaşlarım dökülmektedir

Gönül bir sevdanın düştü peşine → **sevgi**

Merhamet et n'olur gözüm yaşına → **merhamet**

Yandım mah yüzüne kara kaşına → **estetik, sevgi**

Düşündükçe ömrüm sökülmetedir

Mahzuni Şerif'im ben bir deliyim

Göster cemalini seyraneyleyim → **sevgi**

Yandım bittim işte daha ne deyim

Neden o dost benden çekilmektedir → **dostluk**

Değerler: Sevgi (4), Estetik (2), Merhamet (1), Dostluk (1)

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Gül Yüzlü Cananım*" adlı türküsünde 4 değer varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde sevgi değerinin tüm dörtlüklerde olmak üzere toplam 4 defa; estetik değerinin birinci ve ikinci dörtlükte 1'er defa; merhamet değerinin ikinci dörtlükte 1 defa; dostluk değerinin üçüncü dörtlükte 1 defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen sevgi ve estetik değerleri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değerler arasındadır. Yukarıdaki türküde 2024 programındaki değerlerden merhamet ve dostluk değerleri tespit edilmiştir.

Türkü 5. Diyarbakır Geceleri

Bir geceye benzemiyor

Diyarbakır geceleri

Bulutları süzemiıyor

Diyarbakır geceleri

Diyarbakır ovaları

İnliyor hep zarı zarı

Doğunun bahtsız diyarı

Diyarbakır geceleri

Mahzuni'yim ne diyorum

Canı dosta adıyorum → **dostluk, sevgi**

İşte geldim gidiyorum

Diyarbakır geceleri

Âşık Mahzuni Şerif'in "*Diyarbakır Geceleri*" adlı türküsünde 2 değerın varlığı tespit edilmiştir. Türkü içerisinde dostluk ve sevgi değerlerinin üçüncü dörtlükte 1'er defa geçtiği görülmüştür. Türkü içerisinde geçen sevgi değeri 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ortak değeri arasındadır. Yukarıdaki türküde 2024 programındaki değerlerden dostluk değeri tespit edilmiştir.

VI. BÖLÜM

6. TARTIŞMA

Milli eğitim sisteminde okullarda okutulan derslerin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği birtakım değerler bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi bireyin gelişimindeki çok yönlü katkısının; öğrencilere gündelik hayat bilgisi edindirmeye yönelik bilgi, beceri ve alışkanlıkların (MEB, 2018) yanı sıra bireyi toplumla bütünleştiren birtakım değerleri de içermektedir. İnsanlığın geliştirdiği ve bireye atfettiği bu değerler bireyin diğer bireylerle ve nihayetinde toplumla kurduğu ilişkinin temelini oluşturmaktadır. Söz konusu değerler yalnızca Sosyal Bilgiler dersinin içeriğiyle sınırlı olmayıp, hayatın hemen her alanında yeniden üretilen, bireyin manevi boyutunu güçlendiren unsurlardır. Sosyal Bilgiler dersi değerlerini türkülerde tespit etmeye yönelik bu çalışma da değerlerin dersin çok yönlülüğünü destekleyen bir yaygınlıkta hayata dağıldığını göstermektedir.

Örnekleme giren Âşık Veysel türkülerinde adalet değeri 12 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise adalet değerinin 4 defa geçtiği tespit edilmiştir. Bu durum iki halk ozanının da türkülerinde adil olma değerine önem verdiklerini ve haksızlıkların karşısında durdukları anlamına gelmektedir.

Âşık Veysel türkülerinde aile birliğine önem verme değeri 1 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise aile birliğine önem verme değerinin 8 defa geçtiği tespit edilmiştir. Buradan yola çıkılarak her iki ozanın da aile birliğini sağlama, aile bütünlüğüne önem verme ve bu birliği gelecek nesillere aktararak devam ettirme konularına önem verdikleri düşünülmektedir.

Âşık Veysel türkülerinde bağımsızlık değeri 1 defa geçerken, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde bu değere ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. Bu durum Âşık Veysel türkülerinde ülkenin egemenlik haklarına ve yurt bütünlüğüne önem verildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Âşık Veysel türkülerinde barış değerinin 6 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise barış değerinin 12 defa geçtiği tespit edilmiştir. Hayatları boyunca kavgadan uzak durmak için mücadele eden, barış ve sükûnetten yana bir yaşamı tercih eden bu iki ozanın türkülerinde de barışı yüceltmekten geri durmadıkları sonucuna varılmıştır.

Âşık Veysel türkülerinde bilimsellik değeri 4 defa geçerken, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde bilimsellik değerine rastlanmamıştır. Dolayısıyla Âşık Veysel türkülerinde bilime, gelişmeye ve çağdaşlaşmaya önem verildiği sonucuna varılmıştır.

Âşık Veysel türkülerinde çalışkanlık değerinin 68 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise çalışkanlık değerinin 5 defa geçtiği tespit edilmiştir. Buradan yola çıkılarak her iki ozanın da türkülerinde çalışma, çalışkan ve üretken olma hususlarına önem verip bu durumu türkülerine de yansıttıkları görülmüştür.

Âşık Veysel türkülerinde dayanışma değeri 37 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise dayanışma değerinin 8 defa geçtiği tespit edilmiştir. Bu durum her iki ozanın da birleşme, bütünleşme ve yardımseverlik konularına önem verdikleri ve bu durumu türkülerine de yansıttıkları anlamını taşımaktadır.

Âşık Veysel türkülerinde duyarlılık değerinin 53 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise 23 defa geçtiği tespit edilmiştir. Böylece her iki ozanın da karşılaştıkları olaylar ve çevresindeki yaşantılar karşısında hassas ve sağduyulu bir tavır sergiledikleri ve bu durumu türkülerine de yansıttıkları anlamı ortaya çıkmaktadır.

Âşık Veysel türkülerinde dürüstlük değerinin 32 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise dürüstlük değerinin 7 defa geçtiği tespit edilmiştir. Bu durum her iki ozanın da insani ilişkilerinde ve yaşantılarında söz ve davranışlarının uyumlu ve tutarlı olduğu düşüncesini doğurmaktadır.

Âşık Veysel türkülerinde estetik değerinin 33 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise estetik değerinin 9 defa geçtiği tespit edilmiştir. Bu yüzden her iki ozanın da kendilerinde güzellik duygusu uyandıran kişi ya da biçimlere önem verdikleri düşünülmüştür.

Âşık Veysel türkülerinde eşitlik değerinin 43 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise 12 defa geçtiği tespit edilmiştir. Bu saptama iki ozanın da türkülerinde eşitlik kavramına önem verdiklerini ve her canlının tek ve özel olduğunun bilincini taşıdıklarını göstermektedir.

Âşık Veysel türkülerinde özgürlük değerinin 4 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise 1 defa geçtiği tespit edilmiştir. İki ozan da türkülerinde kişilerin haklarına, istek ve düşüncelerine önem verdiklerini vurgulamaktadır.

Âşık Veysel türkülerinde saygı değerinin 33 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise saygı değerinin 6 defa geçtiği tespit edilmiştir. Bu durum her iki ozanın da yaşantıları boyunca insanları bir ve bütün olarak görüp ötekileştirmede, insanlığa karşı özenli bir tutum sergiledikleri anlamını taşımaktadır.

Âşık Veysel türkülerinde sevgi değerinin 156 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise 110 defa geçtiği tespit edilmiştir. Sevgi değeri her iki ozanın da türkülerinde en fazla yer alan değer niteliğinde olmuştur. Bu durum ozanların türkülerinde insan, doğa, hayvan ve memleket sevgisine önem verdiklerini göstermektedir. Her iki ozan da türkülerinde özellikle insana ve sevgiliye verilen önemi sıklıkla dile getirmiş ve gönül birliğinden yana olmuştur.

Âşık Veysel türkülerinde sorumluluk değerinin 42 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise 22 defa geçtiği tespit edilmiştir. İki ozanın da türkülerinde ailesine, sevdiklerine, vatanına karşı vefalı ve sorumlu olma hissi taşıdığı anlaşılmaktadır.

Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde tasarruf değerine ait bulgu bulunamamıştır.

Âşık Veysel türkülerinde vatanseverlik değerinin 29 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde 16 defa geçtiği tespit edilmiştir. Her iki ozan da türkülerinde vatanın birlik ve beraberliğini önemsendiklerini gösteren ifadelerle yer vermiştir.

Âşık Veysel türkülerinde yardımseverlik değerinin 8 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde 1 defa geçtiği tespit edilmiştir. Bu saptama her iki ozanın da yüce gönüllü ve merhametli olduklarını ve türkülerine de bunu yansıttıklarını göstermektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin kapsamındaki 18 değer, toplumun geleceğini de ilgilendiren kazanımlara karşılık gelmektedir. İnsanın diğer bireylerle ve doğayla kurduğu ilişkiyi düzenlediği kadar, etrafını çevreleyen toplumla ilişkisi de bu değerlerin bireyler tarafından içselleştirilmesinden geçmektedir. Dolayısıyla ders içeriklerine yardımcı olacak biçimde farklı kaynaklardan da yararlanılarak değerler kazanımının pekiştirilmesi önem arz etmektedir. Çok yönlü bir ders olan Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere bu değerlerin kazandırılmasına yönelik uygulamalar ders içerikleriyle sınırlı tutulduğunda elde edilecek sonuç da sınırlı olabilmektedir. Oysa dersin hedeflerinin gerçekleştirilmesi ders dışı malzemelerle desteklendiğinde değerlerin öğretimi didaktik bir sıkıcılıktan uzaklaşarak daha doğal bir forma kavuşacaktır. Oyunlarda, çocuk edebiyatında, medya içeriklerinde, şarkı ve türkülerde sıklıkla karşılaşılan değerlerin öğretim sürecinde kullanılması, bu yönde atılacak adımların başında gelmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi, çocuk bireyler toplumun yetişkin bireyleri olma yolunda yetişirken ülke, toplum, millet, tarih, coğrafya kavramları etrafında bilgi sahibi olmasını sağlar. Öğretim sürecinde çocukların kökleriyle, geleneğiyle bağ kurması da gözetilir. Türkülerin içerdiği hikâye, geçmişle gelecek arasında bir köprü vazifesi görür. Türk halk edebiyatının önemli bir çeşidi olan türküler, şiir olarak okunabildiği gibi bir ezgiyle de çağrılabilir. Birçok duygunun taşıyıcılığını üstlenirken okuyucusuna ya da dinleyicisine güçlü mesajlar iletmektedir. Bu mesajların satır aralarının değerler bakımından da oldukça zengin olduğunu söylemek mümkündür. Yalnızca okul sıralarında ve ders kitaplarının açık olduğu zamanlarda değil, bir günün herhangi bir anında, herhangi bir yerde karşımıza çıkan, zaman ve mekân sınırlarını geniş tutan bu sanatsal metinler, duygusal bir tatmin sağlarken, yanı sıra değerlerin aktarılmasına, yaygınlaştırılmasına ve içselleştirilmesine de çalışmaktadır. Gerek yazdıklarıyla

gerek yazdıklarına eşlik eden ezgileriyle Türk halk edebiyatının ve türkülerin iki önemli ismi olarak karşımıza çıkan Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif'in türküleri de yaygın olarak okunup seslendirilmekte, yazıldıkları zamanın ötesine taşarak yeni nesiller tarafından ilgiyle dinlenmektedir. Farklı sanatçıların yorumlarıyla ağızdan ağıza dolaşan türküler yazarının ve bestekârının ismini de aşarak bir kültürün ve o kültürü taşıyan halkın vazgeçilmez unsuru haline gelmiş durumdadır. İnsanların neşesine, kederine, sevincine, sevdasına ve daha birçok duygu durumuna eşlik ederken türkülerin hangi değerlerin taşıyıcısı olduğuna bakmanın, hangi değerlerin türkülerde ne sıklıkta tekrarlandığını ortaya çıkarmanın Sosyal Bilgiler dersi için yararlanılan mecrayı zenginleştireceği düşünülmektedir.

VII. BÖLÜM

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulguları esas alınarak ulaşılmış olan sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

7.1. Sonuç

Türkülerde yer alan Sosyal Bilgiler dersi değerlerini inceleyen bu çalışma iki büyük Türk ozanının eserleri özelinde ilerlemiştir. Amaçlı örneklem alma yöntemiyle elde edilen 100 türkü/şiiir her satırı MEB'in (2018) Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki değerler üzerinden incelenerek, ozanların duygu dünyasının birer ürünü olan eserlerin söz konusu değerlerin öğrencilere kazandırılmasındaki rolü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Örnekleme giren 50 adet Âşık Veysel türküsünde adalet değerinin 12 defa, aile birliğine önem verme değerinin 1 defa, bağımsızlık değerinin 1 defa, barış değerinin 6 defa, bilimsellik değerinin 4 defa, çalışkanlık değerinin 68 defa, dayanışma değerinin 37 defa, duyarlılık değerinin 53 defa, dürüstlük değerinin 32 defa, estetik değerinin 33 defa, eşitlik değerinin 43 defa, özgürlük değerinin 4 defa, saygı değerinin 33 defa, sevgi değerinin 156 defa, sorumluluk değerinin 42 defa, vatanseverlik değerinin 29 defa, yardımseverlik değerinin 8 defa geçtiği saptanırken, tasarruf değerine ait bir bulgu bulunamamıştır. Âşık Veysel türkülerinde değerlerin 562 yerde geçtiği, toplam değer sayısının ise 188 olduğu tespit edilmiştir. “Gel Birlik Kavline Girelim Kardaş” adlı türkü 11 tane ve “Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız” türküsü barındırdığı 9 değerle en fazla değer geçtiği türkü olmuştur. Bunları 8 Sosyal Bilgiler dersi değeriyle “İşde Hiyle Sözde Yalan Olmasa” ve “Sazıma” türküleri, 7 değerle “Ağlayalım Atatürk’e”, “Ziyaret Eyledim Koca Sivas’ı”, “Vatan Sevgisini İçten Duyanlar, “Halkevi 1” ve “Toprak” türküleri takip etmektedir.

Âşık Mahzuni Şerif'in 50 tane türküsünde ise adalet değerinin 4 defa, aile birliğine önem verme değerinin 8 defa, barış değerinin 12 defa, çalışkanlık değerinin 5 defa, dayanışma değerinin 8 defa, duyarlılık değerinin 23 defa, dürüstlük değerinin 7 defa, estetik değerinin 9 defa, eşitlik değerinin 12 defa, özgürlük değerinin 1 defa, saygı değerinin 6 defa, sevgi değerinin 110 defa, sorumluluk değerinin 22 defa, vatanseverlik değerinin 16 defa, yardımseverlik değerinin 1 defa geçtiği saptanırken bağımsızlık, bilimsellik ve tasarruf değerlerine yönelik bulguya rastlanmamıştır. Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde geçen değer sayısı 130 iken, değerlerin geçtiği yer sayısı toplam 244'tür. “Niye Vurulsun” ve “Ne Güzel

(İnsan Deryasında)” adlı türküler 7 Sosyal Bilgiler dersi değeriyle en fazla değeri barındıran türküler olmuştur. “Âşık Veysel’e 1” türküsü 6 değer; “Almanya’ya Çağrı”, “Seni Düşündüm”, “Köyüme Benim” türkülerinin ise 5’er değer taşıdığı saptanmıştır. Satırları arasında 4 adet Sosyal Bilgiler dersi değerini barındıran şu türküler ise en çok değer barındırmada üçüncü sırayı almışlardır: “Bayram Olur”, “Barışın Önemi”, “Veysel’e Mektup”, “Tanrı Korusun”, “Dumanlı Dumanlı”, “Karahan’ın Gediğinde”, “Bir Hesap”.

Sosyal Bilgiler dersi çocuk bireylerin haklarının farkına varması, çevresinde yaşanan olaylar karşısında duyarlı ve bilinçli olabilmesi konusunda öne çıkan bir derstir. Bu derste öğrencilere benimsetilmesi planlanan değerlerin aktarımı, kültürel unsurlarımızı da taşıyan türküler sayesinde kolaylaşmaktadır. 20. yüzyılın iki büyük halk ozanı olarak kabul edilen Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif türküleri üzerinden yapılan araştırmada elde edilen bulgular gerek okul ortamında gerekse okul dışı ortamlarda değerler eğitiminin sürekliliği, farklı materyaller kullanılarak değerlerin içselleştirilmesi bakımından türkülerin yararlı olduğu sonucuna varılmasını sağlamıştır.

7.2. Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

Âşık Veysel’in 50 adet türküsü incelendiğinde bu türkülerde 18 adet Sosyal Bilgiler dersi değerinden 17 adet değer, Âşık Mahzuni Şerif’in incelenen 50 türküsünde ise 15 adet Sosyal Bilgiler dersi değerinin bulunduğu görülmüştür. Buradan yola çıkılarak Sosyal Bilgiler dersi değerlerinin öğrenciye benimsetilmesi aşamasında öğretmenlerin halk ozanlarının türkülerinden istifade etmesi önerilebilir.

Her iki ozanın türküleri incelendiğinde türkülerde geçen Sosyal Bilgiler dersi değerleri içerisinde sevgi değerinin Âşık Veysel türkülerinde 156 defa, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde ise 110 defa geçtiği sonucuna varılmıştır. Bu değer türkülerde en fazla yer alan değer niteliğindedir. İki ozanın türkülerindeki dizelerde insana, doğaya, hayvana ve memlekete olan sevgi duygusu sıklıkla belirtilmiştir. Bu sebeple Sosyal Bilgiler dersi değerlerinden birisi olan sevgi değerinin öğrencilere aktarılmasında iki ozanın türkülerinden faydalanılması önerilebilir.

Âşık Veysel türkülerinde aile birliğine önem verme ve bağımsızlık değerleri, Âşık Mahzuni Şerif türkülerinde özgürlük ve yardımseverlik değerlerinin sadece 1’er defa geçtiği sonucuna varılmıştır. Bu özelliği bakımından bu değerler türküler içerisinde en az yer alan değerler olmuşlardır. Bu bağlamda değer kazanımında ozanların türkülerinden yararlanmak isteyen öğretmenlerin bu durumu göz önünde bulundurmaları önerilmektedir.

Çalışmanın örneklemini oluşturan 50 adet Âşık Veysel türküsünde tasarruf değeri ve 50 adet Âşık Mahzuni Şerif türküsünde ise bağımsızlık, bilimsellik ve tasarruf değerine ait bir bulgu elde edilememiştir. Bu sebepten değer kazanımı konusunda bu iki halk ozanının türkülerinden istifade etmek isteyen öğretmenlerin bu durumu göz önünde bulundurmaları tavsiye edilmektedir.

Âşık Veysel'in "Gel Birlik Kavline Girelim Kardaş" türküsünün 11 adet, "Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız" adlı türküsünün 9 adet, Âşık Mahzuni Şerif'in ise "Niye Vurulsun" ve "Ne Güzel (İnsan Deryasında)" adlı türkülerinin 7'ser adet Sosyal Bilgiler dersi değerlerini içerisinde barındırdığı sonucuna ulaşılması üzerine, bu türkülerin Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri için dönem sonunda değerlerin tekrarında kullanılmasının faydalı olabileceği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akhan, N. E. ve Demirezen, S. (2015). Araştırma- inceleme yoluyla öğrenme/öğretme stratejisi. C. Dönmez ve K. Yazıcı (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi* (ss.147-174) içinde. Ankara: Pegem.
- Akpınar, M. ve Kaymakcı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (2), 605-626.
- Akşit, M.A. (2020). Dost; anlamı, dost olma özelliği; hekim insan temelinde insanlığın dostudur. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi*, 5(1), 60-93.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde “yardımseverlik” değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, V. (2014). Etkinlik temelli değer eğitiminin öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına etkisi. *Researcher*, 2(2), 17-49.
- Akyüz, Y. (2007). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem.
- Altın, F. T. (2010). *Mevlana'nın eserlerinde dostluk ve samimiyet değerlerinin işlenişi ve eğitim açısından tahlili*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arıoğlu, İ.E. (2022). Toplumsal kültürümüzde değerler. Ö. Güngör (Ed.), *Değerler ve toplum* (ss. 233-254) içinde. Ankara: Nobel.
- Arslan, S. (2020). *Bu dünyadan Mahzuni geçti*. İstanbul: Ozan.
- Artun, E. (2015). *Anonim Türk halk edebiyatı nazmı*. Adana: Karahan.
- Artun, E. (2021). *Âşıklık geleneği ve Âşık edebiyatı*. Adana: Karahan.
- Asıcı, E. ve Külekçi Akyavuz, E. (2021). Sosyal duyarlılık dersinin yardımseverlik ve kültürel duyarlılık üzerindeki etkisi. *E- Kafkas Journal of Educational Research*, 8(2), 355-369.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* (ss. 3-52). içinde. Ankara: Pegem.

- Ataman, M. (2023). *Klasik Arap edebiyatında ihvaniyat bahisleri çerçevesinde “dostluk” teması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Ateş, A.O. (2006). İslam ve barış. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 6(2), 1-14.
- Aytaç, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitimlerinde gezi-gözlem metodunun yeri ve önemi. *HAYEF Journal of Education*, 11(1), 55-69.
- Balbay, M. (2018). *Gönül gözünde binbir renk Âşık Veysel*. İstanbul: Halk.
- Balcı, D. (2023). Türk devlet geleneğinde Ahilik Teşkilatı’nın yeri ve önemi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(3), 954-965.
- Baş, M. (2017). *Anadolu’nun üç tezenesi*. Ankara: Gece.
- Baycar, A. (2019). Dini ve sosyolojik boyutlarıyla dayanışma-yardımlaşma olgusu. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(39), 199-225.
- Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 1-89.
- Bozkurt Ourila, F. (2021). Sosyal bilgiler öğretim gelenekleri. S. İnan (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitime giriş* (ss. 97-110) içinde. Ankara: Anı.
- Bozkurt, E. (2021). Karakter eğitimi ve değerler eğitimi ile ilgili temel kavramlar. B. Özer (Ed.), *Karakter ve değerler Eğitimi* (ss. 2-23) içinde. Ankara: Pegem.
- Bozkurt, E. ve Kuloğlu, A. (2021). Karakter ve değer eğitiminde ailenin ve çevrenin rolü. M. Turan ve E. Bozkurt (Ed.), *Karakter ve değerler Eğitimi* (ss.293-309) içinde. Ankara: Vizetek.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Cemiloğlu, M. (2006). Eğitim bilimi açısından örtük program ve halk anlatılarının örtük program bağlamında değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 257-269.
- Coşkun Keskin, S. (2012). Değer eğitiminde geçmişten günümüze bir ışık: “Aile bilgisi dersi” model önerisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10 (23), 117-156.
- Coşkun, D. (2021). Sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi. S. İnan (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitime giriş* (ss. 225-242) içinde. Ankara: Anı.
- Çakmak, Z. Ve Bulut, B. (2022). Dünyada sosyal bilgiler eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (ss.356-375) içinde. Ankara: Pegem.

- Çam, İ.D., Yılar, M.B. ve Ünal, O. (2020). Son dönem Osmanlı ve ders kitaplarında tasarruf değeri. *On Dokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 39(3), 100. Yıl Eğitim Sempozyumu Özel Sayı, 350-374.
- Çelikkaya, H. (1996). Eğitim ve yönetimde sevgi faktörü. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(8), 67-72.
- Çelikkaya, T. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç ve materyal kullanımının önemi. R. Sever ve E. Koçoğlu (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* (ss.37-62) içinde. Ankara: Pegem.
- Çetin, Y. (2020). Aliya İzzetbegoviç'in adalet anlayışı üzerine. *Antakiyat Dergisi*. 3(2), 178-196.
- Çubukçu, İ.A. (1985). Türk filozofu Farabi ve düşüncesi. *Belleten Dergisi*, 49(194), 273-286.
- Çüçen, A.K. (2013). *Bilim felsefesine giriş*. Ankara: Sentez.
- Demir, S. B. (2020). İran İslam Cumhuriyeti. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* (ss.199-212). Ankara: Pegem.
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirkaya, H. ve Çal, Ü.T. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dürüstlük değerine ilişkin metaforik algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 1964-1980.
- Demirkol, M. (2015). Barışın inşasında sevgi ve adaletin gücü. *International Journal of Sport Culture and Science*, Cilt 3, Özel Sayı 2, 416-424.
- Dericioğulları Ergun, A. (2016). *Türkiye'de yoksulların dayanışma biçimlerinin dönüşümü.: İzmir Karabağlar ve Bergama örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Deveci, H. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma: Öğretmen adaylarının kültür portfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 1-19.
- Deveci, H. (2022). Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (ss.20-36) içinde. Ankara: Pegem.
- Deveci, S. (2021). Ahilik teşkilatı ve esnaf zümreleri. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5, 54-87.
- Diktaş, A. (2018). *Kur'an'ı değerler perspektifinde sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

- Dilek, O. (2019). *Neşet Ertaş türkülerindeki sosyal bilgiler dersi değerleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Doğanay, A. (2015). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (ss.225-256) içinde. Ankara: Pegem.
- Eke, M. (2013). Yöresel türkülerimizde yozlaşma. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 1-9.
- Er, M. A. (2021). Değerlerin tanımı ve sınıflandırılması. M. Turan ve E. Bozkurt (Ed.), *Karakter ve değerler eğitimi* (ss. 51-80) içinde. Ankara: Vizetek.
- Erdoğan, M. (2008). Adalet ve eşitlik. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 4(15), 9-22.
- Erjem, Y. (2018). Nitel araştırma yöntemi. D. A. Arslan (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem ve teknikleri* (ss.159-177) içinde. Ankara: Paradigma Akademi.
- Faiz, M. (2015). Sunuş yoluyla öğretim stratejisi. C. Dönmez ve K. Yazıcı (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 95-110) içinde. Ankara: Pegem.
- Faiz, M., Turan, S. ve Karasu Avcı, E. (2021). Sınıf eğitimi öğretmen adaylarının vatanseverlik değerine ilişkin görüşleri, *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 67-87.
- Fichter, J. H. (2019). *Sosyoloji nedir?* Nilgün Çelebi (çev.). Ankara: Anı.
- Genç, A., ve Barut, Y., (2021). Karakter eğitimi ve gelişiminde aile, çevre ve okul. B. Özer (Ed.), *Karakter ve değerler eğitimi* (ss.27-44) içinde. Ankara: Pegem.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M.B., Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Ankara: Seçkin.
- Güneş, P.D.F. (2012). Eğitimde zihinsel bağımsızlık. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 1(1), 3-21.
- Güneş, P.D.F. (2015). Eğitim ve zihinsel değişim. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 4(1), 1-20.
- Güngör, Ö. (2022). Değerler: Kavramsal çerçeve. Ö. Güngör (Ed.), *Değerler ve toplum* (ss. 3-22) içinde. Ankara: Nobel.
- Heywood, A. (2015). *Siyasetin temel kavramları*. Hayrettin Özler (çev.). Ankara: Liberte.
- Heziyeva, Ş. (2010). Tarihi süreç içinde Türkiye’de âşıklık ve âşıklık geleneği. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 10 (1), 81-89.
- <https://www.turkudostlari.net/> Erişim Tarihi: 26.12.2023
- Ilgaz, S. ve Bilgili, T. (2006). Eğitim ve öğretimde etik. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(14), 199-210.
- Işık, C. (2019). *“Gerçek” Âşık Veysel*. İstanbul: Bağlam.

- Işık, H. (2010). Öğretmen adaylarının dürüst olmayan davranışlarla ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8 (20), 81-95.
- İlgen, E. (2020). Varoluşsal perspektifte bir türkü çözümlemesi: “Taze karlar yağmış karın üstüne”. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 14-23.
- İnan, S. (2021). Sosyal bilgiler eğitimi: Nedir, ne zaman ve neden? S. İnan (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimine giriş* (ss.1-23) içinde. Ankara: Anı.
- Kagan, M. (1993). *Estetik ve sanat dersleri*. Aziz Çalışlar (çev.) Ankara: İmge.
- Kahramanoğlu, R. (2021). Türk kültür tarihinde ve Türkiye’de değerler eğitimi. B. Özer (Ed.), *Karakter ve değerler Eğitimi* (ss. 92-111) içinde. Ankara: Pegem.
- Kalkan, E. (2015). *20. Yüzyıl türk halk şairleri*. İstanbul: Ötüken.
- Kandemir, K., ve Torun, E. (2020). İstiklal Marşı’nın sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 4(2), 267-284.
- Kara, R. ve Tören, A. (2012). Âşık Veysel’in şiirlerinde eğitim. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (46), 127-143.
- Karaca, S. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Gazi.
- Karadem, R., Gazel, A.A. ve Utkugün, C. (2023). Kelile ve Dimne’nin sosyal bilgiler dersi öğretim programında bulunan değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 6(3), 190-207.
- Karaderili, Ş. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazanımına ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Karlı, N. (2022). Genç ve yetişkinlerde yardımseverlik ve dindarlık. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 60-84.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikayeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Katılmış, A., Ekşi, H. ve Öztürk, C. (2010). Sosyal bilgiler dersi kazanımlarıyla bütünleştirilmiş bilimsellik odaklı karakter eğitimi programının etkililiği. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 50-87.
- Kaya, D. (2011). *Âşık Veysel*. Ankara: Akçağ.
- Kaya, F. ve Akpınar, E. (2021). İlköğretim öğrencilerinin özgürlük değerine ilişkin tutumları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 578-602.
- Kaya, F. ve Akpınar, E. (2022). İlköğretim öğrencilerinin eşitlik değerine ilişkin tutumları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(42), 1-30.

- Kaya, R. ve Özdemir, M. (2019). İkinci Meşrutiyet sonrası yazılan çocuklara yönelik ilk şiir kitaplarında vatanseverlik ve çalışkanlık değerleri. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 84-100.
- Keskin, Y. ve Horzum M. B. (2016). Sosyal bilgiler dersinde kullanılan öğretim strateji, yöntem ve teknikleri. D. Dilek (Ed.). *Sosyal bilgiler eğitimi* (ss.723-742) içinde. Ankara: Pegem.
- Keskin, Y. ve Öğretici, B. (2013). Sosyal bilgiler değerinde duyarlılık değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: Nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 143-181.
- Kılıç, S. (2018). Âşık tarzı halk şiirlerinin günümüz müzik anlayışı ile yeniden yorumlanması: *Âşık Mahzuni Şerif örneği*. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 27-34.
- Kılıç Şahin, H. (2010). *İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersini yürüten 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan değerlerin kazandırılmasına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kocak Sağır, Z. (2023). *Sosyal bilgiler dersinde Âşık Şahsenem Bacı'nın eserlerinin değer aktarımı açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Koç, K. (2007). *İlköğretim 7. sınıflarda okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde öğrenciye kazandırılması amaçlanan evrensel değerlere ilişkin tutumların üzerinde öğretim sürecinin etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Korkmazgöz, R. (2021). Değerler eğitiminin inanç sistemi açısından değerlendirilmesi. B. Özer (Ed.). *Karakter ve değerler eğitimi* (ss.115-138) içinde. Ankara: Pegem.
- Köstüklü, N. (2016). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi*. Konya: Çizgi.
- Kurt, B. (2016). *Malatya yöresi türkü söyleme geleneği ve Malatya türküleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kurtoğlu, F. S. (2019). Kök değerler açısından Hacı Bektaş'ı Veli'nin eserleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 89 (55), 55-70.
- Kuşçuoğlu, G., Aladağ, S. ve Kuzgun, M. P. (2017). Hayat bilgisi dersinde estetik değerinin kazanılmasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 195-211.
- Küçük, O. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Bursa: Ekin.
- Küçükkaya, C. (2014). *Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

- Mazman Budak, F. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde (7.sınıf) doğal ve kültürel varlıklar aracılığı ile estetik değer eğitimi (Tokat örneği)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- MEB (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine* (ss.1-26) içinde. https://uskudar.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/24010456_mYfredat_tanYtYm_kitapYY.pdf Erişim: 26 Kasım 2023.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (ss. 1-29) içinde. Erişim: 10 Kasım 2023, <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>
- MEB (2024). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Erişim: 5 Temmuz 2024, <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Meriç, E. (2022). *Öğretmenlerde sabır ve tükenmişlik ilişkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Mohamed Adnan, M. A. (2021). Değer öğretimi yaklaşımı: Karakter ve değer eğitim yaklaşımı ve uygulaması. B. Özer (Ed.). *Karakter ve Değerler Eğitimi* (ss. 157-171) içinde. Ankara: Pegem.
- Özdemir, N. (2007). Atatürk'ün bağımsızlık anlayışı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(14), 191-201.
- Özgür, A. ve Şeker, M. (2022). Seyyid Ahmet Arvasi'nin sosyal bilgiler değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 7(1), 305-329.
- Özer, B. (2021). Karakter ve değer eğitiminde okulun ve öğretmenin rolü. M. Turan ve E. Bozkurt (Ed.). *Karakter ve değerler eğitimi* (ss.311-344). içinde. Ankara: Vizetek.
- Özer, B. (2021). Karakter ve değer eğitiminde rol model olarak öğretmen. B. Özer (Ed.), *Karakter ve değerler eğitimi* (ss.228-256). içinde. Ankara: Pegem.
- Özmen, C. (2015). Dünyada ve ülkemizde sosyal bilgiler. C. Dönmez ve K. Yazıcı (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 3-19) içinde. Ankara: Pegem.
- Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 1-31) içinde. Ankara: Pegem.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2020). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.). *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* (ss.1-41) içinde. Ankara: Pegem.
- Öztürk, N. (2015). Saygı değerine ilişkin öğrenci görüşleri. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, USOS 2015- Özel Sayı, 298-305.

- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 2-16). içinde. Ankara: Pegem.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan sosyal değerler eğitimi programının sosyal beceri kazanımına etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Selanik Ay, T. ve Konak, S. (2019). Günlük gazetelerin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(35), 1-21.
- Sezer, A., Çoban, O. ve Akşit, İ. (2017). Öğretmenlerin sorumluluk değeri algılarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 122-144.
- Sezer, F. (2021). Kavramsal çerçeve. M. Turan ve E. Bozkurt (Ed.), *Karakter ve değerler eğitimi* (ss. 1-17). İçinde. Ankara: Vizetek.
- Solmaz, S. (2021). En büyük kâr “sabır”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (4), 1646-1667.
- Sönmez, V. (1987). Eğitim ortamında sevgi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 65-77.
- Şanlı, M., ve Köç, A. (2021). Orhun abidelerinde sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 4(1), 48-68.
- Şeker, M. (2020)., ve C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* (ss.415-429) içinde. Ankara: Pegem.
- Şimşek Taş, N., (2021). Evvel zaman içinde adlı eserin sosyal bilgiler değerleri açısından incelenmesi. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 53-67.
- Tay, B. (2022). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri* (ss. 2-18) içinde. Ankara: Pegem.
- Tepecik, B. (2008). *Sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Tezcan, M. (2003). Gizli müfredat: Eğitim sosyolojisi açısından bir kavram çözümlenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 2-8.
- Tuncer, E. (2023). Saygı kavramının Gülşehri’nin Mantıku’t- Tayr mesnevisindeki tezahürü. *Akademik Matbuat Dergisi*, 7(1), 1-23.
- Turner, B. (1997). *Eşitlik*. Bahadır Sina Şener (çev.). Ankara: Dost.
- Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>. 23 Ekim 2023.

- Ulaş, A.H. ve Er, M.A. (2021). Karakter ve değer eğitiminde kullanılan yaklaşımlar, yöntemler ve teknikler. M. Turan ve E. Bozkurt (Ed.). *Karakter ve değerler eğitimi* (ss.95-124) içinde. Ankara: Vizetek.
- Ulu Kalın, Ö. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değer hiyerarşisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(38), 29-44.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2020). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Ustaoglu Çelik, A., (2016). Orhun yazıtlarının sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler çerçevesinde incelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (55), 47-61.
- Uygun, S., Altunal, B., Karacabey, Ö., Özmen, M.D. (2023). Finlandiya eğitim sisteminde sosyal bilgilerin yeri ve önemi. *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 207-239.
- Uzunöz, A., Aktepe, V. ve Özağaçhanlı, Z. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tasarruf değerine ilişkin metaforik algıları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10 (1), 36-51.
- Ülgen, E. (2022). Bazı tarihi Türk romanlarında ahilik. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 29(29), 1314-1323.
- Vural, F.G. (2011). Türk kültürünün aynası: Türküler. *E- Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 397-411.
- Yakıcı, A. (2007). *Halk şiirinde türkü*. Ankara: Akçağ.
- Yalçın, A. ve Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(3), 842-873.
- Yalçın, S. (2003). *Unutulmaz türküler antolojisi*. İstanbul: Geçit.
- Yangın, S. ve Dindar, H. (2010). İlköğretim okullarında örtük programın varlığına ilişkin bir araştırma Türkiye: Siirt ili örneği. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 1017-1038.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2015). Anlamlı öğrenme için etkili öğretim stratejileri. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (ss.77-109) içinde. Ankara: Pegem.
- Yaşaroğlu, C. (2021). Eğitim felsefesi ve hedefleri yönünden karakter ve değer eğitimi. B. Özer (Ed.). *Karakter ve değerler eğitimi* (ss.174-188) içinde. Ankara: Pegem.
- Yaşaroğlu, C. (2021). Karakter gelişimi ve eğitimi. M. Turan ve E. Bozkurt (Ed.). *Karakter ve değerler eğitimi* (ss. 19-50). içinde. Ankara: Vizetek.

- Yeşilbursa, C. C. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde temel yaklaşımlar. C. Dönmez ve K. Yazıcı (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 47-57) içinde. Ankara: Pegem.
- Yıldırım, A. (2017). Türkü sözlerindeki metaforik anlatım. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 5(13), 71-82.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, İ.O. (2021). *Çocuk edebiyatında değer aktarımı*. Yayımlanmamış doktora tezi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Yıldız, A. ve Çolak, K. (2022). Orhun kitabelerinde yer alan değerlerin sosyal bilgiler dersi öğretim programı değerleri açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20 (1), 143-163.
- Yılmaz, A. (2018). Adalet ve sosyal düzen arayışında özgürlük ve eşitlik çatışması. *Liberal Düşünce Dergisi*, 23(89), 65-76.
- Yılmaz, H. ve Açar Y. (2021). Kaynak kişisi Ali Ekber Çiçek olan Erzincan türkülerinin değer vurguları ve değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 316-328.
- Yılmaz, Y. ve Uysal, E. (2019). Taşköprülüzade'de eğitimin ilkesi olarak sevgi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 209-232.